

*НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ДНІПРОВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»*

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ПРИЙМАЧОВ Андрій Едуардович

УДК 351:364(477):355.01

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Галузь знань 28 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А. Е. Приймачов

Науковий керівник – Липовська Наталія Анатоліївна, доктор наук з державного управління, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Приймачов А.Е. Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі публічного управління та адміністрування за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – *Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*, Дніпро, 2026.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння трансформації соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення.

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення науково-практичних підходів до трансформації пріоритетів державної соціальної політики України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, а також удосконалення механізмів її реалізації у системі публічного управління.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що формуються в системі публічного управління соціальною сферою.

Предмет дослідження – теоретичні засади, інституційні механізми та управлінські інструменти трансформації пріоритетів державної соціальної політики України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо комплексного теоретико-методологічного обґрунтування тенденцій трансформації соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення, що дозволило уточнити її інституційні засади, визначити нові пріоритети та запропонувати алгоритми їх реалізації у системі публічного управління.

Основні результати дослідження, що характеризуються науковою новизною, полягають у такому:

уперше:

– обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння трансформації соціальної політики України як процесу формування кризово-адаптивної моделі соціального захисту, що поєднує традиційні інструменти соціального забезпечення з новими механізмами управління соціальними ризиками, зокрема цифровізацією соціальних послуг, розширенням адресної соціальної підтримки та інтеграцією міжнародних програм допомоги; яка спрямована на формування ефективної системи управління соціальною сферою, здатної забезпечити підвищення соціальної безпеки, зміцнення суспільної згуртованості та створення передумов сталого розвитку України в умовах повоєнної трансформації;

удосконалено:

– систематизацію нормативно-правових актів, що регулюють функціонування соціальної політики України у період воєнного стану, зокрема запропоновано авторську класифікацію нормативно-правових змін у сфері соціальної політики в умовах воєнного стану, що передбачає виокремлення чотирьох основних груп змін: антикризових, соціально-компенсаційних, інституційно-адаптивних та інноваційно-цифрових. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері соціальної політики;

– підходи до адаптації міжнародного досвіду формування трансформаційної соціальної політики, з урахуванням особливостей функціонування системи публічного управління України та специфіки воєнних і післявоєнних викликів;

дістали подальшого розвитку:

– наукове обґрунтування ролі нормативно-правового регулювання як ключового інструменту адаптації соціальної політики до умов воєнних криз. Доведено, що у період воєнного стану нормативно-правова база соціальної сфери виконує не лише регулятивну функцію, але й виступає важливим механізмом забезпечення соціальної стабільності та підтримання суспільної стійкості;

– теоретичні положення щодо еволюції та сучасних концепцій розвитку соціальної політики, зокрема у контексті переходу від традиційної моделі

соціального захисту до парадигми трансформаційної соціальної політики, зокрема обґрунтовано, що трансформаційна СП формується як новітня парадигма ПУ, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті набуло подальшого розвитку трактування трансформаційної СП як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність СП не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями;

– методичні підходи до формування стратегічних напрямів удосконалення соціальної політики України у контексті післявоєнного відновлення, орієнтовані на забезпечення соціальної згуртованості, відновлення людського потенціалу та зміцнення соціальної безпеки держави, зокрема запропоновано методичний підхід до оцінювання трансформації соціальної політики в умовах воєнних криз на основі інтегрального індексу соціальної стійкості.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження трансформації державної соціальної політики» проаналізовано генезу, сучасні концепції державної соціальної політики у публічному управлінні та парадигму трансформаційної соціальної політики; охарактеризовано методологічні підходи до дослідження трансформації соціальної політики.

Встановлено, що еволюція державної соціальної політики відбувалася під впливом трансформацій соціально-економічних систем, змін у структурі публічного управління та зростання ролі людського капіталу, що зумовило перехід від компенсаційних моделей до інтегрованих, орієнтованих на розвиток підходів. Уточнено сутність державної соціальної політики як багатовимірної категорії, що поєднує інституційні, економічні та соціокультурні компоненти та функціонує як ключовий інструмент забезпечення соціальної справедливості в умовах сучасних трансформацій.

Обґрунтовано, що трансформаційна соціальна політика формується як новітня парадигма публічного управління, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті набуло подальшого розвитку трактування трансформаційної соціальної політики як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність СП не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями.

Методологічно обґрунтовано доцільність застосування інтегративного підходу до дослідження трансформації соціальної політики, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу. Наукова новизна полягає у розширенні методологічної рамки шляхом включення принципу триангуляції як базового інструменту забезпечення валідності результатів та виявлення взаємозв'язків між соціальними витратами, доступом до державних послуг і показниками соціального добробуту.

У розділі 2 «Інституційно-правові та функціональні трансформації соціальної політики в зарубіжних країнах» здійснено порівняльний аналіз національних моделей соціальної політики та досліджено трансформаційні процеси в сфері соціальної політики в європейських країнах.

Компаративний аналіз зарубіжного досвіду трансформації пріоритетів ДУ соціальною сферою у Швеції, Німеччині, Польщі, Ізраїлі, Республіці Корея, Китаї та Індії дозволив виокремити кілька ключових системних перепон для реалізації соціальних реформ в Україні, що мають наскрізний характер і не є специфічними для жодного окремого інструменту, зокрема:

– дефіцит інституційної довіри. Кожна з розглянутих успішних систем: шведська, ізраїльська, корейська – функціонує в умовах, де громадяни загалом довіряють державному апарату як чесному адміністратору соціальних програм і відтак охоче виконують свій обов'язок сплати внесків;

– хронічна нестача адміністративної спроможності на рівні реалізації через недостатній рівень управлінської компетентності, слабку цифровізацію адміністративних процесів та відсутність культури оцінювання результативності програм. Підготовка кадрів соціальної сфери та запровадження системного соціального аудиту є стратегічними передумовами для будь-якого реформування;

– воєнний контекст і пов'язана з ним вимушена бюджетна диспропорція;

– масштабне вимушене переміщення населення, що в умовах воєнного конфлікту набуло безпрецедентних масштабів, що деформує демографічну структуру, збільшує навантаження на систему СЗХ та ускладнює адресність виплат. Водночас досвід Ізраїлю, який упродовж усієї своєї історії вирішував завдання інтеграції масових хвиль іммігрантів у ринок праці та систему СЗХ, є прямо релевантним: поствоєнне повернення і реінтеграція переміщених громадян потребуватиме комплексного інструментарію – від субсидій на житло до програм перекваліфікації та психосоціальної реабілітації.

Сформульовано принцип оптимальної стратегії для України, що впливає з усього розглянутого зарубіжного досвіду: реформування соціальної сфери має відбуватися не через вибір одного зразка для сліпого наслідування, а через цілеспрямовану розбудову тих інституційних якостей, які є спільним знаменником всіх успішних систем прозорості адміністрування, адресності виплат, зворотного зв'язку з бенефіціарами та орієнтації ДУ не на процес, а на вимірюваний результат у вигляді зростання якості та тривалості людського життя.

У розділі 3 «Стратегічні напрями модернізації державної соціальної політики в період війни та повоєнного відновлення в Україні» проаналізовано інституційні засади трансформації соціальної політики, розроблено трансформаційну модель соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення, запропоновано способи удосконалення алгоритмів публічного управління реалізацією трансформаційної моделі соціальної політики в умовах повоєнного відновлення.

На основі аналізу нормативно-правового забезпечення соціальної політики у період воєнного стану запропоновано авторську класифікацію нормативних змін у соціальній сфері, яка передбачає їх поділ на чотири основні групи: антикризові, соціально-компенсаційні, інституційно-адаптивні та інноваційно-цифрові. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері соціальної політики та визначати їхній вплив на розвиток системи соціального захисту населення.

Антикризові нормативні зміни спрямовані на оперативне реагування на соціально-економічні наслідки воєнних дій та передбачають запровадження тимчасових механізмів соціальної підтримки населення. Соціально-компенсаційні зміни пов'язані з розширенням системи соціальних виплат і допомоги для осіб, які постраждали внаслідок війни. Інституційно-адаптивні зміни стосуються реформування організаційної структури системи соціального захисту населення та удосконалення механізмів державного управління соціальною сферою. Інноваційно-цифрові зміни забезпечують цифровізацію надання соціальних послуг та управління соціальними програмами.

Обґрунтовано авторську концептуальну модель трансформації соціальної політики України в умовах воєнного стану, яка відображає взаємозв'язок між кризовими соціально-економічними факторами, нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами функціонування системи соціального захисту населення. Запропонована модель дозволяє розглядати соціальну політику як комплексну систему публічного управління, спрямовану на забезпечення соціальної стабільності суспільства в умовах кризових трансформацій. Наукове значення запропонованої концептуальної моделі полягає у тому, що вона: систематизує основні фактори трансформації соціальної політики України у період війни; відображає взаємозв'язок між нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами соціальної політики; дозволяє визначити ключові напрями модернізації соціальної політики у процесі післявоєнного відновлення держави.

Запропонована модель також створює методологічну основу для подальших досліджень у сфері публічного управління реалізацією соціальної політики та може бути використана при розробленні стратегічних документів соціального розвитку України.

Ключові слова: Публічне управління, соціальна політика, соціальний менеджмент, соціальна робота, соціальний захист, трансформація, сервісно-орієнтований підхід, публічні послуги, соціальна сфера, повоєнне відновлення, війна, сервісна держава, соціальні відносини, територіальна громада, соціальні інновації, публічно-приватне партнерство, сталий розвиток, соціальні послуги.

ABSTRACT

Prymachov A.E. Transformation of the priorities of state social policy in Ukraine in the conditions of war and post-war recovery. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of public management and administration, specialty 281 "Public Management and Administration". – Dnipro University of Technology, Dnipro, 2026.

The dissertation research substantiates a conceptual approach to understanding the transformation of Ukraine's social policy in the context of war and post-war recovery.

The purpose of the dissertation research is to theoretically substantiate and develop scientific and practical approaches to the transformation of the priorities of the state social policy of Ukraine in the conditions of martial law and post-war recovery, as well as to improve the mechanisms of its implementation in the public administration system.

The object of research – is social relations that are formed in the system of public management of the social sphere.

The subject of the study – is theoretical foundations, institutional mechanisms and management tools for transforming the priorities of the state social policy of Ukraine under martial law and post-war recovery.

The scientific novelty of the results obtained lies in solving the scientific problem of a comprehensive theoretical and methodological substantiation of the trends in the transformation of Ukraine's social policy in the conditions of war and post-war recovery, which made it possible to clarify its institutional foundations, identify new priorities and propose algorithms for their implementation in the public administration system.

The main results of the study, characterized by scientific novelty, are as follows:

For the first time:

–substantiates a conceptual approach to understanding the transformation of Ukraine's social policy as a process of forming a crisis-adaptive model of social protection, which combines traditional social security tools with new mechanisms for managing social risks, in particular digitalization of social services, expansion of targeted social support and integration of international assistance programs; which is aimed at forming an effective system of social sphere management capable of ensuring an increase in social security, strengthening social cohesion and creating prerequisites for sustainable development of Ukraine in the context of post-war transformation;

Improved:

–systematization of normative legal acts regulating the functioning of social policy of Ukraine during martial law, in particular, the author's classification of regulatory and legal changes in the field of social policy under martial law is proposed, which provides for the allocation of four main groups of changes: anti-crisis, social-compensatory, institutional-adaptive and innovation-digital. This approach allows for a more systematic consideration of transformation processes in the field of social policy. policy;

–approaches to adapting international experience in the formation of transformational social policy, taking into account the peculiarities of the functioning of the public administration system of Ukraine and the specifics of war and post-war challenges;

have been further developed:

–scientific substantiation of the role of legal regulation as a key tool for adapting social policy to the conditions of war crises. It has been proved that during martial law, the regulatory framework of the social sphere performs not only a regulatory function, but also acts as an important mechanism for ensuring social stability and maintaining social stability;

–theoretical provisions on the evolution and modern concepts of social policy development, in particular in the context of the transition from the traditional model of social protection to the paradigm of transformational social policy, in particular, it is substantiated that the transformational SP is formed as the latest paradigm of the PU, aimed at overcoming structural inequalities, forming inclusive institutions and ensuring sustainable development. In this context, the interpretation of the transformational SP as a systemic process that integrates the principles of social justice, equality, participation, empowerment and environmental sustainability. The scientific novelty is the conceptualization of the relationship between these principles as a holistic analytical framework, which allows evaluating the effectiveness of the SP not only by economic, but also by socio-institutional criteria;

–methodological approaches to the formation of strategic directions for improving the social policy of Ukraine in the context of post-war recovery, focused on ensuring social cohesion, restoring human potential and strengthening the social security of the state, in particular, a methodological approach to assessing the transformation of social policy in the context of war crises based on an integral index of social sustainability is proposed.

In the first section "Theoretical and methodological foundations of the study of the transformation of the state social policy" THE genesis, modern concepts of the state social policy in public administration and the paradigm of transformational social policy are analyzed; methodological approaches to the study of the transformation of social policy are characterized.

It has been established that the evolution of the state social policy took place under the influence of transformations of socio-economic systems, changes in the structure of public administration and the growth of the role of human capital, which

led to the transition from compensatory models to integrated, development-oriented approaches. The essence of the state social policy has been clarified as a multidimensional category that combines institutional, economic and socio-cultural components and functions as a key tool for ensuring social justice in the context of modern transformations.

It is substantiated that transformational social policy is formed as the latest paradigm of public administration, aimed at overcoming structural inequalities, forming inclusive institutions and ensuring sustainable development. In this context, the interpretation of transformational social policy has been further developed as a systemic process that integrates the principles of social justice, equality, participation, empowerment and environmental sustainability. The scientific novelty is the conceptualization of the relationship between these principles as a holistic analytical framework, which allows assessing the effectiveness of the SP not only by economic, but also by socio-institutional criteria.

The expediency of applying an integrative approach to the study of the transformation of social policy, which combines quantitative and qualitative methods of analysis, is methodologically substantiated. The scientific novelty lies in expanding the methodological framework by including the principle of triangulation as a basic tool for ensuring the validity of results and identifying the relationships between social spending, access to public services and indicators of social well-being.

In Chapter 2 "Institutional, Legal and Functional Transformations of Social Policy in Foreign Countries" a comparative analysis of national models of social policy is carried out and transformation processes in the field of social policy in European countries are studied.

A comparative analysis of foreign experience in the transformation of the priorities of the State Institution in the social sphere in Sweden, Germany, Poland, Israel, the Republic of Korea, China and India allowed us to identify several key systemic obstacles to the implementation of social reforms in Ukraine, which are cross-cutting in nature and are not specific for any particular instrument, in particular:

- deficit of institutional trust. Each of the considered successful systems: Swedish, Israeli, Korean – operates in conditions where citizens generally trust the state apparatus as an honest administrator of social programs and therefore willingly fulfill their obligation to pay contributions;

- chronic lack of administrative capacity at the implementation level due to insufficient level of managerial competence, weak digitalization of administrative processes and lack of a culture of evaluating the effectiveness of programs. Training of personnel in the social sphere and the introduction of a systematic social audit are strategic prerequisites for any reform;

- the military context and the associated forced budget imbalance;

- large-scale forced displacement of the population, which has acquired unprecedented proportions in the context of the military conflict, which deforms the demographic structure, increases the burden on the NWS system and complicates the targeting of payments. At the same time, the experience of Israel, which throughout its history has solved the problem of integrating mass waves of immigrants into the labor market and the NWS system, is directly relevant: the post-war return and reintegration of displaced citizens will require a comprehensive toolkit – from housing subsidies to retraining programs and psychosocial rehabilitation.

The principle of an optimal strategy for Ukraine is formulated, which follows from all the foreign experience considered: the reform of the social sphere should take place not through the choice of one model for blind imitation, but through the purposeful development of those institutional qualities that are the common denominator of all successful systems of transparency of administration, targeting of payments, feedback from beneficiaries and orientation of the State Institution not on the process, but on the measurable result in the form of an increase in quality and human life expectancy.

Chapter 3 "Strategic Directions for the Modernization of State Social Policy in the Period of War and Post-War Recovery in Ukraine" analyzes the institutional foundations of the transformation of social policy, develops a transformational model of social policy of Ukraine in the context of war and post-war recovery, and proposes

ways to improve the algorithms of public management of the implementation of the transformational model of social policy in the context of post-war recovery.

Based on the analysis of the regulatory and legal support of social policy during martial law, the author's classification of normative changes in the social sphere is proposed, which provides for their division into four main groups: anti-crisis, social-compensatory, institutional-adaptive and innovation-digital. This approach allows for a more systematic consideration of transformation processes in the field of social policy and determination of their impact on the development of the system of social protection of the population.

Anti-crisis regulatory changes are aimed at prompt response to the socio-economic consequences of hostilities and provide for the introduction of temporary mechanisms of social support for the population. Social and compensatory changes are associated with the expansion of the system of social payments and assistance for persons affected by the war. Institutional-adaptive changes concern the reform of the organizational structure of the system of strong protection of the population and the improvement of the mechanisms of state management of the social sphere. Innovative and digital changes ensure the digitalization of the provision of social services and the management of social programs.

The author's conceptual model of transformation of social policy of Ukraine under martial law, which reflects the relationship between crisis socio-economic factors, regulatory mechanisms of state regulation and the results of the functioning of the system of social protection of the population, has been substantiated. The proposed model allows us to consider social policy as a complex system of public administration aimed at ensuring social stability of society in the context of crisis transformations. The scientific significance of the proposed conceptual model lies in the fact that it: systematizes the main factors of transformation of Ukraine's social policy during the war; reflects the relationship between the regulatory mechanisms of state regulation and the results of social policy; allows you to identify key areas of modernization of social policy in the process of post-war reconstruction of the state.

The proposed model also creates a methodological basis for further research in the field of public management of the implementation of social policy and can be used in the development of strategic documents for the social development of Ukraine.

Keywords: Public administration, social policy, social management, social work, social protection, transformation, service-oriented approach, public services, social sphere, post-war recovery, war, service state, social relations, territorial community, social innovations, public-private partnership, sustainable development, social services.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво: збірник наукових праць*, 1(37), 340–349. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-24>
2. Приймачов, А. Е. (2025). Трансформація системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1285–1294. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1285-1294](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1285-1294)
3. Приймачов, А. Е. (2025). Публічне управління в сфері соціального захисту в умовах війни та кризи: зарубіжний досвід. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1307–1315. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1307-1315](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1307-1315)
4. Приймачов, А. Е. (2026). Формування пріоритетів соціальної політики України. *Наукові перспективи*, 3(69), 527–538. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-527-538](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-527-538)

Публікації в зарубіжних наукових виданнях

5. Приймачов, А. Е. (2025). Пріоритети соціальної політики України. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12). [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-14](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-14)

Монографії

6. Приймачов, А. (2024). Політика Європейського Союзу в сфері інтеграції людей з інвалідністю. In Н. А. Липовська (Ed.), *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу* (с. 195–210). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях)

7. Приймачов, А. (2024). Особливості надання державних соціальних послуг в країнах Європейського Союзу. In *Молодь: наука та інновації* (Vol. 3, pp. 1–368). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
8. Приймачов, А. (2024). Реалізація соціальної політики держави в умовах війни. In *Наукова весна* (pp. 316–317). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
9. Приймачов, А. Е. (2025). Механізми реалізації соціальної політики в громадах в умовах війни. *III Науково-практична конференція «Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»*.
10. Приймачов, А. Е. (2026). Трансформація соціальної політики України в умовах сучасних викликів. In Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (pp. 18–19). Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка.
11. Приймачов, А. Е. (2026). Пріоритети соціальної політики держави в умовах війни. *XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти»*. Дніпро: ДУВВС.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	30
1.1. Генеза та сучасні концепції державної соціальної політики у публічному управлінні	30
1.2. Парадигма трансформаційної соціальної політики	46
1.3. Методологічні підходи до дослідження трансформації соціальної політики	65
Висновки до розділу 1	82
Список використаних джерел до розділу 1	84
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	93
2.1. Порівняльний аналіз моделей соціальної політики	93
2.2. Трансформаційні процеси в сфері соціальної політики в європейських країнах	114
2.3. Порівняльний аналіз національних практик реалізації соціальної політики	133
Висновки до розділу 2	149
Список використаних джерел до розділу 2	157
Розділ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	165
3.1. Інституційні засади трансформації соціальної політики	165
3.2. Розробка трансформаційної моделі соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення	192

3.3. Удосконалення алгоритмів публічного управління реалізацією трансформаційної моделі соціальної політики в умовах повоєнного відновлення	214
Висновки до розділу 3	231
Список використаних джерел до розділу 3	235
ВИСНОВКИ	256
ДОДАТКИ	287

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СП	–	Соціальна політика
СЗ		Соціальне забезпечення
СЗХ		Соціальний захист
СПО	–	Соціальні послуги
ПУ	–	Публічне управління
ДУ	–	Державне управління
ЄС	–	Європейський Союз
ПС	–	Пенсійна система
ПЗ	–	Пенсійне забезпечення
ЦНАП	–	Центр надання адміністративних послуг

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України характеризується складними трансформаційними процесами у соціально-економічній, політичній та інституційній сферах. Особливої гостроти ці процеси набули внаслідок повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, що розпочалася у 2022 році. Війна спричинила масштабні соціальні, демографічні та економічні наслідки, які безпосередньо впливають на функціонування системи публічного управління та потребують перегляду підходів до формування державної соціальної політики.

У сучасних умовах соціальна політика держави набуває принципово нового значення, оскільки виступає не лише інструментом забезпечення соціального захисту населення, але й важливим фактором підтримки соціальної стабільності, збереження людського потенціалу та зміцнення національної безпеки. Соціальна сфера опинилася серед найбільш уразливих до наслідків війни, оскільки значна частина населення втратила роботу, житло або можливість повноцінно забезпечувати власні соціально-економічні потреби. У цих умовах державна соціальна політика має виконувати комплексну функцію підтримки громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах, а також створювати передумови для відновлення соціального розвитку країни.

Повномасштабна війна призвела до суттєвих змін у соціальній структурі українського суспільства. Зокрема, значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій, сімей загиблих військовослужбовців та громадян, які потребують психологічної та соціальної реабілітації. Масштабність цих викликів вимагає не лише збільшення обсягів соціальної підтримки, але й трансформації механізмів її реалізації, формування нових управлінських підходів до організації соціальної допомоги та розширення інституційної спроможності держави у сфері соціального захисту населення.

Важливою особливістю сучасного етапу розвитку соціальної політики є зміна її функціонального призначення у системі державного управління. Якщо раніше соціальна політика здебільшого розглядалася як інструмент забезпечення соціальних гарантій та підтримки окремих соціальних груп, то в умовах воєнного стану вона перетворюється на один із ключових механізмів забезпечення соціальної стійкості суспільства. Саме через ефективну соціальну політику держава здатна підтримувати соціальну згуртованість, запобігати зростанню соціальної напруги та забезпечувати стабільність функціонування суспільних інститутів.

Крім того, війна спричинила необхідність перегляду стратегічних пріоритетів державної соціальної політики. Особливої актуальності набувають питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей, реабілітації ветеранів війни, відновлення соціальної інфраструктури, а також забезпечення доступності соціальних послуг для населення в умовах кризових ситуацій. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні нових підходів до управління соціальною сферою, що поєднують державні механізми соціального захисту з інструментами місцевого самоврядування, громадянського суспільства та міжнародної підтримки.

Окремого значення набуває проблема трансформації соціальної політики в контексті післявоєнного відновлення України. Відбудова соціальної інфраструктури, реінтеграція постраждалих територій, повернення внутрішньо переміщених осіб до місць постійного проживання, відновлення ринку праці та розвиток людського потенціалу потребують системного підходу до формування нової моделі соціальної політики. Така модель повинна бути орієнтована не лише на подолання наслідків війни, але й на забезпечення довгострокової соціальної стійкості та інклюзивного розвитку суспільства.

Водночас трансформація соціальної політики відбувається у контексті реформування системи публічного управління та децентралізації влади. Передача значної частини повноважень у сфері соціального захисту органам

місцевого самоврядування зумовлює необхідність формування нових механізмів взаємодії між центральними та місцевими органами влади, а також підвищення інституційної спроможності територіальних громад щодо надання соціальних послуг. У період воєнного стану саме органи місцевого самоврядування часто виконують ключову роль у забезпеченні соціальної підтримки населення, що потребує удосконалення управлінських механізмів координації соціальної політики на різних рівнях публічного управління.

Проблематика розвитку соціальної політики та соціального захисту населення традиційно перебуває у центрі уваги наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Значний внесок у формування теоретичних засад соціальної політики зробили представники концепції держави загального добробуту, серед яких особливе місце посідають Р. Тітмус, Г. Еспінг-Андерсен, Т. Маршалл та інші дослідники соціальної держави. У вітчизняній науковій літературі питання розвитку соціальної політики, реформування системи соціального захисту населення та вдосконалення механізмів публічного управління соціальною сферою досліджують сучасні українські науковці у галузі державного управління та соціальної політики, зокрема О.Ю. Бобровська, Є.І. Бородін, З.М. Бурик, В.А. Гошовська, В.П. Єлагін, Е.М. Лібанова, Н.А. Липовська, Н. М. Орлова, В.А. Скуратівський, Н.Г. Сорокіна, Т.М. Тарасенко, А.А. Халецька, І.І. Хожило та ін.

Разом із тим нові виклики, спричинені повномасштабною війною, суттєво змінюють умови функціонування соціальної сфери та потребують подальшого наукового осмислення. Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються питання трансформації пріоритетів державної соціальної політики в умовах воєнного стану, формування ефективних механізмів соціальної підтримки населення у кризових ситуаціях, а також розроблення сучасної моделі соціальної політики, орієнтованої на післявоєнне відновлення країни.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю комплексного наукового аналізу трансформації пріоритетів державної соціальної політики України в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Дослідження цих процесів має важливе теоретичне та практичне значення для удосконалення системи публічного управління соціальною сферою, підвищення ефективності соціального захисту населення та формування сучасної моделі соціального розвитку держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація висвітлює наукові дослідження автора, отримані в процесі виконання науково-дослідної роботи за темами «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (№ держреєстрації 0122U002375), «Цифрова трансформація публічного управління» (№ держреєстрації 0122U002236), в процесі виконання яких автор розробив пропозиції щодо надання соціальних послуг в громадах.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення науково-практичних підходів до трансформації пріоритетів державної соціальної політики України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, а також удосконалення механізмів її реалізації у системі публічного управління.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади формування державної соціальної політики у системі публічного управління;
- дослідити еволюцію та сучасні концепції розвитку трансформаційної соціальної політики;
- визначити вплив воєнного стану на зміну пріоритетів та інституціональної конфігурації державної соціальної політики;
- оцінити сучасний стан реалізації соціальної політики та ефективність механізмів соціального захисту населення в умовах війни;
- дослідити міжнародний досвід формування трансформаційної соціальної політики і визначити можливості його адаптації в Україні;
- розробити авторську концептуальну модель трансформаційної соціальної політики в умовах воєнного стану;

– обґрунтувати напрями удосконалення механізмів реалізації соціальної політики України у контексті післявоєнного відновлення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що формуються в системі публічного управління соціальною сферою.

Предмет дослідження – теоретичні засади, інституційні механізми та управлінські інструменти трансформації пріоритетів державної соціальної політики України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, використання яких забезпечило комплексне дослідження проблем трансформації соціальної політики у системі публічного управління.

У процесі дослідження застосовано такі методи наукового пізнання:

- системний підхід – для дослідження соціальної політики як складної системи публічного управління;
- історико-логічний метод – для аналізу еволюції соціальної політики та її інституційного розвитку;
- аналіз і синтез – для узагальнення теоретичних підходів до формування соціальної політики;
- порівняльний метод – для дослідження міжнародного досвіду реалізації соціальної політики та можливостей його адаптації в Україні;
- інституційний метод – для дослідження ролі державних інститутів у формуванні та реалізації соціальної політики;
- статистичний аналіз – для оцінювання сучасного стану соціальної сфери та соціального захисту населення;
- метод моделювання – для розроблення авторської концептуальної трансформаційної моделі соціальної політики;
- узагальнення та систематизація – для формування наукових висновків і пропозицій щодо вдосконалення соціальної політики.

Застосування зазначених методів забезпечило комплексність дослідження та наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Інформаційною базою дослідження були чинні нормативно-правові акти органів публічної влади, наукові праці українських і зарубіжних учених, матеріали періодичних видань і інтернет-ресурси. Емпіричну базу дослідження становили статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Європейської Комісії та аналітичні результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо комплексного теоретико-методологічного обґрунтування тенденцій трансформації соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення, що дозволило уточнити її інституційні засади, визначити нові пріоритети та запропонувати алгоритми їх реалізації у системі публічного управління.

Основні результати дослідження, що характеризуються науковою новизною, полягають у такому:

уперше:

– обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння трансформації соціальної політики України як процесу формування кризово-адаптивної моделі соціального захисту, що поєднує традиційні інструменти соціального забезпечення з новими механізмами управління соціальними ризиками, зокрема цифровізацією соціальних послуг, розширенням адресної соціальної підтримки та інтеграцією міжнародних програм допомоги; яка спрямована на формування ефективної системи управління соціальною сферою, здатної забезпечити підвищення соціальної безпеки, зміцнення суспільної згуртованості та створення передумов сталого розвитку України в умовах повоєнної трансформації;

удосконалено:

– систематизацію нормативно-правових актів, що регулюють функціонування соціальної політики України у період воєнного стану, зокрема запропоновано авторську класифікацію нормативно-правових змін у сфері соціальної політики в умовах воєнного стану, що передбачає виокремлення чотирьох основних груп змін: антикризових, соціально-компенсаційних,

інституційно-адаптивних та інноваційно-цифрових. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері соціальної політики;

– підходи до адаптації міжнародного досвіду формування трансформаційної соціальної політики, з урахуванням особливостей функціонування системи публічного управління України та специфіки воєнних і післявоєнних викликів;

дістали подальшого розвитку:

– наукове обґрунтування ролі нормативно-правового регулювання як ключового інструменту адаптації соціальної політики до умов воєнних криз. Доведено, що у період воєнного стану нормативно-правова база соціальної сфери виконує не лише регулятивну функцію, але й виступає важливим механізмом забезпечення соціальної стабільності та підтримання суспільної стійкості;

– теоретичні положення щодо еволюції та сучасних концепцій розвитку соціальної політики, зокрема у контексті переходу від традиційної моделі соціального захисту до парадигми трансформаційної соціальної політики, зокрема обґрунтовано, що трансформаційна СП формується як новітня парадигма ПУ, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті набуло подальшого розвитку трактування трансформаційної СП як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність СП не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями;

– методичні підходи до формування стратегічних напрямів удосконалення соціальної політики України у контексті післявоєнного відновлення, орієнтовані на забезпечення соціальної згуртованості, відновлення людського потенціалу та зміцнення соціальної безпеки держави, зокрема запропоновано методичний

підхід до оцінювання трансформації соціальної політики в умовах воєнних криз на основі інтегрального індексу соціальної стійкості.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених у дисертації теоретичних положень, методичних підходів та практичних рекомендацій для вдосконалення державної соціальної політики України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Отримані результати можуть бути використані:

у діяльності органів державної влади – під час формування та реалізації державної соціальної політики, розроблення стратегічних документів у сфері соціального захисту населення, удосконалення механізмів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих груп населення;

у діяльності органів місцевого самоврядування – для підвищення ефективності управління соціальною сферою на місцевому рівні, удосконалення механізмів надання соціальних послуг у територіальних громадах, формування місцевих програм соціальної підтримки населення та розвитку соціальної інфраструктури;

у нормотворчій діяльності – під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної політики та соціального захисту населення в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення;

у науково-дослідній сфері – як теоретико-методологічна основа для подальших наукових досліджень у галузі публічного управління, соціальної політики та соціального захисту населення;

у освітньому процесі – при викладанні дисциплін у закладах вищої освіти, зокрема «Публічне управління та адміністрування», «Соціальна політика», «Державне управління соціальною сферою», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників і навчальних посібників.

Запропоновані у дисертації наукові підходи, концептуальна модель трансформації пріоритетів соціальної політики та методичні рекомендації щодо

удосконалення механізмів її реалізації можуть сприяти підвищенню ефективності публічного управління соціальною сферою, посиленню соціальної стійкості суспільства та формуванню сучасної моделі державної соціальної політики України в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції дисертації були враховані й використані: у практичній діяльності департаменту соціального захисту Дніпропетровської військово-цивільної адміністрації, Павлоградської міської ради під час реалізації заходів у сфері соціального захисту (довідка про впровадження від 01.04.2026 № 74); Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» – у процесі підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (удосконалення та актуалізація змісту робочих програм з освітніх компонентів спеціальностей 231 Соціальна та молодіжна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та 281 Публічне управління та адміністрування (ОП «Публічне управління та адміністрування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти) (довідка про впровадження від 25.02.2026 № 12-22/07).

Особистий внесок здобувача. Основні ідеї дисертаційного дослідження і розробки, виконані в його межах, належать особисто здобувачу. В дисертаційному дослідженні не використовувалися ідеї або розробки інших дослідників. У наукових публікаціях, опублікованих спільно зі співавторами особисто здобувач зробив такі внески, а саме: у науковій статті [1] здобувачем розглянуто роль соціальної політики як джерела повоєнного відновлення. Сформульовані в дисертації висновки та рекомендації відповідають її змісту й впливають з основних результатів.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дисертаційного дослідження були оприлюднені на науково-комунікативних заходах різного рівня, а саме: науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: «Наукова весна» (Дніпро, 2024); «Молодь: наука та інновації» (Дніпро, 2024), «Безпечна, комфортна та спроможна громада» (Дніпро, 2025), «Публічне управління в

Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» (Київ, 2026); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 2026).

Публікації. Загальні положення та зміст дисертаційного дослідження відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких: 1 стаття у зарубіжному виданні, 4 статті у фахових виданнях України, розділ у колективній монографії; 4 публікації у матеріалах науково-комунікативних заходів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 293 сторінки, із них 255 сторінок основного тексту, список використаних джерел, додатки. Робота містить 5 рисунків, 12 таблиць. Список використаних джерел містить 296 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Генеза та сучасні концепції державної соціальної політики у публічному управлінні

Державна соціальна політика (далі – СП) є однією з ключових складових системи публічного управління (далі – ПУ), оскільки визначає механізми забезпечення соціального добробуту населення, підтримки соціальної стабільності та розвитку людського потенціалу [1]. Її формування та еволюція відбувалися під впливом соціально-економічних трансформацій, політичних процесів, змін у ролі держави та розвитку управлінських концепцій.

Генеза державної СП пов'язана з історичним становленням соціальної функції держави. У класичній політичній економії XVIII–XIX століть домінувала ідея обмеженого втручання держави у соціально-економічні процеси. Представники ліберальної економічної думки розглядали соціальну підтримку переважно як сферу відповідальності громадянського суспільства, благодійних організацій і місцевих громад. Однак індустріалізація, урбанізація та загострення соціальних проблем зумовили поступове розширення ролі держави у сфері соціального захисту (далі – СЗХ) [2].

Важливим етапом у розвитку СП стало формування концепції соціальної держави на рубежі XIX –XX ст. У цей період почали впроваджуватися перші системи державного соціального страхування, пенсійного забезпечення (далі – ПЗ) та соціальної допомоги. СП почала розглядатися не лише як інструмент підтримки найбільш уразливих груп населення, але й як важливий елемент соціальної стабільності та економічного розвитку [3].

Подальший розвиток державної СП відбувався у контексті становлення держави загального добробуту (welfare state) у середині XX ст. Ця модель передбачала активну участь держави у перерозподілі ресурсів, гарантуванні

базових соціальних стандартів та забезпеченні рівного доступу громадян до соціальних послуг (далі – СПО). У рамках цієї концепції СП стала одним із важливих інструментів регулювання соціально-економічних процесів і формування соціальної справедливості [4].

Наприкінці ХХ ст. під впливом глобалізаційних процесів, економічних криз і демографічних змін почали формуватися нові підходи до реалізації СП. Одним із таких підходів стала концепція «активної соціальної держави», яка передбачає поєднання СЗХ з механізмами стимулювання економічної активності населення. У межах цього підходу значна увага приділяється розвитку людського капіталу, підтримці зайнятості та підвищенню ефективності використання соціальних ресурсів [3, 142].

Формування ефективної державної СП є одним із наріжних завдань сучасного ПУ, оскільки саме вона визначає рівень соціальної стабільності суспільства, забезпечує реалізацію соціальних прав громадян та створює умови для сталого соціально-економічного розвитку держави. У контексті трансформаційних процесів, які відбуваються в Україні протягом останніх десятиліть, проблема формування сучасної моделі СП набуває особливої актуальності. Це пов'язано зі зміною ролі держави у регулюванні соціальних процесів та посиленням впливу глобальних соціально-економічних викликів [5, 42].

Однією з ключових проблем трансформаційного періоду стало те, що в Україні тривалий час не було сформовано чіткого стратегічного бачення моделі соціально орієнтованої економіки. У результаті цього процеси соціально-економічних реформ відбувалися нерівномірно та часто супроводжувалися значними соціальними диспропорціями. Відсутність узгодженої концепції розвитку СП призвела до того, що соціальні процеси в державі значною мірою втратили керованість, а реалізація соціальних реформ відбувалася фрагментарно та без належної координації між різними інституціями державної влади [6, 547].

Перехід до ринкової економіки супроводжувався істотною трансформацією механізмів соціального забезпечення (далі – СЗ) населення. У ході економічних реформ відбулося поступове руйнування традиційної системи

державного патерналізму, яка протягом тривалого часу забезпечувала підтримку соціального балансу у суспільстві. Зокрема, були переглянуті підходи до фінансування соціальної сфери, змінено принципи надання соціальних пільг і гарантій, а також зменшено обсяг державних соціальних зобов'язань [7, 35]. У результаті цих процесів значна частина населення опинилася в умовах зниження рівня соціальної захищеності, що сприяло посиленню соціальної нерівності та зростанню соціальної напруги.

Водночас нова система СП, яка повинна була замінити попередню модель СЗ, не була сформована достатньо швидко та послідовно. Це призвело до виникнення певного інституційного вакууму у сфері соціального управління, що проявлявся у недостатній координації діяльності органів влади, відсутності чітких механізмів реалізації соціальних програм та обмеженій ефективності системи СЗХ населення [8, 232].

Сучасна модель СП України значною мірою зберігає окремі риси, успадковані від попередньої соціально-економічної системи. До таких характеристик належать, зокрема, значний рівень державного впливу на регулювання соціальної сфери, домінування бюджетних механізмів фінансування соціальних програм, а також недостатній рівень розвитку громадських ініціатив у сфері соціального управління [9]. З одного боку, така ситуація забезпечує певну стабільність функціонування соціальної системи, однак з іншого – обмежує можливості для впровадження інноваційних підходів до реалізації СП.

Охарактеризуємо етапи еволюції СП після набуття Незалежності України. Основною характеристикою етапу формування СП незалежної держави (1991–2000) стало формування базових інституцій СП незалежної України. Після здобуття незалежності держава успадкувала систему СЗ радянського типу, яка базувалася на принципах державного патерналізму та централізованого фінансування соціальних програм [10].

У цей період відбувалося: формування законодавчої бази СП; створення системи СЗХ; формування пенсійної системи (далі – ПС) незалежної держави; закріплення принципу соціальної держави в Конституції України (1996) [11].

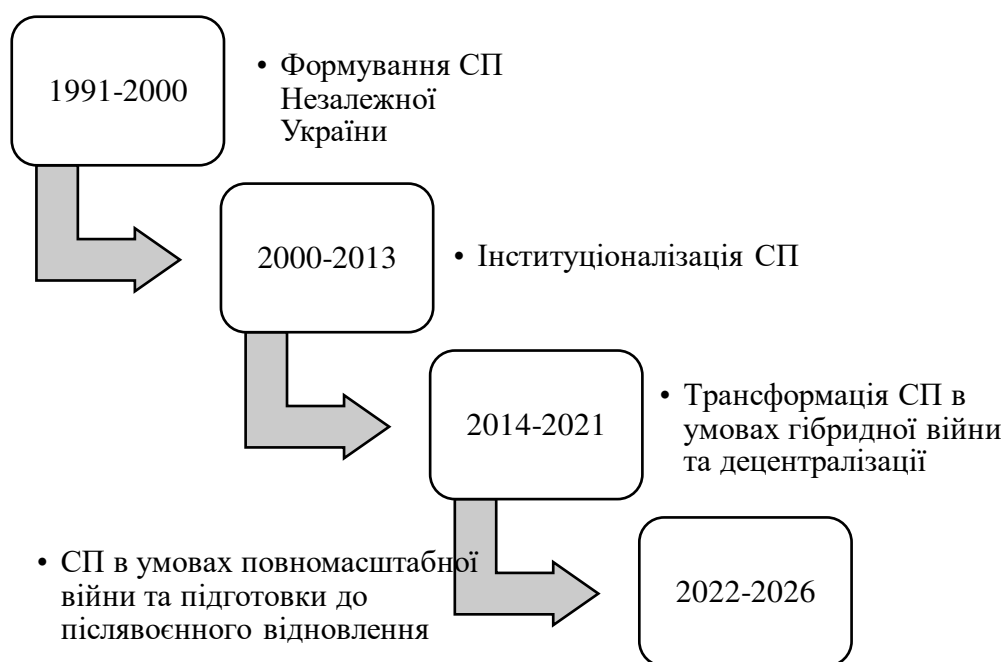

Рис. 1.1. Характеристика етапів еволюції СП (1991 – 2026)

Разом з тим економічна криза 1990-х рр. призвела до значного зниження рівня життя населення та посилення соціальної нерівності, що ускладнювало реалізацію ефективної СП [12].

На початку 2000-х рр. СП України поступово переходить до більш системної моделі управління. У цей період відбувається інституційне зміцнення системи СЗХ населення та розвиток соціальних програм [13].

Основними тенденціями цього етапу стали: реформування ПС; розвиток системи державних соціальних допомог; запровадження програм адресної соціальної підтримки; розширення мережі соціальних служб.

СП цього періоду характеризувалася поступовим переходом від універсальної системи СЗ до більш адресної моделі СЗХ [14].

Починаючи з 2014 р. СП України зазнає суттєвих змін під впливом нових політичних та безпекових викликів. Анексія Криму та початок російсько-української війни зумовили появу нових категорій населення, які потребують

соціальної підтримки, зокрема внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) та ветеранів війни [15].

Основні особливості цього етапу: формування системи СЗХ ВПО; розвиток ветеранської політики; впровадження реформи децентралізації; передача частини повноважень у сфері СП органам місцевого самоврядування; цифровізація СПО.

Цей період характеризується поступовим переходом до більш децентралізованої моделі управління соціальною сферою.

Активізація російської агресії проти України у 2022 р. стала визначальним фактором трансформації СП держави, яка у цей період набуває характеру антикризового інструменту, спрямованого на забезпечення соціальної стійкості суспільства [16].

Основні напрями трансформації СП: масштабна підтримка ВПО; розширення програм соціальної допомоги; розвиток системи соціальної підтримки військовослужбовців та їх сімей; цифровізація СПО; формування політики післявоєнного відновлення соціальної інфраструктури.

У цей період СП дедалі більше інтегрується у систему національної безпеки держави та розглядається як інструмент забезпечення соціальної стійкості суспільства.

Еволюція СП України може бути представлена як перехід через чотири ключові стадії: патерналістська модель → інституційна модель → децентралізована модель → антикризова модель соціальної стійкості.

Ця трансформація відображає зміну ролі держави у соціальній сфері: від домінування централізованого державного управління (далі – ДУ) до формування комплексної системи ПУ СП, що передбачає участь суб'єктів ПУ [17].

Вагомим драйвером ефективності функціонування СП, є рівень участі громадян у процесах формування та реалізації соціальних рішень [18]. До початку війни в Україні спостерігався відносно низький рівень громадської активності у сфері соціального реформування.

Крім того, значна частина населення не мала достатнього рівня обізнаності щодо механізмів формування та реалізації СП, що знижувало рівень громадської участі у цьому процесі. Водночас державні інституції не завжди ефективно використовували потенціал громадської активності для вирішення соціальних проблем, що призводило до певного відчуження суспільства від процесів соціального управління.

У таких умовах управлінські рішення щодо розвитку СП переважно формувалися на державному рівні. Домінування держави у процесі вироблення концепцій, стратегій та програм соціального розвитку призводило до того, що суспільству часто пропонувалась вже сформована модель СП, яка не завжди враховує інтереси різних соціальних груп. Відсутність широкого суспільного діалогу щодо стратегічних напрямів розвитку соціальної сфери обмежувало можливості для формування більш ефективних і збалансованих управлінських рішень [19].

У контексті сучасних соціально-економічних ризиків особливого значення набуває формування нової моделі СП, яка б відповідала принципам соціальної справедливості, ефективності та відкритості. Така модель повинна базуватися на поєднанні державного регулювання з активною участю інститутів громадянського суспільства, а також передбачати використання сучасних механізмів управління соціальними процесами [18].

Не менш важливим аспектом є забезпечення прозорості діяльності органів влади у соціальній сфері. Підвищення рівня публічності прийняття управлінських рішень сприяє зміцненню довіри громадян до державних інституцій та створює передумови для більш ефективної реалізації СП [].

Актуальність дослідження проблем формування сучасної моделі СП зумовлена також загостренням соціальних проблем у період трансформаційних змін, пов'язаних з набуттям Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) та триваючими бойовими діями та терористичними атаками на мирне населення, унаслідок яких все більша частина громадян потребує державної підтримки. Значна частина населення потребує

належного рівня СЗХ, доступу до якісних СПО та ефективних механізмів державної підтримки. Особливо це стосується соціально вразливих категорій громадян, для яких державна СП виступає важливим інструментом забезпечення мінімальних соціальних стандартів [20].

Сучасна соціальна ситуація в українському суспільстві характеризується поєднанням двох взаємопов'язаних тенденцій. З одного боку, спостерігається зростання соціальної напруги, що пов'язано з економічними труднощами, зростанням рівня бідності та посиленням соціальної нерівності. З іншого боку, активізуються спроби держави та громадянського суспільства знайти ефективні шляхи вирішення соціальних проблем шляхом реформування системи СЗХ та модернізації механізмів ПУ у соціальній сфері [9].

Наявність цих протилежних тенденцій формує стан нестійкої соціальної рівноваги, що може призводити до загострення соціальних суперечностей та підвищення рівня соціальної нестабільності. За таких умов особливого значення набуває формування цілісної, системної та ефективної державної СП, здатної забезпечити баланс між економічним розвитком і соціальними потребами населення.

Отже, формування сучасної моделі СП повинно здійснюватися на основі комплексного підходу, який передбачає врахування економічних, соціальних та інституційних чинників розвитку суспільства. Реалізація такої моделі дозволить підвищити ефективність ПУ у соціальній сфері, забезпечити належний рівень СЗХ населення та створити передумови для сталого розвитку українського суспільства [20].

Практична реалізація системи СЗХ населення безпосередньо визначається характером та змістом державної СП [21, 22]. Саме СП формує основні напрями та інструменти впливу держави на соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві [23]. У сучасній науковій літературі СП розглядається як складне багатовимірне явище, яке охоплює діяльність держави та інших суспільних інститутів, спрямовану на регулювання соціальних відносин і забезпечення соціальної стабільності. Зокрема, СП визначається як діяльність державних органів

та суспільних інституцій, пов'язана з регулюванням відносин між різними соціальними групами щодо розподілу суспільного продукту та узгодження їхніх інтересів із довгостроковими цілями розвитку суспільства [12, с.5].

У сучасній науковій думці СП розглядається також як важливий інструмент ПУ, спрямований на формування умов для соціального розвитку та підвищення рівня добробуту населення. Як зазначає Е. Лібанова, ефективна СП має забезпечувати не лише СЗХ громадян, а й створювати передумови для розвитку людського потенціалу та підвищення якості життя населення [16]. Подібної позиції дотримується і В. Геєць, який підкреслює, що СП повинна поєднувати механізми СЗХ з інструментами стимулювання економічної активності та розвитку людського капіталу [24].

Наукові концепції СП визначають її стратегічні орієнтири. До них належать (Рис. 1.2):

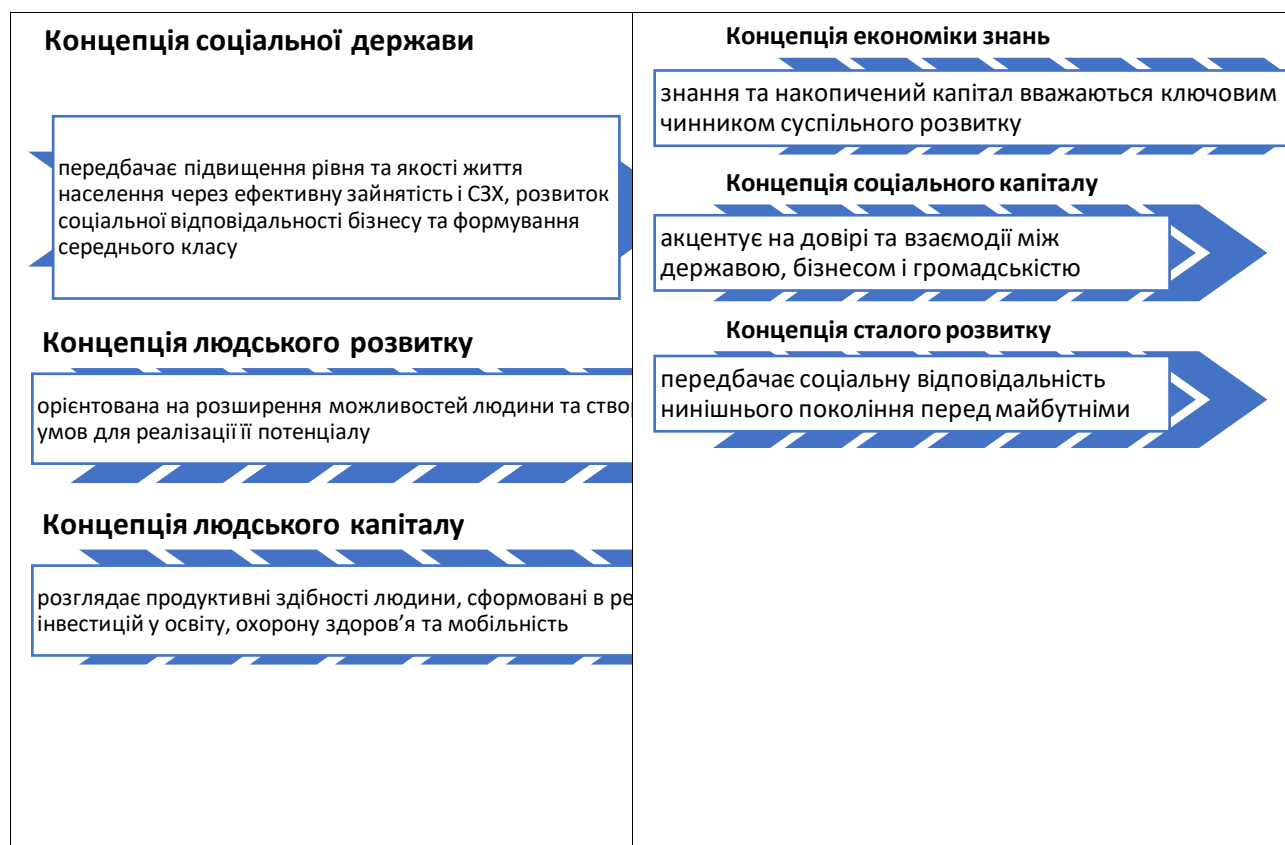

Рис. 1.2. Концепції соціальної політики

Реалізація СП повинна поєднувати економічне зростання та механізми соціального перерозподілу, а також створювати ефективну СЗХ населення.

Фундаментальною основою СП виступає принцип соціальної справедливості. У науковій літературі соціальна справедливість розглядається як один із ключових критеріїв оцінки характеру суспільних відносин та ефективності СП держави. Вона відображає ступінь відповідності існуючих соціально-економічних відносин очікуванням різних соціальних груп, а також рівень узгодженості їхніх інтересів. Соціальна справедливість характеризує як об'єктивний стан розвитку суспільних відносин, так і суб'єктивну оцінку їх справедливості з боку різних верств населення [12, с.67].

З точки зору сучасних соціологічних та економічних теорій, досягнення соціальної справедливості передбачає необхідність забезпечення балансу інтересів різних соціальних груп. Як зазначає Дж. Роулз, справедливість у суспільстві повинна ґрунтуватися на принципах рівності можливостей та справедливого розподілу суспільних благ [25]. У свою чергу, А. Сен підкреслює, що СП повинна створювати умови для розширення можливостей людини реалізовувати власний потенціал і брати активну участь у суспільному житті [26].

У наукових джерелах існує значна кількість підходів до трактування СП. Так, в **Енциклопедії державного управління СП** визначається у широкому розумінні як система інституційних та надінституційних форм діяльності – державних, громадських та індивідуальних, спрямованих на створення умов для всебічної реалізації соціального потенціалу людини [6, с.546]. Такий підхід підкреслює комплексний характер СП та її зв'язок із розвитком людського потенціалу.

Важливе місце у формуванні теоретичних засад СП посідають класичні економічні концепції ролі держави у суспільстві [27, 16]. Так, Адам Сміт, аналізуючи функції держави, визначив три основні обов'язки державної влади: забезпечення внутрішньої безпеки, захист від зовнішніх загроз та підтримку умов функціонування вільного суспільства [28]. Ці положення стали основою

для подальшого розвитку теорій державного регулювання соціально-економічних процесів.

У подальшому дослідники розширили уявлення про соціальну роль держави. Зокрема, М. Фрідманн доповнив перелік функцій держави необхідністю захисту тих членів суспільства, які не здатні самотійно забезпечити власну безпеку або соціальне благополуччя [29]. Таким чином, держава почала розглядатися як ключовий інститут забезпечення СЗХ населення.

Сучасні теорії СП розглядають її як складову державної політики, спрямовану на управління соціальними процесами та забезпечення соціальної стабільності. Зокрема, Г. Еспінг-Андерсен у своїх дослідженнях підкреслює, що характер СП визначає тип держави добробуту та впливає на рівень соціальної нерівності у суспільстві [30]. У свою чергу, А. Гідденс зазначає, що сучасна СП повинна поєднувати традиційні механізми СЗХ з новими підходами до розвитку людського капіталу та соціальної інтеграції [31].

У загальному вигляді СП держави проявляється через діяльність щодо управління соціальними процесами, які відбуваються у суспільстві. Це включає регулювання розподілу суспільного продукту, формування відносин між різними соціальними групами, узгодження інтересів населення з довгостроковими цілями розвитку держави, а також забезпечення СЗХ громадян у складних життєвих ситуаціях. Крім того, важливою функцією СП є підтримка соціальної стабільності та запобігання виникненню соціальних конфліктів [32, с.87].

Базовою основою СП будь-якої держави виступає її конституційна система. Основний закон визначає ключові принципи соціального устрою та закріплює соціальні права громадян. Відповідно до Конституції України держава визначається як соціальна, що передбачає її відповідальність за створення умов для гідного життя людини та її всебічного розвитку [11]. Це положення підкреслює важливість соціальної функції держави та її обов'язок забезпечувати належний рівень СЗХ населення.

Сутність СП полягає у створенні умов для максимально повного задоволення життєвих потреб населення, а також у розвитку соціальних відносин між різними групами суспільства. Водночас важливим завданням СП є забезпечення оптимального рівня соціальної диференціації, що не створює загроз для соціальної стабільності. Надмірна нерівність може призводити до загострення соціальних конфліктів, тоді як помірна диференціація сприяє економічній активності та соціальній мобільності.

Таким чином, СП держави повинна передбачати турботу суспільства про своїх членів, які потребують підтримки. Вона спрямована на надання допомоги особам і соціальним групам, що опинилися у складних життєвих обставинах (далі – СЖО), шляхом використання фінансово-економічного потенціалу відповідної соціальної системи. Саме через ефективну реалізацію СП держава здатна забезпечити соціальну стабільність, підвищення рівня добробуту населення та сталий розвиток суспільства.

Важливе місце у формуванні сучасних наукових уявлень про СП посідають дослідження зарубіжних учених, які аналізували роль держави у забезпеченні соціального добробуту та регулюванні соціальних відносин. Зокрема, значний внесок у розвиток теорії СП зробив Р. Тітмус, який розглядав СП як систему заходів держави, спрямованих на регулювання соціальних відносин і забезпечення соціальної рівності у суспільстві. На думку дослідника, основною метою СП є підвищення рівня соціального добробуту населення та зменшення соціальної нерівності через ефективний перерозподіл ресурсів [33].

Суттєвий внесок у розвиток теорії держави добробуту здійснив К. Пірсон, який підкреслював, що СП виступає важливим механізмом забезпечення соціальної стабільності та інтеграції суспільства. Дослідник зазначає, що ефективна СП повинна поєднувати інструменти СЗХ з механізмами стимулювання економічної активності населення, що сприяє формуванню збалансованої моделі соціально-економічного розвитку [34].

Вагомий внесок у дослідження проблем соціальної нерівності зробив британський економіст А. Аتكісон, який обґрунтував необхідність активної ролі

держави у процесі перерозподілу доходів та формування ефективних механізмів СЗХ. У своїх працях він наголошував на тому, що СП повинна сприяти зменшенню рівня нерівності та створенню рівних можливостей для різних соціальних груп [35].

Проблеми глобалізації СП та трансформації систем СЗХ у сучасному світі детально досліджував Б. Дікон. Учений підкреслює, що в умовах глобалізаційних процесів СП держави повинна враховувати не лише внутрішні соціально-економічні чинники, але й вплив міжнародних інституцій, глобальних економічних процесів та транснаціональних соціальних ризиків [36].

Особливе значення для розуміння еволюції СП мають також праці К. Поланьї, який досліджував взаємозв'язок між економічними трансформаціями та соціальними процесами. У своїй концепції «подвійного руху» він доводив, що розвиток ринкової економіки неминуче викликає потребу у формуванні механізмів СЗХ, які забезпечують стабільність суспільства та пом'якшують негативні наслідки ринкових реформ [37].

Суттєвий внесок у розвиток сучасної соціальної теорії зробив і Т. Маршалл, який сформулював концепцію соціального громадянства. На його думку, СП повинна забезпечувати громадянам не лише політичні та громадянські права, але й соціальні права, що гарантують доступ до освіти, охорони здоров'я та інших базових СПО [38].

У сучасних дослідженнях СП важливу роль відіграє також теорія соціальної держави, розроблена Г. Еспінг-Андерсеном. Учений запропонував класифікацію моделей держави добробуту, виділивши ліберальну, консервативно-корпоративістську та соціал-демократичну моделі СП. Кожна з цих моделей характеризується різним рівнем участі держави у забезпеченні СЗХ населення та різними механізмами перерозподілу соціальних ресурсів [30].

Важливим напрямом досліджень у сфері СП є аналіз взаємозв'язку між економічним розвитком і соціальною справедливістю. У цьому контексті значний інтерес становлять праці Дж. Стігліца, який підкреслює, що нерівність доходів та обмежений доступ до соціальних благ можуть негативно впливати на

економічний розвиток та соціальну стабільність суспільства. На його думку, ефективна СП повинна бути спрямована на формування більш справедливого розподілу ресурсів і створення умов для соціальної мобільності [39].

Не менш важливими є дослідження П. Пірсона, який аналізував трансформацію систем СЗ у сучасних державах добробуту. Він довів, що навіть у період економічних криз і бюджетних обмежень соціальні програми залишаються важливим елементом державної політики, оскільки вони забезпечують соціальну стабільність і підтримують довіру громадян до державних інституцій [40].

Вагомий внесок у розвиток сучасних підходів до СП зробив також Дж. Мідглі, який розглядає СП як інструмент соціального розвитку. Дослідник наголошує, що СП повинна бути спрямована не лише на подолання соціальних проблем, але й на формування умов для довгострокового розвитку людського потенціалу [41].

Сучасні трансформаційні процеси в Україні зумовлюють необхідність переосмислення ролі державної СП та вдосконалення механізмів її реалізації у системі ПУ. У наукових дослідженнях останніх років значна увага приділяється аналізу інституційних змін у соціальній сфері та пошуку ефективних інструментів державного регулювання соціальних процесів.

Зокрема, у дослідженні Н. Орлової підкреслюється, що сучасна СП повинна враховувати нові соціально-економічні виклики та адаптуватися до умов структурних змін у суспільстві [9]. Авторка зазначає, що ефективність СП значною мірою залежить від здатності державних інституцій забезпечувати узгодженість соціально-економічних рішень, а також від розвитку інституційної взаємодії між суб'єктами СП [42]. Подібної позиції дотримується Л. Козарезенко, яка наголошує на важливості використання фінансових механізмів СП, що застосовуються в країнах ЄС, для підвищення ефективності системи СЗХ населення [43].

Крім того, сучасні дослідження підкреслюють необхідність посилення стратегічного підходу до формування СП. У науковій літературі наголошується,

що СП повинна розглядатися не лише як система соціальної підтримки населення, але й як важливий інструмент соціального розвитку, спрямований на формування людського потенціалу та підвищення соціальної згуртованості суспільства. У цьому контексті СП виступає важливим елементом державної стратегії розвитку, що забезпечує баланс між економічними та соціальними інтересами суспільства.

Проблематика формування та реалізації державної СП є одним із ключових напрямів досліджень у сфері ПУ. В умовах сучасних трансформаційних процесів, пов'язаних із соціально-економічними змінами, глобалізацією та військовими викликами, особливого значення набуває наукове осмислення публічноуправлінських механізмів у сфері СП держави.

У сучасній українській науковій літературі проблеми державної СП розглядаються у працях вітчизняних економістів, соціологів, науковців з ДУ. Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів СП зробили Є. І. Бородін [44, 45, 46], О.Ю. Бобровська [47], Н. Г. Сорокіна [46, 48], Т. М. Тарасенко [46, 49], Л. М. Акімова, О. О. Акімов [50] та інші науковці.

Зокрема, у працях Є. І. Бородіна СП підкреслюється, що сучасна СП держави повинна формуватися з урахуванням процесів соціально-економічної трансформації, що відбуваються у суспільстві, а також потребує вдосконалення інституційних механізмів її реалізації [44].

Проблеми модернізації СП та розвитку механізмів СЗХ населення досліджуються у роботах Н. Г. Сорокіної. Авторка акцентує увагу на необхідності цифровізації соціальної сфери та формуванні нових підходів до управління СП на державному та регіональному рівнях [48].

Важливий внесок у дослідження механізмів реалізації державної СП зроблено Т. М. Тарасенко, яка аналізує інституційні засади функціонування системи СЗХ населення, а також суб'єктність забезпечення соціальної підтримки населення. У своїх дослідженнях авторка наголошує на необхідності підвищення ефективності інструментів СЗХ [49].

Особливу увагу сучасні дослідники приділяють проблемам соціальної безпеки держави та формуванню ефективних механізмів СЗХ населення. Так, у роботах Л. М. Акімової та О. О. Акімова соціальна безпека розглядається як важлива складова національної безпеки держави, що забезпечує стабільність суспільного розвитку та запобігає виникненню соціальних конфліктів [50].

У сучасній науковій літературі державна СП розглядається як комплексна система управлінських рішень, спрямованих на регулювання соціальних відносин, забезпечення соціальної справедливості та підвищення якості життя населення [51 – 55]. Вона охоплює широкий спектр інструментів, включаючи СЗХ, соціальне страхування, СПО, політику зайнятості, охорону здоров'я, освіту та інші напрями суспільного розвитку [56 -60].

У контексті ПУ СП виступає важливим механізмом реалізації соціальної функції держави. Сучасні підходи до її реалізації ґрунтуються на принципах прозорості, підзвітності, децентралізації управління та орієнтації на потреби громадян.

Особливого значення державна СП набуває в умовах кризових трансформацій, зокрема під час воєнних конфліктів або масштабних соціально-економічних потрясінь. У таких умовах вона виконує не лише функцію СЗХ населення, але й відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної стійкості держави, підтримці суспільної солідарності та відновленні людського потенціалу.

У сучасній парадигмі ПУ СП дедалі більше інтегрується з іншими сферами державної політики, зокрема економічною, безпековою та регіональною. Це зумовлює необхідність формування комплексних управлінських підходів, що поєднують стратегічне планування, управління ресурсами та впровадження інноваційних механізмів надання СПО.

Таким чином, трансформація державної СП відображає еволюцію ролі держави у забезпеченні соціального розвитку суспільства. Від мінімального втручання у соціальну сферу до формування сучасних моделей соціальної держави відбувався поступовий перехід до усвідомлення СП як стратегічного

інструменту ПУ, спрямованого на забезпечення соціальної стабільності, розвитку людського капіталу та підвищення якості життя населення.

В умовах сучасних викликів, зокрема воєнних загроз та процесів повоєнного відновлення, державна СП набуває нових функціональних характеристик. Вона трансформується у більш адаптивну та інтегровану систему управління соціальними процесами, що орієнтована на забезпечення соціальної стійкості держави та ефективне відновлення соціальної інфраструктури.

В умовах відбиття військової агресії проти України актуалізується потреба пошуку нових інструментів забезпечення соціальної стійкості суспільства. Це потребує комплексного дослідження трансформації СП держави, визначення нових пріоритетів її розвитку та розроблення ефективних механізмів реалізації соціальних програм у післявоєнний період.

1.2. Парадигма трансформаційної соціальної політики

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується інтенсифікацією технологічних змін, трансформацією демографічної структури населення та зростанням невизначеності у глобальному економічному середовищі, що об'єктивно актуалізує необхідність формування ефективних, адаптивних і результативних моделей СП. Орієнтація на забезпечення стійкості, інклюзивності та соціальної справедливості зумовлює підвищення ролі трансформаційної СП, передусім у сферах СЗ, СЗХ та надання державних послуг. Зазначені інституційні механізми виконують не лише компенсаторну функцію щодо підтримки осіб у СЖО, але й забезпечують відтворення соціальної згуртованості, макроекономічної стабільності та інклюзивного розвитку [61].

У теоретико-методологічному вимірі трансформаційна СП постає як системний інструмент редукції соціально-економічної нерівності, інституціоналізації принципів соціальної справедливості та підвищення рівня суспільного добробуту. Її структуроутворюючими компонентами виступають системи СЗ, СЗХ та державних послуг. Зокрема, СЗ реалізується через механізми матеріальної підтримки осіб, які перебувають у стані соціального ризику (безробіття, інвалідність, похилий вік тощо). Водночас політики СЗХ спрямовані на мінімізацію та превенцію соціальних ризиків, включаючи дискримінаційні практики, експлуатацію та інші форми соціальної вразливості. Державні послуги, у свою чергу, формують інституційну основу забезпечення базових соціальних стандартів і виступають інструментом реалізації державної соціальної функції.

Ефективність СП детермінує рівень економічної стійкості та соціальної рівноваги суспільства. Емпіричні дані свідчать, що держави, які забезпечують належний рівень фінансування систем СЗ, охорони здоров'я та СЗХ, демонструють нижчі показники соціальної нерівності та вищі темпи економічної продуктивності. Разом із тим варіативність ефективності використання

бюджетних ресурсів у різних країнах зумовлює диференціацію соціально-економічних результатів реалізації відповідних політик.

Концептуально трансформаційна СП виходить за межі традиційної парадигми, зосередженої виключно на пом'якшенні бідності та безробіття, і передбачає глибинну модернізацію соціальних інститутів та механізмів їх функціонування. Її стратегічною метою є формування збалансованого, соціально справедливого та екологічно орієнтованого суспільного розвитку. У цьому контексті, відповідно до підходу Рахмана і Пінгалі [62], СЗ розглядається як інтегральна складова економічної системи, здатна забезпечити довгострокове скорочення бідності за умови впровадження ефективних механізмів перерозподілу, зокрема через інструменти прогресивного оподаткування, а також дотримання принципів рівності можливостей і соціальної справедливості. Реалізація такого підходу сприяє досягненню стійких позитивних ефектів у зниженні рівня нерівності та стимулюванні соціально-економічного розвитку, особливо в країнах, що розвиваються.

Таким чином, СП є базовим інститутом функціонування суспільства, який безпосередньо визначає параметри якості життя населення та траєкторії розвитку територіальних громад. Сучасний етап її еволюції характеризується зміщенням акцентів від реактивних заходів до проактивних трансформаційних підходів, спрямованих не лише на подолання актуальних соціальних дисфункцій, але й на формування довгострокових структурних змін, що забезпечують сталий та інклюзивний розвиток суспільства.

Зразковою ілюстрацією реалізації трансформаційної СП є інституціоналізація комплексних систем СЗ, СЗХ та державних послуг. Зазначені складові формують цілісну архітектуру соціальної підтримки, спрямовану на гарантування базових соціальних стандартів для індивідів і домогосподарств, забезпечення доступу до життєво необхідних ресурсів, а також мінімізацію впливу ключових соціальних ризиків, зокрема безробіття, захворювань і старіння. Водночас стратегічна спрямованість цих політик полягає у

стимулюванні соціальної інтеграції та редукції структурної нерівності шляхом забезпечення рівного доступу до можливостей для всіх членів суспільства.

СЗ, СЗХ і державні послуги справляють комплексний та мультиплікативний вплив на функціонування суспільства. Передусім вони виступають ефективним інструментом зниження рівня бідності та соціально-економічної диференціації через механізми фінансової підтримки населення, що перебуває у стані підвищеної соціальної вразливості. Така підтримка не лише сприяє підвищенню рівня добробуту домогосподарств, але й опосередковано стимулює макроекономічний розвиток, зокрема через розширення внутрішнього попиту [63].

Забезпечення доступу до соціальних трансфертів підвищує ймовірність спрямування фінансових ресурсів на споживання базових товарів і послуг, що, у свою чергу, виконує функцію економічного стимулювання. Крім того, зазначені політики мають системний вплив на якість життя населення та розвиток людського капіталу. Інструменти СЗ та державних послуг забезпечують доступ до охорони здоров'я, освіти та інших соціально значущих благ, формуючи передумови для підвищення рівня здоров'я, освітнього потенціалу та професійної компетентності населення. Як наслідок, відбувається формування більш здорового, освіченого та економічно продуктивного суспільства. У довгостроковій перспективі це сприяє розриву міжгенераційних циклів бідності через надання індивідам необхідних ресурсів і компетентностей для підвищення власного соціально-економічного статусу.

Відповідно до підходу Комацу [64], трансформаційна СП чинить позитивний вплив на рівень соціальної згуртованості та інклюзії, зокрема через посилення представленості та врахування інтересів соціальних меншин. Реалізація відповідних політик сприяє утвердженню принципів соціальної справедливості, мінімізації дискримінаційних практик та подоланню соціального виключення шляхом забезпечення рівного доступу до соціальних благ і послуг. Поряд із цим формується підґрунтя для розвитку солідарності та взаємної відповідальності в суспільстві, оскільки участь у системах СЗ набуває

взаємного характеру – як у частині внесків, так і у частині отримання соціальних вигод.

Логічним продовженням аналізу є врахування обмежень і викликів, що супроводжують реалізацію трансформаційної СП. Попри її значний потенціал, ефективність таких політик значною мірою залежить від інституційної спроможності держави, якості ПУ, рівня фінансового забезпечення та узгодженості міжсекторальної взаємодії. Суттєвими ризиками виступають фіскальні обмеження, нецільове використання ресурсів, фрагментарність програм та недостатня адресність соціальної підтримки. Крім того, надмірна залежність від трансфертів може формувати патерналістські очікування серед населення, що знижує стимули до економічної активності. У цьому контексті особливого значення набуває забезпечення балансу між принципами соціальної справедливості та економічної ефективності, а також впровадження інноваційних підходів до управління соціальною сферою, орієнтованих на підвищення результативності, прозорості та підзвітності. Це передбачає розвиток цифрових інструментів адміністрування СПО, удосконалення механізмів моніторингу й оцінювання політик, а також посилення партисипації цих процесів.

Сучасні трансформаційні умови розвитку суспільства зумовлюють необхідність поглибленого теоретико-прикладного аналізу потенціалу СП як інструменту забезпечення системних і довгострокових змін. У цьому контексті особливої ваги набуває інтеграція СЗ, СЗХ та державних послуг у межах цілісної політико-управлінської системи, здатної адекватно реагувати на складність і багатовимірність сучасних соціальних викликів. Такий підхід передбачає розроблення адаптивних моделей СП, орієнтованих на врахування динаміки глобальних трансформацій та потреб різних соціально-демографічних груп, із використанням як національного, так і міжнародного досвіду. Кінцевою метою є формування обґрунтованих управлінських рішень і політичних рекомендацій, здатних підвищити ефективність державного втручання у соціальну сферу та

забезпечити перехід до інклюзивної, стабільної та соціально орієнтованої моделі розвитку.

У сучасному науковому дискурсі трансформаційна СП дедалі частіше розглядається як ключовий механізм подолання структурних диспропорцій і нерівностей, що зберігаються у соціально-економічних системах, зокрема у сферах СЗ, СЗХ та державних послуг. Її функціональне призначення полягає не лише у реагуванні на наслідки соціальних ризиків, але й у формуванні превентивних інструментів, спрямованих на мінімізацію проявів соціальної несправедливості та економічної асиметрії. Посилення взаємодії глобальних викликів – включаючи кліматичні зміни, економічну турбулентність і демографічні трансформації – обумовлює необхідність впровадження інноваційних підходів до СП, які виходять за межі традиційних механізмів фінансової підтримки та передбачають комплексні інституційні рішення [65].

Водночас результати сучасних досліджень свідчать про наявність суттєвих дисбалансів у функціонуванні існуючих систем СЗХ, що проявляється у їх обмеженій спроможності забезпечити належне охоплення найбільш уразливих верств населення та врахування специфічних потреб різних соціально-демографічних груп [66]. Така ситуація актуалізує проблему недостатньої ефективності традиційних моделей СП у протидії системній нерівності та гарантуванні рівного доступу до базових ресурсів, що, у свою чергу, зумовлює збереження значних розривів у показниках здоров'я, економічної мобільності та якості життя населення [67].

У зв'язку з цим дослідницький фокус зміщується у бік вивчення механізмів розроблення та імплементації трансформаційних СП, спрямованих на модернізацію систем СЗ та посилення захисних функцій державних інституцій [68]. Одночасно важливим завданням є оцінювання ефективності таких політик з позицій їхнього впливу на забезпечення соціальної рівності, інклюзії та сталого розвитку, що передбачає застосування комплексних підходів до аналізу взаємозв'язку між інституційними рамками та соціальними результатами [69, 70]. Такий підхід формує концептуально-методологічне підґрунтя для критичної

оцінки як наявних практик СП, так і перспективних напрямів їх трансформації в умовах сучасних глобальних і національних викликів.

Інтеграція кількісних показників, отриманих із баз даних провідних міжнародних економічних інституцій, дозволяє обґрунтувати формування доказово-орієнтованих рекомендацій щодо розроблення стійких та високоефективних систем СЗ. Наукова цінність цього дослідження визначається поєднанням теоретичного узагальнення та прикладної спрямованості: воно не лише розширює науковий дискурс щодо еволюції СП, але й формує практичні орієнтири для суб'єктів ПУ та інших зацікавлених сторін у контексті розвитку інклюзивного врядування [71]. Критичне осмислення трансформаційного потенціалу СП спрямоване на актуалізацію сучасних соціальних викликів і водночас на поглиблення теоретико-методологічних засад дослідження СЗ, що створює підґрунтя для розроблення стратегічних інтервенцій, орієнтованих на підтримку соціально вразливих груп населення [72]. У цьому контексті особливого значення набуває узгодження СП з базовими суспільними цінностями, що забезпечує формування інституційних механізмів, спрямованих не на обмеження, а на розширення можливостей індивідів, підвищення рівня їхнього добробуту та забезпечення соціальної справедливості [73].

Таблиця 1.1

Статистика впливу на соціальне забезпечення (2023)

Категорія	Вартість	Джерело
Відсоток охопленого населення	98%	Світовий банк
Зростання зменшення бідності	35%	ПРООН
Щорічні державні витрати на СЗ	£225 мільярдів	Уряд Великої Британії
Рівень зайнятості серед отримувачів	75%	Управління національної статистики
Загальна кількість бенефіціарів	20 мільйонів	Уряд Великої Британії

Наведені у табл. 1.1 емпіричні дані ілюструють результативність функціонування сучасних систем СЗ у вимірі охоплення населення, скорочення бідності та впливу на ринок праці. Зокрема, високий рівень залучення населення до програм СЗХ, значні обсяги державного фінансування та позитивна динаміка зайнятості серед отримувачів соціальних виплат свідчать про наявність потенціалу таких систем до виконання як соціально-компенсаторних, так і стимулюючих функцій. Водночас інтерпретація зазначених показників потребує врахування національних інституційних особливостей та контексту реалізації політики.

Подальший аналіз трансформаційного потенціалу СП доцільно здійснювати крізь призму взаємодії систем СЗ, механізмів СЗХ та інструментів надання державних послуг. Саме їхня узгоджена функціональність забезпечує можливість комплексного реагування на сучасні соціально-економічні виклики та формування стійких моделей розвитку.

Разом із тим збереження тривалих соціально-економічних диспропорцій та проявів інституційного виключення у низці країн засвідчує обмеженість традиційних підходів до формування СП. Попри загальний прогрес у сфері глобального розвитку, доступ до ефективних систем СЗ, дієвих механізмів СЗХ та якісних державних послуг залишається нерівномірним, особливо для маргіналізованих груп населення. Додатково ускладнює ситуацію домінування короткострокових підходів, орієнтованих на оперативне зниження рівня бідності, що часто відбувається без належної уваги до структурних чинників нерівності та довгострокових ефектів СП. Унаслідок цього виникає розрив між декларованими цілями політики та фактичними соціальними результатами, що актуалізує потребу у переосмисленні підходів до її формування та реалізації.

У межах даного дослідження основна увага зосереджується на вивченні можливостей трансформаційної СП щодо модернізації систем СЗ, удосконалення механізмів СЗХ та підвищення ефективності державних послуг. Особливий акцент робиться на оцінюванні впливу існуючих політик на зниження соціально-економічної нерівності та підвищення рівня соціальної

інклюзії. Досягнення поставленої мети передбачає використання як якісних, так і кількісних методів аналізу, включаючи дослідження соціально-демографічних характеристик, громадського сприйняття політики та її фактичних результатів у різних регіональних контекстах.

У цьому зв'язку постають ключові дослідницькі питання, що визначають логіку подальшого аналізу: яким чином можливе реформування систем СЗ з метою забезпечення їх інклюзивності та стійкості; які інституційні механізми СЗХ здатні ефективно протидіяти новим соціальним ризикам, зокрема економічній нестабільності, пандемічним загрозам та кліматичним змінам; а також яким чином слід трансформувати систему надання державних послуг для підвищення рівня справедливості, участі та сталого розвитку. Відповідно, цей розділ спрямований на комплексне осмислення ролі трансформаційної СП як інструменту забезпечення системних змін, мінімізації нерівності та формування стійких соціальних систем у сучасних умовах.

Таблиця 1.2

Витрати на соціальне забезпечення та державні послуги (2023)

Країна	Витрати на СЗ (% ВВП)	Витрати на охорону здоров'я (відсоток ВВП)	Витрати на освіту (% ВВП)
Великобританія	12.1	9.8	5.7
Німеччина	12.5	11.2	4.8
Франція	14.3	11.1	5.9
Швеція	18	11	6.8
Нідерланди	13.8	9.5	5.4
Північна та Південна Африка	7.7	5.3	6.9
Субсахарська Африка	4.3	5.9	3.7

СП виступає базовим інституційним механізмом формування індивідуального та суспільного добробуту, забезпечуючи реалізацію функцій СЗХ, підтримки та надання суспільно значущих послуг. У цьому контексті трансформаційна СП репрезентує якісно новий етап еволюції соціального регулювання, що виходить за межі традиційних підходів до СЗ та орієнтується на подолання структурних детермінант нерівності. Її функціональна спрямованість полягає у формуванні інклюзивного соціального порядку шляхом усунення першопричин бідності, соціальної ексклюзії та нерівномірного доступу до ресурсів і можливостей.

У теоретичному вимірі трансформаційна СП визначається як система цілеспрямованих інституційних інтервенцій, спрямованих на досягнення довготривалих позитивних змін у соціально-економічній структурі суспільства. Вона передбачає проактивний характер державного втручання, що базується на визнанні системних дисбалансів і необхідності їх подолання через реформування існуючих соціальних інститутів та механізмів розподілу ресурсів [74]. На відміну від класичних моделей соціальної підтримки, які мають переважно компенсаторний характер, трансформаційна СП орієнтована на формування стійких передумов для самореалізації індивідів і розвитку спільнот, що забезпечує її довгострокову ефективність.

Водночас концептуальні підходи до розуміння трансформаційної СП були суттєво розвинуті у працях таких дослідників, як Мкандавайр (2005) та Дікон (2007), які обґрунтовували її значення як інструменту забезпечення соціальної інтеграції та більш справедливого перерозподілу суспільних ресурсів [75]. У цьому контексті СЗ розглядається як система заходів, що включає різноманітні форми матеріальної та нематеріальної підтримки населення, зокрема допомогу з безробіття, виплати у зв'язку з інвалідністю та ПЗ. Впровадження трансформаційного підходу до СП істотно розширює функціональні можливості систем СЗ, перетворюючи їх із інструментів короткострокової підтримки на механізми довгострокового соціально-економічного розвитку [76].

Однією з ключових концептуальних засад трансформаційної СП у сфері СЗ є принцип універсальності. Універсальне СЗ передбачає гарантований доступ до базових соціальних виплат і послуг для всіх громадян незалежно від рівня доходу чи соціального статусу. Такий підхід сприяє зниженню рівня стигматизації отримувачів соціальної допомоги, посиленню соціальної солідарності та формуванню довіри до інституцій держави. Водночас універсальність виконує превентивну функцію, забезпечуючи охоплення тих груп населення, які можуть залишатися поза межами адресних програм, але перебувають у зоні потенційного соціального ризику. Таким чином, реалізація принципу універсальності виступає важливою передумовою підвищення ефективності та справедливості систем СЗ в умовах трансформаційних суспільних змін.

Поряд із принципом універсальності, у науковому та практичному дискурсі СП вагоме місце посідає підхід таргетування, що передбачає спрямування соціальних ресурсів на чітко визначені категорії населення, які перебувають у стані підвищеної соціально-економічної вразливості. На відміну від універсальних моделей, таргетовані програми орієнтовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів шляхом концентрації ресурсів на найбільш нужденних групах. Такий підхід дозволяє мінімізувати фіскальне навантаження на державу та забезпечити адресність соціальної підтримки, однак водночас супроводжується ризиками соціального виключення, адміністративних помилок і стигматизації отримувачів допомоги.

У контексті трансформаційної СП протиставлення універсальності та таргетування набуває особливої аналітичної значущості, оскільки обидва підходи мають як переваги, так і обмеження у досягненні соціальної справедливості та економічної ефективності. З одного боку, універсальні моделі сприяють формуванню високого рівня соціальної довіри, забезпечують широке охоплення населення та зменшують ризики виключення. З іншого боку, вони потребують значних фінансових ресурсів і можуть бути менш ефективними з точки зору перерозподілу доходів у разі недостатньої прогресивності податкової

системи. Таргетовані ж програми, попри їхню економічну доцільність, часто стикаються з проблемами ідентифікації цільових груп, обмеженої адміністративної спроможності та потенційного зниження соціальної легітимності.

У сучасних умовах дедалі більшого поширення набуває комбінований підхід, який передбачає інтеграцію елементів універсалізму та таргетування у межах єдиної системи СП. Така модель дозволяє поєднати переваги обох підходів, забезпечуючи базовий рівень СЗХ для всього населення при одночасному наданні додаткової підтримки найбільш уразливим групам. Реалізація гібридних механізмів СЗ сприяє підвищенню адресності політик без втрати їхньої інклюзивності, що є принципово важливим у контексті трансформаційних змін.

З позицій трансформаційної СП ключовим завданням є не лише вибір між універсалізмом і таргетуванням, а й забезпечення їхньої ефективної синергії у межах інституційно узгодженої моделі. Це передбачає вдосконалення механізмів ідентифікації соціальних ризиків, підвищення прозорості процедур розподілу ресурсів, а також впровадження цифрових інструментів управління соціальними програмами. У підсумку, оптимальне поєднання універсальних і таргетованих підходів створює передумови для формування більш справедливої, адаптивної та стійкої системи СЗ, здатної ефективно реагувати на сучасні соціально-економічні виклики.

Подальше теоретичне осмислення трансформаційної СП доцільно здійснювати крізь призму класичної типології соціальних держав, запропонованої Г. Еспінг-Андерсеном [30], яка дозволяє систематизувати підходи до організації СЗ, СЗХ та державних послуг. У межах цієї концепції виокремлюються три базові моделі СП: ліберальна, консервативно-корпоративістська (континентальна) та соціал-демократична (скандинавська), кожна з яких характеризується специфічними механізмами перерозподілу ресурсів, рівнем декомодифікації та роллю держави у забезпеченні соціального добробуту.

Ліберальна модель СП, притаманна таким країнам, як США, Велика Британія та Канада, базується на принципах ринкової саморегуляції та обмеженого державного втручання. У межах цієї моделі соціальна підтримка має переважно адресний характер і спрямована на найбільш уразливі верстви населення. Державні соціальні програми є відносно обмеженими за обсягом і часто супроводжуються жорсткими критеріями відбору. Водночас значна роль у забезпеченні соціального добробуту відводиться приватному сектору та індивідуальній відповідальності. Такий підхід забезпечує відносну економічну ефективність, проте супроводжується вищим рівнем соціальної диференціації та ризиками виключення.

Консервативно-корпоративістська (континентальна) модель, характерна для країн Західної Європи (зокрема Німеччини, Франції, Австрії), ґрунтується на принципах соціального страхування та збереження статусних відмінностей. У межах цієї моделі соціальні виплати тісно пов'язані з трудовою діяльністю та внесками до страхових фондів, що забезпечує відносну стабільність системи, але водночас може обмежувати доступ до СЗХ для осіб із нестабільною зайнятістю. Держава виконує координуючу роль, тоді як значна частина відповідальності покладається на професійні об'єднання та соціальні інститути. Така модель сприяє підтриманню соціальної стабільності, проте менш ефективна у подоланні структурної нерівності.

Соціал-демократична (скандинавська) модель, реалізована у країнах Північної Європи (Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія), характеризується високим рівнем державного втручання, універсалізмом СПО та орієнтацією на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян. У межах цієї моделі СЗ має загальний характер і фінансується за рахунок високих податкових надходжень, що дозволяє досягати значного рівня соціальної рівності та високих стандартів якості життя. Водночас ефективність функціонування такої моделі значною мірою залежить від високого рівня інституційної довіри, розвиненості ПУ та економічної спроможності.

У контексті трансформаційної СП зазначена типологія набуває нового змістового наповнення, оскільки сучасні соціально-економічні виклики зумовлюють необхідність переосмислення традиційних моделей та їх адаптації до умов глобалізації, цифровізації та зростання соціальних ризиків. Практика свідчить, що жодна з моделей у чистому вигляді не здатна повною мірою забезпечити ефективне реагування на сучасні виклики, що обумовлює формування гібридних підходів, які поєднують елементи універсалізму, страхових механізмів та адресної підтримки.

Таким чином, порівняльний аналіз моделей СП за Еспінг-Андерсеном дозволяє не лише виявити їхні структурні особливості та функціональні обмеження, але й окреслити напрями трансформації СП у бік більшої інклюзивності, гнучкості та результативності. У сучасних умовах ключовим завданням є інтеграція найефективніших елементів різних моделей з урахуванням національних особливостей, що створює передумови для формування адаптивних і стійких систем СЗ.

Огляд наукових джерел, присвячених трансформаційній СП, передбачає системний аналіз досліджень, у яких розглядаються підходи до подолання соціальної нерівності, утвердження соціальної справедливості та забезпечення якісних суспільних змін. У фокусі таких політик перебуває усунення структурних причин соціальних дисфункцій, зокрема бідності, дискримінації та нерівності, шляхом впровадження інституційних перетворень, орієнтованих на довгострокове підвищення добробуту населення. Трансформаційні підходи до СП передбачають перерозподіл ресурсів, розширення доступу до базових соціальних благ, таких як освіта та охорона здоров'я, забезпечення рівності можливостей, а також посилення спроможності соціально вразливих груп до активної участі у суспільному житті. У межах даного огляду особлива увага приділяється аналізу реалізації трансформаційної СП у сферах СЗ, СЗХ та державних послуг. Дослідники у цій галузі зосереджуються на оцінюванні впливу політик на маргіналізовані групи, визначенні їх ефективності та

обґрунтуванні інноваційних підходів до формування більш справедливих соціальних систем.

Таблиця 1.3

Показники економічної стійкості

Країна	Соціальні витрати (відсоток ВВП)	Рівень безробіття	Очікувана тривалість життя (роки)	Участь у робочій силі (%)
Швеція	18.0%	4.1%	82.4	78%
Німеччина	14.3%	4.5%	80.7	76%
Велика Британія	12.1%	5.8%	79.5	74%
Нігерія	4.3%	17.5%	61.3	55%
Індія	5.9%	11.2%	69.8	58%

Аналіз економічної літератури засвідчує наявність позитивної кореляції між рівнем інвестицій у СЗХ та показниками економічної стійкості. Зокрема, країни з вищою часткою соціальних витрат демонструють сприятливіші соціально-економічні результати, що проявляється у нижчих рівнях безробіття, вищій очікуваній тривалості життя та більшій участі населення у ринку праці, зокрема серед вразливих груп. Такі емпіричні спостереження підтверджують значення СП як інструменту не лише соціального вирівнювання, але й економічного розвитку.

Порівняльний аналіз національних моделей СЗ свідчить про суттєві відмінності у підходах до формування СП залежно від рівня економічного розвитку та інституційної спроможності держав. Розвинені економіки, як правило, орієнтуються на універсальні моделі СЗ, які забезпечують широкий доступ до державних послуг та сприяють зниженню нерівності у сфері доходів і охорони здоров'я. Натомість країни з нижчим рівнем доходу часто стикаються з обмеженнями фінансового характеру, фрагментарністю політичних рішень та

недостатньою інституційною ефективністю, що знижує результативність соціальних програм. Цільові моделі, характерні для таких країн, дозволяють концентрувати ресурси на окремих групах населення, однак нерідко супроводжуються проблемами адміністративної реалізації, обмеженим охопленням та зниженням соціальної довіри.

Наведені емпіричні дані підтверджують, що в країнах із високим рівнем соціальних витрат спостерігаються кращі показники зайнятості, тривалості життя та участі у ринку праці, тоді як держави з обмеженим фінансуванням соціальної сфери характеризуються вищими рівнями безробіття та нижчими соціальними стандартами. Це свідчить про визначальну роль інституційної спроможності та обсягів ресурсного забезпечення у формуванні ефективної СП.

У глобальному контексті СП формується навколо взаємопов'язаного комплексу СЗ, СЗХ та державних послуг, який виступає фундаментом забезпечення суспільної стійкості до економічних коливань, соціальних диспропорцій та інших системних викликів [77]. Синергія зазначених компонентів визначає здатність держав формувати ефективні механізми підтримки населення, що поєднують функції СЗХ та стимулювання соціально-економічного розвитку. Комплексні моделі СП не лише забезпечують базовий рівень соціальної безпеки, але й виконують роль інструменту соціальної мобільності, створюючи умови для підвищення добробуту та розширення можливостей населення.

Таким чином, взаємозв'язок між СЗ, СЗХ і державними послугами формує основу трансформаційної СП, здатної забезпечити перехід до більш рівноправних, інклюзивних і економічно стійких суспільств. Їх узгоджене функціонування створює передумови для досягнення довгострокових позитивних змін, що проявляються у підвищенні якості життя населення, зменшенні соціальної нерівності та зміцненні соціальної згуртованості.

В останні роки ведуться активні дискусії щодо сталості системи СЗ, зокрема у контексті старіння населення та демографічних змін. Політики та експерти продовжують обговорювати можливі реформи, спрямовані на

забезпечення довгострокової життєздатності програм СЗХ, при цьому зберігаючи їхню основну мету – фінансову підтримку пенсіонерів та інших соціально вразливих груп [82]. Історичний розвиток СЗ у США демонструє прагнення держави реагувати на соціальні та економічні виклики шляхом надання допомоги тим, хто не може самостійно забезпечити себе.

У ХХІ столітті значну увагу приділено концепції трансформаційної СП, яка передбачає не лише надання традиційних соціальних гарантій, а й створення можливостей для розвитку окремих людей та громад [69]. Дослідження показують, що включення підходу, заснованого на правах, сприяє системним змінам, забезпечуючи підвищення рівня соціальної справедливості та рівності [70]. У міру того як країни стикаються з викликами глобалізації, економічної нестабільності та наслідками зміни клімату, дискусія про роль СЗ та державних послуг продовжує еволюціонувати, що потребує переосмислення функцій СП для досягнення трансформаційних результатів [71].

Історична перспектива підкреслює постійну взаємодію між політичними рамками, потребами суспільства та загальною метою забезпечення справедливих систем СЗ. Трансформаційна СП виступає важливим інструментом подолання соціально-економічної нерівності через ефективне СЗ та державні послуги. У літературі особливо виділяють роль СЗ у зменшенні рівня бідності та підвищенні соціального добробуту. Дослідження підтверджують, що комплексні системи СЗХ можуть значно знижувати нерівність доходів і покращувати якість життя вразливих груп населення. Наприклад, аналізи показують, що країни з добре структурованими системами СЗ, як правило, мають нижчий рівень бідності та кращі показники здоров'я населення, що свідчить про прямий зв'язок між СП та добробутом громадян [65, 66].

Крім того, сучасне розуміння СЗХ виходить за межі традиційних соціальних гарантій та включає ініціативи, спрямовані на розширення прав і можливостей окремих осіб. Дослідження демонструють, що проактивні заходи СЗХ, які забезпечують доступ до якісних державних послуг, сприяють сталому економічному розвитку та соціальній інтеграції. Інвестиції у сферу освіти та

охорони здоров'я в межах трансформаційної СП приносять довгострокові вигоди як для окремих громадян, так і для суспільства загалом [67, 68]. Це особливо важливо в періоди економічних спадів, коли державна підтримка здатна зменшити негативні наслідки нерівності [69].

Література також акцентує увагу на значенні партисипативного управління у розробці та реалізації СП. Залучення громад до процесів формування політики підвищує підзвітність органів влади та забезпечує врахування потреб маргіналізованих груп населення. Такий підхід не лише підвищує ефективність соціальних програм, а й зміцнює довіру між громадянами та державними інституціями, посилюючи трансформаційний потенціал СП [70, 71].

Загалом, інтеграція систем СЗ, заходів СЗХ та державних послуг у рамках справедливих та інклюзивних політичних стратегій є необхідною умовою для досягнення суттєвих трансформацій у соціальній сфері.

Останніми роками вітчизняна наукова спільнота все активніше дискутує про сталий розвиток СЗ в Україні з огляду на демографічні зміни, такі як старіння населення та зростання частки вразливих груп. Аналіз сучасних досліджень свідчить, що політичні та управлінські рішення мають бути спрямовані на забезпечення довгострокової життєздатності соціальних програм, що гарантують соціальну безпеку пенсіонерів, людей з інвалідністю та інших категорій населення, які мають обмежені життєві ресурси. Це підтверджується тим, що ефективність СП вимірюється не лише обсягами бюджетних видатків, а й рівнем доступності і якості СПО, їх справедливістю та здатністю реагувати на виклики сучасності [83].

У сучасних умовах трансформації СП важливим є не лише підтримка базових соціальних гарантій, а й формування нових підходів, що відкривають можливості для соціальної інтеграції та самореалізації громадян. У цьому контексті з'являється концепція трансформаційної СП, яка передбачає перехід від виключно компенсаційних механізмів до механізмів підтримки активної участі осіб у соціальній і економічній життєдіяльності. У науковій літературі зазначається, що впровадження правозаснованих підходів у політику СЗХ сприяє

підвищенню рівня соціальної справедливості й рівності можливостей для різних категорій населення. Такий підхід розглядається як спосіб подолання структурних нерівностей та зміцнення соціальної згуртованості суспільства [84].

У дослідженнях трансформації СП в умовах воєнного стану окрему увагу приділено питанням СЗ та СЗХ населення, яке опинилося під тиском кризи. Так, аналіз соціальних тенденцій показує, що в Україні під впливом повномасштабної війни частина соціального бюджетного фінансування була переглянута на користь кризових потреб, що відобразилося на пріоритетах СП та механізмах розподілу соціальних виплат [85].

Одним із головних викликів для сучасної СП є забезпечення ефективної системи СЗХ в умовах структурних змін, коли традиційні моделі вже не здатні самостійно гарантувати соціальну стабільність. Дослідження підкреслюють, що СП має бути цілісною, з поєднанням СЗ, активної підтримки зайнятості, цифровізації служб і механізмів надання допомоги, а також партнерства між державою, органами місцевого самоврядування та громадськими інститутами [84].

Окремим аспектом є питання СЗХ окремих груп населення, які найбільш уразливі в умовах воєнного конфлікту. Наприклад, ВПО мають специфічні потреби щодо підтримки, що включають забезпечення житлом, доступ до працевлаштування та СЗ. Дослідження стверджують, що потреби ВПО вимагають комплексних механізмів СЗХ, які виходять за межі стандартних програм і враховують економічний і безпековий контекст [86].

Важливою складовою сучасної СП є юридичне забезпечення соціального страхування та гарантій, що підкріплює конституційне право громадян на гідне життя. Аналіз стану правового регулювання соціального страхування в Україні вказує на потребу вдосконалення законодавчої бази, зокрема термінології, принципів і повноти правового механізму, що гарантує СЗХ населенню [87].

Крім того, наукові дискусії підкреслюють значення інноваційних підходів у ПУ для забезпечення соціальної безпеки, які орієнтовані на розвиток людиноцентричних моделей управління соціальною сферою. Такий підхід

передбачає не лише ефективне розподілення ресурсів, а й активне включення громад у процес прийняття рішень щодо соціальних програм, що підвищує їхню результативність і адаптивність до умов зміни соціального середовища [88].

У підсумку, огляд сучасних досліджень свідчить про те, що СП України зазнає значних трансформацій, спрямованих на адаптацію до нових викликів, що ставляться війною та соціально-економічною нестабільністю. Це змушує науковців і практиків переосмислювати ролі традиційних форм СЗ, інтегрувати підходи, що враховують права людини, інновації в управлінні та широке залучення громадянського суспільства, що є ключовими елементами для досягнення трансформаційних результатів у сфері СЗХ.

1.3. Методологічні підходи до дослідження трансформації соціальної політики

Ефективність державної СП значною мірою залежить від здатності системи ПУ адекватно оцінювати її результати та своєчасно реагувати на зміни соціально-економічної ситуації. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах кризових явищ, коли традиційні механізми управління соціальною сферою потребують адаптації до нових викликів. У таких умовах важливого значення набуває формування методологічних підходів до оцінювання трансформації СП, що дозволяють визначати її ефективність, результативність та відповідність сучасним суспільним потребам.

Кризові явища, зокрема економічні потрясіння, пандемії, природні катастрофи або воєнні конфлікти, істотно змінюють структуру соціальних ризиків та потреб населення. Це зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до формування та реалізації СП, а також розроблення нових методів оцінювання її результативності. У цьому контексті оцінювання трансформації СП виступає важливим інструментом підвищення ефективності ПУ соціальною сферою.

У науковій літературі оцінювання державної політики розглядається як систематичний процес аналізу результатів реалізації управлінських рішень, спрямований на визначення їх ефективності, результативності та впливу на суспільний розвиток. У межах ПУ оцінювання політики є складовою циклу формування та реалізації державної політики, який включає визначення проблеми, розроблення політики, її реалізацію та подальший аналіз результатів [23].

Методологічні основи оцінювання державної політики сформувалися під впливом різних наукових підходів. Одним із ключових є системний підхід, відповідно до якого СП розглядається як складна система взаємопов'язаних елементів, що функціонує у взаємодії з іншими сферами суспільного життя. У межах цього підходу оцінювання СП передбачає аналіз взаємозв'язків між

різними компонентами соціальної системи та визначення їхнього впливу на загальний рівень соціального розвитку [32].

Іншим важливим підходом є інституційний підхід, який акцентує увагу на ролі державних інститутів у реалізації СП. У цьому контексті оцінювання трансформації СП передбачає аналіз ефективності діяльності органів публічної влади, їхньої інституційної спроможності та здатності забезпечувати реалізацію соціальних програм.

Значну роль у дослідженні СП відіграє також результативний підхід, відповідно до якого основна увага приділяється оцінюванню досягнутих результатів державної політики та її впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [24].

Кризові умови суттєво змінюють характер функціонування системи ПУ та потребують застосування спеціальних підходів до оцінювання СП. У таких умовах основними критеріями ефективності державної СП стають її адаптивність, оперативність реагування на нові соціальні ризики та здатність забезпечувати соціальну стабільність.

Однією з ключових характеристик СП у кризових умовах є її гнучкість, що передбачає можливість швидкої адаптації соціальних програм до змін соціально-економічної ситуації. Це зумовлює необхідність використання методів оцінювання, які дозволяють аналізувати динаміку соціальних процесів та оперативно виявляти проблеми у функціонуванні соціальної системи.

Важливим аспектом оцінювання СП в умовах криз є також аналіз соціальної вразливості населення. У кризових ситуаціях зростає кількість осіб, які потребують державної підтримки, що потребує визначення нових критеріїв оцінювання ефективності соціальних програм [84].

Методологія дослідження ґрунтується на необхідності комплексного аналізу впливу моделей СП на соціально-економічні результати з урахуванням складної взаємодії між інституційними механізмами, суспільними потребами та структурними обмеженнями розвитку. Враховуючи багатовимірний характер досліджуваної проблематики, обрана методологічна рамка поєднує кількісні та

якісні підходи, що дозволяє забезпечити цілісне розуміння ефективності трансформаційної СП у сферах СЗ, СЗХ та надання державних послуг. Такий підхід зумовлений необхідністю подолання обмежень традиційних моделей аналізу, які часто не враховують специфіку потреб соціально вразливих груп населення та не забезпечують належного рівня інтерпретації складних соціальних процесів.

Дослідження спирається на використання дизайну змішаних методів, що передбачає інтеграцію статистичного аналізу демографічних і соціально-економічних показників із якісним вивченням досвіду осіб, які безпосередньо взаємодіють із системами СЗ та СЗХ. Застосування принципу триангуляції дозволяє підвищити валідність отриманих результатів та забезпечити їхню методологічну надійність. У межах кількісного аналізу особлива увага приділяється оцінюванню взаємозв'язку між рівнем соціальних витрат, структурою державного фінансування та показниками бідності, нерівності й соціального добробуту. Зокрема, порівняльні дані свідчать, що країни з вищими частками соціальних витрат у ВВП демонструють більш значні результати у скороченні бідності, тоді як обмеженість ресурсів і неефективність їх розподілу у країнах, що розвиваються, суттєво знижують результативність СП.

Якісний компонент дослідження орієнтований на виявлення індивідуальних та колективних практик взаємодії з соціальними інститутами, що дозволяє ідентифікувати системні бар'єри доступу до СПО, особливо для маргіналізованих груп населення. Отримані результати засвідчують наявність стійкої кореляції між рівнем доступності державних послуг та показниками громадського здоров'я, підтверджуючи значення інклюзивних політик для підвищення загального добробуту. Водночас виявлено суттєві прогалини у функціонуванні існуючих систем, які не в повній мірі враховують специфічні потреби окремих демографічних категорій, зокрема осіб похилого віку та людей з інвалідністю, що свідчить про обмежену ефективність традиційних підходів до СП.

Аналіз також підтверджує існування розриву між нормативно-теоретичними моделями трансформаційної СП та практикою їх реалізації. Попри декларовану орієнтацію на підвищення рівня життя та забезпечення соціальної справедливості, фактична імплементація відповідних політик часто залишається недостатньо ефективною, що призводить до відтворення соціально-економічних нерівностей і збереження ризиків бідності. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження механізмів партисипативного врядування, які передбачають активне залучення громад до процесів формування політики. Дослідження демонструють, що регіони з вищим рівнем громадської участі характеризуються більшою ефективністю та чутливістю соціальних програм до реальних потреб населення, що узгоджується з підходами, орієнтованими на використання локалізованих знань і практик.

Використання інтегративної методології дозволяє не лише ідентифікувати ключові структурні дисфункції існуючих систем СЗ, але й обґрунтувати необхідність парадигмального зсуву у напрямі трансформаційної СП. Такий зсув передбачає переорієнтацію з формального забезпечення універсального доступу на фактичне врахування різноманітності соціальних потреб, підвищення адаптивності політик та інтеграцію досвіду їх безпосередніх бенефіціарів у процес прийняття рішень. У цьому контексті трансформаційна СП розглядається як інструмент довгострокових змін, спрямованих на зниження нерівності, підвищення соціальної мобільності та забезпечення стійкого розвитку.

Значущість запропонованої методологічної рамки полягає у її здатності поєднувати емпіричні дані з теоретичними узагальненнями, формуючи підґрунтя для розроблення політики, заснованої на доказах. Такий підхід сприяє не лише розширенню наукового дискурсу у сфері СП, але й створює можливості для формування практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності та інклюзивності систем СЗХ. Отримані результати підтверджують, що впровадження трансформаційних підходів здатне забезпечити покращення показників громадського здоров'я, економічної

стабільності та соціальної справедливості, водночас сприяючи подоланню глобальних викликів, пов'язаних із нерівністю та обмеженістю ресурсів [89].

Таким чином, обрана методологія виступає не лише інструментом наукового аналізу, але й засобом концептуалізації ефективних управлінських рішень, орієнтованих на формування більш справедливих, інклюзивних і стійких соціальних систем. Інтеграція етичних принципів, емпіричних доказів і партисипативних підходів у межах запропонованої рамки обґрунтовує необхідність подальшого розвитку трансформаційної СП як ключового елементу забезпечення довгострокового суспільного розвитку.

Дослідження трансформаційної СП передбачає застосування різноманітних методологічних підходів, які забезпечують комплексне осмислення процесів у сферах СЗ, СЗХ та державних послуг. Якісні методи дослідження, зокрема інтерв'ювання та етнографічні підходи, орієнтовані на глибоке вивчення індивідуального досвіду взаємодії населення із соціальними інституціями. Такі підходи дозволяють виявити латентні аспекти сприйняття політик, які часто залишаються поза межами кількісного аналізу, та підкреслюють значущість контекстуальних чинників у процесі оцінювання ефективності соціальних інтервенцій [65].

Водночас кількісні методології, що включають масштабні соціологічні опитування та інструменти статистичного аналізу, відіграють ключову роль у виявленні загальних закономірностей і вимірюванні впливу СП на різні соціально-демографічні групи. Їх застосування забезпечує можливість узагальнення результатів та формування доказової бази щодо ефективності політик, зокрема шляхом встановлення взаємозв'язків між рівнем розвитку систем СЗ та стійкістю суспільства до економічних кризових явищ [66, 67].

Особливе значення у дослідженні трансформаційної СП мають підходи, засновані на поєднанні якісних і кількісних методів. Використання змішаних методологій сприяє подоланню обмежень кожного з підходів окремо та формуванню цілісного уявлення про функціонування соціальних систем. Поєднання статистичних даних із якісними інтерпретаціями дозволяє більш

повно оцінити вплив механізмів СЗ та СЗХ на рівень добробуту населення та розвиток громад [68, 69].

Крім того, вагоме місце у сучасних дослідженнях посідають партисипативні підходи, зокрема методологія дослідження дії за участю (*participatory action research*), які акцентують увагу на залученні громад до процесів формування та реалізації СП. Застосування таких підходів доводить свою ефективність у підвищенні результативності політик, оскільки забезпечує врахування інтересів і потреб соціально вразливих груп, посилює інституційну чутливість до соціальних запитів і сприяє формуванню більш інклюзивних управлінських рішень [70, 71]. У цьому контексті методологічна інклюзивність постає як одна з ключових передумов досягнення трансформаційних результатів у СП.

Синергія зазначених методологічних підходів істотно збагачує науковий дискурс щодо СЗ, СЗХ та державних послуг, створюючи підґрунтя для більш глибокого розуміння механізмів соціальних змін. Водночас теоретичне осмислення трансформаційної СП формується під впливом різних концептуальних підходів, які по-різному інтерпретують її сутність і функціональне призначення. Зокрема, структуралістські теорії акцентують увагу на визначальній ролі соціально-економічних структур у відтворенні нерівності, розглядаючи системи СЗ як інструменти, що можуть як відтворювати, так і пом'якшувати соціальні диспропорції [65, 66].

Поряд зі структуралістськими підходами, вагоме місце у дослідженні трансформаційної СП займають інституціональні теорії, які акцентують увагу на ролі формальних і неформальних інститутів у формуванні та реалізації СП. Згідно з цими підходами, ефективність СЗ та СЗХ значною мірою визначається якістю інституційного середовища, рівнем довіри до державних інституцій та ступенем узгодженості між різними рівнями управління. Інституціональна перспектива дозволяє розглядати СП не лише як сукупність програм і заходів, але як динамічну систему взаємодії акторів, норм і практик, що впливають на розподіл ресурсів і соціальні результати.

Водночас значного поширення у сучасному науковому дискурсі набув підхід, заснований на концепції спроможностей (capability approach) [26, 90-92]. У межах цього підходу СП оцінюється не лише за показниками матеріального забезпечення, але й за її здатністю розширювати реальні можливості індивідів щодо реалізації власного потенціалу. Така перспектива зміщує акцент із ресурсного забезпечення на результати, що відображають рівень людського розвитку, соціальної участі та індивідуальної автономії. У контексті трансформаційної СП це означає необхідність формування таких інституційних умов, які забезпечують не лише підтримку, але й активізацію соціального потенціалу населення.

Поряд із зазначеними підходами, у науковій літературі представлена й критична перспектива, зокрема неоліберальні інтерпретації СП, які піддають сумніву доцільність надмірного державного втручання у соціальну сферу [93, 94]. Представники цього напрямку наголошують на необхідності підвищення ефективності використання ресурсів, розвитку ринкових механізмів та індивідуалізації відповідальності за добробут. Водночас критики неоліберального підходу вказують на його обмежену спроможність забезпечити соціальну справедливість і подолання структурної нерівності, що особливо актуалізується в умовах зростання соціальних ризиків та глобальних криз [95].

Синтез зазначених теоретичних підходів дозволяє сформулювати багатовимірне бачення трансформаційної СП як складного соціально-економічного феномену, що поєднує інституційні, структурні та індивідуально-орієнтовані виміри. Такий інтегративний підхід створює передумови для більш глибокого розуміння механізмів формування СП та оцінювання її впливу на суспільний розвиток.

У підсумку, сучасний науковий дискурс щодо трансформаційної СП характеризується міждисциплінарністю, методологічною різноманітністю та орієнтацією на пошук ефективних моделей соціального розвитку. Це дозволяє не лише критично переосмислювати існуючі практики, але й формувати науково обґрунтовані підходи до розроблення політик, здатних забезпечити

інклюзивність, стійкість та соціальну справедливість у довгостроковій перспективі.

Зокрема, зазначені теоретичні підходи демонструють, що універсалістські моделі СЗ, орієнтовані на гарантування рівного доступу до ресурсів для всіх категорій населення, володіють значним трансформаційним потенціалом, оскільки здатні впливати на соціально-економічну структуру суспільства шляхом усунення глибинних причин нерівності [71]. Водночас неоліберальні концепції ставлять під сумнів доцільність розбудови всеохоплюючих систем СЗХ, віддаючи перевагу ринковим механізмам регулювання, які нерідко ігнорують колективні аспекти добробуту. Критичні оцінки таких підходів акцентують увагу на тому, що їх реалізація може призводити до послаблення інституцій держави добробуту та підриву існуючих механізмів СЗХ, що, своєю чергою, посилює вразливість соціально маргіналізованих груп [68, 69].

Взаємне протиставлення структуралістських і неоліберальних підходів відображає глибинну напругу, яка має суттєві наслідки для формування державної політики. Це особливо помітно в історичній ретроспективі розвитку СЗ, де періоди розширення соціальних гарантій і широкої суспільної підтримки часто змінювалися етапами неоліберальних реформ, спрямованих на скорочення державних витрат і перегляд соціальних зобов'язань [40]. Поряд із цим, нормативні підходи, що ґрунтуються на ідеях соціальної справедливості, пропонують ціннісно-етичну рамку для оцінювання СП, наголошуючи на необхідності пріоритезації прав людини та поваги до гідності особистості у процесі розроблення політичних рішень [41]. Така перспектива органічно поєднується з трансформаційним баченням СП, яке передбачає впровадження інклюзивних і справедливих механізмів втручання, тим самим поглиблюючи теоретичний дискурс у сфері СЗ та надання державних послуг.

У підсумку, інтеграція різних теоретичних підходів сприяє формуванню більш комплексного та багатовимірного розуміння того, яким чином СП може еволюціонувати та впливати на глибинні суспільні трансформації, спонукаючи суб'єктів політики до узгодження конкуруючих ціннісних орієнтирів. Аналіз

трансформаційної СП, зокрема в контексті СЗ, СЗХ та державних послуг, розкриває складний і динамічний простір взаємодії між інституційними рамками та процесами соціальних змін. Узагальнення наукових джерел засвідчує, що ефективно організовані системи СЗ відіграють визначальну роль у зниженні рівня бідності та просуванні соціальної рівності, демонструючи чіткий взаємозв'язок між якістю СП та покращенням показників здоров'я й економічного становища вразливих груп населення.

При цьому ключовим є усвідомлення того, що СЗХ не обмежується виключно наданням фінансової допомоги, а охоплює комплексний підхід, який передбачає забезпечення доступу до базових суспільно значущих послуг, зокрема у сферах освіти та охорони здоров'я. Отримані наукові результати підкреслюють необхідність розроблення інклюзивних політик, здатних не лише підтримувати населення, але й розширювати його можливості, підвищуючи стійкість суспільства до економічних, соціальних та екологічних викликів. У центрі уваги перебуває трансформаційний потенціал СП, який реалізується через багаторівневу інтеграцію інструментів СЗ, механізмів СЗХ та системи державних послуг.

Трансформаційна СП охоплює комплекс політик і програм, спрямованих на подолання глибинних структурних нерівностей, утвердження принципів соціальної справедливості та забезпечення довготривалих позитивних змін у суспільстві. Такі підходи орієнтовані на системне реформування інституцій і механізмів, які відтворюють нерівність, соціальне виключення та маргіналізацію. Розроблення та впровадження трансформаційної СП ґрунтується на низці фундаментальних принципів, які визначають її зміст і спрямованість.

1. Соціальна справедливість. Принцип соціальної справедливості виступає базовою засадою трансформаційної СП. Він передбачає забезпечення справедливого розподілу ресурсів, можливостей і прав між усіма членами суспільства. Політики, орієнтовані на реалізацію цього принципу, спрямовані на усунення нерівностей, зумовлених такими факторами, як расова належність, гендер, соціально-економічний статус чи фізичні можливості. Водночас

соціальна справедливість розглядається як фундаментальне право людини, що передбачає гарантування доступу до базових послуг і фінансової підтримки для всіх громадян незалежно від їхнього соціального становища, особливо в умовах життєвих труднощів. До таких інструментів належать ПС, програми підтримки осіб з інвалідністю, страхування на випадок безробіття та інші форми СЗ. Подібні механізми не лише зменшують ризики, пов'язані з життєвою невизначеністю, але й виконують стабілізаційну функцію в економіці, підтримуючи рівень споживчого попиту у періоди економічних спадів [96].

2. Рівність. Принцип рівності передбачає створення умов, за яких кожна людина має доступ до необхідних ресурсів і можливостей для повноцінного розвитку та самореалізації, що виходить за межі простого виживання і сприяє досягненню добробуту [97]. У межах трансформаційної СП рівність розглядається як пріоритет, що передбачає подолання історично сформованих несправедливостей і структурних бар'єрів, які обмежують участь маргіналізованих груп у суспільному житті. У цьому контексті СЗХ виступає розширенням концепції СЗ, включаючи комплекс заходів, спрямованих на запобігання та зменшення бідності й нерівності у довгостроковій перспективі. До таких заходів належать програми грошових трансфертів, продовольча підтримка, а також забезпечення доступу до освіти й медичних послуг. Вказані інтервенції відіграють ключову роль у розриві циклів бідності, створюючи передумови для більш активної участі населення в економічному та соціальному житті.

3. Участь. Однією з визначальних характеристик трансформаційної СП є забезпечення активної участі громад, на які вона спрямована, у процесах прийняття рішень. Як зазначають Ахмад і Іслам [98], залучення спільнот до колективної діяльності та формування політик підвищує їхню ефективність і релевантність. Включення різноманітних соціальних груп у процеси розроблення політичних рішень дозволяє краще враховувати їхні потреби та пріоритети, особливо у випадку тих груп, які найбільше страждають від соціальної нерівності. Взаємодія систем СЗ, СЗХ та державних послуг формує

значний трансформаційний потенціал СП. За умов їх ефективної інтеграції виникає позитивний ефект синергії, що сприяє розширенню можливостей населення та досягненню стійких соціально-економічних результатів. Наприклад, доступ до якісної освіти як ключового суспільного блага підвищує рівень зайнятості, що, у свою чергу, знижує залежність від соціальної допомоги. Аналогічно, ефективні системи СЗХ створюють фінансові передумови для інвестування у розвиток державних послуг, покращуючи їх якість і доступність [89].

4. Розширення прав і можливостей. Важливим компонентом трансформаційної СП є орієнтація на розширення прав і можливостей індивідів і громад. Такий підхід передбачає надання необхідних ресурсів, інструментів і підтримки, які дозволяють людям відстоювати власні інтереси, приймати обґрунтовані рішення та активно впливати на власне життя [99]. Розширення прав і можливостей виступає не лише як інструмент, але й як кінцева мета СП, що передбачає формування почуття автономії, самодостатності та відповідальності. Політики, орієнтовані на цей принцип, спрямовані на розвиток спроможностей людей до самостійного прийняття рішень, участі у суспільному житті та впливу на соціальні процеси на рівні громад і держави.

5. Сталий розвиток. Забезпечення сталого розвитку є необхідною умовою досягнення довготривалого ефекту трансформаційної СП [20]. Політики, орієнтовані на сталий розвиток, передбачають раціональне та справедливе використання ресурсів із урахуванням інтересів як сучасних, так і майбутніх поколінь. Вони спрямовані на комплексне вирішення соціальних проблем у поєднанні з екологічною відповідальністю. Як зазначають Денг та ін. [100], такі політики мають забезпечувати гармонійне поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та збереження довкілля. Трансформаційна СП у цьому контексті передбачає впровадження системних змін у сфері управління, розподілу ресурсів і суспільних норм. Вона може включати підтримку розвитку відновлюваної енергетики, реалізацію проєктів екологічно орієнтованої інфраструктури, сприяння сталим практикам у сільському

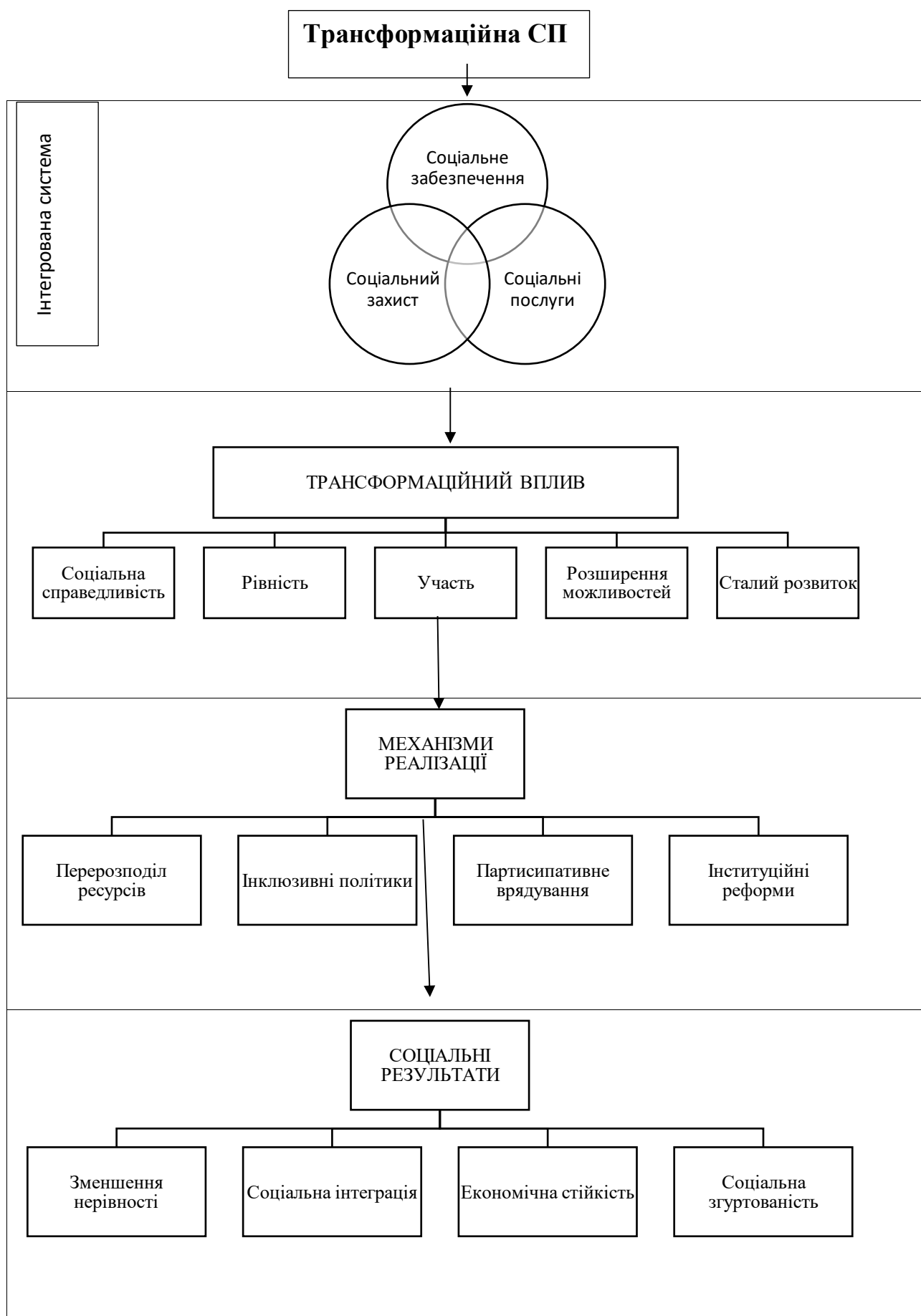

Рис. 1.3. Методологічна модель трансформаційної соціальної політики

господарстві, а також підвищення адаптаційної спроможності громад до наслідків кліматичних змін. Інтеграція соціальних та екологічних компонентів у процес формування політики дозволяє ефективніше реагувати на взаємопов'язані виклики бідності, нерівності та деградації довкілля. Реалізація комплексної соціальної стратегії, що враховує ці аспекти, створює передумови для досягнення значущих і тривалих результатів у сфері сталого розвитку [20].

Узагальнюючи, зазначені принципи функціонують у тісному взаємозв'язку, формуючи концептуальну основу для розроблення та впровадження трансформаційної СП, спрямованої на побудову більш справедливого, інклюзивного та сталого суспільства.

Запропонована схема відображає трансформаційну СП як інтегровану систему взаємодії СЗ, СЗХ та державних послуг, що функціонують на основі ключових принципів – соціальної справедливості, рівності, участі, розширення прав і можливостей та сталого розвитку. Їх реалізація забезпечується через комплекс механізмів, включаючи перерозподіл ресурсів, інклюзивні політики, партисипативне врядування та інституційні реформи, що у сукупності формують позитивні соціальні результати та сприяють досягненню довгострокової мети – побудови справедливого, інклюзивного та стійкого суспільства.

Спроба кількісного оцінювання впливу вибору моделей СП на економічні результати передбачає врахування складної взаємодії між інституційними структурами СП та різноманітними суспільними потребами, що, своєю чергою, зумовлює необхідність застосування такої методологічної рамки, яка поєднує як кількісні, так і якісні виміри аналізу. Запропоноване дослідження зосереджується на виявленні обмежень, притаманних традиційним підходам до СП, зокрема у сферах СЗ, СЗХ та надання державних послуг, які часто не враховують специфічні потреби соціально вразливих категорій населення [66].

Використання дослідницького дизайну, заснованого на змішаних методах, дозволяє здійснити системний аналіз ефективності трансформаційної СП шляхом поєднання кількісних даних із глибинними якісними інтерпретаціями досвіду її безпосередніх учасників. Такий підхід узгоджується з усталеними

традиціями соціальних досліджень, у межах яких особлива увага приділяється принципу триангуляції як засобу підвищення валідності отриманих результатів [66]. Основні завдання дослідження полягають, з одного боку, у вивченні досвіду осіб, які взаємодіють із ресурсами систем СЗ та СЗХ, а з іншого – у кількісному оцінюванні результативності політик на основі аналізу демографічних і соціально-економічних показників [67]. Застосування такого подвійного підходу забезпечує не лише комплексне розуміння впливу СП, але й створює можливості для ідентифікації системних бар'єрів, що обмежують доступ маргіналізованих груп до соціальних ресурсів і послуг [68].

Значущість використання методології змішаних методів полягає у її здатності генерувати багатовимірні аналітичні висновки шляхом інтеграції кількісних результатів із якісними наративами, що, як засвідчують наукові дослідження, суттєво поглиблює розуміння складних соціальних явищ [69]. Такий підхід є особливо важливим для розвитку наукового дискурсу щодо трансформаційної СП, оскільки він дозволяє виявляти структурні прогалини у функціонуванні існуючих систем та формувати підґрунтя для подальших політичних реформ, орієнтованих на забезпечення рівності та соціальної інклюзії [70]. Крім того, результати порівняльного аналізу різних дослідницьких підходів підтверджують доцільність застосування інтегративних методологічних рамок, підкреслюючи, що саме розширені аналітичні моделі здатні найбільш ефективно відображати багатовимірний характер соціально-економічних нерівностей та сприяти виробленню більш обґрунтованих управлінських рішень [71].

Зрештою, запропонована у цьому дослідженні методологічна рамка спрямована не лише на поглиблення наукового дискурсу щодо ефективності СП, але й на формування практично орієнтованих висновків для фахівців і суб'єктів ПУ, які зацікавлені у розробленні інклюзивних та результативних механізмів СЗ [72]. Спираючись на емпіричні дані, отримані з різноманітних джерел, дослідження має на меті обґрунтувати необхідність впровадження трансформаційних підходів у системах СЗХ, що визначає обраний методологічний інструментарій як ключовий елемент досягнення загальної мети

дисертаційної роботи [73]. У цьому контексті використані методи виступають засобом інтерпретації складних соціальних процесів, трансформуючи їх у змістовні та практично значущі висновки, релевантні як для розвитку науки, так і для вдосконалення практики СП [101].

Звернення до історичних тенденцій і сучасних наукових дискусій дозволяє глибше зрозуміти, яким чином різні теоретичні підходи – від структуралістських до неоліберальних – формують сучасний дискурс у сфері СП. Такий аналіз не лише підтверджує актуальність розроблення адаптивних і інклюзивних політик, але й акцентує увагу на етичному імперативі забезпечення прав і гідності кожної людини в межах соціально-політичних рішень. У ширшому контексті ці висновки мають практичне значення для суб'єктів ПУ та фахівців-практиків, підкреслюючи необхідність впровадження підходів до СЗХ, заснованих на правах людини, що сприяють подоланню існуючих соціальних диспропорцій і зміцненню принципів соціальної справедливості.

Наукові джерела також акцентують на важливості партисипативного врядування як ключового інструменту підвищення ефективності СП. Залучення громадян, зокрема представників маргіналізованих груп, до процесів прийняття рішень сприяє підвищенню підзвітності органів влади та забезпечує врахування різноманітних соціальних інтересів. Такий підхід здатен генерувати трансформаційні ефекти, оскільки не лише підвищує результативність соціальних програм, але й сприяє зміцненню довіри між суспільством і державними інституціями, що є важливою передумовою соціальної згуртованості.

Водночас, незважаючи на значний обсяг наукових напрацювань у цій сфері, доцільно відзначити наявність певних обмежень у сучасних дослідженнях. Зокрема, відчутною є недостатність порівняльних емпіричних досліджень, спрямованих на оцінювання ефективності систем СЗ у різних соціокультурних контекстах, що обмежує можливості універсалізації отриманих висновків і ускладнює розроблення адаптивних політичних рішень.

Крім того, попри наявність широкого спектра методологічних підходів, у сучасних дослідженнях відносно рідко зустрічаються роботи, які здійснюють комплексну інтеграцію якісних і кількісних даних з метою всебічного відображення життєвого досвіду людей у межах систем СЗ та СЗХ. Така методологічна фрагментарність зумовлює потребу у подальшому розвитку досліджень, заснованих на змішаних методах, що дозволяють поєднати емпіричну обґрунтованість кількісного аналізу з глибиною якісних інтерпретацій. Застосування подібного підходу сприятиме формуванню більш цілісного та багатовимірного уявлення про реальний вплив трансформаційної СП на різні соціальні групи.

Перспективні напрями подальших досліджень мають передбачати поглиблене вивчення взаємозв'язку між системами СЗ та державними послугами, з особливим акцентом на врахуванні специфічних потреб різних демографічних категорій населення, зокрема людей похилого віку, дітей та осіб з інвалідністю. Такий дослідницький фокус відкриває можливості для виявлення інноваційних підходів до підвищення стійкості соціальних систем в умовах посилення глобальних викликів, серед яких особливе місце посідають міграційні процеси, кліматичні зміни та економічна нестабільність.

Водночас доцільним є посилення уваги до лонгitudних досліджень, які дозволяють відстежувати динаміку впливу СП у довгостроковій перспективі. Використання таких підходів створює передумови для глибшого розуміння причинно-наслідкових зв'язків між політичними інтервенціями та соціальними результатами, що, своєю чергою, сприяє формуванню доказової бази для розроблення ефективних і стійких політичних рішень.

Узагальнюючи, можна зазначити, що наявна наукова література формує ґрунтовну теоретико-методологічну основу для осмислення трансформаційної СП як динамічного інструменту, здатного забезпечувати глибинні суспільні зміни. Інтеграція різних наукових підходів і концептуальних рамок сприяє розвитку змістовного академічного діалогу щодо майбутнього СЗ, СЗХ та

системи державних послуг, акцентуючи їхню визначальну роль у формуванні інклюзивних, справедливих і стійких суспільств.

Особливе значення у дослідженні трансформаційної СП мають підходи, засновані на поєднанні якісних і кількісних методів. Використання змішаних методологій сприяє подоланню обмежень кожного з підходів окремо та формуванню цілісного уявлення про функціонування соціальних систем. Поєднання статистичних даних із якісними інтерпретаціями дозволяє більш повно оцінити вплив механізмів СЗ та СЗХ на рівень добробуту населення та розвиток громад [68, 69].

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що еволюція державної СП відбувалася під впливом трансформацій соціально-економічних систем, змін у структурі ПУ та зростання ролі людського капіталу, що зумовило перехід від компенсаційних моделей до інтегрованих, орієнтованих на розвиток підходів. Уточнено сутність державної СП як багатовимірної категорії, що поєднує інституційні, економічні та соціокультурні компоненти та функціонує як ключовий інструмент забезпечення соціальної справедливості в умовах сучасних трансформацій.

2. Обґрунтовано, що трансформаційна СП формується як новітня парадигма ПУ, спрямована на подолання структурних нерівностей, формування інклюзивних інституцій та забезпечення сталого розвитку. У цьому контексті набуло подальшого розвитку трактування трансформаційної СП як системного процесу, що інтегрує принципи соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Наукову новизну становить концептуалізація взаємозв'язку між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність СП не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями.

3. Доведено наявність структурного розриву між нормативно задекларованими цілями СП та результатами їх практичної реалізації, що проявляється у збереженні нерівного доступу до соціальних ресурсів і послуг. Уперше систематизовано підходи до пояснення цього розриву через поєднання інституційних обмежень, недостатньої адаптивності політик та обмеженого врахування потреб вразливих груп населення. Це дозволило поглибити розуміння причин низької ефективності традиційних моделей СП.

4. Доведено доцільність поєднання універсалістських і таргетованих підходів у СП, що забезпечує баланс між ефективністю використання ресурсів та досягненням соціальної рівності. Науковою новизною є обґрунтування цього поєднання як адаптивного механізму трансформаційної СП, здатного враховувати динамічність соціально-економічного середовища та

різноманітність потреб населення.

5. Встановлено визначальну роль партисипативного врядування у підвищенні ефективності СП. Удосконалено підходи до інтерпретації участі громад як інституційного механізму, що забезпечує підвищення легітимності управлінських рішень, їх відповідність реальним соціальним потребам та ефективність реалізації соціальних програм. Це дозволяє розглядати партисипативність не лише як демократичний принцип, але і як функціональний інструмент підвищення результативності політики.

6. Методологічно обґрунтовано доцільність застосування інтегративного підходу до дослідження трансформації СП, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу. Наукова новизна полягає у розширенні методологічної рамки шляхом включення принципу триангуляції як базового інструменту забезпечення валідності результатів та виявлення взаємозв'язків між соціальними витратами, доступом до державних послуг і показниками соціального добробуту.

7. Доведено, що трансформація державної СП є об'єктивно необхідним процесом у контексті сучасних глобальних викликів. Її ефективність визначається здатністю інтегрувати інклюзивні, адаптивні та науково обґрунтовані підходи до управління соціальними процесами.

Матеріали цього розділу оприлюднено у наступних публікаціях автора:
[102 – 104].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Скуратівський, В. А., Палій, О. М., & Лібанова, Е. М. (2002). *Основи соціальної політики*. МАУП.
2. Лібанова, Е., Івашкевич, В., & Бевз, В. (1997). Досвід соціальної політики в країнах розвиненої ринкової та перехідної економіки і можливості його використання в Україні. *Україна: аспекти праці*, (1), 36–37.
3. Єлагін, В. П. (2011). *Сучасна парадигма розбудови соціальної держави в Україні*. ХарPI НАДУ «Магістр».
4. Ганслі, Т. (1996). *Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки* (О. Перепадя, пер.). Основи.
5. Гошовська, В. А. (2008). *Соціальна реальність у контексті розбудови демократичного суспільства*. НАДУ.
6. Скуратівський, В. А. (2011). Соціальна політика. У Ю. В. Ковбасюк (Ред.), *Енциклопедія державного управління* (Т. 1, с. 546–548). НАДУ.
7. Гошовська, В. А., & Ільчук, Л. І. (2008). *Державне управління соціальною сферою в Україні*. НАДУ.
8. Халецька, А. А. (2010). *Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління*. Юго-Восток.
9. Орлова, Н. С., & Мірко, Н. В. (2023). Публічні механізми реалізації соціальної політики України в умовах сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, (21), 108–113. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.21.108>
10. Сіленко, А. О. (2000). *Соціальна держава: еволюція ідеї, сутність та перспективи становлення в сучасній Україні* (Автореферат докторської дисертації). Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.
11. Верховна Рада України. (1996). *Конституція України*. Преса України.
12. Скуратівський, В., Палій, О., & Лібанова, Е. (1997). *Соціальна політика*. УАДУ.
13. Борецька, Н. П. (2001). *Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми*. Янтра.

14. Саєнко, Ю. І. (1998). Соціальна політика в період трансформації суспільства. У *Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення* (с. 6–10). НІКА-Центр.
15. Капітан, О., & Руданецька, О. (2024). Внутрішньо переміщені особи як особливий об'єкт соціального захисту в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*, 11(1), 105–111. <https://doi.org/10.23939/law2024.41.105>
16. Лібанова, Е. (2024). Резильєнтність соціально-економічної системи України до шоків, спричинених війною. *Демографія та соціальна економіка*, 4(58), 3–23.
17. Дубель, М. (2024). Тенденції соціальної політики України в умовах повномасштабної війни. *Літопис Волині*, (30), 231–237. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.38>
18. Щур, Н. О. (2023). Роль громадськості у формуванні публічної соціальної політики. *Держава та регіони*, (3), 152–157. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.25>
19. Петроє, О. М. (2008). *Соціальний діалог як інструмент формування корпоративної соціальної політики*.
20. Бурик, З. М., Шостак, В. М., & Зубенко, Д. (2024). Управління соціальною сферою задля досягнення сталого розвитку. *Modern Economics*, (45), 19–26. [https://doi.org/10.31521/modecon.V45\(2024\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V45(2024)-03)
21. Орлова, Н. С. (2024). Міжнародний досвід реалізації механізмів державного соціального забезпечення. *Наукові інновації та передові технології*, (8), 204–215. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-204-215](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-204-215)
22. Орлова, Н. С., Сіденко, Ю. Л., & Мірко, Н. В. (2024). Соціальна безпека та соціальний захист населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (8). <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.2>
23. Дацій, О. І., & Ковальський, М. Р. (2022). Моделювання процесів управління соціо-економічним розвитком. *Публічне урядування*, 1(29), 36–41. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1\(29\)-5](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-5)

24. Геєць, В. М. (2020). Соціалізація та соціальна якість життя як інструменти державної політики. *Економіка України*, (10), 3–18.
25. Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. <https://www.cita.or.id/wp-content/uploads/2016/06/John-Rawls-A-Theory-of-Justice-Belknap-Press-1999.pdf>
26. Sen, A. (2017). *Development as freedom*. <https://kuangaliablog.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/07/amartya-kumar-sen-development-as-freedombookfi.pdf>
27. Гансова, Е. А. (2000). *Сучасна соціальна політика та гуманітарна політика в контексті соціологічної науки*. УАДУ.
28. Сміт, А. (n.d.). *Дослідження про природу та причини багатства народів*. <https://kniga.biz.ua/pdf/8118-Bagatstvo.pdf>
29. Friedman, M. (1982). *Capitalism and freedom*. <http://pombo.free.fr/friedman2002.pdf>
30. Esping-Andersen, G. (2008). *The three worlds of welfare capitalism*. <https://pagotto.files.wordpress.com/2018/05/the-three-worlds-of-welfare-capitalism-1990.pdf>
31. Giddens, A. (1998). *The third way*. https://www.researchgate.net/publication/373259692_Third_Way_Giddens
32. Гансова, Е. А. (1997). *Методологічні засади соціальної політики. Актуальні проблеми політики*, (12), 84–91.
33. Titmuss, R. (2019). *Social policy: An introduction*. <https://archive.org/details/socialpolicyintr0000titm>
34. Pierson, C. (2010). *Beyond the welfare state*. <https://archive.org/details/beyondwelfaresta00pier>
35. Atkinson, A. (1966). *Inequality: What can be done?* <http://digamo.free.fr/atkinson15.pdf>
36. Deacon, B. (2012). *Global social policy and governance*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470670590.wbeog526>
37. Polanyi, K. (1944). *The great transformation*. https://www.inctpped.org/spiderweb/pdf_4/Great_Transformation.pdf

38. Marshall, T. H. (1992). *Citizenship and social class*.
<https://dokumen.pub/citizenship-and-social-class-9780745304779-074530477x-9780745304762-0745304761-h-8516592.html>
39. Stiglitz, J. (2015). *The price of inequality*.
<https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/d8-qjpx-4x05/download>
40. Pierson, P. (1996). *The new politics of the welfare state*.
http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/pierson_politics.pdf
41. Midgley, J. (2014). *Social development: Theory and practice*.
<https://sk.sagepub.com/book/mono/social-development-theory-and-practice/toc>
42. Майстренко, К. М., & Каліна, І. І. (2023). Використання інновацій для поліпшення публічної соціальної політики. *Публічне управління та адміністрування в Україні*, (35), 96–100. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.18>
43. Козаренко, Л. В. (2024). Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*, (16). <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.15>
44. Бородін, Є. І. (2024). Запровадження соціальної послуги формування життєстійкості в Україні в умовах війни. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, (41), 220–229. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.31>
45. Borodin, Y., Sorokina, N., Tarasenko, T., Volkova, N., Akimova, L., & Akimov, O. (2023). Social policy development in the conditions of digital transformation of society. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 13(1), 40–46.
46. Sukhova, K., Borodin, Y., Tarasenko, T., Komarova, K., Akimova, L. M., & Akimov, O. O. (2022). Organizational mechanism of state management of social services in territorial communities. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 188–192.

47. Бобровська, О. Ю., Сахарова, К. О., & Сергєєв, А. Ю. (2026). Трансформація моделей соціальної політики держави. *Наукові перспективи*, 3(69), 91–104. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-91-104](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-91-104)
48. Сорокіна, Н., & Колісник, Л. (2025). Роль соціального капіталу в забезпеченні стабільності публічного управління. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (4), 62–69. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-4-8>
49. Тарасенко, Т. М. (2025). Громадо-орієнтоване соціальне підприємництво як ресурс розвитку соціальної роботи. *Публічне управління та соціальна робота*, (2), 92–100. <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-14>
50. Akimova, L., Khomiuk, N., Bezena, I., Lytvynchuk, I., & Petroye, O. (2020). Planning of socioeconomic development of the territories. *International Journal of Management*, 11(4), 638–646. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.4.2020.054>
51. Вишневська, О. А. (2012). Місце та роль суб'єктів і об'єктів соціальної політики. *Державне управління: теорія та практика*, (1). <http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12VOAPSZ.pdf>
52. Колтун, В. С., & Кравченко, М. В. (2023). Концептуальні підходи до забезпечення якості публічних послуг. *Актуальні питання у сучасній науці*, (9), 951–963. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-951-963](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-951-963)
53. Мацола, І. (2023). Міжнародний та вітчизняний рівень забезпечення публічної соціальної політики. *Наукові праці МАУП*, 6(66), 38–45. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6\(66\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6(66)-5)
54. Мацола, І. В. (2022). Проблеми забезпечення громадської участі. *Публічне урядування*, (4), 23–30. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)-3](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32)-3)
55. Семенець-Орлова, І. (2022). Проблема наукової дефініції державної сімейної політики. *Наукові праці МАУП*, (1), 47–54. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2020-1\(59\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2020-1(59)-8)
56. Міщенко, К. С. (2006). Реформування системи соціальних послуг. У *Регіональна політика на сучасному етапі державотворення* (с. 190–195). ОРІДУ НАДУ.
57. Семигіна, Т. В. (2005). *Порівняльна соціальна політика*. МАУП.

58. Шевчук, П. І. (2003). *Соціальна політика*. Світ.
59. Трощинський, В. П. (Ред.). (2007). *Соціогуманітарні виміри державної політики*. НАДУ.
60. Вакуленко, В. М., & Орлатий, М. К. (Ред.). (2009). *Соціальний захист населення України*. НАДУ.
61. Mussida, C., & Sciulli, D. (2024). Poverty, work intensity, and disability: Evidence from European countries. *The European Journal of Health Economics*. <https://doi.org/10.1007/s10198-024-01679-x>
62. Rahman, A., & Pingali, P. (2024). Development resilience as the scope of social protection. In *The future of India's social safety nets: Focus, form, and scope* (pp. 25–56). Springer.
63. Blishchuk, K. (2024). Social partnership in the field of social protection. *Public Administration and National Security*, 2(43). <https://doi.org/10.25313/2617-572x-2024-2-9679>
64. Komatsu, T. (2024). Theoretical perspectives. In *Education and social cohesion in a post-conflict and divided nation* (pp. 13–35). Springer Nature.
65. Szreter, S. (2024). The history of inequality: The deep-acting ideological and institutional influences. <https://www.semanticscholar.org>
66. Hlushchenko, A. (2024). Essays of the history of urban planning in Ukraine and the world. <https://www.semanticscholar.org>
67. Snyder, L. (2021). Taxing the American emigrant. <https://www.semanticscholar.org>
68. Bonah, C., & Danet, J. (2020). Fighting the uncertainty of tomorrow: Explaining the social security system on French television. <https://www.semanticscholar.org>
69. Arham. (2019). Public service accountability at social security agency for health (BPJS Kesehatan). <https://www.semanticscholar.org>
70. Wagstaff, A., et al. (2015). The role of income inequality and social policies on income-related health inequalities in Europe. Springer. <https://core.ac.uk/download/286235063.pdf>

71. Barbrook-Johnson, P., et al. (2023). Mitigating the impact of air pollution on brain health and dementia. <https://core.ac.uk/download/613116298.pdf>
72. Atkinson, A., et al. (2021). Does comprehensive education reduce health inequalities? Elsevier. <https://core.ac.uk/download/458057287.pdf>
73. Belknap, G., & LaBelle, J. (2017). A rationale for requiring philosophy of education in preservice teacher programs. <https://core.ac.uk/download/213087741.pdf>
74. McHugh, N., & Macintyre, A. (2024). Social policy, social innovation and health. In *Handbook on social innovation and social policy* (pp. 173–186). Edward Elgar Publishing.
75. Tom, T. (2020). *The wider vision of social policy* (Doctoral dissertation, University of South Africa).
76. Fritz, M., & Lee, J. (2023). Introduction to the special issue: Tackling inequality and sustainable welfare. *European Journal of Social Security*, 25(4), 315–327. <https://doi.org/10.1177/13882627231213796>
77. Devereux, S. (2023). Performing social policy diffusion. *Global Social Policy*, 23(3), 457–480. <https://doi.org/10.1177/14680181231194897>
78. Statham, P., & Foner, N. (2024). Assimilation and integration in the twenty-first century. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(1), 4–26.
79. Altman, N. J., & Kingson, E. R. (2021). Expanding social security to address retirement income crisis. *Public Policy & Aging Report*, 31(3), 102–107. <https://doi.org/10.1093/ppar/prab014>
80. Berkowitz, E. D., & Burton, J. F. (2011). *America's welfare state: From Roosevelt to Reagan*. Johns Hopkins University Press.
81. DeWitt, L. D., & Béland, D. R. (2010). *Social security: A documentary history (1934–1996)*. CQ Press.
82. Steuerle, C. E., & Bakija, J. D. (2003). *Retooling social security for the 21st century*. Cambridge University Press.
83. Белоусов, В. (2024). Забезпечення соціального забезпечення в сучасній Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*, (5). <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.5.6>

84. Макарова, О. (2024). Інноваційні аспекти багатосуб'єктного управління. *Демографія та соціальна економіка*, 4(54), 77–92. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.077>
85. Труфанова, Ю., & Тоцька, А. (2024). Сучасний стан правового регулювання соціального страхування. *Актуальні проблеми правознавства*, (1). <https://doi.org/10.35774/app2024.01.213>
86. Линдюк, С. (2024). Інновації у публічному управлінні для забезпечення соціальної безпеки. <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/381>
87. Гансова, Е. А., & Лисенко, О. М. (2005). *Соціальна політика та соціальна робота*. ОНПУ.
88. Головатий, М. Ф., & Панасик, М. Б. (2005). *Соціальна політика і соціальна робота: Термінологічно-понятійний словник*. МАУП.
89. Демчак, Р. Е. (2011). Соціальний захист населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (12). <http://www.dy.nayka.com.ua/?iid=371&operation=1>
90. Баштанник, О. (2023). Концептуальні засади визначення феномену спроможності. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (2), 10–18. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-2>
91. Баштанник, О. (2023). Інституціональна/інституційна спроможність інститутів політичної системи як аналітична категорія. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, (2(80)), 83–88. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2023.2.15>
92. Помаза-Пономаренко, А. Л. (2023). Обшир інституційної й інституціональної спроможності системи публічного управління України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, (6), 18–24. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.2>
93. Лібанова, Е. М. (Ред.). (2008). *Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір*. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України.
94. Власенко, Н. С. (n.d.). Правові засади системи інформаційного

<http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11672/16-Vlasenko.pdf>

95. Трощинський, В. П., Ситнік, П. К., Скуратівський, В. А., та ін. (2007). *Державна політика в соціогуманітарній сфері* (О. Ю. Оболенський, С. В. Сьомін, А. О. Чемерис, ред.). НАДУ.

96. Dolet, N. (2023). Health equity, social justice, & human rights. *Dialogues in Justice*, 8(1). <https://doi.org/10.55370/dsj.v8i1.1188>

97. Croft, F., Breakey, H., Voyer, M., Cisneros-Montemayor, A., Issifu, I., Solitei, M., & Pouponneau, A. (2024). Rethinking blue economy governance: A blue economy equity model. *Environmental Science & Policy*, 155, 103710.

98. Ahmad, I., & Islam, M. R. (2024). Empowerment and participation: Key strategies for inclusive development. In *Building strong communities* (pp. 47–68). Emerald Publishing.

99. Islam, M. R. (2024). Empowering marginalized communities: A Bangladesh perspective. In *Family planning and sustainable development in Bangladesh* (pp. 67–84). Emerald Publishing.

100. Deng, X., Song, M., Li, Z., Zhang, F., & Liu, Y. (2024). Environmental resource allocation efficiency. In *Environmental and natural resources economics* (pp. 67–95). Springer Nature.

101. Umbrello, S. (2018). The moral psychology of value sensitive design. <https://core.ac.uk/download/153326654.pdf>

102. Приймачов, А. Е. (2025). Пріоритети соціальної політики України. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12). [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)

103. Приймачов, А. Е. (2026). Формування пріоритетів соціальної політики України. *Наукові перспективи*, 3(69), 527–538. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-527-538](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-527-538)

104. Приймачов, А. Е. (2026). Трансформація соціальної політики України в умовах сучасних викликів. У *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (с. 18–19). КНУ.

РОЗДІЛ 2

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1. Порівняльний аналіз моделей соціальної політики

Процес концептуалізації ефективної архітектури ПУ соціальною сферою в сучасних умовах постає як фундаментальна наукова та праксеологічна проблема, розв'язання якої безпосередньо детермінує здатність держави забезпечувати відтворення людського капіталу та підтримувати суспільну стабільність. В епоху інтенсифікації глобалізаційних процесів, що супроводжуються радикальними демографічними зрушеннями, зокрема прогресуючим старінням населення та трансформацією міграційних потоків, виникає об'єктивна необхідність переосмислення традиційних парадигм СП. Актуальність даного питання посилюється екзогенними та ендогенними шоками, які змушують як сталі демократії з розгалуженими системами соціального добробуту або «welfare state», так і транзитивні економіки шукати оптимальний баланс між економічною ефективністю та соціальною інклюзією [1].

Теоретико-методологічний базис удосконалення вітчизняного інституційного середовища у цій царині неможливо сформувати без глибокої дедукції світового досвіду, що дозволяє виявити універсальні закономірності та специфічні детермінанти функціонування соціальних інститутів [2]. Системний розгляд зарубіжних практик управління соціальним розвитком виступає не просто інструментом компаративістики, а критично важливою аналітичною процедурою, спрямованою на мінімізацію ризиків інституційного імпорту. Важливо розуміти, що механічна екстраполяція успішних зарубіжних моделей на національний ґрунт без врахування етносоціального контексту, ментальних особливостей реципієнтів та рівня розвитку правової культури неминуче призводить до виникнення інституційних пасток та дисфункцій. Порівняльний аналіз моделей СП є необхідним етапом дослідження трансформаційних

процесів у сфері СЗ, оскільки дозволяє виявити закономірності взаємозв'язку між інституційними характеристиками держави, обсягами соціальних витрат і соціально-економічними результатами [3].

Наукова дискурс-аналітика свідчить, що фундаментом для класифікації сучасних систем СЗХ залишається вже згадана у розділі 1 трикомпонентна типологія Г. Еспінг-Андерсена [4], яка через призму ступеня декомодифікації (звільнення індивіда від ринкової залежності) та характеру соціальної стратифікації виокремлює ліберальний, корпоративістський та соціал-демократичний типи. Кожна з цих конструкцій базується на унікальному паритеті відповідальності між державними інститутами, ринковими структурами та домогосподарствами.

Водночас у межах даного дослідження зазначені моделі розглядаються не лише як концептуальні конструкції, але й як емпірично верифіковані системи організації СЗХ, що демонструють різну ефективність у забезпеченні соціальної справедливості та економічної стабільності [5].

Таблиця 2.1

Статистика соціального забезпечення у Великій Британії (2023)

Рік	Загальні витрати (£ мільярди)	Відсоток від ВВП	Кількість бенефіціарів (мільйони)	Середній тижневий платіж (£)
2023	240	12.4	20	200
2022	230	12.2	19	195
2021	220	11.9	18	190

Ліберальна модель СП, характерна для таких країн, як США та Велика Британія, базується на принципах мінімального державного втручання та пріоритетності ринкових механізмів у розподілі ресурсів [6]. Соціальна підтримка у цій моделі має переважно таргетований характер і спрямована на найбільш уразливі категорії населення. Водночас емпіричні дані свідчать, що відносно низький рівень соціальних витрат у структурі ВВП супроводжується

вищими показниками соціальної нерівності та обмеженим доступом до публічних послуг, що знижує потенціал цієї моделі у досягненні довгострокових соціальних ефектів [7].

СЗ визначається як державна програма, яка надає фінансову підтримку громадянам, зокрема пенсіонерам, особам з інвалідністю та безробітним. Історія СЗ у Сполучених Штатах простежується ще на початку XIX–XX століть, коли країна переживала значні економічні та соціальні зміни, зокрема через потоки імміграції. За словами Статема і Фонера [8], у цей період почала формуватися концепція соціальної підтримки для тих, хто не міг забезпечити себе працею через вік, інвалідність або відсутність роботи. Механізми, що сприяли соціальній інтеграції іммігрантів та їхніх нащадків, передбачали доступ до ключових інституцій суспільства, таких як освіта, державні органи, ринки праці та житла, що давало можливість отримати ресурси та соціальне визнання.

Першим важливим кроком у створенні системи СЗ стало ухвалення Закону про соціальне забезпечення у 1935 році за президентства Франкліна Д. Рузвельта. Закон передбачав пенсійні виплати для осіб похилого віку, допомогу для утриманців померлих працівників, страхування по безробіттю та підтримку дітей, що перебували на утриманні [9].

Берковіц і Бертон [10] зазначають, що з часом система СЗ зазнала значних змін та розширень, щоб відповідати новим потребам суспільства. Так, у 1939 році до Закону були внесені поправки, що включали виплати для подружжя та неповнолітніх дітей пенсіонерів. Подальші зміни у наступні десятиліття розширили охоплення програмою виплат осіб з інвалідністю та включали коригування на рівень життя.

У 1965 році була створена програма Medicare, підписана президентом Ліндоном Б. Джонсоном, яка забезпечувала медичне страхування для осіб віком 65 років і старше. Ця ініціатива розглядалася як продовження політики СЗ та ще більше посилила систему соціальної підтримки для літніх американців [11].

Консервативно-корпоративна модель, притаманна Німеччині та Франції, ґрунтується на принципах соціального страхування, інституційної стабільності

та збереження соціальної стратифікації [12]. У межах цієї моделі держава відіграє більш активну роль у забезпеченні СЗХ, однак значна частина відповідальності покладається на професійні та корпоративні структури. Соціальні витрати у таких країнах є відносно високими, що дозволяє забезпечувати ширший доступ до СПО і досягати помітних результатів у зниженні рівня бідності. Водночас збереження інституційних бар'єрів та обмежена гнучкість системи можуть ускладнювати її адаптацію до нових соціально-економічних викликів [13].

Соціал-демократична модель, найбільш яскраво представлена скандинавськими країнами, зокрема Швецією, характеризується високим рівнем соціальних витрат, універсалізмом СПО та орієнтацією на забезпечення рівності можливостей [14]. Держава у цій моделі виступає ключовим суб'єктом перерозподілу ресурсів і гарантом широкого доступу до освіти, охорони здоров'я та СЗХ. Емпіричні дані свідчать, що саме ця модель демонструє найвищу ефективність у зниженні рівня бідності та соціальної нерівності, а також у забезпеченні високих стандартів якості життя населення. Водночас її реалізація потребує значних фінансових ресурсів і високого рівня інституційної спроможності держави [15].

Зокрема, соціал-демократичний вектор, що найбільш рельєфно втілений у скандинавському досвіді Швеції, Норвегії та Фінляндії, характеризується домінуванням принципу універсалізму [16]. Тут ПУ базується на ідеї високих соціальних стандартів як невід'ємного права громадянина, що фінансується через прогресивне оподаткування та забезпечує безпрецедентний рівень вирівнювання доходів [17].

Скандинавська модель довела свою життєздатність, демонструючи синергію між високою продуктивністю праці та всеосяжною соціальною опікою, проте її успіх значною мірою зумовлений високим рівнем міжособистісної та інституційної довіри, а також специфічною фіскальною етикою населення [18].

На протипагу цьому, ліберальна модель, притаманна англосаксонським країнам, таким як США чи Велика Британія, акцентує увагу на індивідуалізмі та

самозабезпеченні. Держава тут виступає як «кредитор останньої надії», надаючи лише мінімально необхідну адресну допомогу тим, хто об'єктивно неспроможний конкурувати на ринку праці [19]. Такий підхід стимулює економічну активність та знижує навантаження на бюджет, проте водночас генерує значні ризики соціальної поляризації та маргіналізації вразливих груп.

Консервативно-корпоративістська модель (Німеччина, Франція) пропонує інший шлях, де рівень соціальних гарантій жорстко корелює з трудовим внеском та професійним статусом, що підтримує існуючу соціальну ієрархію, але забезпечує високу стабільність професійних груп. Сучасний науковий пошук розширює ці класичні межі, звертаючись до середземноморської моделі з її акцентом на роль сім'ї та релігійних громад, а також до специфічних східноазійських систем, де СП підпорядкована цілям прискореної модернізації [20].

Для держав, що знаходяться у фазі системної трансформації, особливе значення має досвід країн Вишеградської групи та Балтії. Трансформація постсоціалістичних систем СЗХ в Польщі чи Чехії відбувалася в умовах необхідності демонтажу патерналістських структур та одночасної адаптації до стандартів Європейського соціального простору [19]. Цей досвід ілюструє складність переходу від загального державного забезпечення до багаторівневих систем, де поєднуються державне страхування, приватні фонди та муніципальні програми. У контексті вітчизняних реформ критично важливо аналізувати механізми децентралізації СПО, які були впроваджені в країнах Центральної Європи, оскільки саме наближення сервісу до споживача є запорукою подолання бюрократичної інертності [21]. Проте аналіз зарубіжних траєкторій розвитку вказує на те, що жодна модель не є статичною: під впливом диджиталізації та платформної зайнятості навіть найбільш консервативні системи змушені впроваджувати гнучкі інструменти підтримки.

Соціальна держава майбутнього трансформується з «держави-розподільвача» на «державу-інвестиційну платформу», де головним завданням управління є не просто виплата субсидій, а створення можливостей для адаптації

людини до мінливих умов праці [22]. Наукове обґрунтування модернізації ПУ соціальною сферою має базуватися на синтезі кращих світових напрацювань, але з обов'язковим дотриманням принципу патріотичного прагматизму. Це означає, що пріоритетом має стати не копіювання зовнішніх атрибутів (наприклад, конкретних податкових ставок), а запозичення логіки побудови інститутів – їхньої прозорості, підзвітності та орієнтації на кінцевий результат у вигляді зростання індексу людського розвитку [21].

Дослідження показують, що ефективність управління соціальною сферою корелює не лише з обсягом фінансування, а й з якістю адміністрування, де дедалі більшу роль відіграє соціальний аудит та оцінка впливу державних рішень на якість життя. Враховуючи виклики воєнного та поствоєнного періоду, досвід зарубіжних країн у реабілітації ветеранів, інтеграції внутрішньо переміщених осіб та відновленні зруйнованого соціального капіталу стає окремим вектором наукового аналізу. Таким чином, формування оновленої системи ПУ соціальною сферою повинно відбуватися через призму системного підходу, де зарубіжний досвід слугує дзеркалом для самоідентифікації та джерелом інноваційних рішень, що дозволяють збалансувати соціальну справедливість з вимогами глобальної конкурентоспроможності [23]. Тільки через глибоку інтелектуальну рецепцію світових досягнень та їх критичну адаптацію до національних реалій можливо вибудувати стійку модель суспільного добробуту, яка відповідатиме викликам ХХІ століття та забезпечить гідне місце держави у світовому співтоваристві.

Аналіз наукової літератури дозволяє систематизувати чинні моделі СП за кількома класифікаційними ознаками. Серед дослідників набула найширшого поширення згадана типологія Г. Еспінг-Андерсена, який виокремив три базові режими соціальної держави: ліберальний, консервативно-корпоративістський та соціал-демократичний [2]. У документах Єврокомісії ця схема доповнена і конкретизована: виокремлюються континентальна (бісмарківська), англосаксонська (модель Беверіджа), скандинавська (нордична) та південноєвропейська (середземноморська) моделі [24].

Розширена класифікація, що враховує різні критерії виокремлення моделей, наведена в таблиці 2.2.

Серед усіх представлених моделей більшість дослідників вирізняє скандинавську як найбільш досконалу і соціально орієнтовану. Її характерними рисами є: загальнодоступність та всеосяжність соціальних гарантій; курс на досягнення повної зайнятості; суттєве скорочення нерівності між різними соціальними, статевими, віковими та регіональними групами; висока якість послуг, що надаються кваліфікованими фахівцями; достатній рівень грошових трансфертів, що забезпечує відтворення прийняттого рівня добробуту навіть для найменш забезпечених верств [25].

Таблиця 2.2

Класифікація моделей соціальної політики [4]

Класифікаційна ознака	Модель соціальної політики	Ключові характеристики
Залежно від типу політико-господарського режиму	Американська (США, Канада)	Відсутність уніфікованої загальнонаціональної системи СЗХ; мінімалістський підхід до розв'язання соціальних проблем; реалізація федеральних програм на рівні штатів із подвійним бюджетним фінансуванням; обов'язкове солідарне страхування; розгалужена мережа добровільного медичного страхування; активна участь благодійних організацій.
	Скандинавська (Данія, Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція)	Надзвичайно висока частка ВВП, що перерозподіляється через бюджет (понад 50 %); тісний зв'язок соціальної та економічної політики; забезпечення максимальної зайнятості; справедливий розподіл доходів; координована взаємодія уряду, роботодавців і профспілок; висока якість СПО.
	Японська (Японія)	Політика вирівнювання доходів; система довічного найму; домінування колективістської психології та солідарності; досягнення консенсусу між соціальними суб'єктами; підвищення рівня добробуту як національний пріоритет.
	Англосаксонська (Великобританія, Ірландія)	Мінімальне втручання держави у перерозподіл доходів; незначні державні соціальні гарантії; пріоритет економічних цілей над соціальними; адресний СЗХ; переважна роль приватних компаній і громадських організацій.

	Континентальна (Австрія, Бельгія, Германія, Нідерланди, Франція, Швейцарія)	Механізм соціального страхування як основа системи; фінансування переважно за рахунок внесків роботодавців і застрахованих; широка мережа обов'язкового страхування; рівнозначна увага до економічних і соціальних цілей; перерозподіл близько 50 % ВВП.
	Середземноморська (Греція, Іспанія, Італія, Португалія)	Переважна орієнтація на соціально вразливі верстви населення; відсутність всеосяжного характеру системи; задіяння громадських організацій для виконання соціальних функцій; адресна допомога малозабезпеченим.
Залежно від суб'єкта відповідальності	Ліберальна	Особиста відповідальність кожного члена суспільства; мінімізована роль держави; фінансова основа – приватні заощадження та страхування.
	Консервативно-корпоративна	Відповідальність корпорації або підприємства за своїх працівників; соціальні гарантії у формі ПЗ, часткової оплати медичних і освітніх послуг; фінансова основа – кошти підприємств і корпоративних фондів.
	Соціал-демократична	Відповідальність усього суспільства; перерозподільна модель (багатий платить за бідного); держава як головний перерозподільний інститут; фінансові механізми – державний бюджет і страхові фонди.
Залежно від ступеня участі держави	Благодійна	Основа фінансування – приватні пожертви у державні благодійні фонди; часткова участь державної скарбниці.
	Адміністративна	Пряме активне втручання держави в ринок; розвинені системи перерозподілу доходів; механізми ціноутворення, тарифного регулювання, забезпечення зайнятості.
	Стимулювальна	Непряма участь держави; системи оподаткування та громадської підтримки, що роблять вигідними інвестиції у соціальну сферу; можлива за умов розвиненої ринкової інфраструктури та громадянського суспільства.
Залежно від рівня витрат на СЗ	«Залишкового» типу	Держава виконує лише ті соціальні функції, з якими не справляється ринок; вибіркова допомога найбільшій; слабо виражена прогресія оподаткування.
	«Інституційного» типу	Об'єктом є практично всі верстви населення; значний перерозподіл через прогресивне оподаткування; провідна роль держави у вирівнюванні доходів і активне втручання в економіку.

Утім, незважаючи на суттєві відмінності між моделями, усі держави ЄС декларують спільні орієнтири: підвищення рівня та якості зайнятості, гарантування гідного СЗХ, розвиток якісної освіти й охорони здоров'я, подолання бідності та скорочення нерівності [26].

Показовим прикладом практичної реалізації скандинавської моделі є Швеція – держава з розвинутою економікою та одними з найвищих у світі стандартів СЗ [27].

Королівство Швеція є однією з найбільш економічно розвинених держав Європи, що вирізняється не лише високим рівнем валового національного продукту, але й надзвичайно розвинутою системою соціальних гарантій для населення [28]. У міжнародній науковій літературі шведська система соціальної підтримки традиційно розглядається як еталонний приклад так званої скандинавської, або нордичної, моделі організації СЗХ, яку поряд зі Швецією реалізують також Норвегія, Фінляндія та Данія.

Принципова відмінність нордичної моделі від інших систем СЗХ полягає у її концептуальному підґрунті: якщо у більшості країн СП зводиться насамперед до компенсації наявних ризиків і подолання наслідків соціальної вразливості, то в скандинавських країнах базовою категорією є поняття «соціального добробуту» (social welfare) – тобто такого стану суспільства, за якого держава відіграє проактивну, а не реактивну роль у забезпеченні гідних умов існування кожного громадянина [29].

Шведська модель соціального добробуту базується на трьох взаємопов'язаних і взаємообумовлених принципах. По-перше, це обов'язковість СП, що означає нормативне закріплення за державою функцій організатора та гаранта СЗХ для всіх без винятку категорій населення. По-друге, державне регулювання рівня доходів громадян, спрямоване на недопущення надмірної майнової диференціації суспільства та забезпечення реалізації принципу соціальної справедливості. По-третє, загальний і зрівняльний характер соціальних виплат і пільг, що означає їхню доступність для всіх верств населення

незалежно від трудового статусу, майнового становища чи місця проживання особи [28].

Основу архітектури шведської системи соціальної підтримки формує загальнообов'язкове соціальне страхування, яке є основним механізмом акумуляції та перерозподілу ресурсів у соціальній сфері. Організаційно-управлінська координація цієї системи покладена на Державне страхове управління, яке функціонує під юрисдикцією Міністерства охорони здоров'я і соціальних справ. Нормативну основу функціонування всього комплексу СЗХ становить Закон про загальне страхування 1962 р. – один із фундаментальних правових актів у сфері соціального законодавства Швеції, що визначає три ключові складові страхової системи: страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю та батьківством, систему народних пенсій і систему додаткового ПЗ. Децентралізована реалізація законодавчих норм забезпечується через розгалужену мережу місцевих контор соціального страхування, що здійснюють безпосередню взаємодію з населенням [28].

Система медичного страхування у Швеції охоплює широкий спектр витрат, пов'язаних із отриманням медичної допомоги. Зокрема, до її компетенції належать виплати у зв'язку з амбулаторними консультаціями лікарів, стоматологічним лікуванням, а також витрати на стаціонарне перебування. Фінансові розрахунки між пацієнтом та медичним закладом, як правило, здійснюються не безпосередньо, а через місцеву контору соціального страхування, яка перераховує кошти безпосередньо надавачу послуг. Це суттєво спрощує адміністративний процес отримання медичної допомоги і знімає з пацієнта тягар самостійного врегулювання фінансових питань [30].

Одним із ключових елементів шведської моделі є принцип територіальної доступності медичних послуг: лікування в стаціонарних умовах за місцем проживання пацієнта є для нього безоплатним, незалежно від характеру захворювання. Максимально допустимий термін оплачуваного лікування в стаціонарі становить два роки, що свідчить про надзвичайно широке охоплення системою навіть у випадках тривалої та складної хвороби. Додатково

застрахованим особам відшкодовуються транспортні витрати, понесені у зв'язку з відвідуванням медичних закладів, а також вартість лікарських засобів – повністю для осіб із хронічними захворюваннями та частково для решти категорій пацієнтів [28].

Окремою складовою обов'язкової системи медичного страхування є стоматологічне страхування. Сфера його дії поширюється на всіх застрахованих осіб, які досягли двадцятирічного віку. Щодо молодших вікових категорій, законодавство Швеції встановлює принцип повної безоплатності стоматологічних послуг для дітей та молоді до двадцяти років, причому ця норма поширюється як на державні, так і на приватні стоматологічні заклади. Для дорослого населення законодавчо передбачена змішана модель співфінансування: пацієнт оплачує 60 відсотків вартості лікування у разі, якщо воно не перевищує трьох тисяч крон за один курс, тоді як решту вартості відшкодовує місцева контора соціального страхування безпосередньо медичному закладу [28].

Важливою гарантією СЗХ у сфері праці є допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю через хворобу або травму. Її розмір може становити до дев'яноста відсотків від попереднього заробітку застрахованої особи. Незважаючи на те, що ця виплата підлягає оподаткуванню, вона забезпечує збереження більшої частини доходу і, відповідно, підтримання звичного рівня добробуту на час непрацездатності. Умовою отримання такої допомоги є своєчасне повідомлення місцевої контори соціального страхування про факт хвороби [31].

Підтримка сімей із дітьми є одним із пріоритетних напрямів шведської СП, що відображає орієнтацію держави на забезпечення балансу між трудовою зайнятістю і батьківством. Жінки в Швеції мають право на отримання допомоги по материнству протягом п'ятдесяти днів до очікуваної дати народження дитини, що дозволяє їм завчасно підготуватися до цієї події без фінансових втрат. Після народження дитини обидва батьки мають право на десятиденну оплачувану

відпустку, тоді як у разі хвороби дитини кожному з батьків гарантовано право на отримання допомоги терміном до шістдесяти днів на рік на кожную дитину.

Принципово важливою нормою є також можливість скорочення тривалості робочого дня з восьми до шести годин для батьків, які виховують дітей у віці до восьми років. Хоча таке скорочення супроводжується пропорційним зниженням заробітної плати, сам факт законодавчого закріплення цього права свідчить про системний підхід шведської держави до вирішення проблеми поєднання батьківських обов'язків із професійною діяльністю. Подібні норми є відображенням більш широкої суспільної установки, що ґрунтується на визнанні батьківства як соціально значущої функції, гідної цілеспрямованої підтримки з боку держави.

ПЗ у Швеції організоване на засадах багаторівневості та охоплює три самостійні підсистеми: народну (базову) пенсію, додаткову трудову пенсію та часткову пенсію. Народна і додаткова пенсії, у свою чергу, включають чотири форми виплат: пенсію за віком, пенсію у зв'язку з інвалідністю, сімейну пенсію, а також пенсію в разі втрати годувальника [28].

Законодавчо встановлений пенсійний вік у Швеції є однаковим для чоловіків і жінок та становить 65 років, що відображає принцип гендерної рівності у соціальній сфері. Водночас система передбачає гнучкість: особа має право вийти на пенсію достроково, при цьому розмір виплат коригується відповідно до вибраного терміну. Право на народну пенсію мають усі громадяни, які постійно проживають у Швеції після завершення трудової діяльності.

Пенсія по інвалідності прирівнюється за розміром до пенсії за віком і призначається особам, які втратили працездатність унаслідок захворювання або інвалідності до досягнення пенсійного віку. Вона може надаватися починаючи з шістнадцятирічного віку. Якщо громадянин здійснює догляд за дитиною з обмеженими функціональними можливостями до шістнадцяти років, йому також передбачені відповідні виплати в межах системи народних пенсій.

Сімейна пенсія охоплює виплати вдовам та дітям-сиротам. Пенсія вдови призначається за умови, що жінка на момент смерті чоловіка досягла тридцяти

шести років і перебувала в шлюбі не менше п'яти років. Повний розмір пенсії вдова отримує після досягнення нею п'ятдесяти років або у разі, якщо на її утриманні перебуває дитина до шістнадцяти років. Виплата пенсії припиняється при повторному одруженні. Дітям у разі смерті одного або обох батьків пенсія призначається до досягнення вісімнадцятирічного віку [28].

Окремою підсистемою соціального страхування є страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Ця система відшкодовує втрачений дохід і покриває всі необхідні медичні витрати, пов'язані з виробничою травмою або захворюванням, отриманим у зв'язку з умовами праці, у тому числі під час пересування між домівкою та місцем роботи. Принципово важливо, що фінансування цієї підсистеми здійснюється виключно за рахунок внесків роботодавців, що узгоджується із загальною логікою перерозподілу відповідальності у шведській системі соціальних відносин [32].

Система страхування від безробіття у Швеції має суттєву інституційну особливість: на відміну від більшості інших складових СЗХ, її адміністрування здійснюється не через державні контори соціального страхування, а через так звані каси з безробіття, що організовуються профспілками. Відповідно, умовою отримання допомоги є членство в такій касі, а не лише трудовий стаж або сплата загальних соціальних внесків.

Право на отримання допомоги по безробіттю обумовлене низкою критеріїв: реєстрацією особи на місцевій біржі праці як особи, що шукає роботу; готовністю прийняти пропозицію щодо працевлаштування від служби зайнятості; втратою місця роботи не з власної ініціативи чи провини працівника; а також членством у профспілковій касі безробіття терміном не менше дванадцяти місяців до настання страхового випадку. Допомога виплачується максимально за триста робочих днів для більшості категорій, а для літніх працівників – до чотирьохсот п'ятдесяти робочих днів, що суттєво знижує соціальну вразливість осіб передпенсійного віку [33].

На системному рівні шведська модель СЗ ґрунтується на чотирьох базових принципах. Перший – принцип універсальності: СЗХ є гарантованим для

кожного громадянина відповідно до рівня його доходу, а мінімальний рівень захисту забезпечується для всіх без винятку. Другий – принцип солідарності: участь у фінансуванні системи є загальнообов’язковою, і навіть особи з мінімальною заробітною платою сплачують символічний внесок, що формує відчуття суспільної відповідальності та причетності. Третій – принцип вирівнювання: фінансові, медичні та соціальні ресурси свідомо перерозподіляються між різними верствами населення з метою нівелювання нерівності в умовах життя. Четвертий – принцип суттєвої ролі державного сектору в економіці, що уможливорює підтримання належного фіскального ресурсу для реалізації зазначених принципів у практичній площині [28].

Система соціального обслуговування населення у Швеції формувалася поступово, починаючи з кінця XIX століття, і до сьогодні являє собою розгалужену, багаторівневу структуру. Правовою основою її функціонування є кілька ключових законодавчих актів: закон про соціальне обслуговування, закон про медичне обслуговування та охорону здоров’я, а також закон про надання СПО особам з інтелектуальними порушеннями. Перший із зазначених актів доповнено двома спеціальними розділами – щодо обов’язкового обслуговування молоді та обов’язкової соціальної допомоги особам, залежним від алкоголю чи наркотичних речовин.

Організаційно питання соціального та медичного обслуговування перебувають у компетенції муніципальної та обласної влади. Базовим суб’єктом відповідальності є муніципалітет за місцем постійного проживання громадянина. У кожній територіальній одиниці функціонує комітет соціальної допомоги, що може делегувати окремі повноваження районним комітетам. Діяльність цих органів здійснюється за трьома основними напрямками: вдосконалення соціального середовища через планування комунального обслуговування та дослідницькі проекти; поліпшення соціальних умов для окремих вразливих груп – дітей, людей похилого віку, самотніх осіб та осіб з інвалідністю; а також індивідуальна робота з конкретними особами та сім’ями

щодо вирішення їхніх специфічних проблем, зокрема матеріальних труднощів, сімейних конфліктів і залежностей [28].

Інфраструктура соціального обслуговування включає широку мережу спеціалізованих закладів, серед яких особливої уваги заслуговують кризові центри для різних категорій населення. Кризові центри для чоловіків орієнтовані на надання психологічної та соціальної підтримки особам, що переживають сімейну кризу, у тому числі пов'язану з проявами фізичного або психологічного насильства. Їхньою особливістю є комплексний підхід: робота ведеться не лише з особою, що звернулася по допомогу, але й з іншими членами родини, насамперед із подружнім партнером. Серед проблем, з якими звертаються відвідувачі таких центрів: сексуальні, соціально-побутові, економічні та психологічні труднощі, а також конфлікти у стосунках із дітьми, родичами, колегами та сусідами.

Жіночі кризові центри функціонують за аналогічним принципом, проте з урахуванням специфіки становища жінок, які нерідко звертаються туди разом із дітьми, перебуваючи в ситуації загрози власній безпеці. З огляду на це доступ до цих закладів є суворо регламентованим, а їхня ізольованість від зовнішнього середовища є обов'язковою умовою функціонування. Послугами таких центрів можна скористатися впродовж чотирьох місяців. За цей час мультидисциплінарна команда фахівців: психологи, соціологи, юристи та соціальні працівники допомагає відвідувачкам об'єктивно оцінити кризову ситуацію, знайти конструктивний вихід із неї та відновити необхідний рівень психологічної стійкості.

Молодіжні центри подолання кризи приймають неповнолітніх правопорушників у віці від шістнадцяти до двадцяти одного року, направлених судовими органами. Їхня головна мета – не покарання, а реінтеграція: створення умов для усвідомлення підлітком своєї поведінки та формування мотивації до конструктивних змін. Важливим елементом виховного процесу є залучення вихованців до фізичної праці у майстернях і на сільськогосподарських фермах, що сприяє розвитку трудових навичок та структуруванню часу. Для найбільш

проблемних випадків передбачено карантинне відділення, де ведеться поглиблена психолого-діагностична та корекційна робота [33].

Підліткові клуби є ще одним важливим елементом системи соціалізації молоді. Вони орієнтовані переважно на вікову категорію від тринадцяти до сімнадцяти років, хоча у деяких випадках доступні і для молодших дітей. Клуби працюють чотири-п'ять днів на тиждень, а їх штат зазвичай нараховує від шести до десяти соціальних працівників. Окрему розвинену інфраструктуру в Швеції становлять наркотичні служби, що надають комплексну підтримку особам із залежностями та членам їхніх сімей у форматі амбулаторного лікування, реабілітаційних програм та різних форм тимчасового проживання.

Інституційні витоки соціальної роботи як окремої сфери професійної діяльності у Швеції сягають середини XIX століття. Початок систематичної підготовки фахівців у цій галузі пов'язується з 1851 р., коли були закладені перші організаційні основи соціального добробуту як практичної та освітньої дисципліни. У 1883 р. Армія порятунку розпочала навчання так званих «християнських сестер», що стало однією з перших форм цілеспрямованої підготовки до соціальної роботи. Згодом конфесійний компонент підготовки поступово поступився місцем більш широким навчальним підходам, орієнтованим на реальні потреби соціальної діяльності у шведських комунах і провінціях [34].

На початку XX століття розвиток системи підготовки соціальних фахівців набув нового імпульсу. У 1908 р. Шведське товариство бідноти ініціювало організацію навчання соціальних менеджерів для будинків для літніх людей та дитячих закладів. У 1921 р. у Стокгольмі розпочав роботу Соціальний інститут, де було засновано кафедру національної економіки та СП, що суттєво підвищило академічний статус соціальної роботи та розширило географію підготовки фахівців. У наступні десятиліття аналогічні навчальні заклади з'явилися у Гетеборзі (1944), Лунді (1947), Умео (1962), Еребру (1966) та Естерсунді (1971). У 1964 році соціальні інститути набули статусу вищих шкіл та перейшли у державне підпорядкування, а з 1977 р. увійшли до складу університетів [28].

Сучасна соціальна робота у Швеції є багатоплановою системою, що охоплює три умовні категорії фахівців: соціальних доглядальників, які здійснюють догляд за хворими та особами з інвалідністю переважно в медичних закладах; соціальних педагогів; а також власне соціальних працівників, що займаються патронажною роботою. Соціальна робота реалізується на кількох рівнях: індивідуальному, сімейному, громадському, муніципальному, загальнонаціональному та міжнародному, що свідчить про системний і всеосяжний характер цієї діяльності. Суспільний авторитет соціальних працівників у Швеції підтверджується, зокрема, значним їхнім представництвом у законодавчому органі: з 120 членів парламенту п'ятнадцять мають фахову підготовку соціального працівника.

Шведська модель СЗХ та організації соціальної роботи являє собою цілісну, системно збудовану конструкцію, в основі якої лежать принципи універсальності, солідарності та активної ролі держави у забезпеченні добробуту громадян. Багаторічна еволюція цієї системи дозволила сформувати розгалужену інфраструктуру СПО, ефективну систему страхування різних соціальних ризиків та високопрофесійний кадровий потенціал галузі [28].

Аналіз інституційної архітектури та механізмів функціонування німецької моделі ДУ соціальною сферою дозволяє виокремити низку фундаментальних детермінант, що забезпечують її високу резистентність до макроекономічних коливань та ефективність у відтворенні людського капіталу. Системний розгляд німецького досвіду (так званого «бісмарківського» типу соціальної держави) вказує на те, що першочерговою характерною рисою даної системи є превалювання страхового принципу фінансування соціальних зобов'язань [35].

На відміну від бюджетно-податкових моделей, німецька практика базується на консолідації ресурсів у межах автономних фондів – пенсійного, медичного, страхування на випадок безробіття та догляду за непрацездатними. Ключовим суб'єктом наповнення цих фондів виступає паритетний союз роботодавців та найманих працівників, що не лише забезпечує фіскальну стійкість системи, а й формує високий рівень індивідуальної відповідальності за

соціальні ризики. Механізм встановлення індивідуальних лімітів страхових платежів та подальший перерозподіл коштів через спеціалізовані інституції дозволяє нівелювати загрози бідності, зберігаючи при цьому безпосередню залежність обсягу виплат від попереднього трудового внеску та регіональних особливостей вартості життя [36].

Другим за значенням стовпом німецької системи є безпрецедентний рівень кодифікації та уніфікації нормативно-правового базису. Наявність єдиного Соціального кодексу (Sozialgesetzbuch – SGB), що структурно охоплює дванадцять взаємопов'язаних книг, виступає взірцем інституційної впорядкованості. Кожна секція цього фоліанту детально регламентує специфічні аспекти соціальної підтримки: від базового забезпечення літніх людей до специфічних преференцій для молоді та осіб з особливими освітніми потребами. У порівнянні з вітчизняною практикою, яка часто характеризується фрагментарністю та дублюванням нормативних актів, німецький підхід забезпечує правову визначеність та прозорість процедур адміністрування. Розглядаючи номенклатуру СПО, особливу увагу слід приділити системі базового забезпечення для осіб похилого віку та тих, чия працездатність є обмеженою. Статистичні індикатори свідчать про стабільне зростання обсягів фінансування у цьому секторі, що в умовах глобального демографічного переходу є критично важливим для збереження соціальної згуртованості [37].

Не менш репрезентативною є житлова політика, втілена у механізмі дотацій на оренду (Wohngeld). Характерно, що цей вид допомоги не є універсальним, а базується на жорсткому цензі малозабезпеченості, враховуючи площу житла, склад домогосподарства та сукупний дохід. Висока ефективність цього інструменту підтверджується тим, що лише незначний відсоток населення потребує такої підтримки, що свідчить про спроможність більшості громадян самостійно задовольняти базові потреби в умовах розвиненої економіки. Це підводить до третьої ключової риси – розвиненого інституту соціального інспектування [38].

Призначенню виплат у Німеччині передує ретельний верифікаційний процес, який виключає зловживання та забезпечує адресність допомоги. Модель підтримки дитинства та материнства у ФРН також демонструє еволюцію від традиційного патерналізму до сучасного гендерно збалансованого підходу. Динаміка участі чоловіків у декретних відпустках, що стабільно зростає протягом останнього десятиліття, ілюструє успішну трансформацію соціокультурних стереотипів під впливом державних стимулів. Окремим вектором німецької соціальної стратегії виступає політика щодо біженців та осіб, які шукають притулку. Високий рівень фінансової та інтеграційної підтримки, включаючи доступ до медичного обслуговування та освітніх програм, позиціонується не лише як гуманітарна місія, а як раціональний механізм підтримання внутрішньої безпеки та довгострокової економічної стабільності.

В Україні, де питання внутрішньо переміщених осіб залишається одним із найбільш гострих, адаптація німецьких стандартів комплексної підтримки біженців могла б стати фундаментом для стабілізації соціальної напруги. Аналіз ринку праці та механізмів подолання безробіття у Німеччині виявляє глибоку диференціацію підходів до різних категорій реципієнтів. Система розділення на виплати страхового типу (ALG-I) та соціальну підтримку прожиткового рівня (ALG-II) дозволяє реалізувати індивідуальну траєкторію виходу з кризи для кожного безробітного. При цьому акцент зміщується з пасивної фінансової підтримки на активні заходи – навчання, перекваліфікацію та стимулювання особистісного розвитку [39].

П'ята характерна риса – персоналізація допомоги. Це забезпечує утримання рівня безробіття в межах природної норми навіть у кризові періоди. Нарешті, шостою фундаментальною рисою є широке впровадження тимчасових соціальних програм волонтерського та освітнього спрямування, таких як «Добровільний соціальний рік» або «Au Pair». Ці ініціативи дозволяють інтегрувати молодь та мігрантів у суспільне життя, надаючи їм можливість оволодіти мовою та професійними навичками при мінімальному навантаженні на державний бюджет [40].

З огляду на вищезазначене, стратегічними напрямками модернізації української системи ДУ соціальною сферою може стати впровадження загальнообов'язкового медичного страхування, розбудова трирівневої ПС та розробка цілісного Соціального кодексу України. Посилення ролі соціального інспектування та перехід до реальної адресності виплат дозволять не лише зекономити бюджетні кошти, а й спрямувати їх на підтримку найбільш вразливих верств населення. Наукова новизна такого підходу полягає в уточненні концептуальних меж соціальної допомоги як багаторівневої системи інвестицій у людський потенціал, а не простого механізму латання бюджетних дір.

Впровадження німецького досвіду через призму індивідуалізації та активізації отримувачів допомоги дозволить Україні перейти від моделі «виживання» до моделі сталого соціального прогресу. Таким чином, реформування системи ДУ соціальною сферою повинно відбуватися не шляхом механічного копіювання іноземних зразків, а через глибоку інституційну трансформацію, де соціальна допомога стає інструментом професійного зростання та економічної свободи особистості, що в кінцевому підсумку забезпечить високу якість життя та громадський спокій у поствоєнний період [41].

Порівняльний аналіз зазначених моделей дозволяє встановити, що між обсягами соціальних витрат і соціально-економічними результатами існує стійка залежність, однак вона не має лінійного характеру. Високі соціальні витрати самі по собі не гарантують ефективності СП, якщо вони не супроводжуються належною якістю інституцій, ефективним управлінням і орієнтацією на реальні потреби населення. У цьому контексті важливого значення набуває поєднання універсалістських і таргетованих підходів, що дозволяє забезпечити баланс між широким охопленням соціальних програм і їх адресністю.

Крім того, результати порівняльного аналізу свідчать про наявність спільних викликів для всіх моделей СП, серед яких особливе місце займають демографічні зміни, зростання нерівності, трансформація ринку праці та

обмеженість фінансових ресурсів. Це зумовлює необхідність переходу від традиційних підходів до більш гнучких і адаптивних моделей СП, здатних забезпечити не лише короткострокову підтримку, але й довгострокові соціальні трансформації.

Таким чином, порівняльний аналіз моделей СП підтверджує, що їх ефективність визначається не лише рівнем ресурсного забезпечення, але й здатністю інтегрувати принципи інклюзивності, адаптивності та партисипативного управління. Отримані результати створюють аналітичне підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження впливу соціальних витрат на соціально-економічні показники та обґрунтовують необхідність розвитку трансформаційної СП як більш ефективної моделі реагування на сучасні виклики.

2.2. Трансформаційні процеси в сфері соціальної політики в європейських країнах

Трансформаційні процеси у сфері СП в європейських країнах пов'язані зі змінами економічних, демографічних і політичних умов розвитку суспільства. У другій половині ХХ – на початку ХХІ століття більшість європейських держав почали реформувати свої системи СЗ, щоб пристосувати їх до нових викликів глобалізації, старіння населення, міграції та економічних криз.

Однією з головних трансформацій стало поступове переосмислення моделі «держави загального добробуту». Після Другої світової війни в країнах Західної Європи сформувалися потужні системи СЗХ, які гарантували громадянам доступ до медицини, освіти, ПЗ та допомоги у випадку безробіття. Однак з часом фінансування таких систем стало складнішим через зростання соціальних витрат і демографічні зміни. У зв'язку з цим багато держав почали проводити реформи, спрямовані на підвищення ефективності СП [42].

Емпіричний аналіз впливу соціальних витрат на соціально-економічні результати є ключовим елементом дослідження ефективності СП, оскільки дозволяє встановити кількісні залежності між рівнем державного втручання у соціальну сферу та показниками добробуту населення. Зосередження уваги на аналізі взаємозв'язку між обсягами соціальних витрат, рівнем бідності та ступенем соціальної нерівності дозволяє оцінити результативність різних моделей СП.

Порівняльні дані щодо соціальних витрат у вибраних країнах свідчать про суттєву варіативність як у абсолютних показниках, так і у відносному вимірі (частка у ВВП). Зокрема, країни з розвиненими системами СЗ демонструють високі показники соціальних витрат: Франція – 20,1% ВВП, Швеція – 24,9%, Німеччина – 14,5%, тоді як у Великій Британії цей показник становить 13,4%, а у США – 10,1%. Така диференціація відображає не лише особливості моделей СП, але й різний рівень інституційної спроможності держави та пріоритети ПУ у соціальній сфері [43].

Аналіз динаміки соціально-економічних показників дозволяє встановити, що країни з вищим рівнем соціальних витрат, як правило, досягають більш значного скорочення бідності. Так, у Швеції за період 1990–2023 рр. рівень бідності зменшився на 40% при соціальних витратах на рівні 18,0% ВВП, у Німеччині – на 35% при 14,3%, тоді як у Великій Британії – на 25% при 12,1%. Натомість у країнах із нижчим рівнем соціальних витрат, зокрема в Індії (5,9%) та Нігерії (4,3%), темпи скорочення бідності є суттєво нижчими – відповідно 12% та 10% [44]. Отримані результати підтверджують існування позитивної кореляції між рівнем державного фінансування соціальної сфери та ефективністю політики у зниженні бідності.

Таблиця 2.3

Витрати на соціальне забезпечення [43, 44]

Країни	Витрати (£bn)	Відсоток від ВВП
Великобританія	267	13.4
Сполучені Штати	1	10.1
Німеччина	340	14.5
Франція	540	20.1
Швеція	62	24.9

Розглянемо детально досвід Польщі у сфері реалізації СП. Республіка Польща займає особливе місце серед держав-членів ЄС з погляду реалізації соціальної та внутрішньої політики. На відміну від Франції та Німеччини, які активно залучені до міграційних процесів у межах ЄС, Польща свідомо дистанціюється від масового прийому мігрантів, обґрунтовуючи цей підхід необхідністю збереження соціальної однорідності суспільства та запобігання міжкультурним конфліктам. Подібна позиція викликає дискусії на рівні інститутів ЄС, однак відображає усталену систему пріоритетів, у якій соціальна стабільність та збереження національної ідентичності посідають провідне місце.

Поворотним моментом у формуванні сучасної польської системи СЗХ стало набуття членства в ЄС. Вже у звіті Європейської Комісії 2001 р. щодо стану готовності Польщі до вступу в ЄС було зафіксовано суттєвий поступ у проведенні соціальних реформ. Євроінтеграційний процес став потужним каталізатором для оновлення законодавчої бази, перебудови інституційної архітектури СЗХ та поступового наближення стандартів надання СПО до середньоєвропейського рівня. Загалом досвід Польщі переконливо демонструє, що членство в ЄС відкриває перед країнами Центрально-Східної Європи широкі можливості для якісного вдосконалення соціальної сфери [45].

Центральним елементом польської соціальної моделі є визнання сімейної політики стратегічним пріоритетом державного розвитку. У польській політичній культурі та суспільній дискусії набула поширення теза про те, що сім'я є найціннішою інвестицією держави у своє майбутнє. Ця настанова знайшла інституційне втілення у діяльності Ліги Польських Родин – впливової громадської організації, яка активно просуває ідею побудови солідарної держави на засадах сімейних цінностей і традицій. Солідаристська риторика, поєднана з конкретними програмними інструментами підтримки сімей, стала характерною рисою СП Польщі [46].

Становлення сучасної системи сімейної підтримки в Польщі пройшло кілька виразних етапів. У першому пострадянському десятилітті – з 1990 по 1997 р. – державна підтримка сім'ї мала переважно реактивний і точковий характер: допомога надавалася насамперед сім'ям, що опинилися в критичній матеріальній ситуації, а головним інструментом залишалася пряма фінансова допомога. В умовах трансформаційної рецесії і зростання безробіття СП значною мірою зводилася до пошуку бюджетних резервів для задоволення найнагальніших потреб найбільш вразливих родин. Системного підходу до формування сімейної політики в цей період ще не було.

Інституційна основа координації сімейної політики почала формуватися в квітні 1991 р., коли урядом було введено посаду Уповноваженого у справах жінок і сім'ї. До його функцій належало ініціювання та координування

державних заходів у сфері підтримки сім'ї, захисту дітей та молоді, а також забезпечення рівних прав жінок у всіх галузях суспільного життя. Паралельно питаннями сімейної та СП займалися Міністерство праці і соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я та Міністерство освіти. Розпорошеність інституційних повноважень зумовлювала необхідність посиленої міжвідомчої координації, що визнавалося одним із ключових системних завдань [47].

Якісно новий етап у польській сімейній політиці розпочався з розробкою і прийняттям Урядової програми сімейної політики на 1997–2005 рр., окремі положення якої поширювалися аж до 2010 р. Програма ґрунтувалася на аналітичних матеріалах «Рапорту про ситуацію польських сімей» та результатах парламентських дебатів у Сеймі. Її поява засвідчила перехід від ситуативного реагування до планомірної довгострокової роботи. Починаючи з 2007 р. поляки почали відчувати відчутне поліпшення умов сімейного життя: зросла народжуваність, покращилася якість раннього дитинства, зокрема для дітей із багатодітних сімей. Цей результат став підтвердженням ефективності послідовної та комплексної соціальної стратегії.

Безумовно, найбільш резонансним та масштабним заходом польської сімейної політики стала програма «Сім'я 500+», запроваджена 2016 р. урядом партії «Право і справедливість». Програма передбачала щомісячні виплати у розмірі 500 злотих (близько 120 євро) на другу та кожен наступну дитину в сім'ї до досягнення нею повноліття, незалежно від рівня доходів родини. Попри скептицизм опозиції, яка прогнозувала бюджетний дефіцит і зниження мотивації до праці, програма не лише не підірвала фінансову стабільність держави, а й супроводжувалась прискоренням економічного зростання [47].

У першому кварталі 2019 року темпи зростання польського ВВП сягнули 4,7 відсотка – один із найвищих показників серед усіх країн ЄС, де середнє значення становило лише 1,5 відсотка. Відомі видання, зокрема авторитетне німецьке ділове видання *Handelsblatt* [46], характеризували польські досягнення як феноменальні, а деякі аналітики говорили про справжнє «золоте десятиліття» польської економіки. Рівень безробіття, за даними Євростату, не перевищував 4

відсотків, середня заробітна плата зросла до 1200 євро, а інфляція утримувалася в межах 2,9 відсотка [48]. Критики програми змушені були визнати, що гіпотеза про демотивуючий вплив соціальних виплат на трудову активність населення не підтвердилася.

У 2019 р. дію програми було розширено: виплати поширилися на всі сім'ї, включно з тими, що мають лише одну дитину. Кількість сімей-бенефіціарів зросла з 2,5 до майже 6 мільйонів. Паралельно уряд реалізував низку додаткових заходів: знизив базову ставку прибуткового податку на 1 відсоток, скасував його для молоді до 26 років, а також запровадив виплату тринадцятої пенсії у розмірі 250 євро для кожного пенсіонера. Водночас було скасовано попередню пенсійну реформу: пенсійний вік повернувся до позначки 65 років для чоловіків і 60 – для жінок [48].

Соціально-демографічні результати програми виявилися вельми переконливими. Коефіцієнт народжуваності зріс із 1,29 у 2015 р. до 1,45 у 2017 р. – найвищого значення з 1997 р. При цьому демографічна тенденція попередніх років була несприятливою: кількість жінок дітородного віку тривалий час скорочувалася. Проте у 2018 р. кількість народжених дітей перевищила навіть прогнози Центрального статистичного управління Польщі: замість очікуваних 360 тисяч немовлят народилося майже 390 тисяч. Ці дані свідчать про те, що матеріальна підтримка сімей стала дієвим стимулом для прийняття рішень щодо народження дітей [47].

Не менш суттєвим є вплив програми на рівень бідності серед сімей із дітьми. Серед багатодітних родин частка тих, хто перебував за межею бідності, знизилася більш ніж удвічі – з 12,2 до 6,4 відсотка. Ще разючішими є зміни в становищі неповних сімей: рівень бідності серед самотніх батьків скоротився з 6,5 до 2,5 відсотка в середньому по країні та з 12,1 до 0,7 відсотка – у сільській місцевості. За темпами скорочення ризику бідності або соціальної ізоляції серед дітей Польща посіла перше місце серед країн ЄС. Ці результати наочно демонструють, що продумана система адресної фінансової підтримки здатна кардинально змінити соціальний клімат в країні [48].

Одним із найважливіших макроекономічних ефектів програми стало зростання внутрішнього споживання. Частка споживчого попиту у структурі польського ВВП досягла 61 відсотка – значно вище за середній показник по ЄС і порівняно з реаліями американського ринку. Цей феномен нагадує кейнсіанський механізм стимулювання сукупного попиту: додаткові кошти, що надійшли до домогосподарств завдяки соціальним виплатам, спрямовувалися передусім на придбання товарів першої необхідності, медичних та освітніх послуг, що підживлювало виробничий сектор. Подальше розширення програми та зростання заробітних плат мали сприяти ще більшому приросту реального доходу польських сімей [48].

Польська система сімейної підтримки базується на розгалуженій нормативно-правовій базі, що формувалася протягом останніх п'ятнадцяти років. Ключовими законодавчими актами є: Закон від 5 грудня 2014 р. про Велику сімейну карту, Закон від 28 листопада 2003 р. про сімейну допомогу, Закон від 11 лютого 2016 р. про державну допомогу у вихованні дітей (що регулює програму «Сім'я 500+»), а також Закон від 4 листопада 2016 р. про підтримку вагітних жінок і сімей «За життя». Ця законодавча база формувалася з урахуванням динамічних демографічних, міграційних та економічних процесів, що є свідченням адаптивного характеру польського соціального законодавства.

Щодо критеріїв надання допомоги, законодавство Польщі передбачає диференційований підхід. Спеціальна допомога з багатодітності призначається сім'ям, у яких дохід на одного члена не перевищує еквівалента 125 доларів США на місяць. В разі, коли дитина має інвалідність і один із батьків не може поєднувати догляд за нею з трудовою зайнятістю, розмір допомоги подвоюється. Програма «Сім'я 500+» є більш універсальною і не залежить від майнового стану родини, що зближує її з принципом загального СЗ, характерного для скандинавської моделі [47].

Програма «Сім'я 500+» має й міжнародний вимір: відповідно до законодавства, на участь у ній мають право іноземні громадяни, які легально проживають у Польщі разом із сім'єю. Головними умовами є наявність дозволу

на проживання або постійного посвідки резидента ЄС. Цією можливістю активно користуються, зокрема, сім'ї українських трудових мігрантів: лише у 2017 р. виплати в рамках програми дітям з українським громадянством перевищили 5 мільйонів злотих. Водночас закон встановлює певні обмеження: до участі не допускаються сім'ї, де батьки перебувають у Польщі на підставі короткострокового дозволу на роботу, робочої візи або у статусі студентів. Допомога надається також батькам незалежно від їхнього офіційного сімейного статусу, у тому числі тим, хто перебуває у цивільному шлюбі; у разі розлучення виплати отримує той із батьків, хто фактично здійснює виховання дитини [47].

Старіння населення є одним із найважливіших демографічних викликів для польського суспільства, і держава реагує на нього комплексом цілеспрямованих програм. Серед них особливого значення набула програма «Солідарність поколінь», спрямована на підтримку осіб старше п'ятдесяти років на ринку праці. Її ключовим принципом є ідея безперервного навчання впродовж усього трудового життя – концепція *lifelong learning*, яка широко реалізується в країнах Євросоюзу. Програма стимулює роботодавців до прийняття на роботу вікових працівників та сприяє збереженню продуктивної зайнятості аж до моменту виходу на пенсію [48].

Програма ASOS на 2014–2020 рр. орієнтована на інший вимір активного довголіття – соціальне залучення. Вона передбачає включення людей похилого віку в суспільне і культурне життя місцевих громад, сприяє міжпоколінному діалогу та дозволяє літнім людям реалізовувати свій досвід і потенціал навіть після завершення активної кар'єри. Такий підхід не лише покращує якість життя пенсіонерів, а й зменшує навантаження на систему соціального обслуговування завдяки підтриманню їхньої функціональної активності та психологічного добробуту.

Державна програма «Літній Плюс» (*Senior Plus*), що запрацювала у 2018 р., забезпечує розвиток мережі закладів денного догляду для людей похилого віку на муніципальному рівні. Програма є багаторічною і має чіткий механізм фінансування: на відкриття будинку денного догляду муніципалітет може

отримати грант у розмірі 300 тисяч злотих (близько 70 тисяч євро), а на організацію клубу – 150 тисяч злотих (понад 35 тисяч євро). Для утримання кожного місця передбачено щомісячні субсидії [57]. Загалом у 2018 р. на розвиток інфраструктури денного догляду для літніх було виділено 80 мільйонів злотих. Відвідувачі таких закладів мають можливість користуватися широким спектром послуг: соціальний супровід, харчування, реабілітація та освітні програми.

Паралельно Міністерство охорони здоров'я Польщі реалізує програму «Ліки 75+» (LEKI 75+), що гарантує безоплатний доступ до медикаментів для осіб, які досягли сімдесяти п'яти років. Перелік препаратів, що відпускаються безкоштовно за рецептом лікаря, нараховує понад 893 найменування, що охоплює переважну більшість засобів, необхідних для лікування хронічних захворювань, притаманних цій віковій групі. Програма «Опіка 75+», у свою чергу, спрямована на надання підтримки найбільш вразливим літнім людям, які потребують систематичної сторонньої допомоги у повсякденному житті. Весь цей комплекс програм свідчить про те, що захист інтересів людей похилого віку є не декларацією, а реально функціонуючим пріоритетом польської соціальної держави [47].

Польська СП охоплює не лише матеріальну підтримку, але й розвиток інфраструктури, що забезпечує фізичний та інтелектуальний розвиток підростаючого покоління. Показовим прикладом є програма «Шкільний спортивний клуб» (Szkolny Klub Sportowy), реалізована на загальнонаціональному рівні. Вона надає школам можливість самостійно обирати вид спорту відповідно до місцевих традицій та уподобань учнів. Особливою популярністю користуються командні дисципліни та легка атлетика. Важливо, що програма формує культуру систематичних занять спортом ще зі шкільного віку, що є вагомим внеском у довгострокове здоров'я нації та зниження майбутнього навантаження на систему охорони здоров'я [46].

Важливим макроекономічним контекстом для реалізації соціальних програм є розвинений внутрішній ринок Польщі. Значний розмір і відносна

замкнутість польської економіки дозволяють виробникам орієнтуватися насамперед на вітчизняного споживача, а не залежати виключно від експортних ринків. Це пояснює, чому розширення споживчого попиту, зумовлене зростанням соціальних виплат та підвищенням зарплат, безпосередньо стимулює вітчизняне виробництво та підприємництво. Активність польського ринку нерухомості є ще одним індикатором зростаючого добробуту: лише за перший квартал 2019 р. у семи найбільших містах країни громадяни придбали понад 10 тисяч нових квартир загальною вартістю понад 1 мільярд євро, і, переважно за готівку [48].

Польська модель СП викликає підвищений академічний та практичний інтерес насамперед тому, що демонструє: навіть держава зі структурно схожою з Україною постсоціалістичною спадщиною здатна впродовж відносно короткого часу трансформуватися на систему ефективного СЗХ за умов послідовної стратегії, інституційної спроможності та належної фіскальної дисципліни. Показово, що польські програми сьогодні обговорюються як потенційні зразки в деяких інших країнах ЄС, що свідчить про їхню репрезентативність, яка виходить за межі лише національного або постсоціалістичного контексту [48].

Водночас порівняння польського та українського досвіду виявляє суттєву відмінність не лише у змісті, але й у культурі реалізації СП. У Польщі публічне обговорення соціальних програм є невід'ємною складовою демократичного процесу: відповідні теми активно обговорюються на всіх рівнях: від парламентських трибун до муніципальних рад, а інформація про наявні форми підтримки є загальнодоступною, зрозумілою та легко знайомою пересічному громадянину. Міністерства ведуть прозоро наповнені інтернет-ресурси, де будь-яка особа може самостійно розібратися в умовах участі в програмах та порядку оформлення допомоги.

В Україні, де система СЗХ впродовж тривалого часу залишалася малоефективною і важкодоступною для значної частини населення, польський досвід становить не лише теоретичний, але й вельми практичний інтерес.

Йдеться насамперед про такі аспекти: цілеспрямована довгострокова сімейна політика як пріоритет державного розвитку; поєднання універсальних і адресних інструментів підтримки; розвиток спеціалізованої інфраструктури соціального обслуговування; залучення громадянського суспільства до реалізації соціальних програм; прозорість і доступність інформації для потенційних бенефіціарів. Адаптація цих підходів з урахуванням специфіки українського контексту є перспективним напрямом реформування вітчизняної системи ДУ соціальною сферою [3].

Варто також охарактеризувати загальний вектор розвитку та пріоритетності СП ЄС. Починаючи з укладення Маастрихтського договору СП набула в межах ЄС ознак загальноєвропейського феномену, вийшовши за рамки суто національного регулювання. Договір доповнив правову базу Євросоюзу розділами про СП, освіту та економічне зближення, а його супутні документи – Угода про соціальну політику та відповідний Протокол – заклали інституційну основу для проведення спільної соціальної стратегії. Концептуально цей процес супроводжувався підготовкою серії аналітичних документів, зокрема Білої книги про зростання, конкурентоспроможність і зайнятість (1993), Зеленої книги про СП (1993) та Білої книги про шляхи подальшого розвитку СП ЄС (1994)[45].

Незважаючи на декларовані прагнення більшості держав-членів наблизитися до єдиної Європейської соціальної моделі, застосування цього поняття у строгому науковому сенсі є дискусійним. Зважаючи на те, що ключові рішення у сфері зайнятості та СЗХ приймаються переважно на національному рівні, а не в інститутах ЄС, практично існують не одна, а численні різноманітні соціальні моделі, що суттєво відрізняються між собою за принципами, обсягом та ефективністю.

СЗХ є найвагомішою статтею державних видатків у переважній більшості країн ЄС. За даними Євростату, питома вага соціальних витрат у ВВП варіювалася в 2015 р. від 9,6 % в Ірландії до 25,6 % у Фінляндії, тоді як середнє значення по ЄС-28 становило 19,2 %. Таке розмаїття відображає не лише відмінності у рівні матеріального добробуту, а й принципові розбіжності в

інституційних підходах до організації СЗХ, демографічних профілях та економічних структурах держав-членів [48].

У структурі соціальних видатків виокремлюється кілька ключових напрямів. Перший – витрати на охорону здоров'я та підтримку осіб з обмеженою працездатністю, що включають програми інтеграції людей з інвалідністю на ринку праці та виплати у разі тимчасової непрацездатності. У середньому по ЄС ці видатки становили 2,8 % від загального обсягу соціальних витрат, проте в окремих країнах розрив є значним: від 0,2 % у Болгарії до 4,8 % у Данії [48].

Найбільшу статтю соціальних видатків у всіх без винятку країнах-членах становлять пенсійні виплати та витрати на підтримку людей похилого віку. Середнє значення по ЄС сягало 10,3 % ВВП, а діапазон між країнами є надзвичайно широким: від 2,4 % в Ірландії до 15,7 % у Греції, де, зокрема, наслідки жорсткої фіскальної консолідації найбільш болісно відбилися саме на пенсіонерах [49].

Витрати на підтримку сімей із дітьми в середньому становили 1,7 % ВВП, варіюючись від 0,6 % в Греції та Іспанії до 4,6 % у Данії. Допомога по безробіттю займає 1,4 % ВВП у середньому по ЄС, а видатки на вирішення житлових проблем і боротьбу із соціальним відчуженням – 1,7 %. Соціальне відчуження при цьому розуміється як процес, у ході якого окремі особи або групи частково чи повністю позбавляються доступу до прав, ресурсів і можливостей, що є основою для повноцінної участі в суспільному житті [48].

Окремого розгляду заслуговує ситуація з рівнем мінімальних заробітних плат. Станом на 1 січня 2017 р. мінімальна оплата праці була законодавчо встановлена у 22 з 28 країн-членів ЄС (Данія, Австрія, Фінляндія, Швеція, Кіпр та Італія вирішують це питання через колективні угоди). Розрив між найнижчою і найвищою мінімальною зарплатою є разючим: у Болгарії вона становила лише 235 євро на місяць, тоді як у Люксембурзі – майже 2000 євро, тобто різниця сягає дев'ятикратного розміру. Десять країн Східної Європи, переважно нових членів ЄС, фіксують мінімальну зарплату нижче 500 євро, тоді як у семи найбільш розвинених державах Заходу та Півночі вона перевищує 1000 євро [49].

Тенденції динаміки реальної заробітної плати також є тривожними. Дослідження охоплює період 2009–2016 рр. і демонструє, що реальна заробітна плата знижувалася або зростала значно повільніше, ніж у докризовому вісьмилітті, у вісімнадцяти країнах ЄС. Найгостріше ця тенденція виявилася в Греції, де щорічне реальне зниження доходів становило 3,1 %, а також у Хорватії, Угорщині, Португалії та Кіпрі. Загалом зазначені дані підтверджують, що режим жорсткої фіскальної економії у поєднанні з міграційними викликами призвів до втрати робочих місць, зниження умов праці та скорочення соціального фінансування в багатьох державах-членах [49].

Рішення Великобританії про вихід з Євросоюзу стало подією, що кардинально змінила геополітичний і соціально-економічний баланс у Європі. З одного боку, воно породило реальні ризики погіршення становища як британських, так і континентальних працівників у сфері зайнятості та соціальних прав. З іншого – відкрило дискусію про переосмислення засад Союзу і формування нового формату відносин між ЄС та Великобританією.

Аналіз показує, що між країнами ЄС та всередині них зберігаються значна нерівність і структурні диспропорції, особливо помітні в державах Центральної та Східної Європи. Практики соціального та зарплатного демпінгу, а також дискримінація у сфері трудових і соціальних прав потребують системного вирішення через формування повноцінного соціального виміру ЄС. Це передбачає продовження конвергенції і поглиблення інтеграції у сфері СЗХ без підриву тих національних практик, що функціонують ефективно [58].

У довгостроковій перспективі новий формат партнерства між ЄС і Великобританією має охопити широке коло питань: право на проживання, працю та навчання; охорону здоров'я; оподаткування; рівність і ПЗ. Водночас ця модель може слугувати концептуальною основою для вибудовування відносин ЄС з іншими країнами, зокрема з Україною, на принципах взаємовигідного партнерства та поступової соціальної конвергенції.

У 2019 р. ЄС визначив новий стратегічний напрям соціального розвитку, спрямований на формування справедливого та інклюзивного європейського

суспільства, яке забезпечує належний рівень СЗХ громадян і створює умови для розширення їхніх економічних та соціальних можливостей. Значущим етапом у формуванні цього курсу став Соціальний саміт 2021 р., у межах якого лідери держав-членів, інституції ЄС та представники соціальних партнерів погодилися посилити пріоритетність СП в системі стратегічних цілей Союзу [49].

У результаті було сформульовано три загальноєвропейські соціальні орієнтири, досягнення яких передбачається до 2030 р. Вони стосуються підвищення рівня зайнятості населення, розширення участі громадян у навчанні протягом життя та скорочення масштабів бідності й соціального виключення. Практична реалізація зазначених завдань передбачає поступову імплементацію принципів Європейського стовпа соціальних прав через систему конкретних політичних інструментів і програм, спрямованих на підвищення рівня соціального добробуту населення. Зокрема, передбачається, що до 2030 р. рівень зайнятості серед населення віком 20–64 років має становити не менше 78 %, щонайменше 60 % дорослого населення повинні щорічно брати участь у програмах професійного навчання або підвищення кваліфікації, а кількість осіб, які перебувають під ризиком бідності чи соціального виключення, має зменшитися щонайменше на 15 мільйонів [50].

Особливу увагу в соціальній політиці ЄС приділено підтримці молодого покоління як важливого чинника сталого соціально-економічного розвитку. Статистичні дані свідчать, що приблизно 68 % молодих осіб, які завершили програми стажування, успішно інтегруються на ринок праці. Починаючи з 2013 року близько 50 мільйонів молодих людей скористалися можливостями програм Youth Guarantee, отримавши доступ до працевлаштування, стажування або подальшої освіти та професійної підготовки [48]. Водночас діяльність Європейський альянс з учнівства сприяла створенню приблизно 2,5 мільйона місць для професійного навчання та учнівства. Крім того, понад 900 організацій беруть участь у формуванні центрів професійної досконалості, які фінансуються ЄС і спрямовані на розвиток сучасних професійних компетенцій, зокрема у

сферах відновлюваної енергетики, цифрових технологій та штучного інтелекту [49].

Суттєвим елементом соціально-економічної політики Союзу є формування ефективних механізмів регулювання ринку праці. У цьому контексті важливу роль відіграє Директива ЄС про адекватну мінімальну заробітну плату, яка набрала чинності у 2022 році та запровадила спільні підходи до забезпечення справедливих умов оплати праці. Основною метою директиви є зниження рівня бідності серед працюючого населення та стимулювання розвитку системи колективних переговорів. Багато держав-членів уже розпочали процес адаптації національного законодавства відповідно до положень цього нормативного акту, впроваджуючи додаткові механізми захисту працівників [50].

У межах СП ЄС важливим напрямом є також формування інклюзивного соціального середовища, яке гарантує рівний доступ до можливостей для всіх груп населення. Молоді люди, зокрема, розглядаються як стратегічний ресурс майбутнього розвитку, тому ЄС надає державам-членам фінансову підтримку та політичні рекомендації щодо створення ефективних систем освіти і професійної підготовки. Такий підхід спрямований на забезпечення молоді необхідними компетенціями для успішної інтеграції у сучасний ринок праці та реалізації їхнього соціального потенціалу.

Європейська Комісія також запропонувала комплекс ініціатив, спрямованих на підвищення якості стажувань, удосконалення умов праці стажерів та розширення доступу до відповідних програм у межах ЄС. У цьому контексті особливе значення має розвиток соціальної економіки, яка орієнтується на пріоритетність суспільних і екологічних інтересів над максимізацією прибутку. До основних суб'єктів соціальної економіки належать кооперативи, товариства взаємодопомоги, асоціації (у тому числі благодійні організації) та соціальні підприємства. Ці структури відіграють важливу роль у розв'язанні актуальних соціальних проблем, зокрема у сферах надання соціальних і доглядових послуг, забезпечення доступного житла, розвитку громадських ініціатив та підвищення доступності енергетичних ресурсів [58].

З метою стимулювання розвитку цього сектору ЄС запровадив комплексний план дій та систему рекомендацій для держав-членів, спрямованих на підтримку соціальної економіки, розширення доступу до фінансових ресурсів і підвищення обізнаності про її потенціал. Важливим інструментом у цьому процесі став інформаційний портал «Ворота соціальної економіки ЄС», який забезпечує централізований доступ до відомостей про програми фінансування, політичні ініціативи та інституційні механізми підтримки соціально орієнтованих організацій [51].

Проблема гендерної нерівності в оплаті праці залишається одним із ключових викликів для європейського ринку праці. За статистичними даними, у країнах ЄС жінки в середньому отримують приблизно на 13 % менше заробітної плати, ніж чоловіки за виконання однакової роботи [50]. З метою подолання цього дисбалансу ЄС запроваджує комплекс законодавчих заходів, спрямованих на підвищення прозорості системи оплати праці. Зокрема, роботодавці зобов'язані надавати інформацію про початковий рівень заробітної плати або її діапазон уже на етапі оприлюднення вакансії або перед проведенням співбесіди. Крім того, працівники отримують право запитувати інформацію щодо індивідуального рівня оплати праці та середніх показників заробітку у своїй організації. Для компаній, чисельність персоналу яких перевищує 100 осіб, передбачено обов'язок регулярного оприлюднення даних про гендерний розрив у заробітній платі [50].

Нові нормативні положення ЄС також спрямовані на забезпечення більш збалансованого представництва жінок і чоловіків у керівних органах великих публічних компаній. Відповідно до встановлених вимог, жінки повинні обіймати щонайменше 40 % посад невиконавчих директорів або не менше 33 % усіх посад членів рад директорів. Паралельно з цим фінансування програм раннього догляду за дітьми сприяє розширенню можливостей жінок щодо повернення на ринок праці після народження дітей [50].

Важливим інституційним механізмом реалізації СП ЄС є соціальний діалог, який розглядається як один із фундаментальних елементів європейської

соціальної ринкової економіки. У цьому контексті Європейська Комісія ініціювала низку заходів, спрямованих на посилення участі соціальних партнерів у процесі формування політики ЄС, а також закликала держави-члени розширити власні інституційні можливості для ефективної взаємодії з представниками роботодавців і працівників [52].

Особливого значення набуває забезпечення ефективних механізмів інформування та консультацій у транснаціональних компаніях, що дозволяє своєчасно прогнозувати структурні зміни та залучати працівників до процесу ухвалення управлінських рішень. У зв'язку з цим було запропоновано нову директиву, спрямовану на посилення діяльності Європейських робітничих рад – консультативних органів, які представляють інтереси працівників у питаннях, що мають транснаціональний характер. Документ передбачає спрощення процедур створення таких рад, покращення гендерного балансу їх складу, а також забезпечення проведення консультацій із працівниками до ухвалення стратегічних управлінських рішень [53].

Суттєвим напрямом СП ЄС є розвиток людського капіталу через систему освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації. Фінансові інструменти ЄС передбачають інвестування близько 65 мільярдів євро у програми навчання та розвитку навичок. За оцінками, понад три чверті європейських підприємств стикаються з труднощами у пошуку працівників, які володіють необхідними професійними компетенціями. У зв'язку з цим ЄС активно підтримує формування навичок, необхідних для сучасного та майбутнього ринку праці, особливо в контексті цифрового та екологічного переходу [54].

З метою популяризації концепції навчання протягом життя Європейська Комісія започаткувала низку нових ініціатив. Очікується, що до 2030 року щонайменше 60 % дорослого населення ЄС братимуть участь у щорічних освітніх або професійних програмах. У 2022 році приблизно 2 мільйони осіб скористалися можливостями навчання в межах ініціативи Pact for Skills, у межах

якої партнери визначають дефіцит навичок на ринку праці та організують програми підготовки для задоволення відповідного попиту [50].

Додатковим інструментом підтримки працівників, які втратили роботу внаслідок економічних трансформацій, є Європейський фонд адаптації до глобалізації для звільнених працівників. Цей фінансовий механізм демонструє принцип солідарності Європейського Союзу, надаючи підтримку працівникам і самозайнятим особам, які втратили роботу через реструктуризацію підприємств або структурні зміни в економіці. Фонд фінансує консультаційні послуги, програми перекваліфікації та заходи з працевлаштування. Лише у 2021–2022 рр. ЄС виділив 51,8 мільйона євро для підтримки понад 13 тисяч звільнених працівників і самозайнятих осіб із дев'яти держав-членів [55].

Таким чином, сучасна СП ЄС характеризується комплексним та системним підходом до вирішення ключових соціально-економічних викликів [56]. Вона поєднує законодавчі інструменти, фінансові механізми та інституційні форми співпраці між державами-членами, що сприяє формуванню більш стійкої, інклюзивної та соціально орієнтованої моделі європейського розвитку.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати низку висновків принципового характеру. По-перше, попри очевидне різноманіття національних соціальних систем і відсутність єдиної «європейської» моделі у строгому розумінні, усі члени ЄС об'єднані спільними ціннісними орієнтирами: забезпечення гідного рівня добробуту, подолання бідності та нерівності, підтримання якісної зайнятості та розвиток людського потенціалу.

По-друге, дані про витрати на СЗХ і динаміку заробітних плат у розрізі кластерів переконливо свідчать, що режим жорсткої фіскальної економії у поєднанні з недостатньою увагою до соціального виміру інтеграції є деструктивним і породжує антиєвропейські настрої. Збалансована СП є не витратним тягарем, а необхідною умовою стійкого економічного зростання через підтримання внутрішнього споживчого попиту.

По-третє, ЄС не може відкладати реформи задля збереження конкурентоспроможності єдиного ринку та валютного союзу. Невирішеність

проблем ринку праці, зростання гендерної нерівності та нерівності серед молоді гальмують економічний і соціальний прогрес. Реформи мають бути спрямовані на розбудову соціально та фіскально прогресивної економіки, яка одночасно забезпечує нові можливості зайнятості й підвищує стандарти СЗХ.

Щодо України, яка перебуває на складному шляху євроінтеграції в умовах воєнних викликів та економічних деформацій, досвід ЄС пропонує такий ключовий урок: вибір моделі СП не є суто технічним питанням. Він відображає глибинні суспільні цінності й пріоритети. Орієнтиром для вітчизняної соціальної стратегії має слугувати побудова соціально орієнтованої ринкової економіки, в основі якої лежить не залишковий принцип фінансування соціальної сфери, а системний підхід, де СЗХ розглядається як стратегічна інвестиція в людський капітал і соціальну стабільність держави [58].

Водночас проведений аналіз свідчить, що зазначена залежність не є однозначною і лінійною. Ефективність використання соціальних витрат значною мірою визначається якістю інституційного середовища, ефективністю механізмів розподілу ресурсів та рівнем управлінської спроможності. Зокрема, у країнах, що розвиваються, навіть за наявності певного зростання соціальних витрат, їх вплив на зниження бідності обмежується через неефективність ДУ, корупційні ризики та нерівномірний доступ населення до СПО.

Додатковий аналіз дозволяє встановити, що важливим чинником підвищення ефективності соціальних витрат є їх структурна спрямованість. Інвестиції у сферу освіти, охорони здоров'я та СЗХ мають довгостроковий мультиплікативний ефект, сприяючи підвищенню людського капіталу, економічній активності населення та зменшенню соціальної нерівності. У цьому контексті трансформаційна СП передбачає не лише збільшення обсягів фінансування, але й оптимізацію структури соціальних витрат відповідно до пріоритетів сталого розвитку.

Емпіричні результати також підтверджують наявність зв'язку між рівнем соціальних витрат і доступністю публічних послуг. Країни з розвиненими системами СЗ забезпечують ширший доступ до якісних освітніх і медичних

послуг, що позитивно впливає на показники громадського здоров'я та соціальної мобільності. Водночас у країнах із низьким рівнем фінансування соціальної сфери спостерігається обмежений доступ до базових послуг, що посилює соціальну вразливість населення та відтворює нерівність.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що соціальні витрати є необхідною, але недостатньою умовою забезпечення ефективної СП. Їх вплив на соціально-економічні результати залежить від комплексної взаємодії з інституційними, управлінськими та соціальними факторами. Це підтверджує доцільність переходу до трансформаційної моделі СП, яка поєднує достатній рівень фінансування з високою якістю управління, інклюзивністю та орієнтацією на довгострокові результати.

Таким чином, емпіричний аналіз демонструє, що ефективність СП визначається не лише масштабами ресурсного забезпечення, але й здатністю держави забезпечити їх раціональне використання, рівний доступ до соціальних благ і адаптацію політик до змінних соціально-економічних умов. Отримані висновки створюють підґрунтя для подальшого дослідження практик трансформаційної СП та обґрунтування необхідності її впровадження в умовах сучасних викликів.

2.3. Порівняльний аналіз національних практик реалізації соціальної політики

Поглиблення емпіричного аналізу СП потребує звернення до конкретних національних кейсів, які дозволяють не лише ілюструвати відмінності між моделями, але й виявити особливості їх трансформації в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Аналіз пріоритетів СП держав, що демонструють різні траєкторії соціально-економічного розвитку, є необхідною умовою формування науково обґрунтованих підходів до реформування вітчизняної системи ПУ соціальною сферою. Ізраїль, Республіка Корея, Китайська Народна Республіка та Республіка Індія є показовими прикладами того, як національна специфіка – культурна, демографічна, ідеологічна та інституційна – визначає архітектуру соціальних систем, їхні цілі та механізми реалізації. Попри радикальні відмінності між собою, ці держави об'єднує спільне прагнення до поєднання динамічного економічного зростання із задоволенням зростаючих соціальних потреб населення.

У науковій літературі СП перелічених держав часто розглядається поза межами класичних типологій Еспінг-Андерсена [4], оскільки вони не вписуються цілком ані в ліберальну, ані в консервативно-корпоративістську, ані в соціал-демократичну модель. Натомість кожна з них формує власний гібридний інституційний дизайн, де елементи державного патерналізму, конфуціанської культури взаємної відповідальності, ринкової гнучкості та адресного СЗХ переплітаються у своєрідний синтез. Дослідження цих моделей дозволяє розширити аналітичний горизонт і виявити нові варіативні траєкторії побудови ефективної соціальної держави в умовах незахідних суспільств.

Ізраїль є унікальним прикладом держави, де СП формувалася під одночасним впливом ідеологічного спадку європейського соціалізму, реалій перманентної безпекової нестабільності та масової імміграції з різних куточків світу. З часу заснування держави у 1948 році СЗХ населення набув статусу

одного з ключових пріоритетів національного розвитку, що відображало ідеологічні переконання засновників держави, вихованих у традиції єврейського лівого робітничого руху. Упродовж десятиліть Ізраїль будував розгалужену систему соціального страхування, охорони здоров'я та освіти, яка за своєю всеосяжністю наближалася до скандинавського зразка, хоча й реалізовувалася в принципово інших геополітичних умовах [59].

Нині ізраїльська система СЗХ поєднує ознаки декількох інституційних моделей. З одного боку, вона зберігає потужний державний сектор із розвиненою системою загального медичного страхування, ПЗ та підтримки безробітних. З іншого – під впливом ліберальних реформ 1980–1990-х рр. у ній суттєво зросла роль приватних та корпоративних механізмів СЗХ. Координаційним центром системи є Національне страхове управління (Bituah Leumi) – головний державний інститут, відповідальний за адміністрування переважної більшості соціальних виплат і програм підтримки населення [59].

Одним із найвагоміших досягнень ізраїльської соціальної держави є система охорони здоров'я, що базується на Законі про державне медичне страхування 1994 р. Цей законодавчий акт закріпив принцип загального охоплення: кожен резидент держави незалежно від рівня доходу, зайнятості та соціального статусу має гарантований доступ до стандартного «базового кошика» медичних послуг. Фінансування системи здійснюється через поєднання обов'язкових внесків на медичне страхування та асигнувань із державного бюджету, що забезпечує її відносну стабільність.

Структурно ізраїльська система охорони здоров'я побудована навколо чотирьох некомерційних лікарняних кас – Clalit, Maccabi, Meuhedet та Leumit, між якими громадяни мають право вільно обирати постачальника послуг. Конкуренція між касами є ключовим регуляторним механізмом, що стимулює підвищення якості обслуговування. Водночас держава через Міністерство охорони здоров'я здійснює нормативне регулювання та контроль за дотриманням стандартів, зокрема щодо складу базового кошика послуг, який

щорічно переглядається та розширюється з урахуванням технологічного прогресу та епідеміологічних викликів [60].

Результати функціонування цієї системи є переконливими: за очікуваною тривалістю життя Ізраїль стабільно входить до першої десятки країн світу, а рівень доступності медичної допомоги для незаможних верств населення є значно вищим, ніж у багатьох країнах з аналогічним рівнем ВВП на душу населення. Система профілактичної медицини, зокрема масові програми вакцинації та скринінгу, є загальновизнаним взірцем ефективного ПУ у сфері охорони здоров'я.

Освіта є одним із пріоритетних напрямів ізраїльської СП, що відображає як ціннісні установки єврейської культури щодо навчання, так і прагматичну стратегію побудови конкурентоспроможної інноваційної економіки. Система загальної освіти є безоплатною та обов'язковою для дітей від трьох до вісімнадцяти років, що забезпечує один із найвищих рівнів охоплення освітою серед країн ОЕСР. Особливу роль у формуванні кадрового потенціалу відіграє система вищої освіти, що включає кілька університетів світового класу, наукові парки та дослідницькі центри.

Ізраїль витрачає на освіту суттєву частку ВВП, причому особливий акцент робиться на розвиток природничих, математичних та технологічних дисциплін (STEM). Ця стратегія безпосередньо пов'язана із масштабним розвитком технологічного сектору, що перетворив країну на глобальний хаб стартапів та інновацій. Водночас система освіти відображає внутрішні соціальні розломи суспільства: між єврейською та арабською общинами, між світськими та релігійними навчальними закладами зберігаються помітні якісні диспропорції, що є одним із ключових викликів для соціальної згуртованості держави [61].

ПС Ізраїлю зазнала кардинальної трансформації в 2000-х роках, перейшовши від переважно розподільчої до накопичувальної моделі. Пенсійна реформа 2008 року запровадила обов'язкову участь працівників і роботодавців у пенсійних накопиченнях, що суттєво розширило охоплення системою, насамперед серед самозайнятих та працівників неформального сектору.

Трирівнева архітектура ПЗ включає: базову пенсію від Національного страхового управління, накопичувальну пенсію через пенсійні фонди та додаткові корпоративні схеми заощаджень.

Соціальне страхування охоплює широкий спектр ризиків: виплати по безробіттю, допомогу у зв'язку з народженням дитини та батьківську відпустку, допомогу для осіб з інвалідністю, а також систему гарантованого мінімального доходу для найбіднішого населення. Останній механізм є особливо показовим: так зване «забезпечення доходу» (Navatat Nachnasa) покриває базові потреби осіб, які не здатні самостійно заробляти на прожиття, і розраховується з урахуванням складу домогосподарства [62].

Сучасна СП Ізраїлю стикається з кількома системними викликами. По-перше, демографічна поляризація: швидке зростання православних єврейських общин (харедім) та арабського населення, які традиційно мають нижчий рівень зайнятості та вищу залежність від державних трансфертів, створює зростаючий тиск на бюджетну систему. По-друге, нерівність у розподілі доходів: незважаючи на розвинену систему СЗХ, Ізраїль має один із найвищих показників нерівності серед країн ОЕСР за коефіцієнтом Джині до оподаткування, що свідчить про структурні деформації ринку праці. По-третє, інтеграційна проблематика: системне включення нових хвиль імігрантів – насамперед вихідців з Ефіопії та країн колишнього СРСР, у ринок праці та систему СПО залишається незавершеним проєктом.

Відповіддю на ці виклики є переорієнтація державної стратегії на активну СП, що акцентує зайнятість і подолання залежності від соціальної допомоги. Програми «Від добробуту до роботи» (Welfare to Work), запозичені частково з американського досвіду, але адаптовані до місцевих умов, спрямовані на стимулювання економічно неактивних груп до виходу на ринок праці через поєднання навчання, субсидій роботодавцям та поступового зниження виплат для тих, хто затримується поза ринком праці [63].

Республіка Корея є одним із найяскравіших прикладів стрімкої соціально-економічної трансформації у світовій історії. Пройшовши шлях від злиденної

аграрної країни до однієї з найбільш розвинених економік світу впродовж менш ніж піввіку, Корея водночас формувала систему СЗХ, яка була свідомо підпорядкована логіці прискореного розвитку. На відміну від скандинавських держав, де соціальна держава будувалася як самоціль, у корейському випадку розвиток соціальних інститутів розглядався передусім як засіб підтримання трудової продуктивності та суспільної стабільності, необхідних для реалізації експортоорієнтованої індустріальної стратегії.

Корейська соціальна модель традиційно характеризується як «виробничо орієнтована» (productivist welfare state): тут СП підпорядкована економічним цілям, а соціальні виплати зазвичай пов'язані з участю у формальному ринку праці. Конфуціанська культурна традиція, яка акцентує сімейну відповідальність та самодостатність, суттєво обмежувала запит суспільства на розширення державного патерналізму. Однак фінансова криза 1997–1998 рр. стала переламним моментом, що прискорила масштабну модернізацію системи СЗХ [64].

Одним із найвизначніших здобутків СП Кореї є побудова системи загального медичного страхування (National Health Insurance), яка нині охоплює практично все населення країни. Шлях до цієї мети був поступовим: починаючи з 1977 р. система медичного страхування поступово поширювалася на нові категорії працівників і лише у 1989 р. набула всеосяжного характеру. Управління єдиним фондом медичного страхування здійснює Національна корпорація медичного страхування (National Health Insurance Service), що забезпечує адміністративну уніфікацію та рівний доступ до послуг [65].

Фінансування системи здійснюється через внески, що розподіляються між роботодавцями та працівниками у рівних частках, а для окремих категорій самозайнятих та малозабезпечених осіб передбачені диференційовані внески або повне звільнення від них. Пакет гарантованих медичних послуг є досить широким та постійно розширюється. Разом із тим система зберігає відносно високий рівень співплатежів пацієнтів (out-of-pocket payments), що є джерелом критики з боку дослідників, оскільки фактично обмежує доступ до медичних

послуг для малозабезпечених верств населення навіть за наявності страхового покриття.

На доповнення до базового медичного страхування функціонує система медичної допомоги (Medical Aid), призначена для соціально вразливих верств населення, які не можуть самостійно сплачувати страхові внески. Ця схема фінансується безпосередньо з державного бюджету та забезпечує безоплатний або майже безоплатний доступ до медичних послуг для найбільш вразливих домогосподарств. Постійне вдосконалення системи охорони здоров'я дозволило Кореї досягти показників тривалості життя, що перевищують середні значення по ОЕСР.

ПС Кореї є відносно молодю: Національна пенсійна система (National Pension Scheme) була запроваджена лише у 1988 році. Вона базується на розподільчому принципі з елементами індивідуальних накопичень і охоплює всіх найманих працівників та самозайнятих осіб. Розмір пенсійних виплат визначається на підставі тривалості страхового стажу та рівня заробітної плати, що забезпечує тісний зв'язок між трудовим внеском та рівнем ПЗ [66].

Корея стикається з надзвичайно гострою демографічною проблемою: за темпами старіння населення країна є одним із лідерів серед держав ОЕСР. Падіння коефіцієнта народжуваності до рекордно низьких значень – менше одного народження на жінку – поєднується зі стрімким збільшенням частки осіб старше 65 років. Це створює системну загрозу фінансовій стійкості ПС, яка вже сьогодні потребує суттєвого реформування. Серед розглянутих урядом заходів – підвищення пенсійного віку, збільшення страхових внесків та трансформація накопичувальної складової системи.

На доповнення до основної ПС функціонує Базова пенсія (Basic Pension), запроваджена для підтримки тих літніх осіб, які через короткий стаж або зайнятість у неформальному секторі не набули достатніх прав у межах основної системи. Ця програма має адресний характер та фінансується з державного бюджету, покриваючи нижні 70 відсотків вікових когорт за доходом.

У Кореї освіта традиційно займає центральне місце в суспільній ціннісній ієрархії, що відображає конфуціанські традиції та глибоко вкорінене переконання в тому, що академічні досягнення є головним соціальним ліфтом. Держава витрачає на систему освіти значну частку ВВП, а рівень залучення населення до формальної освіти є одним із найвищих у світі. Корейські школярі неодноразово демонстрували найвищі результати у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (PISA) [67].

Водночас освітня система Кореї має виражені системні деформації. Надзвичайно висока конкуренція за місця у престижних університетах породила розгалужений ринок приватних репетиторських послуг та позашкільного навчання (hagwon), що є джерелом значних фінансових витрат для сімей та поглиблює соціальну нерівність. Уряд неодноразово здійснював спроби обмежити репетиторський ринок, але з обмеженим успіхом. Реформи вищої освіти, спрямовані на диверсифікацію критеріїв вступу та зниження значення єдиного державного іспиту, залишаються в центрі суспільних дискусій.

Система СЗХ від безробіття в Кореї зазнала суттєвого розширення після кризи 1997–1998 років, коли масове безробіття оголило критичну неадекватність тогочасних мереж соціальної підтримки. Страхування зайнятості (Employment Insurance) поступово охопило майже всіх найманих працівників, а виплати по безробіттю стали більш доступними та адекватними. Водночас дуалізм ринку праці між захищеними штатними працівниками великих корпорацій (chaebol) та незахищеними тимчасовими і частково зайнятими залишається ключовою структурною проблемою корейської СП.

Система соціальної допомоги «Мінімальний рівень прожитку» (Basic Livelihood Security System), запроваджена у 2000 р., гарантує мінімальний дохід найбільш вразливим домогосподарствам через поєднання грошових виплат та натуральної допомоги. Реформа 2014 р. трансформувала цю систему у більш гнучку «Базову систему соціального забезпечення», що диференціює підтримку залежно від конкретних потреб домогосподарства [68].

СП Китайської Народної Республіки є унікальним феноменом, що не має аналогів у світовій практиці. Вона формувалася в контексті поступової трансформації планової економіки з радикальним відходом від патерналістської «залізної миски рису» (iron rice bowl) – системи, за якої держава через державні підприємства гарантувала всім зайнятим життєву роботу, житло, медичне обслуговування та пенсію. Ринкові реформи Ден Сяопіна, що розпочалися наприкінці 1970-х рр., поступово підривали цю систему, але нова архітектура СЗХ формувалася із значним запізненням стосовно ринкових перетворень [69].

Особливістю сучасної китайської системи СЗХ є суттєва нерівність між міським та сільським населенням, що є спадщиною системи реєстрації домогосподарств (хукоу). Хукоу традиційно обмежував доступ сільських жителів до СПО у містах, навіть якщо вони фізично мешкали і працювали там упродовж тривалого часу. Попри поступове послаблення цього обмеження, дуалізм між містом і селом залишається одним із центральних структурних викликів китайської соціальної держави.

Система охорони здоров'я в Китаї пройшла складний шлях від радикального руйнування радянської за зразком системи в роки ринкових реформ до поступової відбудови засад загального медичного страхування. Реформи охорони здоров'я 2009 р. стали переломним моментом: уряд офіційно проголосив курс на загальне охоплення населення базовим медичним страхуванням до 2020 р. – і значною мірою виконав цей амбітний план. Нині понад 95 відсотків населення охоплено однією з трьох основних схем медичного страхування [70].

Структурно система включає три компоненти: Базове медичне страхування міських найманих працівників (для зайнятих у формальному секторі міст); Базове медичне страхування міських та сільських жителів (для непрацюючих містян та сільського населення); а також медичну допомогу (Medical Assistance) для малозабезпечених осіб. Рівні охоплення та якість послуг суттєво різняться між схемами: працівники формального міського сектору отримують значно ширше покриття, ніж мешканці сільської місцевості.

Незважаючи на формальне розширення охоплення, система охорони здоров'я залишається перевантаженою. Великі міські лікарні третинного рівня отримують непропорційно велику частку пацієнтів, тоді як первинна ланка – поліклініки та сільські медичні пункти – залишається слабо розвиненою. Співплатежі пацієнтів є значними, і витрати «з власної кишені» залишаються суттєвим тягарем для домогосподарств. Реформа первинної ланки охорони здоров'я та розвиток інституту сімейного лікаря є нині ключовим напрямком державної програми модернізації галузі [71].

ПС є однією з найбільших за охопленням у світі і водночас однією з найбільш фрагментованих. Міські працівники охоплені базовою ПС, що включає дві складові: соціальний пул (солідарна частина, яка фінансується внесками роботодавців) та індивідуальні накопичувальні рахунки. Для сільського населення та самозайнятих функціонує окрема Нова сільська пенсійна схема, яка передбачає значно скромніший розмір виплат. Публічні службовці та бюджетники традиційно охоплені окремими, більш щедрими схемами, хоча реформи 2015 р. зробили кроки у напрямку уніфікації системи [72].

Китай стикається з тими ж демографічними викликами, що й Корея, але в значно більших масштабах. Наслідки десятиліть політики «однієї дитини», яка офіційно діяла з 1980 по 2015 р., вже призвели до швидкого скорочення частки молоді у структурі населення та прискореного зростання частки людей похилого віку. За прогнозами, до 2050 р. близько третини населення Китаю становитимуть особи старше 60 років. Це створює системну загрозу довгостроковій фінансовій стійкості ПС, яка поки що є хронічно дефіцитною в більшості провінцій.

Реагуючи на ці виклики, держава поступово підвищує пенсійний вік, розвиває добровільні корпоративні пенсійні програми (enterprise annuities) та намагається уніфікувати розрізнені регіональні системи через міжрегіональний перерозподіл пенсійних резервів. Підвищення коефіцієнта народжуваності шляхом послаблення обмежень – спочатку дозволивши двох, а потім трьох дітей – стало частиною демографічної відповіді, проте ефект цих заходів виявився менш значним, ніж очікувалося [73].

Безумовно, найвидатнішим досягненням китайської СП початку XXI ст. стала масштабна програма боротьби з крайньою бідністю. За офіційними даними китайського уряду, за чотири десятиліття ринкових реформ з бідності було виведено близько 800 мільйонів людей – абсолютний рекорд в усій людській історії, що склав понад 70 відсотків глобального скорочення рівня бідності за цей період. Завершення програми «точного подолання бідності» у 2020 р., за якою всі офіційно зареєстровані бідняки мали бути виведені з крайньої бідності, стало одним із ключових стратегічних пріоритетів реалізації «китайської мрії» при Голові КНР Сі Цзіньпіні [74].

Методологія програми базувалася на персоніфікованому підході: кожне бідне домогосподарство ідентифікувалося та реєструвалося в спеціальній базі даних, після чого для нього розроблявся індивідуальний план підтримки, що міг включати грошові субсидії, розвиток промислів, переселення з відсталих районів, розвиток місцевої інфраструктури та підвищення кваліфікації. Велику роль відігравало масштабне задіяння кадрового ресурсу: десятки тисяч партійних і державних службовців були направлені безпосередньо в найбідніші села для кураторства над реалізацією програми.

Освіта посідає стратегічне місце в пріоритетах китайської соціальної держави. Програма «дев'ятирічної обов'язкової освіти», запроваджена ще у 1986 р., забезпечила масовий доступ до базової освіти навіть у сільських районах. Вища освіта, що довгий час залишалася доступною лише для меншості, пройшла через масове розширення: кількість студентів зросла в рази. Водночас розрив у якості освіти між елітними міськими закладами та периферійними сільськими є одним із найгостріших проявів соціальної нерівності в країні [75].

Ринок праці Китаю в умовах переходу від трудоємного виробництва до більш технологічного зазнає суттєвих структурних зрушень. Програми перекваліфікації та підтримки зайнятості є важливою частиною соціальної стратегії. Система виплат по безробіттю, попри формальне існування, залишається обмеженою за охопленням і щедрістю виплат. Соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та пов'язана з цим реформа

охорони праці набули особливого значення в контексті зростаючої уваги до прав трудових мігрантів [75].

Республіка Індія є найнаселенішою демократичною державою світу, СП якої реалізується в умовах, що кардинально відрізняються від будь-якої іншої країни планети. Неймовірна культурна, релігійна, лінгвістична та кастова різноманітність суспільства, поєднана з федеральним устроєм, де значна частина соціальних повноважень належить штатам, а не центру, формує надзвичайно складну інституційну архітектуру СЗХ. При цьому держава змушена вирішувати соціальні проблеми, масштаб яких не має аналогів: Індія досі є домом для найбільшої в світі кількості людей, що живуть в умовах багатовимірної бідності, незважаючи на значні успіхи у її скороченні за останні десятиліття.

Конституція Індії 1950 р. закріплює низку директивних принципів державної політики, що мають соціальну спрямованість: право на працю, на освіту, на достатній рівень добробуту. Хоча ці принципи не є безпосередньо юридично обов'язковими, вони слугують конституційним орієнтиром для законотворчості та судового контролю. Центральним конституційним принципом, що визначає соціальну стратегію держави, є подолання дискримінації на основі касты – головного структурного джерела соціальної нерівності в Індії [76].

Система охорони здоров'я Індії функціонує в умовах хронічного недофінансування: витрати на охорону здоров'я з державного бюджету традиційно становили менше двох відсотків ВВП – один із найнижчих показників серед великих країн, що розвиваються. Це породжує критичну залежність населення від витрат «з власної кишені», які є одним із найважливіших чинників, що штовхають домогосподарства у злидні. Нерівність у доступі до медичних послуг між міським та сільським населенням, між різними штатами та між заможними і бідними верствами є системною проблемою.

Поворотним кроком стало запровадження у 2018 р. схеми медичного страхування Ayushman Bharat – Pradhan Mantri Jan Arogya Yojana (PM-JAY), що стала найбільшою в світі програмою державного медичного страхування за

кількістю охоплених осіб. Програма забезпечує покриття витрат на стаціонарне лікування для найбільш вразливих 40 відсотків населення на суму до 500 тисяч рупій на рік для одного домогосподарства. Послуги надаються через мережу акредитованих державних і приватних лікарень, що дозволяє задіяти потужності приватного сектору для досягнення публічних цілей [77].

Паралельно програма Ayushman Bharat включає другий компонент – Health and Wellness Centres (HWCs), спрямований на перетворення та розширення первинної ланки охорони здоров'я. Розбудова мережі центрів комплексного первинного медичного обслуговування в сільській місцевості є спробою перенести акцент від дорогого стаціонарного лікування до профілактики та своєчасного виявлення захворювань. Однак реалізація цих амбітних планів стикається із браком кваліфікованих медичних кадрів у сільській місцевості та недостатньою інфраструктурою [77].

Зважаючи на масштаби хронічного недоїдання та продовольчої незахищеності, що довгий час залишалися гострими навіть на тлі економічного зростання, продовольча безпека є одним із ключових пріоритетів індійської соціальної держави. Ключовим інструментом є Публічна система розподілу (Public Distribution System, PDS), через яку субсидоване зерно розподіляється серед бідних домогосподарств через мережу «ярмарків» (fair price shops). Попри хронічні проблеми з корупцією, витоком субсидій та неточністю ідентифікації бенефіціарів, ця система охоплює сотні мільйонів людей і виконує роль критичного «мінімального гарантованого живлення» [78].

Прийнятий у 2013 р. Закон про продовольчу безпеку (National Food Security Act) надав юридичний статус праву на продовольство, гарантуючи субсидоване зерно двом третинам населення країни. У контексті пандемії COVID-19 уряд суттєво розширив безоплатне розподілення зерна, що стало однією з найбільших у світі програм продовольчої допомоги. Водночас у академічному середовищі ведуться дискусії щодо доцільності переходу від натуральних продовольчих субсидій до прямих грошових трансфертів з метою підвищення ефективності та зменшення корупційних втрат.

Серед програм соціальної підтримки особливе місце посідає Махатма Ганді Національна схема гарантованої зайнятості у сільській місцевості (Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act, MGNREGA), запроваджена у 2005 р. Ця програма є унікальним у глобальному масштабі прикладом законодавчо закріпленого права на зайнятість: кожне сільське домогосподарство має гарантоване право на щонайменше 100 днів оплачуваної ручної праці на рік на проектах суспільної інфраструктури – будівництво сільських доріг, водосховищ, дренажних систем, насаджень [79].

Програма одночасно вирішує кілька завдань: підтримує мінімальний рівень доходів сільської бідноти, формує продуктивну інфраструктуру, стримує міграцію з сільської місцевості та має антициклічну функцію – попит на роботу в рамках програми зростає в роки посух і неврожай, коли приватна зайнятість скорочується. За роки реалізації MGNREGA були залучені сотні мільйонів домогосподарств, хоча якість реалізованих робіт та своєчасність виплат залежать від ефективності управління на рівні штатів і залишають простір для вдосконалення.

Освіта є стратегічним пріоритетом індійської держави, що визначається як в конституційних положеннях, так і у реальній бюджетній політиці. Закон про право на освіту 2009 р. закріпив безоплатну та обов'язкову освіту для дітей у віці від 6 до 14 років, що сприяло суттєвому підвищенню охоплення школою. Рівень грамотності населення зріс із критично низьких значень на момент незалежності (1947) до понад 74 відсотків нині, хоча суттєвий гендерний та регіональний розрив зберігається.

Попри кількісні успіхи, якість масової шкільної освіти залишається серйозною проблемою: дані незалежних оцінювань свідчать, що значна частина учнів початкової школи не вміє читати прості тексти або розв'язувати прості арифметичні задачі. Це явище, відоме як «криза навчання» (learning crisis), є одним із найгостріших викликів для системи. Реформа освіти, закладена в Національній освітній політиці 2020 р., передбачає перехід від механічного

навчання до розвитку компетентностей, впровадження більш гнучкої структури навчальних програм та розширення охоплення дошкільною освітою [78].

Вища освіта в Індії є строкатим поєднанням університетів світового рівня – передусім Індійські інститути технологій (ІІТ) та Індійські інститути менеджменту (ІІМ), та масиву закладів із низькою якістю освіти. Стрімке зростання кількості закладів вищої освіти не супроводжувалося відповідним підвищенням їхньої якості, що генерує проблему «дипломованого безробіття».

Специфічним для Індії інструментом соціальної та освітньої політики є система резервування (reservation) – конституційно гарантованих квот на місця в державних освітніх закладах, публічній службі та представницьких органах для груп, що зазнавали історичної дискримінації: Scheduled Castes (колишні «недоторканні», далити), Scheduled Tribes (корінне населення, адиваси) та Other Backward Classes (інші соціально відсталі касты). Ця система є одним із найбільш радикальних у світі прикладів афірмативних дій і поєднує функції СЗХ та інструменту виправлення структурної несправедливості [77].

Система резервування залишається предметом гострих суспільних дискусій. Її прихильники наголошують на тому, що вона відіграла незамінну роль у включенні раніше повністю маргіналізованих груп у соціальний мейнстрим, сформувавши значний прошарок середнього класу серед далитів та адивасі. Критики, натомість, вказують на неефективність системи в умовах, коли перевагами квот нерідко користуються найбільш заможні сім'ї всередині привілейованих за резервуванням категорій, тоді як найбільш пригноблені одиниці цих груп залишаються поза дією системи [78].

Порівняльний аналіз соціальних моделей Ізраїлю, Республіки Корея, Китаю та Індії дозволяє виокремити низку універсальних закономірностей та специфічних для кожної траєкторії уроків, що становлять аналітичну цінність для формування вітчизняної соціальної стратегії.

По-перше, кожна з досліджених країн демонструє, що ефективна соціальна держава не є привілеєм лише заможних постіндустріальних демократій. Корея та Китай розбудовували системи загального медичного страхування й ПЗ в умовах

значно нижчого рівня ВВП, ніж той, що мають нині скандинавські або центральноєвропейські держави. Це спростовує поширений аргумент про те, що Україна «ще не доросла» до серйозних соціальних реформ [79].

По-друге, всі чотири держави доводять критичне значення інституційної якості та адміністративної спроможності як необхідних передумов ефективності соціальних програм. Масштабний провал індійської системи суспільного розподілу продовольства внаслідок корупції та «витоків» є дзеркальним відображенням успіху ізраїльської системи загального медичного страхування, забезпеченого суворим нормативним контролем та прозорою системою акредитації. Обсяг фінансування є необхідною, але не достатньою умовою ефективності.

По-третє, всі розглянуті системи підкреслюють, що реформування СЗХ є безперервним процесом, що вимагає постійної адаптації до мінливих демографічних, економічних та технологічних умов. Старіння населення є спільним викликом для Кореї та Китаю, і ані одна, ані інша країна ще не знайшла остаточної відповіді на це питання. Це нагадування про те, що жодна модель не є самодостатньою та незмінною.

По-четверте, досвід Ізраїлю та Індії ілюструє складність побудови соціальної єдності в глибоко поляризованих суспільствах. Управління соціальними розломами – між єврейською та арабською общинами в Ізраїлі, між кастами та регіонами в Індії – є не просто питанням ефективності СП, а питанням самого фундаменту суспільного договору. Для України, яка переживає глибоку соціальну трансформацію в умовах воєнного конфлікту, ці уроки є особливо актуальними: побудова ефективного СЗХ є водночас і передумовою, і наслідком суспільної консолідації.

Таким чином, компаративний аналіз соціальних моделей незахідних країн дозволяє суттєво збагатити теоретичний та практичний інструментарій для реформування вітчизняної соціальної держави. Оптимальна стратегія для України полягає не у виборі одного конкретного зразка для наслідування, а у критичному синтезі найбільш релевантних елементів різних систем з

урахуванням власної інституційної спадщини, ресурсних обмежень та стратегічних орієнтирів євроінтеграції.

Висновки до розділу 2

1. Проведений у межах розділу системний аналіз пріоритетів ДУ соціальною сферою у Швеції, Німеччині, Польщі, Ізраїлі, Республіці Корея, Китаї та Індії дозволяє перейти від компаративного опису до праксеологічного синтезу – тобто до відповіді на ключове науково-прикладне питання: які з розглянутих інституційних рішень є реально імплементовними в умовах сучасної України, які потребують попередніх системних передумов, а які в принципі є несумісними з вітчизняним контекстом і чому.

Методологічною засадою такого синтезу є застережливий принцип, сформульований на початку розділу: механічна екстраполяція успішних іноземних моделей на національний ґрунт без урахування етносоціального контексту, ментальних особливостей реципієнтів та рівня розвитку правової культури неминуче призводить до виникнення інституційних пасток та дисфункцій. Відповідно, оцінка придатності кожного інструменту має здійснюватися не через призму його успіху в країні-донорі, а через призму структурних умов у країні-реципієнті – тобто в Україні, яка поєднує постсоціалістичну інституційну спадщину, тривалий воєнний конфлікт, масштабне вимушене переміщення населення та незавершений процес євроінтеграційної адаптації.

Першою і найбільш очевидною групою запозичень є ті інструменти, для впровадження яких в Україні вже існують або формуються необхідні нормативні та організаційні передумови, а сам зміст реформи корелює з актуальними суспільними потребами.

2. З досвіду Ізраїлю для України найбільш придатним до адаптації є модель конкурентного загального медичного страхування на основі кількох некомерційних фондів. Ізраїльська реформа 1994 р. є показовою тим, що вона здійснювалася в умовах, структурно схожих з українськими: держава з розвиненою, але неефективною радянською спадщиною у системі охорони здоров'я, де рівень формальних гарантій суттєво розходився з реальним

доступом до якісних послуг. Ключовим механізмом, гідним запозичення, є не конкретна ставка внесків, а архітектурне рішення: замість єдиного державного монополіста – кілька конкуруючих між собою страхових фондів з однаковим базовим кошиком послуг і правом вільного вибору фонду з боку застрахованої особи. Саме ця конкурентна архітектура є потужним стимулом до підвищення якості обслуговування, якого бракує в монополізованій системі. В Україні в рамках медичної реформи вже закладено деякі елементи цього підходу через механізм страхових декларацій із сімейним лікарем, проте наступним логічним кроком має стати повноцінне запровадження багатифондової страхової системи з незалежними адміністраторами та єдиним регулятором.

3. З корейського досвіду найбільш перспективним для України є механізм поетапного розширення системи страхування зайнятості через послідовне включення нових категорій зайнятих. Корея вирішила проблему охоплення неформально зайнятих і самозайнятих не шляхом одночасної революційної реформи, а через поступове, у кілька хвиль, розширення системи зі стимулюванням добровільної участі. В українських умовах, де частка неформальної зайнятості та тіньових трудових відносин залишається значною, саме такий градуалістський підхід є більш реалістичним і менш ризикованим, ніж спроби одноразово охопити всіх учасників ринку праці.

Особливого значення набуває корейська практика впровадження Базової пенсії як адресного доповнення до основної ПС для тих, хто через обставини не накопичив достатнього стажу. Україна, де значна частина пенсіонерів – насамперед жінки, що виходили з ринку праці для виховання дітей, та особи, зайняті у неформальному секторі, отримують вкрай мізерні пенсії, потребує саме такого буферного механізму адресної підтримки, не пов'язаної жорстко зі страховим стажем.

4. З польського досвіду для України є безпосередньо придатною логіка програми «Сім'я 500+»: не в сенсі конкретного розміру виплат, який визначається рівнем польської економіки, а в сенсі принципу: *universal child benefit*, тобто універсальна, незалежна від доходу щомісячна виплата на дитину,

яка слугує одночасно демографічним стимулом і механізмом підтримання внутрішнього споживчого попиту. Вітчизняна практика одноразової «Допомоги при народженні дитини» певною мірою відтворює цю логіку, однак її одноразовий характер суттєво знижує ефективність демографічного стимулювання. Перехід до щомісячних виплат, навіть у меншому розмірі, але на регулярній основі впродовж усього дитинства, є більш дієвим рішенням, і це підтверджено не лише польськими, а й корейськими та загальноєвропейськими даними.

5. З німецького досвіду найвищий потенціал для практичного запозичення має концепція розробки єдиного Соціального кодексу – нормативного документа, що об'єднує в одному структурованому акті всі норми у сфері СЗХ. Нинішній стан вітчизняного соціального законодавства характеризується критичною фрагментарністю: норми розпорошені між сотнями законів і підзаконних актів, що породжує колізії, правову невизначеність та корупційні ризики. Створення єдиного кодифікованого акту не вимагає значних фінансових ресурсів, це передусім питання політичної волі та якісної нормопроектувальної роботи. Водночас цей крок є фундаментальною передумовою для будь-яких наступних структурних реформ соціальної сфери.

Дещо несподіваним, але вельми практичним уроком для України є китайська методологія «точного подолання бідності», не через використання авторитарних методів її реалізації, а через принцип персоніфікованого обліку і диференційованого підходу до кожного вразливого домогосподарства. В Україні проблема неточної ідентифікації бенефіціарів соціальної допомоги є системною: виплати нерідко отримують ті, хто їх не потребує, тоді як реально вразливі сім'ї залишаються поза системою через бюрократичні бар'єри або відсутність своєчасного інформування. Запровадження єдиного реєстру соціально вразливих домогосподарств з індивідуальними планами підтримки є стратегічно правильним напрямком, який варто розвивати системно і послідовно.

6. Ряд розглянутих механізмів є теоретично привабливим, але практично нереалізованим за нинішнього стану вітчизняних інститутів. Запозичення цих

інструментів без створення відповідної інституційної бази неминуче призведе до декоративного впровадження – формального прийняття законів без реального функціонування задекларованих механізмів.

Насамперед це стосується шведської моделі децентралізованого соціального обслуговування через систему муніципальних соціальних служб. Шведські муніципалітети є фінансово самодостатніми суб'єктами з реальними фіскальними ресурсами та управлінською спроможністю, що дозволяє їм утримувати розгалужені мережі кризових центрів, служб підтримки літніх людей і соціальних педагогів. В Україні, попри конституційно задеклароване місцеве самоврядування, реальна фіскальна децентралізація є незавершеною: значна частина громад, особливо сільських, не має достатньої ресурсної бази для утримання повноцінного соціального сервісу. Відтак запозичення шведської муніципальної моделі потребує попереднього завершення реформи фінансового вирівнювання та міжбюджетних відносин.

Аналогічна ситуація з ізраїльськими програмами «Від добробуту до роботи» (Welfare to Work). В Україні ринок послуг з перекваліфікації є слабо розвиненим, а державна служба зайнятості зберігає ознаки бюрократичної інертності. Їхнє впровадження потребує паралельного інвестування в розбудову ринку освітніх і тренінгових послуг та кардинального перегляду моделі функціонування центрів зайнятості. Без цих попередніх кроків навіть найкраще задумана програма активізації безробітних перетвориться на формальні тренінги з нульовим результатом.

Трирівнева ПС, що успішно функціонує у Швеції та Ізраїлі, є стратегічним орієнтиром для України, закладеним ще у пенсійній реформі 2003 р., проте практично нереалізованим у частині накопичувального рівня. Впровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування неодноразово відкладалося, і цьому є об'єктивні пояснення: за умов відсутності достатнього рівня довіри до фінансових інституцій, нерозвиненості фондового ринку та загальної макроекономічної нестабільності переведення частини пенсійних внесків на індивідуальні накопичувальні рахунки несе значні ризики для

майбутніх пенсіонерів. Реалізація цього кроку можлива лише після досягнення макрофінансової стабілізації та формування надійної регуляторної архітектури ринку недержавного ПЗ.

Окремої уваги заслуговує досвід Кореї щодо подолання дуалізму ринку праці між захищеними штатними та незахищеними нетиповими зайнятими. Це питання є надзвичайно болючим і для України, де значна частина зайнятих перебуває у сірих зонах трудових відносин без реального соціального страхування. Однак корейські реформи в цьому напрямку здійснювалися в умовах сильних профспілок і добре організованого громадянського суспільства. В Україні профспілковий рух залишається слабким, а правова культура у сфері трудових відносин – недостатньо розвиненою. Реформа потребує одночасного посилення інституційної спроможності трудового арбітражу та підвищення правової обізнаності найманих працівників.

Не менш важливою є чесна ідентифікація тих підходів, які попри зовнішню привабливість є структурно несумісними з українськими умовами або несуть неприйнятні ризики для суспільного розвитку.

Передусім це стосується китайської моделі централізованого управління соціальними програмами через систему партійно-адміністративного кураторства. Успіх програми «точного подолання бідності» в Китаї забезпечувався в тому числі завдяки можливості направити в найбідніші сільські громади тисячі партійних функціонерів і зобов'язати їх під загрозою кар'єрних санкцій досягати конкретних показників. Ця система працює в умовах однопартійної держави з вертикально інтегрованою адміністративною машиною. Для демократичної України, яка будує систему управління на принципах верховенства права та підзвітності органів управління громадянам, перенесення будь-яких елементів адміністративного примусу в соціальній сфері є концептуально неприйнятним. Відповідне запозичення має обмежуватися виключно технологічними та методологічними аспектами – зокрема, ідеєю персоніфікованого обліку та індивідуальних планів підтримки, але

реалізовуватися через абсолютно інший інституційний дизайн, заснований на добровільності та правах людини.

Аналогічні застереження стосуються індійської системи квот за кастовою ознакою. Ця система сформувалася як відповідь на тисячолітню структурну нерівність, де кастова ідентичність визначала людський капітал і соціальну мобільність у спосіб, що не має аналогів у вітчизняній соціальній реальності. Механізм жорсткого квотування в освіті та державній службі за груповою ознакою в українських умовах з великою ймовірністю генерував би не соціальну інклюзію, а нові форми дискримінації та суспільну напругу. Ефективнішим та більш органічним інструментом є адресні стипендійні програми, пільги при вступі до освітніх закладів та преференції при конкурсному відборі, тобто, м'які афірмативні заходи без жорсткого числового квотування.

Нарешті, шведський рівень витрат на СЗХ – понад 50 відсотків ВВП, що перерозподіляються через бюджетний механізм, є принципово нереалістичним орієнтиром для України не через відсутність бажання, а через об'єктивні макроекономічні обмеження. Шведська фіскальна модель функціонує на основі унікального поєднання: надзвичайно високий рівень довіри до державних інституцій, розвинена культура добровільного дотримання податкового законодавства та висока продуктивність праці, що забезпечує достатньо широку базу оподаткування навіть при максимальних ставках. Стратегічним орієнтиром для України має слугувати не копіювання кінцевих параметрів шведської системи, а поступова розбудова тих інституційних передумов – насамперед зростання довіри до держави та детінізація економіки, без яких такі параметри є просто фінансово недосяжними.

7. Підсумковий аналіз компаративного матеріалу дозволяє виокремити кілька ключових системних перепон для реалізації соціальних реформ в Україні, що мають наскрізний характер і не є специфічними для жодного окремого інструменту.

Перша і найбільш фундаментальна перепона – дефіцит інституційної довіри. Кожна з розглянутих успішних систем: шведська, ізраїльська, корейська

– функціонує в умовах, де громадяни загалом довіряють державному апарату як чесному адміністратору соціальних програм і відтак охоче виконують свій обов'язок сплати внесків. В Україні соціологічні дослідження фіксують стабільно низький рівень довіри до державних інститутів, що підриває будь-яку страхову логіку: якщо громадянин не вірить, що держава поверне йому сплачені внески у вигляді якісних послуг, він намагатиметься мінімізувати офіційні відрахування. Розірвати це хибне коло можна лише через демонстрацію реальних результатів реформ у короткому часовому горизонті.

Друга перепона – хронічна нестача адміністративної спроможності на рівні реалізації. Програми, що блискуче функціонують у Польщі чи Кореї, нерідко перетворюються на Україні на бюрократичні лабіринти, які дискредитують саму ідею реформи. Причиною є не лише корупція, але й недостатній рівень управлінської компетентності, слабка цифровізація адміністративних процесів та відсутність культури оцінювання результативності програм. Підготовка кадрів соціальної сфери та запровадження системного соціального аудиту є, таким чином, не другорядними технічними питаннями, а стратегічними передумовами для будь-якого реформування.

Третя перепона, специфічна для нинішнього моменту, воєнний контекст і пов'язана з ним вимушена бюджетна диспропорція. Значна частина державних витрат перерозподіляється на оборонні потреби, що об'єктивно обмежує простір для соціальних інвестицій. Разом із тим досвід Ізраїлю, який будував свою страхову систему в умовах перманентного безпекового тиску, та Кореї, що провела найбільш масштабні соціальні реформи саме під час і після фінансової кризи 1997–1998 рр., переконливо свідчить: кризові умови можуть не лише гальмувати, але й прискорювати реформи, якщо є достатня політична воля і стратегічне розуміння того, що соціальна стабільність є складовою державної безпеки, а не її антонімом.

Четверта перепона – масштабне вимушене переміщення населення, що в умовах воєнного конфлікту набуло безпрецедентних масштабів. Ця обставина суттєво деформує демографічну структуру, збільшує навантаження на систему

СЗХ та ускладнює адресність виплат. Водночас досвід Ізраїлю, який упродовж усієї своєї історії вирішував завдання інтеграції масових хвиль іммігрантів у ринок праці та систему СЗХ, є прямо релевантним: поствоєнне повернення і реінтеграція переміщених громадян потребуватиме комплексного інструментарію – від субсидій на житло до програм перекваліфікації та психосоціальної реабілітації.

Узагальнюючи компаративний матеріал, можна сформулювати принцип оптимальної стратегії для України, що впливає з усього розглянутого зарубіжного досвіду: реформування соціальної сфери має відбуватися не через вибір одного зразка для сліпого наслідування, а через цілеспрямовану розбудову тих інституційних якостей, які є спільним знаменником всіх успішних систем прозорості адміністрування, адресності виплат, зворотного зв'язку з бенефіціарами та орієнтації ДУ не на процес, а на вимірюваний результат у вигляді зростання якості та тривалості людського життя. Саме ці якості, а не конкретні ставки страхових внесків чи розміри виплат, є тим, що насправді відрізняє ефективну соціальну державу від держави, яка лише імітує турботу про своїх громадян.

Таким чином, зарубіжний досвід у контексті даного дослідження виконує не нормативну, а евристичну функцію: він не дає готових відповідей, але допомагає поставити правильні запитання і уникнути вже відомих помилок. Ця евристична цінність компаративного аналізу залишається актуальною незалежно від того, на якому етапі трансформації перебуває Україна, і саме тому систематичне вивчення міжнародних соціальних практик є невід'ємною складовою наукового забезпечення управлінської реформи у соціальній сфері.

Результати цього розділу були оприлюднені в наступних публікаціях автора: [80 – 82].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Квітка, А. В. (2015). Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*, (10).
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4401>
2. Горбатенко, І. А. (2019). Соціальна політика: світовий досвід і особливості реалізації в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, (26), 80–85.
3. Семигіна, Т. В. (2005). *Порівняльна соціальна політика*. МАУП.
4. Esping-Andersen, G. (2008). *The three worlds of welfare capitalism*.
<https://pagotto.files.wordpress.com/2018/05/the-three-worlds-of-welfare-capitalism-1990.pdf>
5. Akimova, L., Khomiuk, N., Bezena, I., Lytvynchuk, I., & Petroye, O. (2020). Planning of socioeconomic development of the territories (experience of European Union). *International Journal of Management*, 11(4), 638–646.
<https://doi.org/10.34218/IJM.11.4.2020.054>
6. U.S. Department of Health and Human Services. (1992). *Social security programs throughout the world – 1991* (Publication No. 61-006).
<http://www.socialwelfarehistory.com/organizations/u-s-public-health-service/>
7. Information Systems Security Association. (n.d.). *About ISSA*.
<http://www.issa.org/?page=AboutISSA>
8. Statham, P., & Foner, N. (2024). Assimilation and integration in the twenty-first century: Where have we been and where are we going? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(1), 4–26.
9. Altman, N. J., & Kingson, E. R. (2021). Expanding social security to address the retirement income crisis. *Public Policy & Aging Report*, 31(3), 102–107.
<https://doi.org/10.1093/ppar/prab014>
10. Berkowitz, E. D., & Burton, J. F. (2011). *America's welfare state: From Roosevelt to Reagan*. Johns Hopkins University Press.
11. DeWitt, L. D., & Béland, D. R. (2010). *Social security: A documentary history (1934–1996)*. CQ Press.

12. Kruger, W. (1994). *Organization der Unternehmung* (3rd ed.). Kohlhammer.
13. Richli, P. (2007). *Grundriss des schweizerischen Wirtschaftsverfassungsrechts*. Stämpfli Verlag.
14. Гонтар, З. Г. (2021). Перспективні напрями вдосконалення соціальної політики в Україні з урахуванням досвіду європейських країн. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (3), 36–41.
15. Баштанник, О. (2023). Інституціональна спроможність інститутів політичної системи як аналітична категорія. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, (2), 83–88. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2023.2.15>
16. Тищенко, О. В. (2017). Реалізація права на гідне життя як основа соціальної політики Бельгії. *Соціальне право*, (2), 120–127.
17. Kokko, S. (1995). New developments in the public primary social and health services in Finland II. *Dialogi*.
18. Sihvo, T. (1995). *The Finnish population and social welfare*. Helsinki.
19. Демчак, Р. Е. (2011). Соціальний захист населення та діючі моделі в країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (12). <http://www.dy.nayka.com.ua/?iid=371&operation=1>
20. Бутник, О. О. (2018). Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (5). <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1236>
21. Ільчук, Л. І. (2015). Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. <http://ipzn.org.ua/svitovyjdosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/>
22. Грициняк, О. І. (2016). Аналіз зарубіжного досвіду соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (7), 96–99.

23. Deacon, B. (2012). *Global social policy and governance*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470670590.wbeog526>
24. Гупало, О. Г., & Жук, О. Б. (2015). Порівняльний аналіз моделей соціальної політики держави. *Науковий вісник НЛТУ України*, 25(4), 211–218.
25. Михненко, А., & Щур, Н. (2011). Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, (2), 219–227.
26. Любецька, М. М. (2018). Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*, (19), 109–116. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.19.109>
27. *Scandinavian Journal of Social Welfare*. (1994). 3(1–2), 4–23.
28. Гуляк, Н. (2014). Організація соціальної роботи в Швеції. *Social Work and Education*, (1), 20–29. <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25054/1/Gudjak.PDF>
29. Ferrera, M. (1996). The “Southern model” of welfare state in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17–37.
30. Плотка, Л. В. (2019). Закордонний досвід реалізації державної соціальної політики. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, (11), 133–136.
31. Хома, Н. М. (n.d.). Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів. *Держава і право*, (56), 618–623.
32. Standing, G. (1996). Social protection in Central and Eastern Europe: A tale of slipping anchors and torn safety nets. In G. Esping-Andersen (Ed.), *Welfare states in transition: National adaptations in global economies* (pp. 23–35). SAGE Publications.
33. Москаленко, О. В. (2013). Європейські стандарти соціального страхування. *Право та інноваційне суспільство*, (1). http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_12
34. European Centre. (1992). *Shifting welfare mixes and citizenship rights: International expert meeting (Stockholm, April 3–5, 1992)*.

35. Scholz, C. (1993). *Personalmanagement*. Verlag T. Vahlen. <http://www.widerquist.com/usbig/bibliography.htm>
36. Baldock, J., Manning, N., Miller, S., & Vickerstaff, S. (Eds.). (1999). *Social policy*. Oxford University Press.
37. *Bayerischer Wohlfahrtsdienst*. (1995). 47(5).
38. Козаренко, Л. В. (2024). Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах Європейського Союзу. *Інвестиції: практика та досвід*, (16). <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.15>
39. Серватинська, І. (2014). Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід. *Світ фінансів*, (3), 163–172.
40. Маліков, В. В., & Дегтяр, О. А. (2014). Світовий досвід становлення і розвитку громадянського суспільства і соціальної держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*, (1), 25–34.
41. Мішина, С. В., & Мішин, О. Ю. (2021). Німецький досвід надання соціальної допомоги. *Ефективна економіка*, (9). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.77>
42. Бобровська, О. Ю., Сахарова, К. О., & Сергеев, А. Ю. (2026). Трансформація моделей соціальної політики держави. *Наукові перспективи*, 3(69), 91–104. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-91-104](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-91-104)
43. European Commission. (2002). *Social protection in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. <http://acronyms.thefreedictionary.com/Office+for+Official+Publications+of+the+European+Communities>
44. European Commission. (1994). *Social protection in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. <http://www15.uta.fi/FAST/GC/eurgloss.html>
45. Naujoks, K., & Błędowski, P. (1992). Social policy in Poland. In M. Kremer & M. Weber (Eds.), *Transformation of economic systems: The case of Poland*. Physica. https://doi.org/10.1007/978-3-642-51556-9_7

46. European Commission. (n.d.). *Your social security rights in Poland*. https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/moving-working-europe/eu-social-security-coordination/your-social-security-rights/poland_en
47. Dovbysh, M. O. (2020). Соціальні програми в контексті державної підтримки захисту населення в країнах ЄС (на прикладі програми «Сім'я 500+» Республіки Польщі). *Політичне життя*, (1), 30–36. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.1.4>
48. Eurofound. (2024). *The changing structure of employment in the EU: Annual review 2023*. Publications Office of the European Union.
49. Eurofound. (2022). *Working conditions in the time of COVID-19: Implications for the future*. Publications Office of the European Union.
50. Eurofound. (2023). *Fit for 55 climate package: Impact on EU employment by 2030*. Publications Office of the European Union.
51. Jaimovich, N., & Siu, H. E. (2020). Job polarization and jobless recoveries. *Review of Economics and Statistics*, 102(1), 129–147.
52. Мацола, І. (2023). Міжнародний та вітчизняний рівень забезпечення публічної соціальної політики: нормативна база. *Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління*, 6(66), 38–45. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6\(66\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6(66)-5)
53. Мельник, О. (2018). Європейська соціальна хартія у системі джерел права соціального забезпечення: теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*, (5), 90–95.
54. Рада Європи. (1990). *Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (ETS No. 139)*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_651
55. Липовська, Н. А. (Ed.). (2024). *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти*. НТУ «Дніпровська політехніка».
56. Верховний Суд України. (n.d.). *Захист соціальних прав внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп*.

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dopovid_PalmizanoD_ukr.pdf

57. OECD. (2025). *Poland: The social economy at a glance*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/12/social-economy-in-europe-country-notes_2a940194/poland_ec28ebdb/816fe295-en.pdf

58. Слюсаренко, К. В., & Садовенко, М. М. (2017). Соціальна політика ЄС: сучасні виклики і перспективи. *Економічна думка*, 27(1), 80–90. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27\(1\)__12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2017_27(1)__12)

59. Doron, A. (1985). The Israeli welfare state at crossroads. *Journal of Social Policy*, 14(4). Cambridge University Press.

60. Gal, J., & Weiss-Gal, I. (2024). Street-level social workers and social policy: A historical case-study in Israel. *The British Journal of Social Work*, 55(7), 3377–3395.

61. Rosenhek, Z. (2008). Immigration and the categorical welfare state in Israel. *Social Service Review*, 82(4). <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/595715>

62. Chaczko, K. (2022). From the “Socialist-Collectivistic” welfare state to “McIsrael”: The evolution of the Israeli welfare state. *Problemy Polityki Społecznej*, 58(3).

63. Taub Center for Social Policy Studies in Israel. (2021). *The welfare system: An overview*. <https://www.taubcenter.org.il/en/research/the-welfare-system-an-overview/>

64. Kwon, S. (2009). Thirty years of national health insurance in South Korea: Lessons for achieving universal health care coverage. *Health Policy and Planning*, 24(1), 63–71. <https://academic.oup.com/heapol/article/24/1/63/598886>

65. DiMoia, J. P. (2024). Social welfare as “legitimation”: National Health Insurance Service (NHIS) and the politics of health reform in South Korea, from 1977 to the time of COVID-19. *East Asian Science, Technology and Society*, 18(4), 413–430. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/18752160.2024.2381302>

66. Kim, Y., & Lee, S. (2022). Welfare expansion without inequality reduction: Institutional explanation of old-age poverty in Korea. *Journal of Social Policy*. Cambridge University Press.
67. International Monetary Fund. (2024). *Parametric pension reform options in Korea* (IMF Working Paper No. 2024/223). <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2024/223/article-A001-en.xml>
68. Carnegie Endowment for International Peace. (2026). *Governing aging economies: South Korea and the politics of care, safety, and work*. <https://carnegieendowment.org/research/2026/03/governing-aging-economies-south-korea>
69. Huang, X. (2020). *Social protection under authoritarianism: Health politics and policy in China*. Oxford University Press. <https://xian-huang.com/publication/>
70. Hung, J. (2022). Hukou system influencing the structural, institutional inequalities in China. *Social Sciences*, 11(5), 194. <https://www.mdpi.com/2076-0760/11/5/194>
71. Li, J., et al. (2025). Health poverty reduction policies and effectiveness evaluation in China since 2015: A narrative review. *SAGE Journals*. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00469580251337232>
72. National Center for Biotechnology Information. (n.d.). *Article in PMC*. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12084708/>
73. Zou, Q., et al. (2019). The effects of poverty reduction policy on health services utilization among the rural poor. *International Journal for Equity in Health*, 18(1), 186. <https://link.springer.com/article/10.1186/s12939-019-1099-7>
74. Li, J., et al. (2024). Impact of the targeted poverty alleviation policy on older adults' healthcare utilization. *Social Science & Medicine*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953624005999>
75. Kim, S. (2024). The politics of social policy implementation: MGNREGA and uneven development in India. *The Journal of Indian and Asian Studies*. <https://www.worldscientific.com/doi/10.1142/S2717541324400084>

76. International Initiative for Impact Evaluation. (2019). *Evidence on MGNREGA* (Working Paper No. 27). <https://3ieimpact.org/sites/default/files/2019-01/wp27-mgnrega.pdf>
77. Bhatia, R., et al. (2022). The effect of MGNREGA on the size of outstanding debts in rural India. *Journal of Development Effectiveness*, 14(4), 353–372. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19439342.2022.2103169>
78. Kumar, F., & Gajpal, L. S. (2025). Evolution of Ayushman Bharat scheme: A case study of Chhattisgarh State. *International Journal of Scientific Research in Humanities and Social Sciences*, 2(2), 224–230. <https://ijsrhss.com/index.php/home/article/view/IJSRHSS252257>
79. Пономаренко, А. Л. (2016). Зарубіжний досвід забезпечення державою соціального розвитку та регіональної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*, (1), 1–6.
80. Приймачов, А. Е. (2025). Публічне управління в сфері соціального захисту в умовах війни та кризи: зарубіжний досвід. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1307–1315. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1307-1315](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1307-1315)
81. Приймачов, А. (2024). Політика Європейського Союзу в сфері інтеграції людей з інвалідністю. In Н. А. Липовська (Ed.), *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу* (с. 195–210). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
82. Приймачов, А. (2024). Особливості надання державних соціальних послуг в країнах Європейського Союзу. In *Молодь: наука та інновації* (Vol. 3, pp. 1–368). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Інституційні засади трансформації соціальної політики

Вивчення сучасного стану державної СП в Україні доцільно здійснювати з урахуванням як загальносвітових тенденцій трансформації соціальних систем, так і специфічних національних умов, сформованих під впливом економічних, демографічних та безпекових чинників. У цьому контексті українська модель СП характеризується поєднанням елементів різних типів держав добробуту, що зумовлює її гібридний характер та водночас ускладнює досягнення високої ефективності СЗХ.

Інституційно система СП України сформувалася на основі пострадянської моделі, яка передбачає значну роль держави у забезпеченні соціальних гарантій, проте характеризується високим рівнем фрагментації, надмірною кількістю пілг і недостатньою адресністю соціальної підтримки [1]. Водночас упродовж останніх десятиліть відбувається поступова трансформація цієї системи у напрямі підвищення її ринкової орієнтації та оптимізації державних витрат, що наближує її до окремих елементів ліберальної моделі СП.

Суттєвим чинником, який визначає сучасний стан СП в Україні, є вплив повномасштабної війни, що спричинила різке зростання соціальних ризиків і потреб населення [2]. Збільшення кількості ВПО, зростання рівня безробіття, погіршення доступу до медичних і освітніх послуг у постраждалих регіонах [3] – усе це створює додаткове навантаження на систему СЗХ. У цих умовах СП дедалі більше набуває рис антикризового реагування, що, однак, обмежує її довгострокову трансформаційну спрямованість [4].

Початок повномасштабної збройної агресії проти України 24 лютого 2022 р. спричинив глибокі трансформації соціально-економічних процесів та суттєво

ускладнив функціонування системи ПУ у соціальній сфері [5]. Соціальні наслідки війни обумовили необхідність негайного перегляду підходів до формування та реалізації державної СП [6], зокрема у частині забезпечення ефективної підтримки постраждалих громадян. Війна зумовила різке зростання соціальних ризиків, поглиблення нерівності у доступі до базових ресурсів та підвищення навантаження на інститути СЗХ, що обумовило потребу в адаптації управлінських механізмів нормативно-правового забезпечення до нових умов суспільного розвитку.

У науковій літературі зазначається, що у періоди масштабних криз СП держави набуває стратегічного значення як інструмент забезпечення соціальної стабільності та підтримання суспільної стійкості [1]. Саме тому нормативно-правові зміни у сфері СЗХ в умовах воєнного стану мають не лише компенсаторний, але й стабілізаційний характер.

З початком повномасштабної війни було внесено значні зміни до законодавчого забезпечення СЗХ населення. Серед ключових законодавчих актів, які визначили трансформацію СП в нинішніх умовах, можна виділити такі (Табл.3.1). Протягом 2022-2025 рр. Було прийнято чимало нормативних документів щодо тих чи інших форм соціальної підтримки громадян [18-36].

Таблиця 3.1

Основні нормативно-правові акти соціальної політики у період воєнного стану

№	Нормативний акт	Рік	Напрямок регулювання
1	Закон «Про правовий режим воєнного стану»[7]	2022	правові засади функціонування держави
2	Указ Президента №64/2022 [8]	2022	введення воєнного стану
3	Постанова КМУ №162 [9]	2022	виплата пенсій
4	Постанова КМУ №765 [10]	2025	соціальна допомога, виплати
6	Постанова КМУ №332 [11]	2022	допомога ВПО
7	Постанова КМУ №363 [12]	2022	виплати ВПО
8	Постанова КМУ №457 [13]	2022	допомога евакуйованим
9	Постанова КМУ №562 [14]	2022	соціальні виплати
10	Постанова КМУ №709 [15]	2023	підтримка ВПО
11	Постанова КМУ №789 [16]	2023	критерії допомоги
12	Постанова КМУ №94 [17]	2024	продовження виплат

Трансформацію СП в умовах воєнного стану можна представити у вигляді структурної моделі:

Воєнний стан → зростання соціальних ризиків → нормативно-правова адаптація → нові механізми соціальної підтримки → формування кризово-адаптивної моделі СП

Структурні елементи моделі:

1. кризові фактори (війна, внутрішнє переміщення, економічна нестабільність);
2. інституційна реакція держави (законодавчі та підзаконні акти);
3. механізми реалізації СП (соціальні виплати, СПО, цифровізація);
4. результати (соціальна стабільність, підтримка населення, адаптація соціальної системи).

Таблиця 3.2

Основні напрями трансформації соціальної політики в умовах війни

Напрямок	Зміст змін
Забезпечення безперервності соціальних виплат	автоматичне продовження допомог
Підтримка ВПО	фінансова допомога, житлові програми
СЗХ військових	розширення соціальних гарантій
Цифровізація СПО	електронні сервіси
Інтеграція міжнародної допомоги	програми підтримки населення

Отже, аналіз нормативно-правових змін у сфері СП України в умовах воєнного стану дозволяє зробити висновок, що сучасна система СЗХ населення зазнала суттєвої трансформації, спрямованої на адаптацію до нових соціально-економічних викликів. Ухвалені законодавчі та підзаконні нормативні акти забезпечили формування гнучкої системи державного реагування на кризові соціальні ризики, що виникли внаслідок повномасштабної війни.

Ключовими напрямами трансформації нормативно-правового забезпечення СП стали забезпечення безперервності соціальних виплат, посилення підтримки ВПО, розширення соціальних гарантій військовослужбовців та членів їхніх сімей, а також впровадження цифрових

механізмів надання СПО. Важливу роль у підвищенні резильєнтності системи СП відіграло також залучення міжнародної фінансової та гуманітарної допомоги, що інтегрується у національну систему СЗХ. Крім того, активізується співпраця з міжнародними організаціями, що забезпечує додаткову фінансову та експертну підтримку реформ.

Позитивні зрушення, які свідчать про поступову модернізацію СП [4]. Зокрема, впровадження цифрових інструментів у сфері СЗ сприяє підвищенню прозорості та ефективності надання послуг. Розвиток електронних сервісів, автоматизація процесів призначення соціальних виплат і створення єдиних реєстрів отримувачів допомоги дозволяють зменшити адміністративні бар'єри та покращити доступ населення до соціальних ресурсів.

У результаті зазначених змін сформувалася **кризово-адаптивна модель СП**, яка характеризується підвищеною гнучкістю інституційних механізмів, оперативністю управлінських рішень, активним використанням цифрових технологій та посиленням адресності соціальної підтримки. Така модель забезпечує відносну стабільність соціальної системи навіть у період масштабних суспільних потрясінь та створює передумови для подальшої модернізації державної СП у процесі повоєнного відновлення України.

Попри наявність окремих позитивних змін, сучасна система державної СП в Україні характеризується сукупністю структурних проблем, які суттєво обмежують її ефективність і ускладнюють перехід до трансформаційної моделі. Ці проблеми мають комплексний характер і охоплюють інституційні, фінансові, управлінські та соціально-демографічні аспекти, що вимагає їх системного аналізу.

Однією з ключових проблем є низький рівень адресності соціальної підтримки, що проявляється у невідповідності між фактичними потребами населення та механізмами розподілу соціальних ресурсів. Значна частина соціальних виплат і пільг надається за формальними ознаками, без належного врахування рівня доходів або реального соціально-економічного становища

домогосподарств. Це призводить до неефективного використання бюджетних коштів і знижує вплив СП на подолання бідності.

Іншою суттєвою проблемою є фрагментованість системи СЗХ, яка проявляється у наявності великої кількості розрізнених програм і інституцій, що функціонують без належної координації. Відсутність інтегрованого способу розроблення та впровадження СП зумовлює дублювання функцій, підвищує адміністративні витрати та створює додаткові бар'єри для отримувачів СПО. У результаті система залишається складною для користувачів і недостатньо прозорою.

Важливим викликом є також обмежена ефективність використання фінансових ресурсів у соціальній сфері. Попри значні обсяги державних витрат, їх результативність залишається недостатньою, що пов'язано з недосконалістю існуючих механізмів їх спрямування. Наявність корупційних ризиків, низький рівень підзвітності та недостатня орієнтація на результати посилюють цю проблему та знижують довіру населення до соціальних інституцій [90].

Суттєвим фактором, що ускладнює трансформацію СП, є демографічні зміни, зокрема виїзд за кордон частини економічно активних громадян унаслідок війни. Зростання навантаження на систему СЗ, особливо пенсійну, є бар'єром для розширення соціальних програм. Водночас міграційні процеси та відтік робочої сили посилюють дисбаланси на ринку праці, що також впливає на стійкість соціальної системи.

Окремої уваги потребують виклики, пов'язані з наслідками війни, які суттєво трансформують соціальну структуру суспільства. Зростання кількості ВПО, УБД, які мають поранення, осіб з інвалідністю та домогосподарств, що втратили джерела доходів, формує нові групи соціального ризику, що актуалізує необхідність її глибокої адаптації до кризових умов.

Не менш важливою проблемою є обмежений рівень інституційної спроможності органів ПУ у сфері СП. Недостатній рівень професійної підготовки кадрів, слабка аналітична база гальмують впровадження ефективних реформ. Крім того, процеси децентралізації, попри їх позитивний потенціал,

супроводжуються нерівномірністю розвитку територіальних громад, що впливає на доступність і якість СПО на місцевому рівні [91].

В умовах критичного збільшення людей з обмеженими можливостями актуалізується питання недостатньої інклюзивності СП [91]. Вразливі групи населення, зокрема особи з інвалідністю, літні люди, внутрішньо переміщені особи та ветерани, часто стикаються з бар'єрами у доступі до СПО, що знижує ефективність заходів СЗХ. Це свідчить про необхідність переорієнтації СП на принципи рівності можливостей і врахування різноманітних потреб населення.

Додатковим викликом є недостатній розвиток партисипативних механізмів управління у соціальній сфері. Рівень залучення громадськості до формування СП залишається обмеженим, що знижує її відповідність реальним потребам населення та обмежує можливості для впровадження інноваційних рішень. Відсутність ефективного зворотного зв'язку між державою та громадянами ускладнює процес адаптації СП до змінних умов [92].

Емпіричні характеристики сучасної СП України є індикатором низки системних проблем [4, с.133]. По-перше, спостерігається обмежена ефективність соціальних витрат, що проявляється у відносно високому рівні бідності та соціальної нерівності попри значні бюджетні ресурси, спрямовані на СЗХ. По-друге, система соціальних виплат залишається недостатньо адресною, що призводить до розпорошення ресурсів і зниження їх впливу на найбільш уразливі групи населення. По-третє, існують суттєві регіональні диспропорції у доступі до СЗ [1].

Особливо чутливими до наслідків воєнних дій є діти, оскільки збройні конфлікти мають комплексний вплив на їхній фізичний, психологічний та соціальний розвиток. Втрата безпечного середовища проживання, вимушене переміщення, обмеження доступу до освітніх і СПО створюють додаткові ризики соціальної дезадаптації та формують довгострокові виклики для системи СЗХ. У зв'язку з цим забезпечення належного рівня соціальної підтримки сімей з дітьми та формування ефективних механізмів захисту прав дитини набуває особливого значення у контексті державної СП [6].

Попри значні виклики воєнного часу, система СЗХ України продемонструвала здатність до функціональної адаптації та збереження основних механізмів надання соціальної підтримки населенню. Інституційна гнучкість державних органів управління дозволила у відносно короткі терміни трансформувати існуючі соціальні програми, розширити коло отримувачів допомоги та інтегрувати нові інструменти підтримки громадян, які постраждали від воєнних дій. Така адаптація стала важливим чинником мінімізації негативних соціальних наслідків війни та забезпечення базових соціальних гарантій для населення.

За результатами досліджень міжнародних організацій, система соціальних трансфертів в Україні навіть у період воєнних потрясінь продовжує виконувати суттєву стабілізаційну функцію. Зокрема, відповідно до даних опитування домогосподарств, проведеного Світовим банком, станом на квітень 2023 року державні соціальні виплати отримували близько 26 % респондентів, тоді як для 40 % домогосподарств із найнижчим рівнем доходів такі виплати становили приблизно 70 % їхнього сукупного доходу [37]. Це свідчить про ключову роль соціальних трансфертів у підтримці рівня життя населення в умовах воєнно-економічної нестабільності та підтверджує значення державної СП як інструменту пом'якшення кризових соціальних ефектів.

Важливе місце у реалізації державної СП посідає діяльність Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке забезпечує координацію та адміністрування бюджетних програм соціальної підтримки. Відповідні програми спрямовані на надання допомоги широкому колу соціально вразливих груп населення, зокрема малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам, які постраждали від домашнього чи гендерно зумовленого насильства. Такий підхід відповідає сучасним концептуальним засадам формування систем СЗХ, що ґрунтуються на принципах адресності, соціальної справедливості та пріоритетного захисту найбільш вразливих категорій населення [38].

Фінансове забезпечення соціальних програм в умовах воєнного стану також зазнало істотних змін. Обсяг видатків державного бюджету на соціальну допомогу населенню поступово збільшувався, що зумовлено необхідністю посилення підтримки громадян, які опинилися у складних життєвих обставинах. Так, якщо у 2021 році фінансування соціальної допомоги становило 111,3 млрд грн, то у бюджетному плануванні на 2024 рік відповідний показник було збільшено до 183 млрд грн. [38]. Особливу увагу приділено фінансуванню програм, спрямованих на підтримку дітей, які належать до соціально вразливих категорій населення, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також дітей із багатодітних сімей. За оцінками міжнародних організацій, зокрема ЮНІСЕФ, обсяг фінансування програм СЗХ дітей у 2024 році становив 27,6 млрд грн, що перевищує показники попереднього року та охоплює понад 1,6 млн отримувачів соціальної підтримки [39].

Незважаючи на розширення масштабів державної соціальної допомоги, актуальним залишається питання оцінювання ефективності відповідних управлінських механізмів, рівня доступності СПО та відповідності існуючих програм реальним потребам громадян. У сучасних умовах особливого значення набуває аналіз громадського сприйняття державної СП, оскільки саме суспільна оцінка результативності соціальних програм дозволяє визначити напрями їх подальшого вдосконалення та підвищення ефективності ПУ у соціальній сфері [40].

З метою отримання об'єктивної інформації щодо оцінки громадянами державної СП у 2024 році на запит Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України та за фінансової підтримки Дитячого фонду ООН було реалізовано всеукраїнське соціологічне дослідження. Його виконання здійснювалося Київською школою економіки у партнерстві із соціологічною компанією InfoSapience. Дослідження мало на меті вимірювання рівня громадського сприйняття СП держави, зокрема серед домогосподарств з дітьми, а також оцінювання рівня задоволеності населення якістю та доступністю СПО [39].

Важливою особливістю дослідження стало охоплення як безпосередніх отримувачів різних видів державної соціальної допомоги, так і громадян, які не користуються відповідними програмами підтримки [41]. Такий підхід дозволив сформулювати комплексне бачення громадської думки щодо ефективності функціонування системи СЗХ, доступності соціальних програм, а також результативності комунікаційних механізмів, що використовуються органами державної влади для інформування населення про можливості отримання соціальної підтримки [39].

Отримані результати дослідження створюють аналітичне підґрунтя для подальшого вдосконалення механізмів ПУ у сфері СП [42, 43], підвищення адресності соціальної підтримки та посилення інституційної спроможності системи СЗХ населення в умовах воєнних викликів і майбутнього повоєнного відновлення України [44].

Результати соціологічного дослідження [39] дозволяють здійснити оцінку громадського сприйняття ефективності системи соціальної підтримки в Україні з погляду її здатності задовольняти актуальні потреби населення. Отримані дані демонструють доволі неоднозначне ставлення громадян до результативності існуючих механізмів державної СП. Зокрема, лише 22 % респондентів оцінили функціонування системи соціальної підтримки як ефективне, тоді як майже половина опитаних (48 %) вважають її неефективною. Водночас 24 % учасників дослідження надали нейтральну оцінку, що може свідчити про недостатній рівень поінформованості населення щодо змісту та механізмів реалізації соціальних програм або про відсутність безпосереднього досвіду взаємодії з інститутами СЗХ [49].

З позицій ПУ подібна структура оцінок може інтерпретуватися як індикатор обмеженої суспільної довіри до результативності державної СП. У науковій літературі наголошується, що рівень довіри до соціальних інститутів значною мірою визначає ефективність реалізації соціальних програм, оскільки впливає на готовність громадян користуватися державними послугами, а також на загальне сприйняття справедливості системи СЗ [45]. Таким чином, значна

частка критичних оцінок може свідчити про необхідність удосконалення управлінських механізмів реалізації СП та підвищення прозорості процедур надання соціальної підтримки.

Аналіз результатів опитування у розрізі соціально-демографічних характеристик респондентів демонструє певну диференціацію оцінок залежно від віку, регіону проживання та типу домогосподарства. Так, дещо більш позитивне сприйняття ефективності системи соціальної підтримки характерне для молоді віком 18–29 років, серед яких 25 % респондентів схилиються до оцінки «скоріше ефективна». Вищий рівень позитивних оцінок також зафіксовано серед мешканців східних регіонів країни, де 29 % опитаних висловили аналогічну позицію. Окремо слід відзначити, що серед жителів сільської місцевості та респондентів, які виховують дітей, приблизно по 5 % оцінили систему соціальної підтримки як «дуже ефективну» [39].

З наукової точки зору така диференціація оцінок може бути пов'язана з різним рівнем очікувань громадян щодо СП держави [46]. Молодші вікові групи, як правило, мають нижчий рівень залежності від соціальних трансфертів та менший досвід взаємодії з бюрократичними процедурами, що може зумовлювати більш стримане або помірно позитивне сприйняття функціонування соціальної системи. Натомість найбільш критично налаштованими виявилися респонденти віком 45–59 років: серед них 20 % вважають існуючу систему соціальної підтримки повністю неефективною [39]. Це може пояснюватися тим, що саме ця вікова група часто поєднує економічну активність із підвищеним соціальним навантаженням, зокрема утриманням дітей або доглядом за старшими членами родини, що формує більш високі очікування щодо якості СПО [47].

Особливо критичні оцінки функціонування системи соціальної підтримки продемонстрували респонденти, які потребують тривалого лікування або паліативного догляду. У цій групі лише 13 % опитаних погодилися з твердженням про ефективність існуючих механізмів соціальної підтримки, тоді як 55 % вважають їх неефективними [39]. Подібна ситуація може свідчити про

наявність структурних проблем у забезпеченні комплексної підтримки осіб із тривалими медичними потребами. З огляду на це постає питання посилення інтеграції соціальних і медичних послуг, що відповідає сучасним підходам до формування системи СЗХ, орієнтованої на принципи міжсекторальної взаємодії та комплексності соціальної допомоги [48].

Важливою характеристикою результатів дослідження є те, що оцінки ефективності СП майже не відрізняються між отримувачами соціальних виплат та тими респондентами, які їх не отримують. Такий результат свідчить про те, що суспільне сприйняття результативності СП формується не лише на основі особистого досвіду користування соціальними програмами, а й під впливом ширших соціальних уявлень про справедливість, доступність та ефективність державної підтримки [48].

У межах дослідження респонденти також оцінювали рівень згоди з низкою тверджень, що характеризують різні аспекти функціонування системи соціальної підтримки. Найвищий рівень підтримки отримало твердження про необхідність розширення обсягів СПО на рівні територіальних громад: загалом 78 % опитаних погодилися з тим, що органи місцевого самоврядування повинні надавати більше СПО людям і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [39]. З позицій теорії ПУ та децентралізації це може свідчити про формування суспільного запиту на посилення ролі місцевого рівня управління у реалізації СП [49]. Подібна тенденція узгоджується з європейською практикою, де саме громади відіграють ключову роль у наданні СПО та забезпеченні їхньої адресності [50].

Водночас понад половина респондентів (57 %) погодилися з твердженням про складність процедур отримання державної соціальної допомоги [49]. Примітно, що цей показник на 14 % перевищує результати аналогічного дослідження, проведеного аналітичним центром CEDOS у жовтні 2022 року за подібною методологією [51]. Зростання частки таких оцінок може свідчити про наявність адміністративних бар'єрів у доступі до СПО, а також про недостатню

ефективність комунікаційних механізмів інформування населення щодо можливостей отримання державної підтримки [52].

Суттєвий інтерес становить і ставлення респондентів до можливих змін у механізмах надання соціальних пільг. Більше половини опитаних (52 %) підтримали ідею заміни пільг грошовою компенсацією [39]. При цьому рівень підтримки такого підходу поступово зростає з віком: якщо серед молоді віком 18–29 років відповідну позицію поділяють 42 % респондентів, то серед осіб віком 60 років і старше – вже 57 %. З наукової точки зору це може свідчити про формування суспільного запиту на підвищення гнучкості та прозорості механізмів соціальної підтримки, оскільки грошові трансферти розглядаються як більш універсальний та зрозумілий інструмент соціальної допомоги [53].

Оцінюючи твердження про те, що держава робить усе можливе для надання громадянам соціальної підтримки, респонденти продемонстрували досить поляризовані позиції. Так, 40 % опитаних погодилися з цим твердженням, тоді як 38 % висловили протилежну думку, а ще 17 % зайняли проміжну позицію. При цьому отримувачі соціальних виплат дещо частіше оцінюють діяльність держави позитивно (42 %) порівняно з тими громадянами, які не отримують відповідних видів допомоги (37 %) [39].

Показовими є також відмінності у відповідях залежно від соціально-демографічних характеристик респондентів. Зокрема, більш позитивну оцінку діяльності держави у сфері соціальної підтримки надають люди старшого віку: серед респондентів віком 60 років і старше половина (50 %) погодилися з твердженням про достатність державних зусиль у цій сфері, тоді як у інших вікових групах цей показник становить приблизно 35–37 % [39]. Подібна тенденція може бути пов'язана з тим, що старші вікові групи частіше користуються системою соціальних трансфертів, зокрема пенсійними виплатами та іншими формами державної підтримки, що формує більш лояльне ставлення до діяльності соціальних інститутів [54].

Відмінності також спостерігаються залежно від типу домогосподарства та місця проживання. Так, серед домогосподарств без дітей 42 % респондентів

погодилися з твердженням про достатність зусиль держави у сфері соціальної підтримки, тоді як серед домогосподарств з дітьми цей показник становить 36 %. Крім того, мешканці сільської місцевості частіше надають позитивну оцінку діяльності держави (47 %) порівняно з жителями міст (37 %). Водночас у столиці частка респондентів, які не погоджуються з відповідним твердженням, є суттєво нижчою, ніж у інших регіонах країни, і становить близько 26 % [39].

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що суспільне сприйняття ефективності системи соціальної підтримки в Україні характеризується значною неоднорідністю та залежить від комплексу соціально-демографічних чинників. Отримані дані свідчать про наявність стійкого суспільного запиту на підвищення результативності механізмів державної СП, спрощення процедур доступу до СПО та посилення ролі територіальних громад у наданні соціальної підтримки [55]. З огляду на це подальше вдосконалення системи ПУ у соціальній сфері має бути спрямоване на підвищення адресності соціальних програм, розвиток інституційної спроможності місцевого рівня управління та запровадження більш гнучких інструментів соціальної допомоги [56].

Аналіз результатів опитування також дозволяє визначити ключові напрями соціальної підтримки, які громадяни вважають найбільш пріоритетними у сучасних умовах суспільного розвитку [57]. Відповідно до отриманих даних, серед сфер, що потребують першочергової уваги з боку державної СП, респонденти найчастіше називали освіту – 37 % опитаних вказали саме цей напрям як один із найбільш важливих. При цьому більш виражений запит на посилення освітньої підтримки спостерігається серед респондентів, які виховують дітей (45 %), мешканців міст із чисельністю населення від 101 до 500 тис. осіб (46 %), а також серед осіб вікової групи 30–44 років (44 %) [39].

З позицій ПУ така структура відповідей може свідчити про усвідомлення громадянами стратегічної ролі освіти як інструменту соціальної мобільності та довгострокового розвитку людського капіталу [58]. У контексті воєнних викликів і майбутнього повоєнного відновлення країни система освіти

розглядається не лише як базова суспільна інституція, але й як важливий механізм формування економічної стійкості та соціальної інтеграції населення. Відповідно, підвищена увага до цього напрямку може відображати прагнення громадян до створення більш сприятливих умов для розвитку дітей [59] і молоді.

Другим за значущістю напрямом соціальної підтримки, за оцінками респондентів, є допомога у вирішенні житлових питань – відповідний пріоритет визначили 35 % опитаних. Потреба у житловій підтримці особливо часто відзначалася серед жителів столиці (49 %), мешканців великих міст із населенням від 101 до 500 тис. осіб (40 %) та понад 500 тис. осіб (44 %) [39]. Також цей напрям частіше визначали представники молодших вікових груп – 18–29 років (45 %) та 30–44 років (44 %), а також респонденти, які мають дітей (39 %) [39].

З наукової точки зору такі результати можуть бути пов'язані із суттєвими трансформаціями житлових умов населення, спричиненими воєнними діями, внутрішнім переміщенням та руйнуванням житлової інфраструктури. У цьому контексті забезпечення доступного житла та відновлення житлового фонду стає одним із ключових завдань державної СП та важливим компонентом комплексної стратегії соціально-економічного відновлення країни [60].

Крім того, приблизно кожен третій респондент відзначив важливість державної підтримки у таких напрямках, як сприяння працевлаштуванню, професійна перепідготовка, підтримка сімей з дітьми, а також фізична та психологічна реабілітація населення [39]. Включення зазначених сфер до числа пріоритетних може свідчити про усвідомлення громадянами необхідності комплексного підходу до СП, що поєднує інструменти матеріальної підтримки із заходами соціальної адаптації та відновлення людського потенціалу. Особливої актуальності набувають програми психологічної реабілітації, зважаючи на значний вплив воєнних подій на психоемоційний стан населення [61].

Водночас програми прямої грошової допомоги визначили пріоритетними 29 % респондентів, тоді як СПО отримали підтримку лише 21 % опитаних [39].

Порівняно нижчий рівень пріоритетності СПО може бути частково пов'язаний із недостатнім рівнем поінформованості населення щодо їхнього змісту, доступності та можливостей отримання. У наукових дослідженнях неодноразово підкреслюється, що низька обізнаність громадян про систему СПО може суттєво знижувати ефективність їх використання, навіть за умови наявності відповідної інфраструктури [62].

Окремої уваги заслуговує диференціація відповідей залежно від типу населеного пункту. Так, у сільській місцевості програми грошової допомоги визначалися як пріоритетні частіше, ніж у містах – 34 % респондентів обрали саме цей варіант. Подібна тенденція також простежується серед громадян, які протягом останніх 12 місяців отримували соціальні виплати, – серед них 34 % також віддали перевагу програмам прямої фінансової підтримки [39].

З аналітичної точки зору це може свідчити про те, що для жителів сільських територій та безпосередніх отримувачів соціальної допомоги більш актуальними є інструменти матеріальної підтримки, які забезпечують швидкий і зрозумілий результат [63]. Така ситуація може бути зумовлена складнішими економічними умовами проживання у сільській місцевості, обмеженим доступом до соціальної інфраструктури, а також недостатнім рівнем поінформованості про альтернативні форми соціальної підтримки, зокрема СПО [64].

Оцінюючи можливі напрями вдосконалення системи соціальної підтримки в Україні, респонденти найчастіше зазначали необхідність підвищення розміру грошових виплат для малозабезпечених громадян – цей варіант підтримали 18 % опитаних. Особливо часто таку позицію висловлювали молоді респонденти віком 18–29 років, серед яких частка відповідних відповідей становила 26 % [39].

Ще одним важливим напрямом покращення СП, на думку респондентів, є підвищення розміру пенсійних виплат. Загалом цей варіант обрали 17 % учасників опитування, однак серед людей віком 60 років і старше відповідна частка становить 29 %. Такий результат є цілком закономірним, оскільки для старших вікових груп пенсійні виплати залишаються основним джерелом

доходу, а їхній рівень безпосередньо впливає на якість життя та соціальну безпеку [65].

Крім того, 13 % респондентів визначили як важливий напрям удосконалення системи соціальної підтримки покращення доступу до послуг з догляду за дітьми. Найбільш актуальним це питання є для домогосподарств із дітьми, серед яких відповідну позицію підтримали 19 % респондентів. Ще вищий рівень актуальності цього напрямку спостерігається серед домогосподарств із дітьми віком до п'яти років (25 %), а також серед сімей, які виховують двох і більше дітей (21 %) [39].

З позицій сучасних підходів до формування сімейної політики такі результати підтверджують важливість розвитку інфраструктури СПО, орієнтованих на підтримку сімей із дітьми, зокрема послуг дошкільного догляду, раннього розвитку та соціального супроводу [66]. Розширення доступу до таких послуг не лише сприяє підвищенню якості життя сімей, але й створює передумови для більш активної участі батьків у ринку праці, що, у свою чергу, позитивно впливає на економічну стабільність домогосподарств [67].

Таким чином, результати дослідження свідчать про наявність чітко окреслених суспільних очікувань щодо пріоритетів державної СП. Серед них провідне місце займають розвиток освітньої сфери, розв'язання житлових проблем, підтримка зайнятості населення та посилення програм матеріальної допомоги [68]. Водночас отримані дані також підкреслюють необхідність подальшого розвитку системи СПО, підвищення рівня поінформованості громадян щодо їх доступності та посилення інституційної спроможності органів ПУ у сфері соціальної підтримки населення [69].

Поглиблений аналіз результатів проведеного соціологічного опитування засвідчує наявність істотних структурних та інформаційних проблем у функціонуванні системи СПО в Україні [70]. Передусім встановлено, що значна частина населення має фрагментарне або спотворене уявлення про зміст та призначення СПО як складової інструментарію державної СП. Емпіричні дані демонструють, що обізнаність громадян щодо існуючих механізмів соціального

обслуговування, порядку доступу до відповідних послуг та їх функціональної ролі у системі СЗХ залишається недостатньою [39]. У науковому вимірі подібна ситуація може розглядатися як прояв інституційно-комунікаційного розриву між системою СЗ та цільовими групами її отримувачів, що істотно знижує ефективність реалізації СП [71].

Аналіз відповідей респондентів щодо розуміння сутності СПО свідчить про значну варіативність та неоднозначність трактувань цього поняття. Близько третини опитаних інтерпретують СПО як безкоштовні або пільгові сервіси загального характеру, зокрема у сферах охорони здоров'я, освіти чи інших видів публічного обслуговування. Приблизно кожен четвертий респондент ототожнює їх із різними формами матеріальної допомоги, що надається державою. Також серед поширених інтерпретацій респонденти називали систему пільг і знижок (13%), підтримку соціально вразливих категорій населення (13%) або допомогу малозабезпеченим домогосподарствам (12%). Водночас лише незначна частка опитаних – близько 3% – сформулювала визначення СПО у спосіб, що відповідає нормативно закріпленим підходам, відображеним у державному класифікаторі СПО [39]. Подібна ситуація свідчить про недостатню інституційну чіткість у сприйнятті громадянами сучасної моделі соціального обслуговування та фактичне змішування понять «СПО», «соціальні виплати» і «пільги» [72].

Диференціація відповідей за віковими групами демонструє наявність певних поколінневих відмінностей у сприйнятті соціальних інструментів державної підтримки. Молодші вікові групи (18–29 та 30–44 роки) значно частіше пов'язують СПО із доступністю різноманітних безкоштовних сервісів у соціально значущих сферах – освіті, охороні здоров'я або транспортному обслуговуванні. Таке трактування характерне для 38% та 34% представників відповідних вікових категорій. Натомість серед осіб старшого віку (60+) подібна інтерпретація зустрічається лише приблизно у п'ятої частини респондентів [39]. Зазначена різниця може пояснюватися відмінностями у соціальному досвіді та уявленнях про роль держави у забезпеченні соціального добробуту, сформованими в різних історичних та інституційних умовах [73].

Разом із тим результати дослідження свідчать про відносно високий рівень загальної обізнаності населення щодо наявності соціальних працівників у територіальних громадах. Загалом близько семи з десяти респондентів повідомили, що знають про діяльність таких фахівців у своїй місцевості. Порівняно вищі показники поінформованості спостерігаються серед мешканців північних, західних і центральних регіонів країни, а також серед жителів невеликих міст із чисельністю населення до 100 тисяч осіб. Дещо вищий рівень обізнаності демонструють і домогосподарства, у складі яких є діти, що може пояснюватися більшою частотою взаємодії таких сімей із соціальними службами. Найменш поінформованою категорією залишаються громадяни віком понад 60 років, що вказує на наявність певних комунікаційних обмежень між системою соціального обслуговування та старшими віковими групами.

Незважаючи на відносно поширене знання про наявність соціальних працівників, рівень обізнаності щодо конкретних СПО, які надаються у територіальних громадах, залишається вкрай низьким. Лише близько п'ятої частини респондентів повідомили, що мають хоча б загальне уявлення про перелік таких послуг. Відносно більш поінформованими виявилися мешканці центрального регіону, жителі міст середнього розміру (101–500 тис. населення), а також домогосподарства з дітьми. Натомість понад половина опитаних (близько 60%) зазначили, що практично не володіють інформацією про СПО, які функціонують у їхній громаді. Найбільша частка повністю необізнаних спостерігається серед осіб старшого віку та мешканців південних регіонів країни [39]. Водночас внутрішньо переміщені особи демонструють дещо вищий рівень інформованості порівняно з постійними мешканцями громад, що, імовірно, пов'язано з їх більшою залежністю від соціальних програм підтримки та частішими контактами із соціальними інституціями [74].

Подальший аналіз причин обмеженої поінформованості дозволяє окреслити кілька ключових факторів. Майже половина респондентів (48%) пояснили свою необізнаність відсутністю попередньої потреби у відповідних послугах. Разом із тим близько 19% опитаних зазначили, що не володіють

інформацією про доступні послуги або процедури їх отримання. Ще 15% респондентів вказали, що не відповідають встановленим критеріям доступу до таких програм [39]. Таким чином, поряд із фактором об'єктивної відсутності потреби важливу роль відіграє інформаційна недостатність та складність навігації у системі соціального обслуговування [75].

Рівень фактичного звернення громадян до системи СПО також залишається відносно невисоким. Лише близько 18% респондентів повідомили, що коли-небудь подавали заявку на отримання відповідних послуг [39]. Найбільш активними у цьому відношенні виявилися мешканці східних регіонів країни та домогосподарства з дітьми. Водночас серед осіб старшого віку певна частка опитаних пояснює відсутність звернень не лише інформаційними, але й психологічними чинниками, зокрема небажанням або внутрішнім дискомфортом, пов'язаним із проханням про допомогу. Для домогосподарств із малими дітьми або багатодітних сімей додатковим бар'єром виступає недостатня поінформованість щодо процедур звернення та умов отримання СПО [76].

За результатами опитування приблизно 22% респондентів повідомили, що протягом останнього року отримували СПО. Порівняно вищі показники зафіксовано серед осіб віком понад 60 років, мешканців східних регіонів та домогосподарств із дітьми. Однак більш детальний аналіз відповідей свідчить про те, що фактична частка отримувачів саме СПО може бути значно нижчою. Зокрема, при уточненні видів отриманої допомоги значна частина респондентів називала різні форми грошових виплат або пільг. Так, близько 39% опитаних, які повідомили про отримання СПО, фактично мали на увазі матеріальну допомогу, тоді як ще 19% віднесли до цієї категорії пільги або знижки. Лише близько 11% респондентів із числа тих, хто заявив про отримання послуг, назвали види підтримки, що відповідають офіційній класифікації СПО. У структурі всієї вибірки це становить лише близько 2% опитаних [39].

Окремої уваги потребує інституційний аспект надання СПО. Відповідно до відповідей респондентів, основними суб'єктами їх надання залишаються державні установи, на які припадає близько 69% згадувань. Така ситуація

свідчить про домінування державного сектору у сфері соціального обслуговування населення та відносно обмежену участь недержавних організацій, громадських інституцій і приватних провайдерів соціальних сервісів [77]. У контексті сучасних тенденцій розвитку СП це може розглядатися як ознака недостатньої диверсифікації системи надання СПО та потреби у ширшому залученні недержавного сектору.

Узагальнюючи отримані результати, можна констатувати, що ключовою проблемою функціонування системи СПО в Україні є не лише обмежена доступність окремих сервісів, а й низький рівень їх інституційної видимості для населення [70]. Нечітке розуміння змісту СПО, їх змішування з іншими формами соціальної підтримки та недостатня поінформованість щодо процедур доступу істотно знижують ефективність реалізації державної СП. У зв'язку з цим одним із важливих напрямів удосконалення системи соціального обслуговування має стати посилення комунікаційної складової СП, розвиток інформаційних механізмів взаємодії з громадянами та підвищення прозорості функціонування соціальних інституцій на рівні територіальних громад [78].

Аналіз відповідей респондентів щодо оцінки якості отриманих СПО дозволяє зробити висновок про відносно помірний рівень задоволеності населення функціонуванням відповідної системи. Зокрема, близько 60% опитаних зазначили, що загалом задоволені послугами, які вони отримували. Водночас результати дослідження демонструють наявність помітних відмінностей у рівні задоволеності між окремими соціальними групами. Так, респонденти з домогосподарств, у складі яких є особи з інвалідністю, оцінюють якість отриманої допомоги значно критичніше: серед них задоволеність становить лише 49%, тоді як серед домогосподарств без осіб з інвалідністю цей показник сягає 66%. Подібна тенденція простежується і серед отримувачів соціальних виплат: рівень їх задоволеності становить 55%, тоді як серед тих, хто не отримував виплат, він є вищим і досягає 71% [39]. Така диференціація може свідчити про те, що групи населення з підвищеною потребою у соціальній підтримці більш критично оцінюють ефективність функціонування відповідної

системи, оскільки безпосередньо стикаються з її інституційними обмеженнями [79].

Серед респондентів, які висловили незадоволення отриманими послугами, найпоширенішою причиною була вказана недостатність обсягів наданої допомоги – про це повідомили 39% опитаних. Крім того, приблизно 10% респондентів зазначили, що запропоновані послуги не повною мірою відповідають їхнім реальним потребам [39]. Така оцінка свідчить про існування певного розриву між фактичними запитами населення та структурою пропозиції соціальних сервісів, що може знижувати ефективність реалізації СП [80].

Важливим чинником, який суттєво впливає на рівень використання та оцінку СПО, залишається низька поінформованість населення. Як показали результати дослідження, значна частина респондентів має нечітке уявлення про зміст СПО та механізми доступу до них. Однією з ключових причин такої ситуації є недостатній рівень інформаційного забезпечення. Зокрема, майже половина респондентів (48%) визначили відсутність інформації про доступні послуги та критерії подання заявок як основний бар'єр для їх отримання. Найчастіше на цю проблему вказували респонденти віком 30–44 роки, мешканці столиці, жителі великих міст із населенням понад 500 тисяч осіб, а також домогосподарства з дітьми [39]. Це може свідчити про те, що навіть у середовищі з вищим рівнем доступу до інформаційних ресурсів проблема структурованого інформування про СПО залишається актуальною [81].

Іншим суттєвим бар'єром у доступі до СПО респонденти називали складність адміністративних процедур. Близько 40% опитаних вказали на надмірну бюрократизацію процесу отримання допомоги. Найбільш критично ці аспекти оцінюють представники молодших вікових груп (18–29 та 30–44 роки), а також мешканці столиці та великих міст. Додатковою проблемою виступають черги при отриманні СПО, які зазначили 22% респондентів. Найчастіше про це повідомляли молоді люди, мешканці Києва, жителі східних регіонів та населення міст середнього і великого розміру. Водночас у сільській місцевості зазначені проблеми проявляються значно меншою мірою: лише 27% респондентів вказали

на бюрократичні труднощі, а черги назвали перешкодою лише 11% опитаних [39]. Це може бути пов'язано як з меншою інтенсивністю звернень до соціальних служб у сільських громадах, так і з відмінностями у масштабах організації відповідних адміністративних процесів [1].

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що підвищення рівня задоволеності населення СПО значною мірою пов'язане з удосконаленням двох ключових компонентів системи: інформаційного забезпечення та адміністративної ефективності [82]. Для сільських територій особливо актуальним є розширення інформаційної доступності соціальних програм, тоді як для великих міст важливішими є заходи, спрямовані на оптимізацію процедур отримання послуг та зменшення бюрократичного навантаження.

Ці висновки підтверджуються і відповідями респондентів щодо можливих шляхів удосконалення системи надання СПО. Найчастіше серед запропонованих заходів згадувалося покращення інформування населення про доступні послуги та критерії їх отримання – про це зазначив приблизно кожен п'ятий респондент. Найбільш актуальною ця проблема виявилася для осіб віком 30–44 та 45–59 років, мешканців Києва, жителів великих міст, а також домогосподарств із дітьми [39].

Крім того, близько 10% опитаних вказали на необхідність скорочення бюрократичних процедур та прискорення процесу оформлення соціальної допомоги. Найчастіше такі пропозиції висловлювали молоді респонденти, мешканці столиці та великих міст. Також окремі респонденти наголошували на необхідності підвищення рівня уваги та комунікації з боку працівників соціальних служб. Водночас досить значною виявилася частка респондентів (41%), які не змогли запропонувати конкретних рекомендацій щодо покращення системи [39]. Цей показник опосередковано свідчить про обмежене розуміння населенням принципів функціонування СПО та можливих механізмів їх удосконалення [83].

Важливим аспектом модернізації системи СЗХ є також визначення найбільш ефективних каналів комунікації з населенням. Результати дослідження

показують, що сучасні цифрові платформи відіграють дедалі важливішу роль у поширенні інформації про СПО [84]. Зокрема, приблизно половина респондентів зазначила, що найбільш зручним джерелом отримання інформації для них є офіційні сторінки органів влади або органів місцевого самоврядування у соціальних мережах та месенджерах (Facebook, Viber, Telegram). Ще третина респондентів віддала перевагу офіційним вебсайтам державних установ або органів місцевого самоврядування. Третє місце серед найзручніших каналів інформування посідає телебачення, яке обрали 27% опитаних [39].

Водночас аналіз відповідей демонструє наявність виразних вікових відмінностей у виборі інформаційних каналів. Молодші респонденти значно частіше віддають перевагу цифровим платформам – соціальним мережам та офіційним вебсайтам. Натомість серед осіб віком понад 60 років основним джерелом інформації залишається телебачення. Окрім цього, певна частина респондентів зазначила й інші способи отримання інформації: загальний пошук в Інтернеті, звернення до центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), а також неофіційні інформаційні канали у соціальних мережах [39].

Таким чином, результати дослідження свідчать, що ключовими факторами, які обмежують ефективність функціонування системи СПО, є недостатня інформованість населення, складність адміністративних процедур та невідповідність окремих послуг реальним потребам громадян. У зв'язку з цим підвищення ефективності СП потребує посилення інформаційної відкритості соціальних інституцій, спрощення процедур доступу до послуг, а також активнішого використання сучасних цифрових каналів комунікації з населенням [85].

Результати проведеного дослідження підтверджують наявність системних викликів у сфері організації соціальної підтримки населення. Водночас виявлені тенденції окреслюють основні напрями подальшого вдосконалення механізмів ПУ у сфері СЗХ, зокрема шляхом підвищення інституційної прозорості, розвитку інформаційної інфраструктури СПО та оптимізації процедур їх надання на рівні територіальних громад.

Узагальнюючи результати вторинного соціологічного аналізу, можна констатувати, що функціонування системи соціальної підтримки населення в Україні характеризується суперечливою оцінкою з боку громадян та наявністю низки інституційних, інформаційних і управлінських проблем. Отримані результати свідчать про те, що, незважаючи на поступове розширення інструментів СП та реформування системи СЗХ, рівень її ефективності значною мірою визначається не лише обсягом ресурсів або кількістю програм підтримки, а й якістю організації механізмів доступу до СПО, рівнем поінформованості населення та здатністю інституцій ПУ реагувати на реальні потреби різних соціальних груп [39].

Таблиця 3.3

Динаміка трансформації соціальної політики України у період 2022–2024 рр.

Період	Основні нормативні рішення	Характер трансформації
Початковий етап війни (2022)	ухвалення оперативних постанов щодо соціальних виплат та допомоги ВПО	антикризове реагування
Етап стабілізації (2023)	уточнення критеріїв соціальної допомоги, розвиток програм підтримки	адаптація СП
Етап інституційного розвитку (2024)	модернізація системи соціальної підтримки та її цифровізація	формування нової моделі СП

Насамперед дослідження показало, що оцінки ефективності системи соціальної підтримки серед населення є досить неоднорідними. Значна частина громадян висловлює критичне ставлення до її функціонування, що свідчить про наявність розриву між очікуваннями суспільства та фактичними результатами реалізації державної СП. Водночас соціально-демографічний аналіз відповідей продемонстрував, що сприйняття ефективності соціальної підтримки значною мірою залежить від віку, соціального статусу, типу поселення та життєвих обставин респондентів. Зокрема, групи населення, які безпосередньо взаємодіють із системою СЗ або мають підвищену потребу в соціальній

допомозі, оцінюють її діяльність більш критично, що підтверджує важливість врахування соціальної диференціації при формуванні політики у сфері СЗХ [39].

Окрему увагу привертає структура суспільних пріоритетів щодо напрямів соціальної підтримки. Результати опитування свідчать, що громадяни найчастіше пов'язують ефективність СП з розвитком базових сфер соціальної інфраструктури – передусім освіти, житлової підтримки, сприяння зайнятості, а також допомоги сім'ям із дітьми та програм реабілітації. Це вказує на те, що населення розглядає СП не лише як систему фінансових трансфертів, але й як комплексний інструмент забезпечення соціального добробуту, який охоплює широкий спектр публічних послуг та можливостей для підвищення якості життя [86].

Разом із тим важливим результатом дослідження стало виявлення низького рівня поінформованості населення щодо сутності та змісту СПО. Значна частина респондентів демонструє нечітке розуміння цього поняття, ототожнюючи СПО з грошовими виплатами, пільгами або загальнодоступними безкоштовними сервісами у сфері освіти чи охорони здоров'я [39]. Подібна ситуація свідчить про наявність інституційно-комунікаційного розриву між системою соціального обслуговування та громадянами, що значно знижує ефективність використання наявних ресурсів СП. Фактично значна частина потенційних отримувачів СПО не володіє достатньою інформацією про можливості їх отримання, критерії доступу та процедури звернення.

Важливим аспектом дослідження стало також виявлення ключових бар'єрів у доступі до СПО. Серед них респонденти найчастіше називали відсутність достатньої інформації про доступні послуги, складність адміністративних процедур, бюрократичні перепони та черги під час оформлення допомоги. При цьому характер бар'єрів певною мірою залежить від типу поселення: у великих містах більш актуальними є проблеми надмірної бюрократизації та перевантаженості соціальних служб, тоді як у сільській місцевості основним обмеженням виступає недостатній рівень інформування населення. Така ситуація свідчить про необхідність диференційованого підходу

до вдосконалення механізмів надання СПО з урахуванням територіальної специфіки.

Результати дослідження також продемонстрували, що рівень фактичного використання СПО населенням залишається відносно невисоким. Навіть серед тих респондентів, які повідомили про отримання допомоги, значна частина фактично мала на увазі грошові виплати або пільги, що свідчить про недостатнє поширення саме сервісної моделі соціальної підтримки [39]. Це підтверджує, що система СЗХ в Україні все ще значною мірою зосереджена на фінансових механізмах підтримки, тоді як потенціал СПО як інструменту вирішення соціальних проблем використовується не повною мірою [87].

Аналіз оцінок задоволеності отриманими СПО показав, що загалом більшість респондентів позитивно оцінює власний досвід взаємодії із системою соціального обслуговування. Водночас серед соціально вразливих категорій населення, зокрема домогосподарств із особами з інвалідністю або отримувачів соціальних виплат, рівень задоволеності є нижчим. Це може свідчити про те, що саме групи з найбільшою потребою у соціальній підтримці частіше стикаються з обмеженнями у функціонуванні відповідної системи, зокрема недостатнім обсягом допомоги або невідповідністю окремих послуг реальним потребам [88].

Окреме значення для підвищення ефективності СП має розвиток сучасних механізмів комунікації між державою та громадянами. Результати дослідження свідчать, що найбільш зручними каналами отримання інформації про СПО населення вважає офіційні сторінки органів влади у соціальних мережах та месенджерах, офіційні вебсайти державних установ, а також телебачення. При цьому спостерігаються чіткі вікові відмінності: молодші респонденти значно активніше користуються цифровими каналами комунікації, тоді як старші вікові групи продовжують орієнтуватися на традиційні медіа. Це вимагає формування багатоканальної інформаційної політики у сфері СЗХ, яка б враховувала різні інформаційні потреби та комунікаційні практики населення.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що подальше підвищення ефективності системи соціальної підтримки

населення в Україні потребує комплексного вдосконалення механізмів ПУ у цій сфері. Ключовими напрямками такого вдосконалення мають стати підвищення прозорості та відкритості соціальних інституцій, розвиток інформаційної інфраструктури СПО, спрощення адміністративних процедур їх отримання, а також більш активне залучення органів місцевого самоврядування та громадських інституцій до процесів реалізації СП на рівні територіальних громад. Реалізація зазначених заходів сприятиме формуванню більш ефективної, доступної та орієнтованої на потреби громадян системи СЗХ, що є важливою передумовою зміцнення соціальної стійкості суспільства в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій [89].

Особливого значення набуває питання інклюзивності СП, оскільки в умовах сучасних викликів зростає кількість соціально вразливих груп, зокрема осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та літніх людей. Наявні механізми СЗХ не завжди повною мірою враховують специфічні потреби цих категорій населення, що обмежує ефективність СП та вимагає її подальшого вдосконалення на засадах адресності та справедливості.

У контексті трансформаційної СП важливим є також розвиток партисипативних механізмів управління, які передбачають залучення громадськості до процесу формування та реалізації соціальних рішень. Хоча в Україні спостерігається поступове розширення таких практик, їх рівень залишається недостатнім для забезпечення повноцінного врахування потреб різних соціальних груп.

Таким чином, сучасний стан державної СП в Україні характеризується суперечливим поєднанням інституційної інерції та поступових трансформаційних змін. З одного боку, система зберігає риси традиційної моделі СЗ з високим рівнем централізації та обмеженою ефективністю, з іншого – спостерігається рух у напрямі її модернізації, цифровізації та підвищення адресності. Це створює передумови для переходу до трансформаційної СП, здатної забезпечити більш високий рівень соціальної справедливості, інклюзивності та стійкості в умовах сучасних викликів.

3.2. Розробка трансформаційної моделі соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення

Кризово-адаптивна модель СП – це система державного регулювання соціальної сфери, що формується в умовах масштабних соціально-економічних криз та характеризується підвищеною інституційною гнучкістю, оперативністю нормативно-правового реагування, розширенням адресної соціальної підтримки населення, інтеграцією цифрових механізмів надання СПО та використанням міжнародних інструментів СЗХ.

Основними характеристиками такої моделі є:

- швидка адаптація нормативно-правового регулювання до кризових викликів;
- посилення адресності соціальної допомоги;
- цифровізація СПО;
- інтеграція міжнародної гуманітарної та фінансової підтримки;
- орієнтація на забезпечення соціальної стабільності та підвищення суспільної стійкості.

У контексті сучасних трансформацій ПУ соціальною сферою формування кризово-адаптивної моделі СП дозволяє забезпечити ефективне функціонування системи СЗХ населення навіть у період масштабних суспільних потрясінь, а також створює передумови для модернізації СП у процесі повоєнного відновлення держави.

Проведений аналіз сучасних алгоритмів розробки та реалізації СП у різних країнах світу та існуючих викликів у національній практиці, а також інституційних механізмів функціонування системи СЗХ створює теоретико-методологічне підґрунтя для розроблення нової моделі СП України, орієнтованої на підвищення соціальної стійкості суспільства, відновлення людського потенціалу та формування передумов довгострокового розвитку держави.

Нами запропоновано авторську концептуальну модель трансформації СП України в умовах воєнного стану.

Зазначена модель відображає взаємозв'язок між кризовими факторами розвитку суспільства, інституційними механізмами державного регулювання соціальної сфери та результатами функціонування системи СЗХ населення.

Авторська модель трансформації СП включає три взаємопов'язані рівні:

1. Рівень кризових факторів

Перший рівень моделі охоплює ключові соціально-економічні виклики, що виникають унаслідок воєнного конфлікту та визначають необхідність трансформації державної СП. До таких факторів належать:

- масштабне внутрішнє переміщення населення;
- зростання рівня бідності та безробіття;
- руйнування соціальної інфраструктури;
- збільшення кількості осіб, які потребують соціальної підтримки;
- погіршення демографічної ситуації.

Зазначені фактори формують нові соціальні ризики, які потребують оперативного реагування з боку держави.

2. Інституційно-нормативний рівень

Другий рівень моделі відображає механізми державного регулювання СП, що реалізуються через систему нормативно-правових актів та інституційних інструментів ПУ.

Основними елементами цього рівня є:

- законодавче регулювання СП;
- підзаконне нормативне забезпечення соціальних програм;
- державні соціальні програми та механізми соціальної підтримки;
- цифровізація системи СЗХ;
- інтеграція міжнародних програм соціальної допомоги.

На цьому рівні формується нормативно-правова база функціонування СП, що забезпечує адаптацію соціальної системи до умов воєнної кризи (Табл.3.3).

Таким чином, результати функціонування СП безпосередньо залежать від ефективності нормативно-правового регулювання та інституційних механізмів ПУ.

Таблиця 3.4

Систематизація нормативно-правових змін соціальної політики за
функціональними напрямками

Напрямок СП	Основні нормативні акти	Сутність змін	Очікуваний соціальний ефект
Забезпечення безперервності соціальних виплат	Постанови КМУ №162, №214, №215 (2022)	автоматичне продовження соціальних виплат, спрощення процедур призначення допомоги	стабільність системи СЗ
Підтримка внутрішньо переміщених осіб	Постанова КМУ №332 (2022), №709 (2023), №94 (2024)	фінансова допомога, спрощення реєстрації ВПО, нові критерії адресності	зниження соціальної вразливості ВПО
СЗХ військовослужбовців та ветеранів	зміни до Закону «Про статус ветеранів війни»	розширення соціальних гарантій, компенсацій та пільг	підвищення рівня соціальної підтримки військових
Соціальна підтримка населення, постраждалого від війни	Постанова КМУ №457 (2022)	допомога евакуйованим громадянам та постраждалим від бойових дій	соціальна стабілізація
Цифровізація соціальної сфери	державні програми цифровізації СПО	впровадження електронних сервісів для отримання допомог	підвищення доступності СПО

На основі проведеного аналізу нормативно-правових актів можна запропонувати авторську класифікацію змін СП, що дозволяє систематизувати основні напрями трансформації державного регулювання соціальної сфери.

1. Антикризові нормативні зміни

Спрямовані на оперативне реагування держави на соціально-економічні виклики війни. До цієї групи належать нормативні акти, що забезпечують

безперервність соціальних виплат, спрощення процедур отримання допомоги та підтримку населення у період активних бойових дій.

2. Соціально-компенсаційні зміни

Передбачають розширення системи соціальних гарантій для осіб, які безпосередньо постраждали від війни, зокрема військовослужбовців, ветеранів, членів їхніх сімей та ВПО.

3. Інституційно-адаптивні зміни

Спрямовані на трансформацію механізмів функціонування системи СЗХ відповідно до нових соціально-економічних умов.

4. Інноваційно-цифрові зміни

Пов'язані з впровадженням цифрових технологій у сфері СП, розвитком електронних сервісів та автоматизацією процесів призначення соціальної допомоги.

Запропонована класифікація дозволяє систематизувати нормативні зміни у соціальній сфері та визначити основні напрями трансформації державної СП в умовах воєнного стану.

3. Рівень результатів СП

Третій рівень моделі характеризує результати реалізації державної СП та її вплив на соціально-економічний розвиток суспільства.

До ключових результатів належать:

- забезпечення соціальної стабільності суспільства;
- підтримка соціально вразливих груп населення;
- зниження соціальної напруженості;
- підвищення рівня соціальної безпеки;
- формування умов для післявоєнного відновлення соціальної сфери.

Загальна логіка функціонування запропонованої моделі така:

воєнна криза → зростання соціальних ризиків → нормативно-правова адаптація СП → формування нових механізмів соціальної підтримки → підвищення соціальної стійкості суспільства

Такий підхід дозволяє розглядати СП не лише як систему соціальних гарантій, але й як важливий інструмент ПУ процесами соціальної стабілізації в умовах кризових трансформацій.

Наукове значення запропонованої концептуальної моделі полягає у тому, що вона:

- систематизує основні фактори трансформації СП України у період війни;
- відображає взаємозв'язок між нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами СП;
- дозволяє визначити ключові напрями модернізації СП у процесі післявоєнного відновлення держави.

Отже, трансформація СП України в умовах воєнного стану має комплексний характер і відбувається під впливом взаємодії кризових соціально-економічних факторів, інституційних механізмів ПУ та нормативно-правового регулювання. У результаті цих процесів формується кризово-адаптивна трансформаційна модель СП, яка характеризується підвищеною гнучкістю інституційної структури, оперативністю нормативного реагування та орієнтацією на забезпечення соціальної стійкості суспільства.

Зазначена модель створює підґрунтя для подальшої модернізації СП України, спрямованої на підвищення ефективності системи СЗХ населення, посилення адресності соціальної підтримки та інтеграцію національної СП до європейського соціального простору.

Запропонована модель розглядається як функціональна система стратегічного управління соціальною сферою, яка поєднує інституційні, правові, економічні та ціннісні механізми регулювання соціальних процесів. Її реалізація найбільш повною мірою можлива в умовах поступового переходу до постіндустріального суспільства, де ключову роль відіграють знання, інновації, цифрові інструменти, людиноцентричність та соціальна відповідальність [93]. У цьому контексті СП перестає виконувати виключно функцію перерозподілу ресурсів і набуває характеру стратегічного інструменту формування соціальної

згуртованості, підтримання суспільної стабільності та забезпечення інклюзивного економічного розвитку.

Особливого значення розроблення такої моделі набуває в умовах війни, яка спричинила масштабні демографічні втрати, зростання кількості осіб зі СЖО, внутрішнє переміщення значної частини громадян, руйнування інфраструктури та зміну структури ринку праці. За цих умов СП має виконувати не лише функцію підтримки постраждалих груп населення, але й виступати інструментом відновлення соціального потенціалу держави, формування соціальної стійкості територіальних громад та інтеграції ветеранів, ВПО і постраждалого населення в економічне та суспільне життя.

Формування трансформаційної моделі СП потребує активної та системної ролі держави як ключового суб'єкта стратегічного управління соціальним розвитком. Йдеться про консолідовані дії вищих органів державної влади, органів ПУ та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на створення комплексної системи правових, ціннісних і організаційних засад СП на національному рівні.

Першочерговим елементом такої системи є удосконалення нормативно-правового забезпечення СП. Важливим напрямом у цьому контексті виступає кодифікація законодавства соціальної сфери, включаючи трудове право, шляхом формування цілісної та узгодженої нормативної бази. Створення систематизованого кодифікованого акту соціального спрямування сприятиме подоланню фрагментарності правового регулювання, усуненню суперечностей між нормативними актами та формуванню стабільного інституційного середовища для реалізації соціальних гарантій громадян.

Другим важливим компонентом трансформаційної моделі є формування соціально відповідального світогляду та культури соціальної солідарності. Ефективність СП багато в чому залежить від показників суспільної довіри, ціннісних орієнтирів громадян та готовності різних соціальних груп до взаємної підтримки [94]. У цьому контексті особливої ваги набуває розвиток громадянської освіти та формування культури соціальної відповідальності.

Важливу роль відіграють суспільні дискусії щодо джерел формування національного добробуту, ролі праці у житті людини. Слід враховувати, що правове середовище та інституційні правила здатні безпосередньо визначати нормативні рамки соціальної поведінки та систему соціальних очікувань.

Третім структурним елементом є інституційно-організаційна модернізація системи реалізації СП. Ефективність функціонування соціальної сфери значною мірою залежить від інституційно-координаційної спроможності держави забезпечувати узгодженість дій різних суб'єктів СП та формувати ефективні механізми управління соціальними процесами [95]. У цьому контексті доцільним є:

- концентрація ключових функцій управління, повноважень і інформаційних ресурсів у чітко визначених управлінських ланках;
- прискорення процесів цифровізації у сфері надання СПО;
- розвиток механізмів міжсекторальної взаємодії між структурами ПУ;
- впровадження дієвих механізмів громадського та інституційного контролю за реалізацією СП;
- впровадження партнерських моделей надання СПО, що передбачають залучення недержавних організацій, соціального підприємництва та механізмів аутсорсингу [96].

Зазначені напрями трансформації мають реалізовуватися у взаємопов'язаному режимі, оскільки правові, інституційні та ціннісні компоненти СП формують єдину систему, що забезпечує її ефективне функціонування [97]. В умовах війни та подальшого повоєнного відновлення важливою видається спроможність такої системи адаптуватися до динамічних соціальних викликів, забезпечувати соціальну стійкість населення та сприяти відновленню людського потенціалу держави.

Отже, трансформаційна модель СП України має ґрунтуватися на поєднанні стратегічної ролі держави, розвитку партнерства з інститутами громадянського суспільства та використанні сучасних управлінських і цифрових інструментів,

що сприятиме в подальшому формуванню соціально орієнтованої держави в умовах поствоєнної ревіталізації.

Методологія формування функціональної моделі СП реалізується за певним структурнофункціональним алгоритмом. У науковій літературі виділяється кілька ключових етапів побудови такої моделі, які можуть бути адаптовані до сучасних умов трансформації СП України, зокрема в контексті воєнних викликів та повоєнного відновлення держави.

Першим етапом є визначення сутності та структурних елементів системи СП як складової системи життєзабезпечення суспільства. У цьому контексті СП розглядається як складна соціально-економічна система, що інтегрує інститути, механізми та ресурси, спрямовані на забезпечення соціальної безпеки. Ця система функціонує у межах національної держави та включає різноманітні суб'єкти і об'єкти соціальної взаємодії, які здійснюють спільну діяльність, спрямовану на запобігання соціальним ризикам, пом'якшення їх наслідків та створення умов для повноцінної соціальної інтеграції громадян.

Другий етап полягає у визначенні основної та похідних функцій системи СП, що формуються з урахуванням актуальних суспільних потреб, соціально-економічних викликів та стратегічних пріоритетів розвитку держави. В умовах постіндустріального розвитку та цифрової трансформації суспільства СП набуває не лише компенсаційного, а й інвестиційного характеру, оскільки спрямована на розвиток людського капіталу, підтримку соціальної мобільності та формування соціальної стійкості населення.

Третій етап передбачає визначення принципів формування, функціонування та розвитку системи СП. Саме принципи визначають концептуальні орієнтири СП та забезпечують узгодженість управлінських рішень, інституційних механізмів і соціальних програм. У контексті сучасних трансформацій такими принципами виступають людиноцентричність, соціальна справедливість, соціальна стійкість, міжсекторальна інтеграція, децентралізація та цифровізація соціальної сфери [98].

Реалізація трансформаційної моделі СП України потребує визначення базових принципів, які забезпечуватимуть її системність, ефективність та адаптивність до сучасних викликів. З огляду на умови війни, повоєнної реконструкції та структурної модернізації держави доцільно виокремити такі ключові принципи.

1. Принцип соціальної стійкості (resilience). СП має бути спрямована не лише на реагування на кризові ситуації, але й на формування здатності суспільства протистояти соціально-економічним шокам, швидко адаптуватися до змін та відновлюватися після кризових подій. У контексті війни це передбачає створення механізмів підтримки населення, що сприяють збереженню людського капіталу, відновленню соціальних зв'язків та інтеграції постраждалих груп населення у соціально-економічні процеси.

2. Принцип людиноцентричності. У центрі трансформаційної моделі СП має перебувати людина, її потреби, можливості розвитку та соціальна безпека. Такий підхід передбачає орієнтацію СП не лише на надання соціальних виплат, а й на створення умов для самореалізації особистості, розвитку людського потенціалу та підвищення якості життя населення [99].

3. Принцип інтегрованості та міжсекторальної взаємодії. Ефективна СП формується на перетині різних сфер ПУ – економічної, освітньої, медичної, демографічної, регіональної та безпекової політики. Тому її реалізація має базуватися на координації дій різних інституцій, а також на партнерській взаємодії суб'єктів та стейкхолдерів.

4. Принцип децентралізації та розвитку громад. В умовах реформування системи ПУ важливою передумовою ефективності СП є посилення ролі територіальних громад у процесі надання СПО та реалізації соціальних програм. Децентралізація сприяє більш точному врахуванню локальних потреб населення, підвищує влучність управлінських рішень [72] та забезпечує більшу гнучкість СП.

5. Принцип цифрової трансформації соціальної сфери, який дозволяє забезпечити відкритість та доступність СПО та ефективний зворотний зв'язок між державою і громадянами.

6. Принцип соціальної справедливості та солідарності. Трансформаційна модель СП повинна забезпечувати справедливий розподіл соціальних ресурсів, підтримку найбільш уразливих груп населення та формування культури соціальної відповідальності [93].

Реалізація зазначених принципів створює концептуальну основу для реалізації сучасної моделі СП, здатної забезпечити баланс між соціальною підтримкою населення, розвитком людського потенціалу та стимулюванням економічної активності.

Наступним етапом є формування інституційної структури системи СП, що передбачає визначення сукупності інституцій та стейкхолдерів розроблення та реалізації СП. Важливою тенденцією сучасного розвитку соціальної сфери є посилення ролі партнерських моделей управління, що передбачають взаємодію держави, бізнесу та громадянського суспільства у вирішенні соціальних проблем.

П'ятий етап полягає у побудові функціонально-діяльнісної структури системи СП, яка відображає архітектуру діяльності суб'єктів СП. Йдеться про організацію процесів надання СПО, реалізацію соціальних програм, забезпечення соціального страхування, підтримку зайнятості, розвиток охорони здоров'я та освіти, а також реалізацію заходів соціальної інтеграції вразливих груп населення [100].

Шостий етап передбачає визначення суб'єктно-об'єктної структури системи СП, що включає аналіз взаємодії між суб'єктами управління соціальною сферою та соціальними групами, які є отримувачами СПО або учасниками соціальних програм. Такий підхід дозволяє більш чітко визначити ролі та функції різних учасників СП, а також оптимізувати механізми взаємодії між ними.

Завершальним етапом виступає формування структури управління системою СП, що передбачає визначення механізмів координації діяльності

різних інституцій, розподіл управлінських повноважень, створення системи моніторингу та оцінювання ефективності СП [101]. В умовах цифровізації ПУ важливого значення набуває впровадження інформаційних систем управління соціальною сферою, що забезпечують прозорість, оперативність та ефективність прийняття управлінських рішень.

Визначення сутності та структурних елементів системи СП доцільно здійснювати на засадах системної методології, адже вона розглядається як цілеспрямована соціально-економічна система, інтегрована у ширшу систему життєзабезпечення суспільства. У цьому контексті система СП може бути визначена як сукупність інституцій, механізмів, ресурсів та управлінських практик, що функціонують у межах національної держави та спрямовані на забезпечення соціальної стабільності, зниження впливу соціальних ризиків і створення умов для соціальної інтеграції громадян [102].

Національна система СП об'єднує як формалізовані інституційні механізми, так і неформальні соціальні практики підтримки, що функціонують на різних рівнях суспільної організації. Це обумовлює багаторівневий характер функціонування СП та ускладнює процеси управління у цій сфері. У межах дослідження доцільно виокремити такі рівні реалізації СП:

- державний рівень, на якому формуються стратегічні напрями СП;
- регіональний рівень, що забезпечує адаптацію державних програм до специфіки регіонального розвитку;
- рівень територіальних громад, де безпосередньо здійснюється надання більшості СПО;
- рівень підприємств та організацій, що реалізують елементи корпоративної соціальної відповідальності [103] та СЗ працівників;
- рівень домогосподарств, де відбуваються процеси первинної соціальної підтримки;
- індивідуальний рівень, пов'язаний із соціальною адаптацією та самореалізацією особистості.

З урахуванням наслідків війни, а також довгострокових соціально-економічних тенденцій розвитку держави, ключову функцію системи СП України доцільно визначити як забезпечення відновлення та розвитку людського капіталу шляхом синергетичної діяльності суб'єктів СП різних рівнів [104]. Така взаємодія має бути спрямована на досягнення достатнього рівня соціальної адаптації, інтеграції та соціальної мобільності громадян, водночас не створюючи надмірного соціально-економічного навантаження на інші групи суспільства.

У цьому контексті мета функціонування системи СП фактично співпадає з її ключовою функцією – забезпеченням соціальної стабільності, підвищенням якості життя населення та формуванням умов для розвитку людського потенціалу [105]. Водночас метою організації системи СП виступає впорядкування механізмів реалізації соціальних програм і СПО на національному рівні, тоді як мета управління полягає у забезпеченні ефективності функціонування цієї системи, підвищенні її результативності та адаптивності до соціально-економічних змін.

Для здійснення моделювання системи СП необхідно насамперед визначити, з урахуванням сучасного етапу соціально-економічного розвитку українського суспільства, у межах яких інституційних сфер та видів діяльності вона може бути організована та реалізована. Водночас формування оптимальної внутрішньої структури системи СП неможливе без чіткого визначення її місця у загальній системі життєзабезпечення держави, а також у структурі сучасного ПУ. Саме системне розуміння ролі СП у забезпеченні функціонування суспільства дозволяє сформувати ефективну модель її організації та управління.

У цьому контексті важливо враховувати, що масштаб і зміст уявлень про систему СП значною мірою залежать від двох ключових чинників. По-перше, від того, як фахівці та громадяни інтерпретують сутність і функціональне призначення СП. По-друге, від рівня інституційної закріпленості та соціальної звичності певних форм соціальної підтримки для населення. Інакше кажучи, суспільне сприйняття СП формується під впливом історичного досвіду функціонування відповідних соціальних інститутів.

Зокрема, упродовж тривалого періоду радянська система забезпечувала досить широкий спектр інституціоналізованих форм СЗ, серед яких важливе місце посідали загальнодоступна освіта, державна система охорони здоров'я, СЗ, соціальне страхування та ПС. Внаслідок цього для значної частини сучасного населення України такі інститути сприймаються як невід'ємні елементи нормального функціонування держави та суспільства та мають розглядатися не лише як окремі інструменти соціальної підтримки, а як складові ширшої системи життєзабезпечення населення, що формує базові умови соціальної стабільності та суспільного розвитку.

Водночас важливою характеристикою національних систем соціального страхування та СЗ, особливо пенсійних механізмів, є їх висока чутливість до регулярності та стабільності надання відповідних виплат [106]. Соціальна адаптація осіб, які отримують такі види підтримки, безпосередньо залежить від факту та рівня цих виплат. Наприклад, для більшості пенсіонерів стабільне отримання пенсій, релевантних прожитковому мінімуму є ключовою умовою забезпечення мінімально необхідного рівня соціальної інтеграції та участі у суспільному житті. Натомість будь-які перебої у виплатах або суттєве зниження їх розміру призводять до різкого погіршення соціального становища відповідних груп населення [107].

У контексті зазначеного, ПС, а також механізми соціального страхування працюючого населення виконують функцію своєрідного інституційного «буфера», який забезпечує базову соціальну стабільність суспільства. З організаційної точки зору ці системи можуть розглядатися як складові СП або як автономні елементи ширшої системи соціально-економічного регулювання. Водночас сучасні соціальні тренди тенденції розвитку суспільства вимагають перегляду традиційних підходів до організації міжпоколінських соціально-економічних відносин.

У цьому контексті доцільно розглядати ПС не як ізольований елемент соціальної підтримки, а як складову інтегрованої системи СП, подібно до таких сфер, як освіта чи охорона здоров'я. Ці галузі вже сьогодні функціонують як

самостійні й інституційно сформовані сектори суспільного розвитку, водночас залишаючись важливими компонентами загальної системи забезпечення добробуту населення.

Разом із тим модернізація СП повинна супроводжуватися поступовою трансформацією підходів до участі громадян у соціально-економічному житті. Йдеться не лише про зміну формальних параметрів ПС, таких як пенсійний вік, а насамперед про формування нових проактивних соціальних установок, зміні ролі праці як ключового чинника соціальної інтеграції та самореалізації особистості [108].

Відповідно, професійна траєкторія особи має враховувати вікові можливості та потенціал індивіда, а організація суспільного виробництва та обміну повинна передбачати розширення можливостей суспільно значущої участі громадян. Це передбачає поступове поширення принципів винагороди за працю на різні види соціально значущої діяльності, що сприятиме зміцненню соціальної відповідальності, розвитку людського капіталу та підвищенню рівня соціальної стійкості суспільства.

Водночас сучасні підходи до формування СП дедалі більше спираються на міжнародні теоретичні концепції трансформації держави добробуту. Однією з найбільш впливових у цьому контексті є концепція «держави соціальних інвестицій» (social investment state) [109]. Її сутність полягає у переорієнтації СП від переважно компенсаційних механізмів підтримки населення до стратегій довгострокового інвестування у людський капітал, що забезпечує підвищення економічної продуктивності, соціальної мобільності та інклюзивного розвитку. У межах цього підходу соціальні витрати інтерпретуються як інвестиції у формування компетенцій, зайнятість і соціальну інтеграцію громадян. Особливе значення надається таким інструментам, як розвиток освіти, професійної підготовки, політики активного ринку праці, підтримка сімей з дітьми та створення умов для поєднання трудової діяльності та сімейного життя. У стратегічному плані це сприяє зменшенню безробіття, зростанню продуктивності праці та забезпеченню фінансової стійкості соціальних систем.

У сучасній науковій літературі вплив кризових ситуацій на систему ПУ досліджується в межах кількох теоретичних підходів.

Першим є теорія кризового управління, відповідно до якої державні інститути повинні забезпечувати оперативне реагування на кризові виклики шляхом мобілізації ресурсів та адаптації управлінських механізмів. Згідно з цим підходом, ефективність державної політики у кризових умовах залежить від здатності системи управління швидко трансформувати свої функції та структуру.

Поряд із цим у сучасній науковій літературі активно розвивається концепція соціальної стійкості (*resilience policy*), яка концентрується на адаптаційній спроможності соціальних систем в умовах кризи, здатності швидко реагувати на зовнішні шоки та забезпечувати відновлення соціально-економічного потенціалу суспільства. У межах такого підходу СП розглядається як інструмент формування довгострокової стабільності та життєздатності суспільства, що особливо актуально в умовах масштабних кризових процесів, зокрема війни, економічної кризи або демографічних змін.

Третім підходом є інституційна теорія ПУ, яка акцентує увагу на ролі державних інститутів у формуванні ефективної системи управління соціальною сферою. У контексті воєнного стану цей підхід дозволяє проаналізувати трансформацію інституційної архітектури ПУ. У мирний період система управління соціальною сферою функціонує відповідно до принципів стратегічного планування, довгострокового розвитку та стабільності соціальних програм.

Натомість у період воєнного стану управління соціальною сферою набуває більш мобілізаційного характеру. Державні інститути змушені оперативно реагувати на нові соціальні виклики.

У таких умовах відбувається посилення ролі центральних органів виконавчої влади, які здійснюють координацію державної політики у сфері СЗХ населення. Водночас значна частина повноважень щодо реалізації соціальних програм покладається на органи місцевого самоврядування, що забезпечують безпосереднє надання СПО.

Поєднання інвестиційного та резильєнтного підходів дозволяє сформувати сучасну модель СП, яка одночасно спрямована на розвиток людського потенціалу та підвищення здатності суспільства протистояти кризовим викликам [110].

У цьому контексті трансформація СП України повинна відбуватися а контексті глобальних трендів реформування держави добробуту. В умовах війни та повоєнного відновлення важливою є переорієнтація СП з переважно компенсаційних механізмів підтримки населення на більш комплексну модель, що поєднує СЗХ, розвиток людського капіталу та формування соціальної стійкості держави.

Окремого розгляду потребує трансформація ПС України, яка є важливою складовою СП. Війна суттєво вплинула на функціонування ПС через демографічні втрати, зменшення кількості платників страхових внесків, міграційні процеси та зростання бюджетного навантаження на державу. У таких умовах забезпечення стабільності пенсійних виплат стає важливим чинником підтримання соціальної стабільності та збереження базового рівня добробуту значної частини населення. При цьому довгострокова модернізація ПС повинна передбачати її адаптацію до нових соціально-економічних реалій, включаючи розвиток багаторівневої моделі ПЗ, стимулювання довшої економічної активності населення та посилення зв'язку між трудовою участю громадян і рівнем їхнього ПЗ.

Таким чином, модернізація СП України має здійснюватися у напрямі формування трансформаційної моделі, яка інтегрує принципи соціальних інвестицій, соціальної стійкості та інституційної модернізації соціальних систем. Саме така модель дозволяє забезпечити не лише подолання поточних соціально-економічних викликів, спричинених війною, але й створити передумови для довгострокового розвитку людського потенціалу та відновлення соціальної консолідації суспільства [102].

Аналіз трансформації пріоритетів державної СП України свідчить, що повномасштабна війна суттєво змінила стратегічні орієнтири соціального

Таблиця 3.5

Трансформація пріоритетів державної соціальної політики України в умовах війни

Напрямок СП	Пріоритети до 2022 року	Пріоритети в умовах війни (2022–2024)
СЗХ	Підтримка соціально вразливих груп (пенсіонери, малозабезпечені сім'ї, особи з інвалідністю)	Масштабна підтримка ВПО, постраждалого населення та громадян, які втратили житло [82]
ПЗ	Стабільність функціонування ПС, підвищення рівня пенсійних виплат	Забезпечення безперервності виплат в умовах війни та економічної нестабільності [113]
СПО	Розвиток мережі соціальних служб та впровадження стандартів СПО	Адаптація системи СПО до кризових умов, надання екстреної соціальної допомоги
Політика зайнятості	Зниження рівня безробіття, розвиток ринку праці	Підтримка зайнятості населення, працевлаштування ВПО
Сімейна політика	Підтримка сімей з дітьми, демографічна політика	СЗХ сімей військовослужбовців, підтримка сімей, які постраждали від війни
Ветеранська політика	Соціальна підтримка учасників бойових дій	Розширення системи соціальної підтримки ветеранів війни та членів їхніх сімей [114]
Соціальна інфраструктура	Розвиток закладів освіти, медицини та соціального обслуговування	Відновлення зруйнованої соціальної інфраструктури та забезпечення доступності СПО
Цифровізація соціальної сфери	Впровадження електронних сервісів у системі СЗХ	Масштабна цифровізація СПО та дистанційне надання соціальної допомоги
Соціальна безпека	Забезпечення соціальної стабільності та зниження соціальної нерівності	Забезпечення соціальної стійкості суспільства та підтримка громад у кризових умовах [102]

розвитку держави. Якщо до 2022 року основна увага приділялася поступовому вдосконаленню системи СЗХ та розвитку СПО, то в умовах війни СП набула переважно антикризового характеру [111]. В умовах війни СП держави спрямовується передусім на підтримку населення, яке постраждало від

військових дій, забезпечення соціальної безпеки суспільства та збереження людського потенціалу країни. Водночас важливим напрямом державної політики стає підготовка до післявоєнного відновлення соціальної інфраструктури та формування нових механізмів соціальної підтримки населення.

Таким чином, сучасна трансформація СП України характеризується переходом від традиційної моделі СЗХ до комплексної системи забезпечення соціальної стійкості держави в умовах тривалих кризових викликів [105].

Запропонована концептуальна модель відображає логіку трансформації державної СП України під впливом сучасних кризових факторів, зокрема повномасштабної війни. Її основу становить взаємозв'язок між зовнішніми викликами, трансформацією системи ПУ та зміною стратегічних пріоритетів СП держави.

Першим елементом моделі виступають зовнішні та внутрішні виклики, що формують нові умови функціонування соціальної сфери. До них належать військові дії, масштабні демографічні переміщення населення, економічні втрати, руйнування соціальної інфраструктури та зростання потреб у соціальній підтримці населення.

Під впливом зазначених факторів відбувається трансформація системи ПУ соціальною сферою, що передбачає адаптацію інституційних механізмів ПУ, впровадження цифрових технологій у систему СПО, а також розширення інструментів соціальної підтримки населення [106].

Центральним елементом моделі є зміна пріоритетів державної СП, яка проявляється у переорієнтації соціальних програм на вирішення найбільш актуальних соціальних проблем, спричинених воєнними подіями. Серед ключових пріоритетів можна виділити:

- СЗХ ВПО;
- підтримку військовослужбовців та ветеранів;
- забезпечення соціальної безпеки населення;
- відновлення соціальної інфраструктури;
- розвиток системи СПО;

– цифровізацію соціальної сфери.

Рис. 3.1. Авторська концептуальна модель трансформації пріоритетів соціальної політики

Реалізація зазначених пріоритетів здійснюється за допомогою інструментів СП, серед яких важливе місце займають державні соціальні програми, механізми соціальних трансфертів, інституційні реформи, а також партнерство держави з міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

Кінцевою метою трансформації СП є забезпечення соціальної стійкості держави, що передбачає підтримання соціальної стабільності суспільства, підвищення рівня соціальної безпеки населення, відновлення людського потенціалу та створення передумов для післявоєнного розвитку країни.

Системний аналіз сучасного стану та ключових проблем державної СП в Україні засвідчує необхідність її глибокої трансформації, орієнтованої на підвищення ефективності, інклюзивності та адаптивності до динамічних соціально-економічних умов. Така трансформація має ґрунтуватися на комплексному підході, що поєднує інституційні зміни, модернізацію механізмів управління та переорієнтацію політики на потреби людини як центрального елемента соціальної системи.

Першочерговим напрямом трансформації є підвищення адресності соціальної підтримки шляхом переходу від категоріального до потребоорієнтованого підходу. Це передбачає впровадження сучасних інструментів оцінювання соціально-економічного становища домогосподарств, удосконалення механізмів верифікації отримувачів соціальної допомоги та інтеграцію інформаційних систем для забезпечення більш точного розподілу ресурсів. У результаті це дозволить мінімізувати нецільове використання коштів і підвищити ефективність соціальних програм.

Другим важливим напрямом є інституційна інтеграція системи СЗХ, що передбачає подолання її фрагментованості та створення єдиного координаційного середовища. Реалізація цього підходу пов'язана з розвитком інтегрованих соціальних сервісів, впровадженням принципу «єдиного вікна» та посиленням міжвідомчої взаємодії. Це сприятиме спрощенню доступу громадян до СПО і підвищенню прозорості функціонування системи.

Важливим елементом трансформації є цифровізація СП, яка має стати інструментом підвищення її прозорості та доступності. Розвиток електронних реєстрів, автоматизація процесів призначення соціальних виплат, використання аналітичних платформ для моніторингу соціальних показників дозволять забезпечити більш оперативне прийняття управлінських рішень і

зменшити адміністративні витрати. Водночас цифровізація повинна супроводжуватися заходами щодо забезпечення цифрової інклюзії, щоб уникнути поглиблення соціальної нерівності.

Окремого значення набуває трансформація фінансових механізмів СП, яка має бути спрямована на підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів [90]. Це передбачає впровадження програмно-цільового підходу до фінансування соціальних програм, посилення контролю за результативністю витрат та орієнтацію на досягнення конкретних соціальних результатів. У цьому контексті важливо також розвивати механізми державно-приватного партнерства та залучення додаткових ресурсів для фінансування СП.

Актуальним напрямом є розвиток інклюзивної СП, орієнтованої на врахування потреб різних соціальних груп. Це передбачає розробку спеціалізованих програм для підтримки ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю та літніх людей, а також забезпечення рівного доступу до базових СПО [117]. Важливим аспектом є також інтеграція підходів, спрямованих на гендерну рівність та соціальну справедливість.

У контексті сучасних викликів особливої актуальності набуває розвиток партисипативного управління, яке передбачає активне залучення громадськості до процесів формування та реалізації СП. Розширення можливостей для участі громадян, громадських організацій та місцевих громад у прийнятті рішень сприятиме підвищенню легітимності СП та її відповідності реальним потребам населення. Це також створює передумови для впровадження інноваційних підходів і підвищення ефективності соціальних програм.

Крім того, трансформація СП має передбачати підвищення інституційної спроможності органів ПУ. Це включає розвиток кадрового потенціалу, впровадження сучасних методів аналізу та прогнозування, а також використання доказового підходу до формування політики. Підвищення професійного рівня державних службовців і розвиток аналітичної інфраструктури є необхідними умовами для реалізації ефективних реформ.

З огляду на європейський вектор розвитку України, важливим напрямом є гармонізація СП з європейськими стандартами, що передбачає адаптацію національного законодавства, впровадження принципів соціальної держави та забезпечення відповідності соціальних гарантій міжнародним нормам. Це сприятиме інтеграції України у європейський соціальний простір [118] і підвищенню рівня СЗХ населення.

Таким чином, трансформація державної СП України має здійснюватися на основі комплексного підходу, який поєднує підвищення адресності, інституційну інтеграцію, цифровізацію, розвиток інклюзивності та посилення участі громадян. Реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати ефективну, справедливу та стійку систему СЗХ, здатну адекватно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати підвищення якості життя населення.

3.3. Удосконалення алгоритмів публічного управління реалізацією трансформаційної моделі соціальної політики в умовах повоєнного відновлення

В нинішніх екстремальних умовах система СП поступово трансформується і набуває нового функціонального значення у структурі суспільного відтворення як складова суспільної стабілізації. У такому розумінні національна система СП, навіть із урахуванням діяльності недержавних інституцій, за своїми масштабами може бути більш цілеспрямованою та адресною порівняно з сучасною моделлю. Її ресурси будуть зосереджені передусім на підтримці тих осіб і соціальних спільнот, які об'єктивно не спроможні самостійно подолати негативні наслідки соціальних ризиків і потребують інституційної допомоги держави або суспільства.

Водночас інституційне виокремлення окремих підсистем СП у структурі ДУ не означає їх повної автономності або ізольованості. Навпаки, ефективне функціонування СП потребує тісної взаємодії між різними інституціями та управлінськими рівнями. Разом із тим стратегічна координація та оперативне управління такими процесами значно ефективніше здійснюються у межах єдиного інституційного центру, наприклад відповідного профільного міністерства, що забезпечує узгодженість СП.

Для ефективної реалізації функцій СП необхідним є постійний обмін інформацією між різними інституціями, які безпосередньо взаємодіють з громадянами. Йдеться, зокрема, про представників місцевих адміністративних структур, освітніх установ, закладів охорони здоров'я, соціальних служб, правоохоронних органів, а також інших організацій, діяльність яких пов'язана з роботою з населенням. Саме такі інституції можуть виступати важливими джерелами інформації про потенційні соціальні ризики та потреби громадян у соціальній підтримці.

У цьому контексті перспективну систему СП України доцільно розглядати як багаторівневу та багатокомпонентну структуру, що включає декілька ключових елементів.

По-перше, її організаційна модель передбачає функціонування трьох основних секторів: державного, недержавного та змішаного. Така структура відповідає сучасним тенденціям розвитку соціальної сфери, які передбачають активне залучення громадянського суспільства та приватного сектору до реалізації соціальних програм і надання СПО.

По-друге, система СП може реалізовуватися через три базові функціональні напрями діяльності, що охоплюють ідентифікацію потреб населення, відновлення соціальної спроможності осіб, які опинились в зоні дії соціальних ризиків, а також підтримку належного рівня соціальної інтеграції та життєдіяльності громадян.

По-третє, у структурі СП доцільно виокремити три типи соціальної підтримки: системну, організовану та неформальну. Такий підхід дозволяє врахувати як інституційні механізми державної політики, так і роль соціальних мереж взаємодопомоги, сімейних відносин та громадських ініціатив у забезпеченні соціальної підтримки населення [119].

Крім того, система СП включає різноманітні соціальні інститути, зокрема механізми соціальної допомоги, соціального страхування, соціального обслуговування та інші форми соціальної підтримки, які забезпечують реалізацію державних соціальних гарантій. У межах цієї системи можуть функціонувати окремі підгалузі СП, серед яких соціальна допомога, соціальна підтримка, СПО, соціальна опіка, соціальне страхування та СЗ.

Важливим елементом функціонування системи СП є також сукупність системоутворюючих і допоміжних суб'єктів та об'єктів соціальної взаємодії, які забезпечують реалізацію відповідних соціальних програм і механізмів підтримки населення.

З урахуванням цього структуру системи СП у межах запропонованої функціональної моделі доцільно розглядати через три взаємопов'язані

компоненти: інституційну, функціонально-діяльнісну та суб'єктно-об'єктну структури.

Інституційна складова функціональної моделі СП охоплює сукупність формалізованих соціальних інститутів, які реалізують різні види соціальної підтримки. Такі інститути можуть бути згруповані за принципом організаційної належності до державного, недержавного або змішаного секторів. Поряд із цим важливу роль відіграють первинні соціальні інститути, у межах яких формуються базові соціальні відносини між суб'єктами та об'єктами СП, зокрема сім'я, держава, громадські об'єднання та інші соціальні структури.

Виокремлення таких інститутів як базових або інфраструктурних уможливорює фіксацію закономірностей функціонування СП та динаміки соціальних процесів. Наприклад, різні типи сімейних структур можуть по-різному визначати пріоритети міжпоколінської підтримки, що безпосередньо впливає на характер соціальних трансфертів та механізми соціальної солідарності у суспільстві.

Функціонально-діяльнісна складова запропонованої моделі СП відображає систему конкретних функцій і напрямів діяльності, спрямованих на реалізацію її основної стратегічної мети – збереження та розвиток людського і соціального капіталу. У межах цієї функції формуються конкретні завдання та управлінські рішення, які на нижчих рівнях управління трансформуються у систему цілей, програм і видів діяльності, спрямованих на реалізацію державної СП.

Особливе місце у структурі СП займає сім'я як один із базових соціальних інститутів, у межах якого формуються первинні механізми соціальної підтримки, солідарності та міжпоколінської взаємодії. Саме сімейне середовище виступає першою ланкою у системі забезпечення соціальної безпеки особи, оскільки через сімейні відносини здійснюється первинний розподіл ресурсів, догляд за дітьми, людьми похилого віку та особами, які потребують додаткової підтримки. У сучасних умовах роль сім'ї у системі СП набуває особливої актуальності, оскільки демографічні зміни, старіння населення та трансформація ринку праці зумовлюють необхідність посилення міжпоколінської підтримки. Водночас

ефективність реалізації сімейних функцій значною мірою залежить від наявності умов для поєднання трудової діяльності та сімейних обов'язків, розвитку системи догляду за дітьми та підтримки сімей з уразливих соціальних груп [120]. У такому контексті сім'я виступає не лише об'єктом СП, але й активним суб'єктом формування соціального капіталу суспільства.

Важливою тенденцією розвитку сучасних систем СП є їх активна цифрова трансформація, що знаходить відображення у формуванні так званої електронної СП (e-social policy). Цифровізація СП полегшує доступ громадян до СПО та підвищенню прозорості розподілу соціальних ресурсів. Запровадження електронних реєстрів отримувачів соціальної допомоги, цифрових платформ надання СПО, систем дистанційного моніторингу соціальних програм та інтегрованих інформаційних баз даних дозволяє значно підвищити адресність соціальної підтримки та зменшити адміністративні витрати. Для України цифровізація СП набуває особливого значення в умовах війни та значних внутрішніх переміщень населення, оскільки цифрові інструменти забезпечують оперативне надання допомоги, координацію діяльності різних інституцій та більш ефективно управління соціальними ресурсами держави.

Суб'єктно-об'єктний вимір функціональної моделі системи СЗХ формується сукупністю основних, або системоутворюючих, а також додаткових суб'єктів і об'єктів СЗХ. При цьому суб'єкти системи можуть бути диференційовані за рівнями їх функціонування та обсягом повноважень у процесі реалізації СП.

Варто зазначити, що елементарні форми соціальної підтримки, які історично присутні у будь-якому суспільстві, у межах такої моделі скоріше належать до додаткових компонентів системи СП, ніж до її системоутворюючих елементів. Їх існування зумовлене природною потребою суспільства у взаємодопомозі та солідарності, однак вони не визначають інституційну основу національної системи СП. Включення до структури моделі так званих умовно слабких або потенційних об'єктів СЗХ відображає наявність у суспільстві різноманітних потреб у соціальній підтримці, які не завжди безпосередньо

пов'язані із забезпеченням збереження чи примноження людського та соціального капіталу, але формують запит на відповідні соціальні механізми.

Формування системи управління СП доцільно розглядати у контексті загальної логіки організації ДУ. З огляду на необхідність забезпечення цілісності та системності регулювання процесів відтворення населення, у структурі виконавчої влади доцільним є функціонування єдиного профільного органу ДУ – Міністерства розвитку соціального капіталу, у компетенції якого мають перебувати питання формування та координації державної політики у ключових сферах розвитку людського і соціального капіталу, зокрема у галузях охорони здоров'я, безперервної освіти, СЗ та ПЗ, соціального страхування і СЗХ населення. Поряд із цим важливими складовими такої системи управління виступають механізми регулювання умов праці, трудових відносин та екологічної безпеки, оскільки саме ці чинники безпосередньо впливають на збереження та розвиток людського потенціалу.

Інтеграція відповідних функцій у межах одного профільного міністерства [119] обумовлюється необхідністю подолання фрагментарності ДУ, а також мінімізацію адміністративних бар'єрів та міжвідомчих суперечностей, що можуть виникати між органами влади з подібними стратегічними цілями. Такий підхід дозволяє забезпечити більш ефективну координацію державної політики, спрямованої на регулювання процесів відтворення населення як єдиного об'єкта ДУ, водночас зберігаючи функціональну специфіку окремих підсистем СП.

Водночас система СП характеризується обмеженим рівнем керованості, оскільки поряд із формалізованими інституційними механізмами вона включає елементи стихійної соціально-економічної активності. У зв'язку з цим ефективне управління такою системою потребує формування чіткої ієрархічної організаційно-управлінської структури, що передбачає реалізацію основних управлінських функцій [98]. Важливим елементом такої структури є також визначення механізмів взаємодії із додатковими суб'єктами та об'єктами СЗХ, включаючи встановлення процедур доступу до системи, механізмів регулювання

їх діяльності та інструментів оцінювання ефективності й результативності спільної реалізації соціальних програм і заходів.

Узагальнення теоретичних підходів до розвитку СП, а також аналіз інституційних механізмів функціонування СЗХ дозволили сформувавши авторську функціональну модель системи СЗХ України. Зазначена модель базується на інтеграції інституційного, функціонально-діяльнісного та суб'єктно-об'єктного підходів до організації СЗХ та передбачає розгляд відповідної системи як складного багаторівневого соціально-управлінського механізму, спрямованого на забезпечення збереження, відтворення та розвитку людського і соціального капіталу. Особливістю запропонованої моделі є поєднання різних секторів реалізації СЗХ (державного, недержавного та змішаного), багаторівневої структури суб'єктів управління, а також системи функцій і інституційних механізмів, що забезпечують реалізацію державної СП в умовах війни та повоєнного відновлення.

Таким чином, запропонована функціональна модель системи СЗХ відображає комплексний характер сучасної СП та дозволяє розглядати її як інтегровану систему взаємопов'язаних інститутів, функцій і суб'єктів управління. Її концептуальна цінність полягає у можливості системно поєднати різні рівні реалізації СЗХ – від первинних соціальних інститутів і неформальних механізмів підтримки до інституціоналізованих державних механізмів регулювання соціальної сфери. Такий підхід дозволяє забезпечити більш ефективну координацію СП, підвищити адресність соціальної підтримки населення та сприяти формуванню умов для сталого відтворення людського і соціального капіталу [121]. У стратегічному вимірі реалізація запропонованої моделі спрямована на формування збалансованої системи СЗХ, здатної адаптуватися до соціально-економічних викликів сучасності, включаючи демографічні трансформації, економічну нестабільність та наслідки воєнних і кризових процесів, що визначають специфіку розвитку СП України.

Система управління СП має формуватися відповідно до адміністративно-територіального устрою держави та чинної моделі ПУ. Вона повинна бути

багаторівневою за своєю структурою та поєднувати елементи як державного, так і недержавного (громадського) секторів. Враховуючи, що згідно з Конституцією України вищі органи державної влади наділені повноваженнями у сфері СП [122], а також здійснюють вплив на інші ключові параметри, що визначають функціонування СП, політичне керівництво держави доцільно розглядати як її найвищий рівень управління.

Необхідність ефективного управління СП має об'єктивний і постійний характер, що зумовлено обмеженими можливостями саморегуляції та саморозвитку таких систем. Залежно від конкретних історичних та соціально-економічних умов, підходи до управління можуть зазнавати трансформацій – від директивно-адміністративних до більш гнучких, індикативних моделей.

У межах запропонованого підходу органи управління сферою культури не виділяються як самостійний елемент системи. Така позиція ґрунтується на припущенні, що в соціальній державі пряме адміністративне втручання у культурну сферу є недоцільним. Водночас реалізація програм розвитку культури та збереження культурної спадщини [123] залишається необхідною умовою формування людського і соціального капіталу та може здійснюватися в рамках ширшої системи регулювання середовища, яка охоплює як природні, так і соціальні компоненти.

Крім того, за умов такої організації ПУ процесами відтворення населення використання виключно програмного підходу до регулювання об'єктів СЗ, що широко застосовується в міжнародній практиці, зокрема в кризові або перехідні періоди, є недостатньо ефективним. Натомість більш доцільним є впровадження гнучких управлінських механізмів у поєднанні з систематичним моніторингом соціально-економічного середовища, що дозволяє запобігати розширенню існуючих та виникненню нових груп отримувачів соціальної підтримки.

У сучасній науковій практиці оцінювання державної СП здійснюється на основі системи критеріїв, які дозволяють комплексно аналізувати її результативність.

До основних критеріїв оцінювання СП можна віднести:

1. Результативність. Цей критерій відображає ступінь досягнення поставлених цілей СП та ефективність реалізації соціальних програм.

2. Ефективність використання ресурсів. Передбачає оцінювання співвідношення між витраченими ресурсами та отриманими результатами.

3. Адресність соціальної допомоги. Характеризує рівень спрямованості соціальної підтримки на найбільш вразливі категорії населення.

4. Доступність СПО. Відображає можливість населення отримувати СПО незалежно від місця проживання або соціального статусу.

5. Інституційна спроможність. Характеризує здатність органів публічної влади ефективно реалізовувати державну СП.

Оцінювання трансформації СП здійснюється з використанням різноманітних методичних інструментів, які дозволяють аналізувати соціально-економічні процеси та визначати ефективність управлінських рішень.

Серед основних методів оцінювання СП можна виділити:

- статистичний аналіз соціальних показників, який дозволяє визначити динаміку соціально-економічного розвитку;
- порівняльний аналіз, що передбачає зіставлення результатів реалізації СП у різних країнах або регіонах;
- експертні оцінки, які використовуються для аналізу ефективності державних програм;
- соціологічні дослідження, що дозволяють визначити рівень задоволеності населення якістю СПО.

Застосування комплексного підходу до оцінювання СП дозволяє отримати більш об'єктивне уявлення про її ефективність та визначити напрями подальшого вдосконалення ПУ соціальною сферою.

Важливим елементом оцінювання трансформації СП є формування системи індикаторів, які дозволяють кількісно оцінювати результати її реалізації.

До основних груп індикаторів можна віднести:

- соціально-економічні індикатори (рівень зайнятості, рівень бідності, рівень доходів населення);

- демографічні індикатори (народжуваність, смертність, тривалість життя);
- індикатори доступності СПО (охоплення населення соціальними програмами);
- індикатори соціальної інтеграції (рівень соціальної мобільності, участь громадян у суспільному житті).

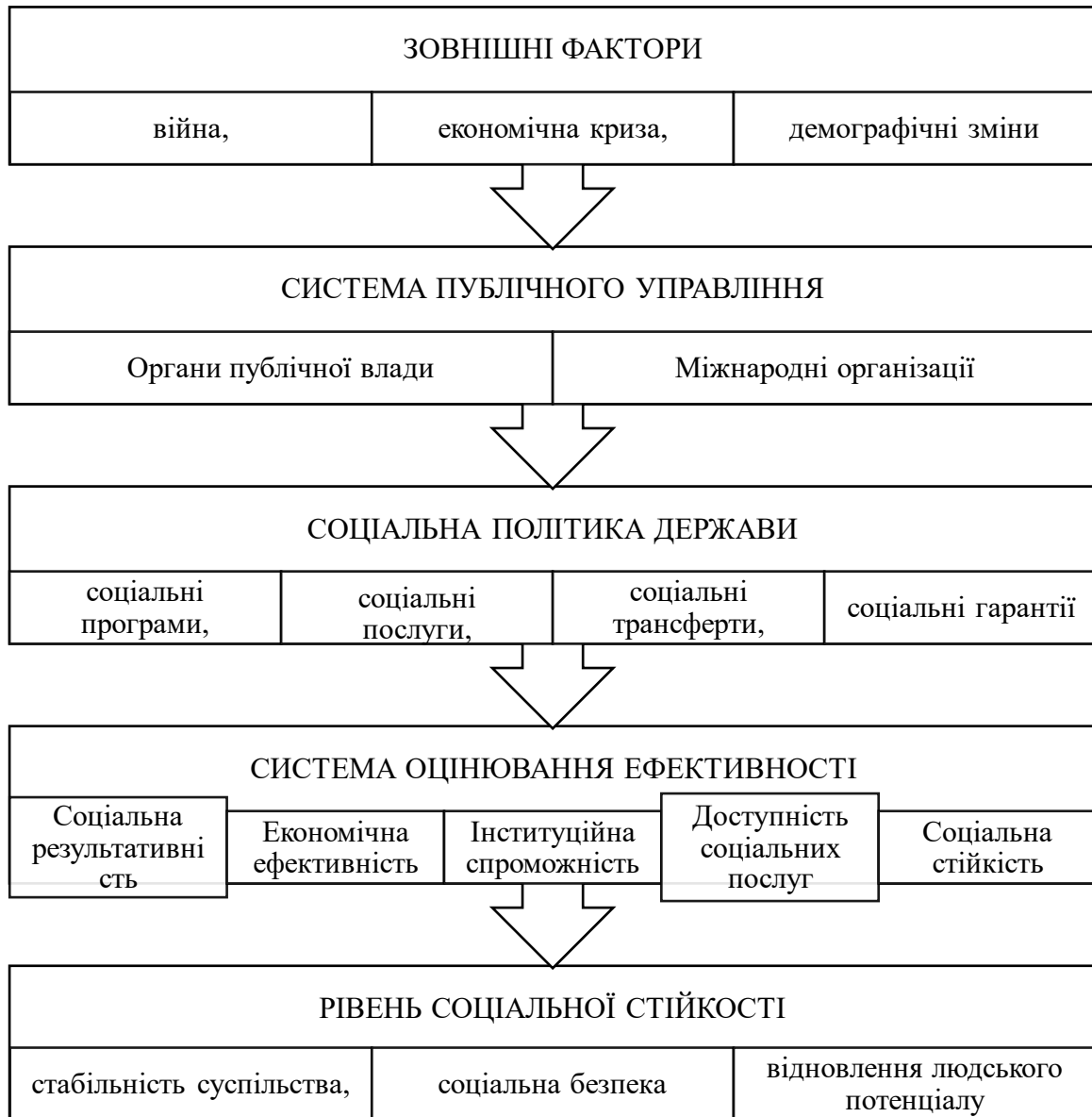

Рис. 3.2. Авторська модель оцінювання ефективності державної соціальної політики

Використання системи індикаторів дозволяє проводити комплексний аналіз СП та визначати її вплив на соціальний розвиток суспільства.

Оцінювання трансформації СП є важливим інструментом підвищення ефективності ПУ. Воно дозволяє визначити сильні та слабкі сторони реалізації СП, а також сформулювати рекомендації щодо її вдосконалення.

У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція результатів оцінювання СП у процес прийняття управлінських рішень. Це дозволяє забезпечити більш обґрунтоване планування соціальних програм та підвищити ефективність використання державних ресурсів.

Таким чином, оцінювання трансформації СП в умовах кризових явищ є важливим елементом системи ПУ соціальною сферою. Використання сучасних методологічних підходів до оцінювання дозволяє підвищити ефективність державної СП та забезпечити її відповідність сучасним суспільним потребам.

Таблиця 3.6

Авторська матриця оцінювання ефективності державної соціальної політики

Критерій оцінювання	Основні індикатори	Значення для соціальної політики
Соціальна результативність	рівень бідності, рівень соціальної підтримки населення, охоплення соціальними програмами	характеризує вплив соціальної політики на рівень життя населення
Економічна ефективність	частка соціальних видатків у бюджеті, ефективність використання бюджетних коштів	відображає раціональність використання державних ресурсів
Інституційна спроможність	ефективність державних інституцій, рівень координації між органами влади	характеризує якість управління соціальною сферою
Доступність соціальних послуг	територіальна доступність соціальних послуг, цифровізація соціальної сфери	визначає рівень доступу громадян до соціальної підтримки
Соціальна стійкість	рівень соціальної стабільності, інтеграція ВПО, підтримка ветеранів	характеризує здатність суспільства адаптуватися до кризових умов

Наразі особливого значення набуває формування системи оцінювання СП, що включає аналіз результативності соціальних програм, ефективності

використання ресурсів, рівня доступності СПО та інституційної спроможності органів публічної влади. Такий підхід дозволяє забезпечити більш ефективне управління соціальною сферою та створити передумови для підвищення соціальної стійкості держави.

Запропонована авторська модель оцінювання ефективності державної СП базується на комплексному підході до аналізу функціонування соціальної сфери в умовах кризових викликів. Вона передбачає оцінювання СП за кількома взаємопов'язаними критеріями, що дозволяє визначити її вплив на соціально-економічний розвиток держави.

Першим елементом моделі виступають зовнішні фактори, які формують умови реалізації СП. У сучасних умовах ключовим таким фактором є військова агресія, що спричиняє значні соціально-економічні наслідки, зокрема зростання соціальної нерівності, переміщення населення та руйнування соціальної інфраструктури.

Наступним елементом є система ПУ, яка включає державні інституції, органи місцевого самоврядування та міжнародні організації. Саме вони забезпечують реалізацію СП та формування відповідних соціальних програм.

Центральним компонентом моделі є державна СП, що реалізується через систему соціальних програм, соціальних трансфертів, соціальних гарантій та СПО. Ефективність її реалізації визначається за допомогою системи оцінювання, що включає п'ять основних критеріїв: соціальну результативність, економічну ефективність, інституційну спроможність, доступність СПО та рівень соціальної стійкості.

Запропонована система індикаторів дозволяє здійснювати комплексний аналіз ефективності СП та визначати її вплив на соціальний розвиток держави. Особливу увагу в межах моделі приділено показникам соціальної стійкості, що характеризують здатність суспільства адаптуватися до кризових умов та підтримувати соціальну стабільність.

Кінцевим результатом реалізації ефективної СП є забезпечення соціальної стійкості держави, що проявляється у стабільності соціальних процесів,

підвищенні рівня соціальної безпеки населення та відновленні людського потенціалу країни.

Імплементація запропонованої трансформаційної моделі СП у коротко- та середньостроковій перспективі об'єктивно супроводжуватиметься низкою системних ускладнень, детермінованих сукупністю чинників, окреслених у попередньому аналізі. Зазначені чинники, будучи іманентними характеристиками сучасного українського суспільства, істотно впливають на параметри організації, управління та результативності функціонування СП як інтегрального елементу загальнонаціональної системи життєзабезпечення населення.

Зокрема, трансформаційна інерція соціально-економічних відносин зумовлює відтворення рудиментарних форм класового антагонізму, притаманного індустріальному етапу розвитку. Це проявляється у збереженні конфліктно орієнтованих поведінкових патернів серед ключових соціальних акторів – найманих працівників, роботодавців, управлінського персоналу та представників державного апарату. Відповідні установки зумовлюють домінування дистрибутивних конфліктів над кооперативними практиками соціального партнерства. Унаслідок цього відбувається, по-перше, звуження соціально-економічної бази суспільства через переважання неінвестиційних форм споживання, а по-друге – інтенсифікація процесів розширення контингенту реципієнтів заходів СП, що зумовлюється:

1. поширенням станів хронічної соціально-психологічної фрустрації, які негативно впливають на стан суспільного здоров'я та сприяють зростанню соціально детермінованих захворювань;

2. формуванням девіантно-утилітарних моделей поведінки, орієнтованих на отримання максимальних соціальних вигод шляхом маніпуляцій інституційними механізмами (зловживання соціальними трансфертами, створення фіктивних підстав для отримання допомоги, прагнення до мінімізації участі у продуктивній діяльності тощо).

Додатковим дестабілізуючим чинником виступає інституційна інерція в органах, відповідальних за реалізацію СП. Значна частина адміністративного апарату, функціонуючи в межах усталених практик або керуючись корпоративними інтересами, демонструє обмежену адаптивність до нових нормативно-правових та соціально-економічних умов. За таких обставин одним із потенційно ефективних, хоча й організаційно складних інструментів трансформації є кадрова ротація або повне оновлення персонального складу відповідних інституцій. Емпіричний досвід засвідчує, що нові суб'єкти управління, не обтяжені попередніми інституційними практиками, більшою мірою схильні до некритичного сприйняття оновлених регуляторних норм і управлінських технологій, що за умов належного контролю може сприяти підвищенню ефективності функціонування системи.

Водночас наявна інституційна інфраструктура СП може бути використана як базис для її подальшої модернізації за умови усунення концептуальних і функціональних диспропорцій у розумінні її сутності, цільових орієнтирів, функціонального призначення та інструментального забезпечення серед управлінського та виконавчого персоналу.

У цьому контексті до пріоритетних напрямів державної управлінської діяльності та суспільної консолідації доцільно віднести:

1. Формування стратегічно орієнтованого комплексу заходів, спрямованих на трансформацію соціально-економічних і соціокультурних передумов функціонування СП.
2. Інституціоналізацію та структуризацію національної системи СП, включаючи оптимізацію її організаційно-управлінських підсистем.
3. Розроблення ефективних механізмів моніторингу, контролю та оцінювання діяльності суб'єктів реалізації СП з урахуванням принципів результативності та підзвітності.

Таким чином, збереження існуючої моделі функціонування СП без її суттєвої трансформації є малоефективним і потребує впровадження комплексних, системно узгоджених змін, спрямованих на підвищення

адаптивності, результативності та соціальної орієнтованості відповідних інституційних механізмів.

Враховуючи те, що значна частина населення й надалі ототожнює соціальне страхування, соціальне та ПЗ із СП, розглядаючи себе як її основний об'єкт, а державу – як ключового суб'єкта реалізації, особливої актуальності набуває низка дискусійних питань, що визначають концептуальні засади її подальшого розвитку, зокрема:

- визначення пріоритетності соціальних ризиків і категорій населення, які підлягають підтримці в межах СП;

- баланс прав та обов'язків економічно активного і неактивного населення;

- взаємна відповідальність різних соціальних груп, а також інтерпретація міжпоколінної справедливості та відповідальності перед майбутніми поколіннями;

- обґрунтування параметрів ПЗ, включаючи пенсійний вік, порядок і умови призначення виплат;

- механізми трансформації відкладеного споживання у поточне, зокрема інструменти індексації, валоризації та можливого обмеження соціальних виплат;

- інституційні засади прийняття рішень у критичних сферах, пов'язаних із життям і здоров'ям людини;

- оцінка соціальної значущості різних видів трудової діяльності та відповідність системи винагороди їх суспільній корисності;

- співвідношення індивідуальної свободи та суспільних зобов'язань;

- формування етичних норм і поведінкових моделей у контексті соціальної відповідальності індивідів, груп і суспільства загалом;

- регламентація прав і обов'язків членів сім'ї, включаючи взаємовідносини між батьками та дітьми, а також співвідношення прав сім'ї та особистості;

- визначення структури, обсягу та механізмів надання соціально значущих благ у системі життєзабезпечення населення;

- встановлення професійно-етичних стандартів діяльності представників соціально значущих професій (освітян, медиків, соціальних працівників тощо);

- інституційні умови публічного обговорення соціальних проблем, включаючи питання регулювання інформаційного простору;
- створення передумов для розвитку механізмів самозахисту особистості як складової сучасної СП.

У контексті модернізації інструментарію СП одним із перспективних механізмів підвищення ефективності надання СПО є впровадження інституту соціального контракту.

Соціальний контракт доцільно розглядати як тристоронню інституційну угоду, що фіксує взаємні зобов'язання між малозабезпеченою особою або домогосподарством, уповноваженими органами, що реалізують соціальну політику, та органами місцевого самоврядування. Такий інструмент передбачає не лише надання підтримки, але й активізацію поведінкових стратегій отримувачів допомоги.

Функціональне призначення соціального контракту полягає у вирішенні низки ключових завдань, серед яких:

1. забезпечення адресності соціальної підтримки шляхом надання грошових виплат, СПО або натуральної допомоги з метою подолання СЖО, на основі індивідуалізованих програм соціальної адаптації;
2. сприяння соціальній реінтеграції малозабезпечених верств населення, підвищення рівня їхньої соціальної відповідальності, а також мінімізація утриманських установок через стимулювання до економічної та соціальної активності.

Таким чином, впровадження механізму соціального контракту відповідає сучасним підходам до трансформації СП у напрямі підвищення її адресності, ефективності та орієнтації на активізацію людського потенціалу.

Програма індивідуальної соціальної адаптації доцільно інтерпретувати як структурований комплекс узгоджених дій сторін соціального контракту, спрямований на подолання СЖО малозабезпеченого домогосподарства або самотньої особи. Така програма розробляється уповноваженими органами, що

реалізують СП, у тісній взаємодії з отримувачем допомоги та передбачає індивідуалізований підхід до вирішення його соціально-економічних проблем.

Соціальний супровід соціального контракту слід розглядати як системну та послідовну взаємодію між суб'єктами реалізації СП та отримувачем соціальної підтримки, спрямовану на досягнення визначених цілей і забезпечення сталості позитивних змін у соціальному статусі останнього.

Застосування механізму соціального контракту потенційно забезпечує досягнення таких результатів:

1. формування передумов для самостійного подолання малозабезпеченими верствами населення складних життєвих обставин, зокрема пов'язаних із недостатнім рівнем доходів;
2. підвищення рівня та якості життя отримувачів соціальної підтримки шляхом стимулювання формування стабільних джерел доходу, як у грошовій, так і в натуральній формі;
3. зниження ризиків хронічної бідності та соціальної маргіналізації, а також пом'якшення проявів соціально-економічної нерівності.

У ширшому теоретико-методологічному контексті слід зазначити, що незалежно від домінуючих суспільних оцінок чи політичних орієнтацій, з позицій економічної раціональності та досягнення суспільно значущих цілей, функціональна роль кожного елемента соціальної системи повинна характеризуватися принаймні нейтральною, а в ідеалі – позитивною суспільною корисністю. У протилежному випадку, за умов накопичення сукупної негативної корисності, відбувається зниження ефективності функціонування соціально-економічної системи, що у граничному вимірі може загрожувати її відтворенню. У зв'язку з цим до суспільно корисних і таких, що підлягають винагородженню, можуть бути віднесені різні форми діяльності, спрямовані на відтворення та розвиток людського капіталу, включаючи, зокрема, сімейно-доглядову працю.

У перехідних соціально-економічних умовах модель СП може функціонувати у формі функціонально-нормативної системи, яка найбільш адекватно відповідає поточним викликам. Такий підхід дозволяє, з одного боку,

зберегти базові функції соціальної підтримки населення, а з іншого – забезпечити регулювання навантаження на систему життєзабезпечення держави без істотного зниження мотивації до продуктивної, суспільно корисної діяльності.

Важливим елементом запропонованої моделі є принцип активізації всіх суб'єктів СП. Йдеться не лише про підвищення проактивності органів ПУ у виявленні потенційних отримувачів підтримки, але й про стимулювання самих індивідів до розвитку власного потенціалу самозабезпечення та самозахисту. Реалізація такого підходу створює передумови для підвищення ефективності функціонування системи СП, зокрема у частині збереження та примноження людського і соціального капіталу.

Водночас, враховуючи специфіку інституційного розвитку соціальної сфери в Україні, особливості національної економіки, процесів державотворення, а також наявні виклики реформування соціальної сфери, доцільним є формування щонайменше двох взаємопов'язаних моделей СП: функціонально-нормативної та трансформаційної. Такі моделі повинні враховувати як існуючу інституційну структуру, так і специфічні фактори її функціонування, зокрема рівень суспільної довіри до органів державної влади.

Висновки до розділу 3

1. У результаті проведеного аналізу теоретико-методологічних засад та практичних аспектів функціонування СП встановлено, що її сучасна трансформація в Україні потребує комплексного та системно узгодженого підходу, орієнтованого на підвищення ефективності, адресності та соціальної результативності відповідних інституційних механізмів.

У розділі здійснено комплексний теоретико-аналітичний розгляд трансформації державної СП України в умовах воєнного стану, що дозволило виявити ключові закономірності розвитку нормативно-правового забезпечення соціальної сфери, а також визначити особливості адаптації механізмів СЗХ населення до нових соціально-економічних викликів.

Проведений аналіз засвідчив, що СП держави у період воєнного стану є драйвером соціальної стабілізації суспільства та підтримання соціальної безпеки держави. Масштабні соціально-економічні трансформації, спричинені воєнною агресією, зумовили необхідність оперативного перегляду традиційних підходів до формування та реалізації СП, що проявилось у значному оновленні нормативно-правового регулювання соціальної сфери.

2. Дослідження показало, що починаючи з 2022 року в Україні відбувається активний процес адаптації законодавчої та інституційної бази СП до умов воєнного часу. Прийняття значної кількості законів, постанов уряду та інших нормативно-правових актів спрямоване на забезпечення СЗХ найбільш уразливих груп населення, зокрема ВПО, сімей військовослужбовців, осіб з інвалідністю, дітей, а також громадян, які постраждали внаслідок бойових дій. Водночас нормативно-правові зміни охоплюють не лише питання соціальних виплат і допомоги, але й модернізацію механізмів надання СПО, розвиток цифрових сервісів у соціальній сфері та удосконалення інституційної структури системи СЗХ населення.

На основі аналізу нормативно-правового забезпечення СП у період воєнного стану запропоновано авторську класифікацію нормативних змін у соціальній сфері, яка передбачає їх поділ на чотири основні групи: антикризові,

соціально-компенсаційні, інституційно-адаптивні та інноваційно-цифрові. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері СП та визначати їхній вплив на розвиток системи СЗХ населення.

Антикризові нормативні зміни спрямовані на оперативне реагування на соціально-економічні наслідки воєнних дій та передбачають запровадження тимчасових механізмів соціальної підтримки населення. Соціально-компенсаційні зміни пов'язані з розширенням системи соціальних виплат і допомоги для осіб, які постраждали внаслідок війни. Інституційно-адаптивні зміни стосуються реформування організаційної структури системи СЗХ населення та удосконалення механізмів ДУ соціальною сферою. Інноваційно-цифрові зміни забезпечують цифровізацію надання СПО та управління соціальними програмами.

3.У процесі дослідження встановлено, що важливим напрямом трансформації СП України стало посилення адресності соціальної підтримки населення. В умовах обмежених бюджетних ресурсів держава змушена оптимізувати систему соціальних виплат, зосереджуючи основні ресурси на підтримці найбільш уразливих соціальних груп. Такий підхід відповідає сучасним міжнародним тенденціям розвитку СП та сприяє підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері СЗХ.

4. Обґрунтовано авторську концептуальну модель трансформації СП України в умовах воєнного стану, яка відображає взаємозв'язок між кризовими соціально-економічними факторами, нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами функціонування системи СЗХ населення. Запропонована модель дозволяє розглядати СП як комплексну систему ПУ, спрямовану на забезпечення соціальної стабільності суспільства в умовах кризових трансформацій.

Важливим науковим результатом дослідження є обґрунтування концепції формування кризово-адаптивної моделі СП, яка характеризується підвищеною гнучкістю нормативно-правового регулювання, розширенням адресної соціальної підтримки населення, активним використанням цифрових технологій

та інтеграцією міжнародних механізмів СЗХ. Така модель дозволяє забезпечити ефективне функціонування системи СЗХ населення навіть у період масштабних соціально-економічних потрясінь.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать про те, що трансформація СП України у період воєнного стану має комплексний характер і охоплює нормативно-правову, інституційну та функціональну складові системи СЗХ населення. Сформована у процесі цих трансформацій кризово-адаптивна модель СП створює передумови для подальшої модернізації соціальної сфери та формування ефективної системи СЗХ в умовах післявоєнного відновлення держави.

5. Обґрунтовано, що СП має розглядатися як багаторівнева та поліструктурна система, інтегрована у загальну систему життєзабезпечення суспільства, функціонування якої визначається взаємодією державних, недержавних та індивідуальних суб'єктів. Встановлено, що ключовою передумовою її ефективності є узгодженість інституційних, економічних і соціокультурних чинників, а також формування належної моделі взаємної відповідальності між різними соціальними групами.

Виявлено, що збереження у суспільній свідомості конфліктно орієнтованих поведінкових установок та домінування дистрибутивних підходів до розподілу ресурсів суттєво обмежують потенціал розвитку соціального партнерства, що, своєю чергою, знижує ефективність СП та сприяє розширенню контингенту її отримувачів. Це актуалізує необхідність переорієнтації СП на стимулювання економічної активності, підвищення соціальної відповідальності та розвиток людського капіталу.

Доведено доцільність впровадження інноваційних інструментів реалізації СП, зокрема механізму соціального контракту, який забезпечує поєднання принципів адресності соціальної підтримки та активізації поведінкових стратегій отримувачів допомоги. Встановлено, що використання індивідуалізованих програм соціальної адаптації та механізмів соціального супроводу сприяє

підвищенню ефективності соціальних інтервенцій, зниженню рівня бідності та мінімізації утриманських настроїв у суспільстві.

Таким чином, подальший розвиток СП в Україні має здійснюватися на засадах системності, адаптивності та інституційної узгодженості, із пріоритетом активізації людського потенціалу, підвищення соціальної відповідальності та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Результати цього розділу оприлюднено у наступних публікаціях автора:
[131 – 136].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Медяник, В. А. (2025). Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, вип. 90, ч. 3. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.46>
2. Шулик, Ю. В., & Гонтар, М. В. (2024). Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*, № 35(63), 60–69.
3. Лібанова, Е. М., Горбулін, В. П., Пирожков, С. І. та ін. (2015). *Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі: національна доповідь* (за ред. Е. М. Лібанової). Київ: НАН України.
4. Фурашев, В. М., & Дорогих, С. О. (Упоряд.). (2021). *Парламентський контроль в умовах децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні: стан і проблеми: матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Київ, 30 березня 2021 р.). Київ.
5. Татарин, Н. Б., & Гаврилів, О. І. (2024). Податкова система України в умовах війни. У *Science and technology: challenges, prospects and innovations: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції* (1–3 листопада 2024 р., Осака, Японія) (с. 628–634). <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-challenges-prospects-and-innovations-1-3-11-2024-osaka-yaponiya-arhiv/>
6. Болдижар, С. М., & Хохлова, І. В. (2024). Соціальне підприємництво: інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*, № 5, 356–360. Верховна Рада України. (2015). *Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 р.* <https://ips.ligazakon.net/document/view/T150389>
7. Президент України. (2022). *Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 22 лютого 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>

8. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: Постанова № 162 від 26 лютого 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text>

9. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання призначення та виплати державних соціальних допомог, соціальних стипендій органами Пенсійного фонду України: Постанова № 765 від 25 червня 2025 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2025-%D0%BF#n648>

10. Кабінет Міністрів України. (2022). *Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 332 від 20 березня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

11. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо виплат пенсії та грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 363 від 25 березня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2022-%D0%BF#Text>

12. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова № 457 від 16 квітня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text>

13. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про затвердження Положення про інформаційну систему переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Постанова № 562 від 7 травня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2022-%D0%BF#Text>

14. Кабінет Міністрів України. (2023). *Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб: Постанова № 709 від 11 липня 2023 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-%D0%BF#Text>

15. Кабінет Міністрів України. (2023). *Про внесення змін до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 789 від 31 липня 2023 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-2023-%D0%BF#Text>

16. Кабінет Міністрів України. (2024). *Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб: Постанова № 94 від 26 січня 2024 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/go/94-2024-%D0%BF>

17. Кабінет Міністрів України. (2026). *Деякі питання надання одноразової грошової доплати окремим категоріям населення: Постанова № 341 від 18 березня 2026 р.*

18. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про визначення порядку виплати пенсій деяким категоріям осіб у 2026 році у період воєнного стану: Постанова № 1778 від 30 грудня 2025 р.*

19. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання оплати праці працівників надавачів соціальних та реабілітаційних послуг: Постанова № 1750 від 26 грудня 2025 р.*

20. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання визначення у 2026 році різниці між розміром пенсії, призначеної відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», і розміром пенсії із солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова № 1719 від 24 грудня 2025 р.*

21. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання призначення і виплати щомісячної грошової виплати громадянам з числа осіб, яких нагороджено відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг»: Постанова № 1568 від 3 грудня 2025 р.*

22. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах: Постанова № 1505 від 19 листопада 2025 р.*

23. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2014 р. № 76: Постанова № 1499 від 19 листопада 2025 р.*

24. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб: Постанова № 1157 від 17 вересня 2025 р.*

25. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання одноразової державної грошової допомоги «Зимова підтримка 2025»: Постанова № 1443 від 13 листопада 2025 р.*

26. Верховна Рада України. (2025). *Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки сімей з дітьми та створення умов, які сприяють поєднанню материнства (батьківства) з професійною діяльністю: Закон України № 4681-IX від 5 листопада 2025 р.*

27. Верховна Рада України. (2025). *Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: Закон України № 4607-IX від 18 вересня 2025 р.*

28. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо соціального захисту осіб з інвалідністю: Постанова № 1019 від 22 серпня 2025 р.*

29. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання надання державної допомоги за кредитом, забезпеченим предметом іпотеки, наданим внутрішньо переміщеним особам та особам, які проживають на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії: Постанова № 998 від 13 серпня 2025 р.*

30. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання надання допомоги населенню на придбання твердого півного побутового палива протягом опалювального сезону: Постанова № 985 від 13 серпня 2025 р.*

31. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання надання додаткової підтримки на оплату послуг з постачання та розподілу електричної енергії або покриття витрат на альтернативні джерела енергозабезпечення отримувачам пільг і житлових субсидій: Постанова № 990 від 13 серпня 2025 р.*

32. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Положення про Національну соціальну сервісну службу України: Постанова № 829 від 14 липня 2025 р.*

33. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Порядку забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих категорій населення медичними виробами та іншими засобами: Постанова № 642 від 4 червня 2025 р.*

34. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності: Постанова № 533 від 9 травня 2025 р.*

35. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення зміни до пункту 11 Положення про індивідуальну програму реабілітації особи з інвалідністю: Постанова № 441 від 15 квітня 2025 р.*

36. Закон України. (2025, 27 лютого). *Про внесення змін до деяких законів України щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України (№ 4280-IX)*. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4280-20>

37. Опитування «Дослухаючись до громадян України». (2025, 8 жовтня). Світовий банк. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey>

38. Видатки на соціальну допомогу. Міністерство фінансів України. https://mof.gov.ua/uk/expenditures_on_social_assistance

39. Титюк С., Маркуц Ю., Волосевич І., Мотузка Т., Шиманський В. (2024). Національне опитування щодо сприйняття і обізнаності населенням соціальної політики в Україні: аналітичний звіт.

40. Бурик З. (2025). Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 33–43. <https://doi.org/10.15421/152518>

41. Завадських Г. М. (2024). Соціально-економічний стан домогосподарств України в умовах війни. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, 2(36), 88–98.

42. Мадалиць В. В. (2025). Соціальна функція держави та права людини: механізми захисту в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, 1, 41–47. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.5>

43. Балика Б. О. (2021). Публічне управління у сфері соціальної політики. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування, 2, 67–70. <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue2-2021-12>

44. Костюк О. В. (2024). Реалізація соціальної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 15 листопада 2024 р.), 53–57.

45. Миколюк С. М. (2022). Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 2–3 червня 2022 р.), 92–94.

46. Грень Т. Я. (2022). Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування, 33(72), 80–84. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/13>

47. Бурлай Т. В., Дмитрук Д. А., Костриця В. І., Левін Р. Я. (2022). Політика соціальної якості: теорія та міжнародні підходи в контексті завдань повоєнної реконструкції України. Український соціум, 3(82), 9–30. <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>

48. Петруненко Я. В. (2023). Трансформація ідеології соціальної справедливості в умовах регулювання економіки воєнного періоду. Прикарпатський юридичний вісник, 2(49), 44–49. <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.8>

49. Стащук О. В., Гергола С. В., Комар-Стаховська К. П. (2022). Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI

Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.), 6–8.

50. Іванісов О. В. (2024). Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. Український журнал прикладної економіки та техніки, 9(1), 46–50. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-7>

51. Зайнятість, соцзахист, житло: ставлення населення до державних програм соціально-економічної підтримки і потреба у них. (2022, 8 грудня). CEDOS. <https://cedos.org.ua/researches/zajnyatist-soczzahyst-zhytlo-stavlennya-naselennya-do-derzhavnyh-program-soczialno-ekonomichnoyi-pidtrymky-i-potreba-u-nyh>

52. Мікуляк К. А., Красноноженко В. О. (2023). Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. Modern Economics, 42, 85–90. [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12)

53. Соціальний захист у прифронтових сільських і селищних громадах. (2025, 31 березня). CEDOS. <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-u-pryfrontovyh-silskyh-i-selyshhnyh-gromadah>

54. Турило А. А., Архипенко С. В., Буркова Л. А. (2023). Соціальна відповідальність та сталий розвиток як підґрунтя сучасної соціальної політики. Інвестиції: практика та досвід, 10, 109–114. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.109>

55. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): Historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. (2022). Riga: Baltija Publishing.

56. Юник І. Г. (2023). Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. Право та державне управління, 2. <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27>

57. Безпаленко О. В. (2022). Вектори соціальної політики для України в контексті воєнних викликів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та менеджмент, 1(4). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-07-04>

58. Білоусько Т. Ю. (2024). Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство, 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>

59. Бут Т. (2015). Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди».

60. Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. (2022). Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство, 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>

61. Бородін Є. І. (2024). Запровадження соціальної послуги формування життєстійкості в Україні в умовах війни: система публічноуправлінської взаємодії. Публічне управління і адміністрування в Україні, 41, 220–229. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.31>

62. Дубель М. (2024). Тенденції соціальної політики України в умовах повномасштабної війни. Літопис Волині, 30, 231–237. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.38>

63. Сіроштан О. Ю. (2023). Соціальний захист вразливих груп населення. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ, 156, 301–302.

64. Андрощук О. Р. (2023). Соціальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ, 156, 316–318.

65. Яковлев Н. І. (2023). Соціальний захист громадян похилого віку. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ, 156, 320–322.

66. Лібанова Е. (2024). Резильєнтність соціально-економічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування та реагування. Демографія та соціальна економіка, 4(58), 3–23.

67. Sukhova K., Borodin Y., Tarasenko T., Komarova K., Akimova L. M., Akimov O. O. (2022). Organizational mechanism of state management of social

services in territorial communities. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 188–192.

68. Корнієнко М. В. (2022). Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*, 1–2, 27–31. <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.5>

69. Урба С. (2023). Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*, 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>.

70. Орлова, О. О. (2023). Публічні механізми реалізації соціальної політики України в умовах сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, (21), 108–113. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.21.108>

71. Borodin, Y., Sorokina, N., Tarasenko, T., Volkova, N., Akimova, L., & Akimov, O. (2023). Social policy development in the conditions of digital transformation of society. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 13(1), 40–46. https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/A_05.pdf

72. Тарасенко, Т. М. (2025). Громадо-орієнтоване соціальне підприємництво як потенціал і ресурс розвитку соціальної роботи. *Публічне управління та соціальна робота*, (2), 92–100.

73. Письменюк, М. М. (2023). Соціальне забезпечення громадян: проблеми та перспективи. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 267–269.

74. Капітан, О., & Руданецька, О. (2024). Внутрішньо переміщені особи як особливий об'єкт соціального захисту в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*, 11(1), 105–111. <https://doi.org/10.23939/law2024.41.105>

75. Власенко, Н. С. (n.d.). Правові засади системи інформаційного забезпечення соціальної політики. <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11672/16-Vlasenko.pdf>

76. Прибега, А. О. (2023). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 277–279.

77. Роеккасемсан, Є. Н. (2023). Діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 286–287.

78. Behlytsia, V., Antonova, L., Kozlova, L., Datsii, O., & Datsii, N. (2021). System of concepts of communication between public institutions and society as the basis of national security and socio-economic stability. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(38), 549–556.

79. Благодійний фонд «Право на захист». (2023). *Розвиток соціальних послуг під час війни*. <https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250>

80. Сокіл, Л. І. (2023). Державні соціальні стандарти і соціальні гарантії. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 303–304.

81. Садова, А. В. (2023). Розвиток соціальної сфери України на шляху євроінтеграції. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 288–290.

82. Дернова, І., Боровик, Т., Долока, Л., & Данилевська, Л. (2023). Соціальний захист населення в умовах воєнної агресії, повоєнного відновлення та євроінтеграції України. *Демографія та соціальна економіка*, (4), 93–114.

83. Ярова, Д. В. (2023). Правові основи соціального забезпечення населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 325–327.

84. Нетребенко, А., & Чиганов, О. (2024). Розвиток соціальних послуг під час воєнного стану: виклики та можливості для України. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 70–72).

85. Варналій, З. С. (Ред.). (2024). *Державна політика зміцнення соціальної безпеки людини в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу. Знання України.*

86. Яременко, В. О. (2023). Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 323–324.

87. Чеберяко, О., & Лещенко, І. (2024). Особливості фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*, (1), 198–210.

88. Святий, І. І. (2023). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 296–299.

89. Присяжнюк, В. (2024). Основні концепції соціальної політики України в сучасних умовах. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 85–87).

90. Козарезенко, Л. В., Савченко, Н. Г., & Кукурудз, О. М. (2024). Фінансове забезпечення державних соціальних гарантій в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*, (66).

91. Horishna, N. (2019). The nature and peculiarities of integrated social services implementation in Ukraine. *Social Work and Education*, 6(2), 133–143. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.19.2.2>

92. Поступна, О., & Заболотна, Ю. (2025). Соціальні інновації та механізми громадянської активності як фактор антикризового управління територіальними громадами. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (3), 46–58. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-3-8>

93. Руденко, О., & Малоголова, Т. (2018). *Інституційні механізми реалізації публічної політики*. Академічне співтовариство Михайла Балудянського.

94. Лобанова, А. (2024). Солідаризація українського суспільства в умовах російсько-української війни: характеристики і виклики. У *Згуртованість*

суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання (с. 46–49).

95. Івчук, Ю. Ю. (2023). Соціальний захист окремих категорій громадян в умовах воєнного стану: законодавчі новели та проблемні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*, (2), 101–111.

96. Неїжпапа, Л. (2024). Соціальне партнерство в соціальній роботі як умова згуртованості громади. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 67–69).

97. Уманців, В. Ю. (2024). Напрями реалізації повоєнного відновлення України. У *Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови* (с. 250–252).

98. Поступна, О., & Коваль, Г. (2025). Соціальні інновації та громадянська активність як чинники демографічної стійкості: трансформація соціальних систем. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (4), 49–61. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-4-7>

99. Печенюк, Д. О. (2023). Необхідність соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 265–266.

100. Хожило, І. І. (2025). Сервісно-орієнтований підхід публічного управління в умовах повоєнного відновлення України. *Суспільство та національні інтереси*, 11(19), 758–768. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/31093/31059>

101. Шпекторенко, І., Хожило, І., & Хожило, М. (2024). Соціальне управління: структура, основи методології практичної діяльності. *Аспекти публічного управління*, 12(2), 92–97. <https://doi.org/10.15421/15242>

102. Калашнікова, Л. (2024). Соціальна згуртованість як необхідна умова повоєнного відновлення України: оцінки соціологів. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 21–23).

103. Gaievska, L., Karlova, V., Bobrovska, O., Kulynych, M., Akimova, L., & Akimov, O. (2023). Public-private partnership as a tool for implementing state policy. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 13(1), 21–30. <https://doi.org/10.33543/1301342130>
104. Antonyuk, N., Plikus, I., & Jammal, M. (2021). Human capital quality assurance under the conditions of digital business transformation and COVID-19 impact. *Health Economics and Management Review*, (3), 39–47. <https://doi.org/10.21272/hem.2021.3-04>
105. Вілотієвич, О. М. (2025). Проблеми менеджменту у соціальній сфері та шляхи їх вирішення. *Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*, (4), 71–73.
106. Портал державних послуг. (2024). Хто має право на соціальні виплати від держави. <https://igov.org.ua/subcategory/1/3/situation/23>
107. Ратушняк, Н. В. (2023). Економічні аспекти соціального захисту населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 283–285.
108. Bashtannyk, O., Bobrovska, O., Yefimenko, Y., Fimyur, S., Brazhko, O., & Oliinyk, N. (2024). Public management of economic development under the conditions of martial law and the post-war period as a factor of economic security and sustainable development of Ukraine. *Edelweiss Applied Science and Technology*, 8(6), 1411–1420. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2257>
109. Бульба, В. Г., Поступна, О. В., & Литвинов, А. О. (2024). Переваги соціально орієнтованої кластеризації в забезпеченні продуктивної зайнятості як важливого фактору забезпечення національної безпеки країни. *Наукові інновації та передові технології*, (7), 61–75. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-61-75](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-61-75)
110. Макарова, О. (2024). Інноваційні аспекти багатосуб'єктного управління в програмах соціального захисту. *Демографія та соціальна економіка*, 54(4), 77–92. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.077>

111. Українська мережа за права дитини. (2023, 18 вересня). Як мінімізувати ризики потрапляння дитини в інституційні заклади?
112. Попова, А. А. (2023). Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 275–276.
113. Сьох, В. О. (2023). Фінансування у системі соціального захисту населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 305–307.
114. Нич, В. І. (2023). Соціальне забезпечення та захист ветеранів війни. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 255–257.
115. Ляшевська, О. І. (2024). Аналіз державного регулювання щодо надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*, (2), 222–230.
116. Боняк, В. О. (2023). Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*, (6), 20–22.
117. Залізнюк, В. П., & Шинькович, А. В. (2025). Інтеграція соціальної політики та продовольчої безпеки у систему управління деокупованими територіями: інституційний вимір та управлінські пріоритети. *Наукові інновації та передові технології*, (5), 99–118. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-99-118](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-99-118)
118. Липовська, Н. А. (Ред.). (2024). *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти*. НТУ «Дніпровська політехніка». https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/Моно-НТУ.pdf
119. Міністерство соціальної політики України. (n.d.). Офіційний вебсайт. <https://www.msp.gov.ua>

120. Пірняк, О. С. (2023). Державна соціальна допомога на догляд за особами з інвалідністю. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 272–274.
121. Сорокіна, Н., & Колісник, Л. (2025). Роль соціального капіталу в забезпеченні стабільності публічного управління соціальним захистом під час кризи. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (4), 62–69. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-4-8>
122. Верховна Рада України. (1996). *Конституція України*.
123. Бородін, Є. І., & Першина, Н. Г. (2024). Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 35(4), 8–15. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02>
124. Міністерство фінансів України. (2024). З початку року на соцвиплати було спрямовано 187,2 млрд грн. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_z_pochatku_roku_na_sotsviplati_bulo_spriamova_no_1872_mlrd_grn
125. Укрінформ. (2024). Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава та що зміниться у 2024. <https://www.ukrinform.ua>
126. Кабінет Міністрів України. (2020). *Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки* (Постанова № 695). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п>
127. Кабінет Міністрів України. (2024). З початку року на соціальні виплати було спрямовано 40 млрд гривень. <https://www.kmu.gov.ua>
128. Ukraine Facility. (n.d.). Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>
129. Чудик-Білоусова, Н. (2024). Соціальний працівник як суб'єкт реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 119–121).

130. Саустян, А. А. (2023). Соціальна допомога учасникам війни. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 293–295.
131. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво: збірник наукових праць*, 1(37), 340–349. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-24>
132. Приймачов, А. Е. (2025). Трансформація системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1285–1294. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1285-1294](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1285-1294)
133. Приймачов, А. (2024). Реалізація соціальної політики держави в умовах війни. In *Наукова весна* (pp. 316–317). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
134. Приймачов, А. Е. (2025). Механізми реалізації соціальної політики в громадах в умовах війни. *III Науково-практична конференція «Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»*.
135. Приймачов, А. Е. (2026). Трансформація соціальної політики України в умовах сучасних викликів. In Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (pp. 18–19). Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка.
136. Приймачов, А. Е. (2026). Пріоритети соціальної політики держави в умовах війни. *XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти»*. Дніпро: ДУВВС.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, що полягає в комплексному теоретико-методологічному обґрунтуванні тенденцій трансформації соціальної політики України в умовах війни та повоєнного відновлення, що дозволило уточнити її інституційні засади, визначити нові пріоритети та запропонувати алгоритми їх реалізації у системі публічного управління.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку науково обґрунтованих висновків, що відображають отримані результати та підтверджують заявлену наукову новизну.

1. Встановлено, що еволюція державної СП відбувалася під впливом трансформацій соціально-економічних систем, змін у структурі ПУ та зростання ролі людського капіталу, що зумовило перехід від компенсаційних моделей до інтегрованих, орієнтованих на розвиток підходів. Уточнено сутність державної СП як багатовимірної категорії, що поєднує інституційні, економічні та соціокультурні компоненти та функціонує як ключовий інструмент забезпечення принципів соціальної справедливості, рівності, участі, розширення можливостей та екологічної сталості. Концептуалізовано взаємозв'язок між цими принципами як цілісної аналітичної рамки, що дозволяє оцінювати ефективність СП не лише за економічними, але й за соціально-інституційними критеріями.

Доведено наявність структурного розриву між нормативно задекларованими цілями СП та результатами їх практичної реалізації, що проявляється у збереженні нерівного доступу до соціальних ресурсів і послуг. Систематизовано підходи до пояснення цього розриву через поєднання інституційних обмежень, недостатньої адаптивності політик та обмеженого врахування потреб вразливих груп населення. Це дозволило поглибити розуміння причин низької ефективності традиційних моделей СП.

2. Методологічно обґрунтовано доцільність застосування інтегративного підходу до дослідження трансформації СП, що поєднує кількісні

та якісні методи аналізу. Запропоновано розширення методологічної рамки шляхом включення принципу триангуляції як базового інструменту забезпечення валідності результатів та виявлення взаємозв'язків між соціальними витратами, доступом до державних послуг і показниками соціального добробуту.

Доведено, що трансформація державної СП є об'єктивно необхідним процесом у контексті сучасних глобальних викликів. Її ефективність визначається здатністю інтегрувати інклюзивні, адаптивні та науково обґрунтовані підходи до управління соціальними процесами.

3. Компаративний аналіз зарубіжного досвіду трансформації пріоритетів ДУ соціальною сферою у Швеції, Німеччині, Польщі, Ізраїлі, Республіці Корея, Китаї та Індії дозволів виокремити кілька ключових системних перепон для реалізації соціальних реформ в Україні, що мають наскрізний характер і не є специфічними для жодного окремого інструменту, зокрема:

- дефіцит інституційної довіри. Кожна з розглянутих успішних систем: шведська, ізраїльська, корейська – функціонує в умовах, де громадяни загалом довіряють державному апарату як чесному адміністратору соціальних програм і відтак охоче виконують свій обов'язок сплати внесків;

- хронічна нестача адміністративної спроможності на рівні реалізації через недостатній рівень управлінської компетентності, слабку цифровізацію адміністративних процесів та відсутність культури оцінювання результативності програм. Підготовка кадрів соціальної сфери та запровадження системного соціального аудиту є стратегічними передумовами для будь-якого реформування;

- воєнний контекст і пов'язана з ним вимушена бюджетна диспропорція;
- масштабне вимушене переміщення населення, що в умовах воєнного конфлікту набуло безпрецедентних масштабів, що деформує демографічну структуру, збільшує навантаження на систему СЗХ та ускладнює адресність виплат. Водночас досвід Ізраїлю, який упродовж усієї своєї історії вирішував завдання інтеграції масових хвиль іммігрантів у ринок праці та систему СЗХ, є

прямо релевантним: поствоєнне повернення і реінтеграція переміщених громадян потребуватиме комплексного інструментарію – від субсидій на житло до програм перекваліфікації та психосоціальної реабілітації.

Сформульовано принцип оптимальної стратегії для України, що впливає з усього розглянутого зарубіжного досвіду: реформування соціальної сфери має відбуватися не через вибір одного зразка для сліпого наслідування, а через цілеспрямовану розбудову тих інституційних якостей, які є спільним знаменником всіх успішних систем прозорості адміністрування, адресності виплат, зворотного зв'язку з бенефіціарами та орієнтації ДУ не на процес, а на вимірюваний результат у вигляді зростання якості та тривалості людського життя.

4. На основі аналізу нормативно-правового забезпечення СП у період воєнного стану запропоновано авторську класифікацію нормативних змін у соціальній сфері, яка передбачає їх поділ на чотири основні групи: антикризові, соціально-компенсаційні, інституційно-адаптивні та інноваційно-цифрові. Такий підхід дозволяє більш системно розглядати трансформаційні процеси у сфері СП та визначати їхній вплив на розвиток системи СЗХ населення.

Антикризові нормативні зміни спрямовані на оперативне реагування на соціально-економічні наслідки воєнних дій та передбачають запровадження тимчасових механізмів соціальної підтримки населення. Соціально-компенсаційні зміни пов'язані з розширенням системи соціальних виплат і допомоги для осіб, які постраждали внаслідок війни. Інституційно-адаптивні зміни стосуються реформування організаційної структури системи СЗХ населення та удосконалення механізмів ДУ соціальною сферою. Інноваційно-цифрові зміни забезпечують цифровізацію надання СПО та управління соціальними програмами.

Обґрунтовано авторську концептуальну модель трансформації СП України в умовах воєнного стану, яка відображає взаємозв'язок між кризовими соціально-економічними факторами, нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами функціонування системи СЗХ

населення. Запропонована модель дозволяє розглядати СП як комплексну систему ПУ, спрямовану на забезпечення соціальної стабільності суспільства в умовах кризових трансформацій. Наукове значення запропонованої концептуальної моделі полягає у тому, що вона: систематизує основні фактори трансформації СП України у період війни; відображає взаємозв'язок між нормативно-правовими механізмами державного регулювання та результатами СП; дозволяє визначити ключові напрями модернізації СП у процесі післявоєнного відновлення держави.

Запропонована модель також створює методологічну основу для подальших досліджень у сфері ПУ реалізацією СП та може бути використана при розробленні стратегічних документів соціального розвитку України.

5. Встановлено визначальну роль партисипативного врядування у підвищенні ефективності СП. Удосконалено підходи до інтерпретації участі громад як інституційного механізму, що забезпечує підвищення легітимності управлінських рішень, їх відповідність реальним соціальним потребам та ефективність реалізації соціальних програм. Це дозволяє розглядати партисипативність не лише як демократичний принцип, але і як функціональний інструмент підвищення результативності політики.

6. Визначено доцільність застосування інтегрованих аналітичних інструментів оцінювання ефективності трансформації та запропонована матриця оцінювання трансформації СП в умовах воєнних криз на основі інтегрального індексу соціальної стійкості, який дозволяє комплексно оцінювати стан соціальної сфери з урахуванням таких показників, як рівень СЗХ населення, доступність СПО, рівень зайнятості, соціальна безпека та інституційна ефективність системи ПУ. Використання такого інструменту дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень у сфері СП та сприяє формуванню ефективної стратегії розвитку соціальної сфери у період післявоєнної трансформації.

7. Таким чином, отримані результати дослідження дозволили сформулювати комплексне наукове бачення трансформації СП України в умовах воєнного стану

та визначити ключові напрями її подальшого розвитку у контексті забезпечення соціальної стійкості суспільства та формування ефективної системи СЗХ населення. Отримані результати створюють теоретико-методологічне підґрунтя для подальших досліджень і розроблення практичних механізмів реалізації трансформаційної СП в системі ПУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрощук О. Р. (2023). Соціальне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах війни. Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ, 156, 316–318.
2. Балака Б. О. (2021). Публічне управління у сфері соціальної політики. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування, 2, 67–70. <https://doi.org/10.54929/pmtl-issue2-2021-12>
3. Баштанник, О. (2023). Інституціональна спроможність інститутів політичної системи як аналітична категорія. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*, (2), 83–88. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2023.2.15>
4. Баштанник, О. (2023). Концептуальні засади визначення феномену спроможності. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (2), 10–18. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2023-2-2>
5. Безпаленко О. В. (2022). Вектори соціальної політики для України в контексті воєнних викликів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та менеджмент, 1(4). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-07-04>
6. Белоусов, В. (2024). Забезпечення соціального забезпечення в сучасній Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*, (5). <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.5.6>
7. Білоусько Т. Ю. (2024). Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економіка та суспільство*, 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>
8. Благодійний фонд «Право на захист». (2023). *Розвиток соціальних послуг під час війни*. <https://r2p.org.ua/storage/documents/73c6d24b0db41d1b87296303a1250>
9. Бобровська, О. Ю., Сахарова, К. О., & Сергеев, А. Ю. (2026). Трансформація моделей соціальної політики держави. *Наукові перспективи*, 3(69), 91–104. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-91-104](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-91-104)

10. Болдижар, С. М., & Хохлова, І. В. (2024). Соціальне підприємництво: інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*, № 5, 356–360. Верховна Рада України. (2015). *Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12 травня 2015 р.* <https://ips.ligazakon.net/document/view/T150389>
11. Боняк, В. О. (2023). Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*, (6), 20–22.
12. Борецька, Н. П. (2001). *Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми*. Янтра.
13. Бородін Є. І. (2024). Запровадження соціальної послуги формування життєстійкості в Україні в умовах війни: система публічноуправлінської взаємодії. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, 41, 220–229. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.31>
14. Бородін, Є. І., & Першина, Н. Г. (2024). Основи «теоретичного перехрестя» та «інтегративного міжтеоретичного збагачення» у формуванні міжсекторального партнерства в охороні нематеріальної культурної спадщини. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 35(4), 8–15. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/02>
15. Бульба, В. Г., Поступна, О. В., & Литвинов, А. О. (2024). Переваги соціально орієнтованої кластеризації в забезпеченні продуктивної зайнятості як важливого фактору забезпечення національної безпеки країни. *Наукові інновації та передові технології*, (7), 61–75. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7\(35\)-61-75](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-7(35)-61-75)
16. Бурик З. (2025). Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 33–43. <https://doi.org/10.15421/152518>
17. Бурик, З. М., Шостак, В. М., & Зубенко, Д. (2024). Управління соціальною сферою задля досягнення сталого розвитку. *Modern Economics*, (45), 19–26.

[https://doi.org/10.31521/modecon.V45\(2024\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V45(2024)-03)

18. Бурлай Т. В., Дмитрук Д. А., Костриця В. І., Левін Р. Я. (2022). Політика соціальної якості: теорія та міжнародні підходи в контексті завдань повоєнної реконструкції України. *Український соціум*, 3(82), 9–30. <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>
19. Бут Т. (2015). Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди».
20. Бутник, О. О. (2018). Аналіз моделей соціальної політики в країнах з розвинутими ринковими відносинами: досвід для України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (5). <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1236>
21. Вакуленко, В. М., & Орлатий, М. К. (Ред.). (2009). *Соціальний захист населення України*. НАДУ.
22. Варналій, З. С. (Ред.). (2024). *Державна політика зміцнення соціальної безпеки людини в умовах сучасних викликів і загроз: матеріали круглого столу*. Знання України.
23. Верховна Рада України. (1996). *Конституція України*. Преса України.
24. Верховна Рада України. (2025). *Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки сімей з дітьми та створення умов, які сприяють поєднанню материнства (батьківства) з професійною діяльністю: Закон України № 4681-IX від 5 листопада 2025 р.*
25. Верховна Рада України. (2025). *Про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: Закон України № 4607-IX від 18 вересня 2025 р.*
26. Верховний Суд України. (n.d.). *Захист соціальних прав внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп*. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Dopovid_PalmizanoD_ukr.pdf
27. Видатки на соціальну допомогу. Міністерство фінансів України. https://mof.gov.ua/uk/expenditures_on_social_assistance

28. Вишнеvsька, О. А. (2012). Місце та роль суб'єктів і об'єктів соціальної політики. *Державне управління: теорія та практика*, (1).
<http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12VOAPSZ.pdf>
29. Вілотієвич, О. М. (2025). Проблеми менеджменту у соціальній сфері та шляхи їх вирішення. *Молодіжний економічний вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*, (4), 71–73.
30. Власенко, Н. С. (n.d.). Правові засади системи інформаційного забезпечення соціальної політики.
<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11672/16-Vlasenko.pdf>
31. Ганслі, Т. (1996). *Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки* (О. Перепадя, пер.). Основи.
32. Гансова, Е. А. (1997). Методологічні засади соціальної політики. *Актуальні проблеми політики*, (12), 84–91.
33. Гансова, Е. А. (2000). *Сучасна соціальна політика та гуманітарна політика в контексті соціологічної науки*. УАДУ.
34. Гансова, Е. А., & Лисенко, О. М. (2005). *Соціальна політика та соціальна робота*. ОНПУ.
35. Геєць, В. М. (2020). Соціалізація та соціальна якість життя як інструменти державної політики. *Економіка України*, (10), 3–18.
36. Головатий, М. Ф., & Панасик, М. Б. (2005). *Соціальна політика і соціальна робота: Термінологічно-понятійний словник*. МАУП.
37. Гонтар, З. Г. (2021). Перспективні напрями вдосконалення соціальної політики в Україні з урахуванням досвіду європейських країн. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (3), 36–41.
38. Горбатенко, І. А. (2019). Соціальна політика: світовий досвід і особливості реалізації в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, (26), 80–85.
39. Гошовська, В. А. (2008). *Соціальна реальність у контексті розбудови демократичного суспільства*. НАДУ.
40. Гошовська, В. А., & Ільчук, Л. І. (2008). *Державне управління соціальною*

сферою в Україні. НАДУ.

41. Грень Т. Я. (2022). Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 33(72), 80–84.
<https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/13>
42. Грициняк, О. І. (2016). Аналіз зарубіжного досвіду соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (7), 96–99.
43. Гуляк, Н. (2014). Організація соціальної роботи в Швеції. *Social Work and Education*, (1), 20–29.
<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25054/1/Gudjak.PDF>
44. Гупало, О. Г., & Жук, О. Б. (2015). Порівняльний аналіз моделей соціальної політики держави. *Науковий вісник НЛТУ України*, 25(4), 211–218.
45. Дачій, О. І., & Ковальський, М. Р. (2022). Моделювання процесів управління соціо-економічним розвитком. *Публічне урядування*, 1(29), 36–41.
[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1\(29\)-5](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-5)
46. Демчак, Р. Е. (2011). Соціальний захист населення та діючі моделі в країнах з різним рівнем розвитку ринкових відносин. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (12).
<http://www.dy.nayka.com.ua/?iid=371&operation=1>
47. Дернова, І., Боровик, Т., Долока, Л., & Данилевська, Л. (2023). Соціальний захист населення в умовах воєнної агресії, повоєнного відновлення та євроінтеграції України. *Демографія та соціальна економіка*, (4), 93–114.
48. Дубель М. (2024). Тенденції соціальної політики України в умовах повномасштабної війни. *Літопис Волині*, 30, 231–237.
<https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.38>
49. Єлагін, В. П. (2011). *Сучасна парадигма розбудови соціальної держави в Україні*. ХарPI НАДУ «Магістр».
50. Завадських Г. М. (2024). Соціально-економічний стан домогосподарств України в умовах війни. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, 2(36), 88–98.

51. Зайнятість, соцзахист, житло: ставлення населення до державних програм соціально-економічної підтримки і потреба у них. (2022, 8 грудня). CEDOS. <https://cedos.org.ua/researches/zajnyatist-soczzahyst-zhytlo-stavlennya-naselennya-do-derzhavnyh-program-soczialno-ekonomichnoyi-pidtrymky-i-potreba-u-nyh>
52. Закон України. (2025, 27 лютого). *Про внесення змін до деяких законів України щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за осіб, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України* (№ 4280-IX). Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4280-20>
53. Залізнюк, В. П., & Шинькович, А. В. (2025). Інтеграція соціальної політики та продовольчої безпеки у систему управління деокупованими територіями: інституційний вимір та управлінські пріоритети. *Наукові інновації та передові технології*, (5), 99–118. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-99-118](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-99-118)
54. Іванісов О. В. (2024). Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 9(1), 46–50. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-1-7>
55. Івчук, Ю. Ю. (2023). Соціальний захист окремих категорій громадян в умовах воєнного стану: законодавчі новели та проблемні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*, (2), 101–111.
56. Ільчук, Л. І. (2015). Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. <http://ipzn.org.ua/svitovyjdosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/>
57. Кабінет Міністрів України. (2020). *Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки* (Постанова № 695). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п>
58. Кабінет Міністрів України. (2022). *Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 332 від 20 березня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

59. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо виплат пенсії та грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 363 від 25 березня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2022-%D0%BF#Text>
60. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про затвердження Положення про інформаційну систему переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Постанова № 562 від 7 травня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2022-%D0%BF#Text>
61. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану: Постанова № 162 від 26 лютого 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text>
62. Кабінет Міністрів України. (2022). *Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова № 457 від 16 квітня 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2022-%D0%BF#Text>
63. Кабінет Міністрів України. (2023). *Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб: Постанова № 709 від 11 липня 2023 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/709-2023-%D0%BF#Text>
64. Кабінет Міністрів України. (2023). *Про внесення змін до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова № 789 від 31 липня 2023 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-2023-%D0%BF#Text>
65. Кабінет Міністрів України. (2024). *Деякі питання соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих категорій осіб: Постанова № 94 від 26 січня 2024 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/go/94-2024-%D0%BF>
66. Кабінет Міністрів України. (2024). З початку року на соціальні виплати було спрямовано 40 млрд гривень. <https://www.kmu.gov.ua>
67. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання визначення у 2026 році різниці між розміром пенсії, призначеної відповідно до Закону України «Про*

пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», і розміром пенсії із солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування: Постанова № 1719 від 24 грудня 2025 р.

68. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання надання державної допомоги за кредитом, забезпеченим предметом іпотеки, наданим внутрішньо переміщеним особам та особам, які проживають на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії: Постанова № 998 від 13 серпня 2025 р.

69. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання надання додаткової підтримки на оплату послуг з постачання та розподілу електричної енергії або покриття витрат на альтернативні джерела енергозабезпечення отримувачам пільг і житлових субсидій: Постанова № 990 від 13 серпня 2025 р.

70. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання надання допомоги населенню на придбання твердого пального побутового палива протягом опалювального сезону: Постанова № 985 від 13 серпня 2025 р.

71. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання оплати праці працівників надавачів соціальних та реабілітаційних послуг: Постанова № 1750 від 26 грудня 2025 р.

72. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання призначення і виплати щомісячної грошової виплати громадянам з числа осіб, яких нагороджено відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг»: Постанова № 1568 від 3 грудня 2025 р.

73. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання призначення та виплати державних соціальних допомог, соціальних стипендій органами Пенсійного фонду України: Постанова № 765 від 25 червня 2025 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2025-%D0%BF#n648>

74. Кабінет Міністрів України. (2025). Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання комплексної соціальної

*послуги з формування життєстійкості в територіальних громадах:
Постанова № 1505 від 19 листопада 2025 р.*

75. Кабінет Міністрів України. (2025). *Деякі питання реалізації експериментального проекту щодо надання одноразової державної грошової допомоги «Зимова підтримка 2025»: Постанова № 1443 від 13 листопада 2025 р.*
76. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про визначення порядку виплати пенсій деяким категоріям осіб у 2026 році у період воєнного стану: Постанова № 1778 від 30 грудня 2025 р.*
77. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо соціального захисту осіб з інвалідністю: Постанова № 1019 від 22 серпня 2025 р.*
78. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб: Постанова № 1157 від 17 вересня 2025 р.*
79. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Положення про Національну соціальну сервісну службу України: Постанова № 829 від 14 липня 2025 р.*
80. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Положення про централізований банк даних з проблем інвалідності: Постанова № 533 від 9 травня 2025 р.*
81. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до Порядку забезпечення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, інших окремих категорій населення медичними виробами та іншими засобами: Постанова № 642 від 4 червня 2025 р.*
82. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2014 р. № 76: Постанова № 1499 від 19 листопада 2025 р.*

83. Кабінет Міністрів України. (2025). *Про внесення зміни до пункту 11 Положення про індивідуальну програму реабілітації особи з інвалідністю: Постанова № 441 від 15 квітня 2025 р.*
84. Кабінет Міністрів України. (2026). *Деякі питання надання одноразової грошової доплати окремим категоріям населення: Постанова № 341 від 18 березня 2026 р.*
85. Калашнікова, Л. (2024). Соціальна згуртованість як необхідна умова повоєнного відновлення України: оцінки соціологів. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 21–23).
86. Капітан, О., & Руданецька, О. (2024). Внутрішньо переміщені особи як особливий об'єкт соціального захисту в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*, 11(1), 105–111. <https://doi.org/10.23939/law2024.41.105>
87. Квітка, А. В. (2015). Роль соціальної політики у розвитку людського потенціалу. *Ефективна економіка*, (10). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4401>
88. Козарезенко, Л. В., Савченко, Н. Г., & Кукурудз, О. М. (2024). Фінансове забезпечення державних соціальних гарантій в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка та суспільство*, (66).
89. Козарезенко, Л. В. (2024). Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*, (16). <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.16.15>
90. Колтун, В. С., & Кравченко, М. В. (2023). Концептуальні підходи до забезпечення якості публічних послуг. *Актуальні питання у сучасній науці*, (9), 951–963. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9\(15\)-951-963](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-9(15)-951-963)
91. Корнієнко М. В. (2022). Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Південноукраїнський правничий часопис*, 1–2, 27–31. <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.5>

92. Костюк О. В. (2024). Реалізація соціальної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 15 листопада 2024 р.), 53–57.
93. Линдюк, С. (2024). Інновації у публічному управлінні для забезпечення соціальної безпеки. <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/381>
94. Липовська, Н. А. (Ред.). (2024). *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу: публічноуправлінські аспекти*. НТУ «Дніпровська політехніка». https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Publ_postgrad/Моно-НТУ.pdf
95. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво: збірник наукових праць*, 1(37), 340–349. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-24>
96. Лібанова, Е. (2024). Резильєнтність соціально-економічної системи України до шоків, спричинених війною. *Демографія та соціальна економіка*, 4(58), 3–23.
97. Лібанова, Е. М. (Ред.). (2008). *Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір*. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України.
98. Лібанова, Е. М., Горбулін, В. П., Пирожков, С. І. та ін. (2015). *Політика інтеграції українського суспільства в контексті викликів та загроз подій на Донбасі: національна доповідь* (за ред. Е. М. Лібанової). Київ: НАН України.
99. Лібанова, Е., Івашкевич, В., & Бєвз, В. (1997). Досвід соціальної політики в країнах розвинутої ринкової та перехідної економіки і можливості його використання в Україні. *Україна: аспекти праці*, (1), 36–37.
100. Лобанова, А. (2024). Солідаризація українського суспільства в умовах російсько-української війни: характеристики і виклики. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 46–49).

101. Любецька, М. М. (2018). Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*, (19), 109–116. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.19.109>
102. Ляшевська, О. І. (2024). Аналіз державного регулювання щодо надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*, (2), 222–230.
103. Мадалиць В. В. (2025). Соціальна функція держави та права людини: механізми захисту в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, 1, 41–47. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.5>
104. Майстренко, К. М., & Каліна, І. І. (2023). Використання інновацій для поліпшення публічної соціальної політики. *Публічне управління та адміністрування в Україні*, (35), 96–100. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.35.18>
105. Макарова, О. (2024). Інноваційні аспекти багатосуб'єктного управління. *Демографія та соціальна економіка*, 4(54), 77–92. <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.077>
106. Маліков, В. В., & Дегтяр, О. А. (2014). Світовий досвід становлення і розвитку громадянського суспільства і соціальної держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*, (1), 25–34.
107. Мацола, І. (2023). Міжнародний та вітчизняний рівень забезпечення публічної соціальної політики: нормативна база. *Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління*, 6(66), 38–45. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6\(66\)-5](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-6(66)-5)
108. Мацола, І. В. (2022). Проблеми забезпечення громадської участі. *Публічне урядування*, (4), 23–30. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)-3](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32)-3)
109. Медяник, В. А. (2025). Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики в умовах воєнного

- стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, вип. 90, ч. 3. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.46>
110. Мельник, О. (2018). Європейська соціальна хартія у системі джерел права соціального забезпечення: теоретико-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*, (5), 90–95.
111. Миколюк С. М. (2022). Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 2–3 червня 2022 р.), 92–94.
112. Михненко, А., & Щур, Н. (2011). Світові моделі соціальної політики: уроки для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, (2), 219–227.
113. Мікуляк К. А., Красноноженко В. О. (2023). Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. *Modern Economics*, 42, 85–90. [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12)
114. Міністерство соціальної політики України. (n.d.). Офіційний вебсайт. <https://www.msp.gov.ua>
115. Міністерство фінансів України. (2024). З початку року на соцвиплати було спрямовано 187,2 млрд грн. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_z_pochatku_roku_na_sotsviplati_bulo_spriamovano_1872_mlrd_grn
116. Мішина, С. В., & Мішин, О. Ю. (2021). Німецький досвід надання соціальної допомоги. *Ефективна економіка*, (9). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.77>
117. Міщенко, К. С. (2006). Реформування системи соціальних послуг. У *Регіональна політика на сучасному етапі державотворення* (с. 190–195). ОРІДУ НАДУ.

118. Москаленко, О. В. (2013). Європейські стандарти соціального страхування. *Право та інноваційне суспільство*, (1). http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2013_1_12
119. Неїжпапа, Л. (2024). Соціальне партнерство в соціальній роботі як умова згуртованості громади. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 67–69).
120. Нетребенко, А., & Чиганов, О. (2024). Розвиток соціальних послуг під час воєнного стану: виклики та можливості для України. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 70–72).
121. Нич, В. І. (2023). Соціальне забезпечення та захист ветеранів війни. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 255–257.
122. Опитування «Дослухаючись до громадян України». (2025, 8 жовтня). Світовий банк. <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/listening-to-citizens-of-ukraine-survey>
123. Орлова, Н. С. (2024). Міжнародний досвід реалізації механізмів державного соціального забезпечення. *Наукові інновації та передові технології*, (8), 204–215. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8\(36\)-204-215](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-8(36)-204-215)
124. Орлова, Н. С., & Мірко, Н. В. (2023). Публічні механізми реалізації соціальної політики України в умовах сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, (21), 108–113. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.21.108>
125. Орлова, Н. С., Сіденко, Ю. Л., & Мірко, Н. В. (2024). Соціальна безпека та соціальний захист населення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (8). <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.2>
126. Орлова, О. О. (2023). Публічні механізми реалізації соціальної політики України в умовах сталого розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, (21), 108–113. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.21.108>

127. Петроє, О. М. (2008). *Соціальний діалог як інструмент формування корпоративної соціальної політики.*
128. Петруненко Я. В. (2023). Трансформація ідеології соціальної справедливості в умовах регулювання економіки воєнного періоду. Прикарпатський юридичний вісник, 2(49), 44–49. <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2023.8>
129. Печенюк, Д. О. (2023). Необхідність соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 265–266.
130. Письменюк, М. М. (2023). Соціальне забезпечення громадян: проблеми та перспективи. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 267–269.
131. Пірняк, О. С. (2023). Державна соціальна допомога на догляд за особами з інвалідністю. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 272–274.
- 132.** Плотка, Л. В. (2019). Закордонний досвід реалізації державної соціальної політики. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, (11), 133–136.
133. Помаза-Пономаренко, А. Л. (2023). Обшир інституційної й інституціональної спроможності системи публічного управління України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, (6), 18–24. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.2>
- 134.** Пономаренко, А. Л. (2016). Зарубіжний досвід забезпечення державою соціального розвитку та регіональної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*, (1), 1–6.
135. Попова, А. А. (2023). Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 275–276.
136. Портал державних послуг. (2024). Хто має право на соціальні виплати від держави. <https://igov.org.ua/subcategory/1/3/situation/23>

137. Поступна, О., & Заболотна, Ю. (2025). Соціальні інновації та механізми громадянської активності як фактор антикризового управління територіальними громадами. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (3), 46–58. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-3-8>
138. Поступна, О., & Коваль, Г. (2025). Соціальні інновації та громадянська активність як чинники демографічної стійкості: трансформація соціальних систем. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (4), 49–61. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-4-7>
139. Президент України. (2022). *Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 22 лютого 2022 р.* <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
140. Прибега, А. О. (2023). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 277–279.
141. Приймаčov, А. (2024). Особливості надання державних соціальних послуг в країнах Європейського Союзу. In *Молодь: наука та інновації* (Vol. 3, pp. 1–368). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
142. Приймаčov, А. (2024). Політика Європейського Союзу в сфері інтеграції людей з інвалідністю. In Н. А. Липовська (Ed.), *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу* (с. 195–210). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
143. Приймаčov, А. (2024). Реалізація соціальної політики держави в умовах війни. In *Наукова весна* (pp. 316–317). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».
144. Приймаčov, А. Е. (2025). Механізми реалізації соціальної політики в громадах в умовах війни. *III Науково-практична конференція «Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»*.
145. Приймаčov, А. Е. (2025). Пріоритети соціальної політики України. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12). [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-12](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-12)

146. Приймачов, А. Е. (2025). Публічне управління в сфері соціального захисту в умовах війни та кризи: зарубіжний досвід. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1307–1315. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1307-1315](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1307-1315)
147. Приймачов, А. Е. (2025). Трансформація системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1285–1294. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1285-1294](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1285-1294)
148. Приймачов, А. Е. (2026). Пріоритети соціальної політики держави в умовах війни. *XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти»*. Дніпро: ДУВВС.
149. Приймачов, А. Е. (2026). Трансформація соціальної політики України в умовах сучасних викликів. In Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (pp. 18–19). Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка.
150. Приймачов, А. Е. (2026). Формування пріоритетів соціальної політики України. *Наукові перспективи*, 3(69), 527–538. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-527-538](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-527-538)
151. Присяжнюк, В. (2024). Основні концепції соціальної політики України в сучасних умовах. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 85–87).
152. Рада Європи. (1990). *Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) (ETS No. 139)*. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_651
153. Ратушняк, Н. В. (2023). Економічні аспекти соціального захисту населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 283–285.
154. Роеккасемсан, Є. Н. (2023). Діяльність громадських організацій осіб з інвалідністю. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 286–287.

155. Руденко, О., & Малоголова, Т. (2018). *Інституційні механізми реалізації публічної політики*. Академічне співтовариство Михайла Балудянського.
156. Садова, А. В. (2023). Розвиток соціальної сфери України на шляху євроінтеграції. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 288–290.
157. Саєнко, Ю. І. (1998). Соціальна політика в період трансформації суспільства. У *Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення* (с. 6–10). НІКА-Центр.
158. Саустян, А. А. (2023). Соціальна допомога учасникам війни. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 293–295.
159. Святий, І. І. (2023). Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 296–299.
160. Семенець-Орлова, І. (2022). Проблема наукової дефініції державної сімейної політики. *Наукові праці МАУП*, (1), 47–54.
[https://doi.org/10.32689/2523-4625-2020-1\(59\)-8](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2020-1(59)-8)
161. Семигіна, Т. В. (2005). *Порівняльна соціальна політика*. МАУП.
162. Серватинська, І. (2014). Моделі соціальної політики та соціального страхування: світовий і вітчизняний досвід. *Світ фінансів*, (3), 163–172.
163. Сіленко, А. О. (2000). *Соціальна держава: еволюція ідеї, сутність та перспективи становлення в сучасній Україні* (Автореферат докторської дисертації). Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.
164. Сіроштан О. Ю. (2023). Соціальний захист вразливих груп населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, 156, 301–302.
165. Скуратівський, В. А. (2011). Соціальна політика. У Ю. В. Ковбасюк (Ред.), *Енциклопедія державного управління* (Т. 1, с. 546–548). НАДУ.
166. Скуратівський, В. А., Палій, О. М., & Лібанова, Е. М. (2002). *Основи соціальної політики*. МАУП.

167. Скуратівський, В., Палій, О., & Лібанова, Е. (1997). *Соціальна політика*. УАДУ.
168. Слюсаренко, К. В., & Садовенко, М. М. (2017). Соціальна політика ЄС: сучасні виклики і перспективи. *Економічна думка*, 27(1), 80–90. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2017_27\(1\)__12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2017_27(1)__12)
169. Сміт, А. (n.d.). *Дослідження про природу та причини багатства народів*. <https://kniga.biz.ua/pdf/8118-Bagatstvo.pdf>
170. Сокіл, Л. І. (2023). Державні соціальні стандарти і соціальні гарантії. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 303–304.
171. Сорокіна, Н., & Колісник, Л. (2025). Роль соціального капіталу в забезпеченні стабільності публічного управління. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, (4), 62–69. <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2025-4-8>
172. Соціальний захист у прифронтових сільських і селищних громадах. (2025, 31 березня). CEDOS. <https://cedos.org.ua/researches/soczialnyj-zahyst-u-pryfrontovyh-silskyh-i-selyshhnyh-gromadah>
173. Стащук О. В., Гергола С. В., Комар-Стаховська К. П. (2022). Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. *Економіко-правовий розвиток сучасної України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених* (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.), 6–8.
174. Сьох, В. О. (2023). Фінансування у системі соціального захисту населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 305–307.
175. Тарасенко, Т. М. (2025). Громадо-орієнтоване соціальне підприємництво як ресурс розвитку соціальної роботи. *Публічне управління та соціальна робота*, (2), 92–100. <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2025-2-14>
176. Татарин, Н. Б., & Гаврилів, О. І. (2024). Податкова система України в умовах війни. У *Science and technology: challenges, prospects and innovations:*

- матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (1–3 листопада 2024 р., Осака, Японія) (с. 628–634). <https://sci-conf.com.ua/iii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-challenges-prospects-and-innovations-1-3-11-2024-osaka-yaponiya-arhiv/>*
177. Титюк С., Маркуц Ю., Волосевич І., Мотузка Т., Шиманський В. (2024). Національне опитування щодо сприйняття і обізнаності населенням соціальної політики в Україні: аналітичний звіт.
178. Тищенко, О. В. (2017). Реалізація права на гідне життя як основа соціальної політики Бельгії. *Соціальне право*, (2), 120–127.
179. Трошинський, В. П. (Ред.). (2007). *Соціогуманітарні виміри державної політики*. НАДУ.
180. Трошинський, В. П., Ситнік, П. К., Скуратівський, В. А., та ін. (2007). *Державна політика в соціогуманітарній сфері* (О. Ю. Оболенський, С. В. Сьомін, А. О. Чемерис, ред.). НАДУ.
181. Труфанова, Ю., & Тоцька, А. (2024). Сучасний стан правового регулювання соціального страхування. *Актуальні проблеми правознавства*, (1). <https://doi.org/10.35774/app2024.01.213>
182. Турило А. А., Архипенко С. В., Буркова Л. А. (2023). Соціальна відповідальність та сталий розвиток як підґрунтя сучасної соціальної політики. *Інвестиції: практика та досвід*, 10, 109–114. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.109>
183. Українська мережа за права дитини. (2023, 18 вересня). Як мінімізувати ризики потрапляння дитини в інституційні заклади?
184. Укрінформ. (2024). Соціальні видатки: що й чому фінансувала держава та що зміниться у 2024. <https://www.ukrinform.ua>
185. Уманців, В. Ю. (2024). Напрями реалізації повоєнного відновлення України. У *Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови* (с. 250–252).

186. Урба С. (2023). Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. *Економіка та суспільство*, 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>.
187. Фурашев, В. М., & Дорогих, С. О. (Упоряд.). (2021). *Парламентський контроль в умовах децентралізації державної влади та цифрової трансформації в Україні: стан і проблеми: матеріали Першої всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 30 березня 2021 р.)*. Київ.
188. Халецька, А. А. (2010). *Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління*. Юго-Восток.
189. Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. (2022). Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*, 42. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>
190. Хожило, І. І. (2025). Сервісно-орієнтований підхід публічного управління в умовах повоєнного відновлення України. *Суспільство та національні інтереси*, 11(19), 758–768. <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/31093/31059>
191. Хома, Н. М. (n.d.). Типологія моделей соціальної держави: аналіз основних підходів. *Держава і право*, (56), 618–623.
192. Чеберяко, О., & Лещенко, І. (2024). Особливості фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*, (1), 198–210.
193. Чудик-Білоусова, Н. (2024). Соціальний працівник як суб'єкт реалізації соціальної політики в умовах воєнного стану. У *Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання* (с. 119–121).
194. Шевчук, П. І. (2003). *Соціальна політика*. Світ.
195. Шпекторенко, І., Хожило, І., & Хожило, М. (2024). Соціальне управління: структура, основи методології практичної діяльності. *Аспекти публічного управління*, 12(2), 92–97. <https://doi.org/10.15421/15242>

196. Шулик, Ю. В., & Гонтар, М. В. (2024). Фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*, № 35(63), 60–69.
197. Щур, Н. О. (2023). Роль громадськості у формуванні публічної соціальної політики. *Держава та регіони*, (3), 152–157. <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.3.25>
198. Юник І. Г. (2023). Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. *Право та державне управління*, 2. <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27>
199. Яковлєв Н. І. (2023). Соціальний захист громадян похилого віку. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, 156, 320–322.
200. Яременко, В. О. (2023). Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 323–324.
201. Ярова, Д. В. (2023). Правові основи соціального забезпечення населення. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*, (156), 325–327.
202. Ahmad, I., & Islam, M. R. (2024). Empowerment and participation: Key strategies for inclusive development. In *Building strong communities* (pp. 47–68). Emerald Publishing.
203. Akimova, L., Khomiuk, N., Bezena, I., Lytvynchuk, I., & Petroye, O. (2020). Planning of socioeconomic development of the territories. *International Journal of Management*, 11(4), 638–646. <https://doi.org/10.34218/IJM.11.4.2020.054>
204. Altman, N. J., & Kingson, E. R. (2021). Expanding social security to address retirement income crisis. *Public Policy & Aging Report*, 31(3), 102–107. <https://doi.org/10.1093/ppar/prab014>
205. Antonyuk, N., Plikus, I., & Jammal, M. (2021). Human capital quality assurance under the conditions of digital business transformation and COVID-19

- impact. *Health Economics and Management Review*, (3), 39–47.
<https://doi.org/10.21272/hem.2021.3-04>
206. Arham. (2019). Public service accountability at social security agency for health (BPJS Kesehatan). <https://www.semanticscholar.org>
207. Atkinson, A. (1966). *Inequality: What can be done?*
<http://digamo.free.fr/atkinson15.pdf>
208. Atkinson, A., et al. (2021). Does comprehensive education reduce health inequalities? Elsevier. <https://core.ac.uk/download/458057287.pdf>
209. Baldock, J., Manning, N., Miller, S., & Vickerstaff, S. (Eds.). (1999). *Social policy*. Oxford University Press.
210. Barbrook-Johnson, P., et al. (2023). Mitigating the impact of air pollution on brain health and dementia. <https://core.ac.uk/download/613116298.pdf>
211. Bashtannyk, O., Bobrovska, O., Yefimenko, Y., Fimyar, S., Brazhko, O., & Oliinyk, N. (2024). Public management of economic development under the conditions of martial law and the post-war period as a factor of economic security and sustainable development of Ukraine. *Edelweiss Applied Science and Technology*, 8(6), 1411–1420. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i6.2257>
212. *Bayerischer Wohlfahrtsdienst*. (1995). 47(5).
213. Behlytsia, V., Antonova, L., Kozlova, L., Datsii, O., & Datsii, N. (2021). System of concepts of communication between public institutions and society as the basis of national security and socio-economic stability. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(38), 549–556.
214. Belknap, G., & LaBelle, J. (2017). A rationale for requiring philosophy of education in preservice teacher programs.
<https://core.ac.uk/download/213087741.pdf>
215. Berkowitz, E. D., & Burton, J. F. (2011). *America's welfare state: From Roosevelt to Reagan*. Johns Hopkins University Press.
216. Bhatia, R., et al. (2022). The effect of MGNREGA on the size of outstanding debts in rural India. *Journal of Development Effectiveness*, 14(4), 353–372.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19439342.2022.2103169>

217. Blishchuk, K. (2024). Social partnership in the field of social protection. *Public Administration and National Security*, 2(43). <https://doi.org/10.25313/2617-572x-2024-2-9679>
218. Bonah, C., & Danet, J. (2020). Fighting the uncertainty of tomorrow: Explaining the social security system on French television. <https://www.semanticscholar.org>
219. Borodin, Y., Sorokina, N., Tarasenko, T., Volkova, N., Akimova, L., & Akimov, O. (2023). Social policy development in the conditions of digital transformation of society. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 13(1), 40–46. https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130134/papers/A_05.pdf
220. Carnegie Endowment for International Peace. (2026). *Governing aging economies: South Korea and the politics of care, safety, and work*. <https://carnegieendowment.org/research/2026/03/governing-aging-economies-south-korea>
221. Chaczko, K. (2022). From the “Socialist-Collectivistic” welfare state to “McIsrael”: The evolution of the Israeli welfare state. *Problemy Polityki Społecznej*, 58(3).
222. Croft, F., Breakey, H., Voyer, M., Cisneros-Montemayor, A., Issifu, I., Solitei, M., & Pouponneau, A. (2024). Rethinking blue economy governance: A blue economy equity model. *Environmental Science & Policy*, 155, 103710.
223. Deacon, B. (2012). *Global social policy and governance*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470670590.wbeog526>
224. Deng, X., Song, M., Li, Z., Zhang, F., & Liu, Y. (2024). Environmental resource allocation efficiency. In *Environmental and natural resources economics* (pp. 67–95). Springer Nature.
225. Devereux, S. (2023). Performing social policy diffusion. *Global Social Policy*, 23(3), 457–480. <https://doi.org/10.1177/14680181231194897>
226. DeWitt, L. D., & Béland, D. R. (2010). *Social security: A documentary history (1934–1996)*. CQ Press.
227. DiMoia, J. P. (2024). Social welfare as “legitimation”: National Health Insurance Service (NHIS) and the politics of health reform in South Korea, from

- 1977 to the time of COVID-19. *East Asian Science, Technology and Society*, 18(4), 413–430. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/18752160.2024.2381302>
228. Dolet, N. (2023). Health equity, social justice, & human rights. *Dialogues in Justice*, 8(1). <https://doi.org/10.55370/dsj.v8i1.1188>
229. Doron, A. (1985). The Israeli welfare state at crossroads. *Journal of Social Policy*, 14(4). Cambridge University Press.
230. Dovbysh, M. O. (2020). Соціальні програми в контексті державної підтримки захисту населення в країнах ЄС (на прикладі програми «Сім'я 500+» Республіки Польщі). *Політичне життя*, (1), 30–36. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.1.4>
231. Esping-Andersen, G. (2008). *The three worlds of welfare capitalism*. <https://pagotto.files.wordpress.com/2018/05/the-three-worlds-of-welfare-capitalism-1990.pdf>
232. Eurofound. (2022). *Working conditions in the time of COVID-19: Implications for the future*. Publications Office of the European Union.
233. Eurofound. (2023). *Fit for 55 climate package: Impact on EU employment by 2030*. Publications Office of the European Union.
234. Eurofound. (2024). *The changing structure of employment in the EU: Annual review 2023*. Publications Office of the European Union.
235. European Centre. (1992). *Shifting welfare mixes and citizenship rights: International expert meeting (Stockholm, April 3–5, 1992)*.
236. European Commission. (1994). *Social protection in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. <http://www15.uta.fi/FAST/GC/eurgloss.html>
237. European Commission. (2002). *Social protection in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. <http://acronyms.thefreedictionary.com/Office+for+Official+Publications+of+the+European+Communities>
238. European Commission. (n.d.). *Your social security rights in Poland*. <https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/moving->

[working-europe/eu-social-security-coordination/your-social-security-rights/poland_en](#)

239. Ferrera, M. (1996). The “Southern model” of welfare state in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17–37.
240. Friedman, M. (1982). *Capitalism and freedom*. <http://pombo.free.fr/friedman2002.pdf>
241. Fritz, M., & Lee, J. (2023). Introduction to the special issue: Tackling inequality and sustainable welfare. *European Journal of Social Security*, 25(4), 315–327. <https://doi.org/10.1177/13882627231213796>
242. Gaievska, L., Karlova, V., Bobrovska, O., Kulynych, M., Akimova, L., & Akimov, O. (2023). Public-private partnership as a tool for implementing state policy. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 13(1), 21–30. <https://doi.org/10.33543/1301342130>
243. Gal, J., & Weiss-Gal, I. (2024). Street-level social workers and social policy: A historical case-study in Israel. *The British Journal of Social Work*, 55(7), 3377–3395.
244. Giddens, A. (1998). *The third way*. https://www.researchgate.net/publication/373259692_Third_Way_Giddens
245. Hlushchenko, A. (2024). Essays of the history of urban planning in Ukraine and the world. <https://www.semanticscholar.org>
246. Horishna, N. (2019). The nature and peculiarities of integrated social services implementation in Ukraine. *Social Work and Education*, 6(2), 133–143. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.19.2.2>
247. Huang, X. (2020). *Social protection under authoritarianism: Health politics and policy in China*. Oxford University Press. <https://xian-huang.com/publication/>
248. Hung, J. (2022). Hukou system influencing the structural, institutional inequalities in China. *Social Sciences*, 11(5), 194. <https://www.mdpi.com/2076-0760/11/5/194>
249. Information Systems Security Association. (n.d.). *About ISSA*. <http://www.issa.org/?page=AboutISSA>

250. International Initiative for Impact Evaluation. (2019). *Evidence on MGNREGA* (Working Paper No. 27). <https://3ieimpact.org/sites/default/files/2019-01/wp27-mgnrega.pdf>
251. International Monetary Fund. (2024). *Parametric pension reform options in Korea* (IMF Working Paper No. 2024/223). <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2024/223/article-A001-en.xml>
252. Islam, M. R. (2024). Empowering marginalized communities: A Bangladesh perspective. In *Family planning and sustainable development in Bangladesh* (pp. 67–84). Emerald Publishing.
253. Jaimovich, N., & Siu, H. E. (2020). Job polarization and jobless recoveries. *Review of Economics and Statistics*, 102(1), 129–147.
254. Kim, S. (2024). The politics of social policy implementation: MGNREGA and uneven development in India. *The Journal of Indian and Asian Studies*. <https://www.worldscientific.com/doi/10.1142/S2717541324400084>
255. Kim, Y., & Lee, S. (2022). Welfare expansion without inequality reduction: Institutional explanation of old-age poverty in Korea. *Journal of Social Policy*. Cambridge University Press.
256. Kokko, S. (1995). New developments in the public primary social and health services in Finland II. *Dialogi*.
257. Komatsu, T. (2024). Theoretical perspectives. In *Education and social cohesion in a post-conflict and divided nation* (pp. 13–35). Springer Nature.
258. Kruger, W. (1994). *Organization der Unternehmung* (3rd ed.). Kohlhammer.
259. Kumar, F., & Gajpal, L. S. (2025). Evolution of Ayushman Bharat scheme: A case study of Chhattisgarh State. *International Journal of Scientific Research in Humanities and Social Sciences*, 2(2), 224–230. <https://ijsrhss.com/index.php/home/article/view/IJSRHSS252257>
260. Kwon, S. (2009). Thirty years of national health insurance in South Korea: Lessons for achieving universal health care coverage. *Health Policy and Planning*, 24(1), 63–71. <https://academic.oup.com/heapol/article/24/1/63/598886>

261. Li, J., et al. (2024). Impact of the targeted poverty alleviation policy on older adults' healthcare utilization. *Social Science & Medicine*.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953624005999>
262. Li, J., et al. (2025). Health poverty reduction policies and effectiveness evaluation in China since 2015: A narrative review. *SAGE Journals*.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00469580251337232>
263. Marshall, T. H. (1992). *Citizenship and social class*.
<https://dokumen.pub/citizenship-and-social-class-9780745304779-074530477x-9780745304762-0745304761-h-8516592.html>
264. McHugh, N., & Macintyre, A. (2024). Social policy, social innovation and health. In *Handbook on social innovation and social policy* (pp. 173–186). Edward Elgar Publishing.
265. Midgley, J. (2014). *Social development: Theory and practice*.
<https://sk.sagepub.com/book/mono/social-development-theory-and-practice/toc>
266. Mussida, C., & Sciulli, D. (2024). Poverty, work intensity, and disability: Evidence from European countries. *The European Journal of Health Economics*.
<https://doi.org/10.1007/s10198-024-01679-x>
267. National Center for Biotechnology Information. (n.d.). *Article in PMC*.
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12084708/>
268. Naujoks, K., & Błędowski, P. (1992). Social policy in Poland. In M. Kremer & M. Weber (Eds.), *Transformation of economic systems: The case of Poland*. Physica. https://doi.org/10.1007/978-3-642-51556-9_7
269. OECD. (2025). *Poland: The social economy at a glance*.
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/12/social-economy-in-europe-country-notes_2a940194/poland_ec28ebdb/816fe295-en.pdf
270. Pierson, C. (2010). *Beyond the welfare state*.
<https://archive.org/details/beyondwelfaresta00pier>
271. Pierson, P. (1996). *The new politics of the welfare state*.
http://rszarf.ips.uw.edu.pl/welfare-state/pierson_politics.pdf

272. Polanyi, K. (1944). *The great transformation*.
https://www.inctped.org/spiderweb/pdf_4/Great_Transformation.pdf
273. Rahman, A., & Pingali, P. (2024). Development resilience as the scope of social protection. In *The future of India's social safety nets: Focus, form, and scope* (pp. 25–56). Springer.
274. Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. <https://www.cita.or.id/wp-content/uploads/2016/06/John-Rawls-A-Theory-of-Justice-Belknap-Press-1999.pdf>
275. Richli, P. (2007). *Grundriss des schweizerischen Wirtschaftsverfassungsrechts*. Stämpfli Verlag.
276. Rosenhek, Z. (2008). Immigration and the categorical welfare state in Israel. *Social Service Review*, 82(4).
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/595715>
277. *Scandinavian Journal of Social Welfare*. (1994). 3(1–2), 4–23.
278. Scholz, C. (1993). *Personalmanagement*. Verlag T. Vahlen.
<http://www.widerquist.com/usbig/bibliography.htm>
279. Sen, A. (2017). *Development as freedom*.
https://kuangaliablog.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/07/amartya_kumar_sen_development_as_freedombookfi.pdf
280. Sihvo, T. (1995). *The Finnish population and social welfare*. Helsinki.
281. Snyder, L. (2021). Taxing the American emigrant.
<https://www.semanticscholar.org>
282. Standing, G. (1996). Social protection in Central and Eastern Europe: A tale of slipping anchors and torn safety nets. In G. Esping-Andersen (Ed.), *Welfare states in transition: National adaptations in global economies* (pp. 23–35). SAGE Publications.
283. Statham, P., & Foner, N. (2024). Assimilation and integration in the twenty-first century. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(1), 4–26.
284. Steuerle, C. E., & Bakija, J. D. (2003). *Retooling social security for the 21st*

- century*. Cambridge University Press.
285. Stiglitz, J. (2015). *The price of inequality*.
<https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/d8-qjpx-4x05/download>
286. Sukhova K., Borodin Y., Tarasenko T., Komarova K., Akimova L. M., Akimov O. O. (2022). Organizational mechanism of state management of social services in territorial communities. *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(1), 188–192.
287. Szreter, S. (2024). The history of inequality: The deep-acting ideological and institutional influences. <https://www.semanticscholar.org>
288. Taub Center for Social Policy Studies in Israel. (2021). *The welfare system: An overview*. <https://www.taubcenter.org.il/en/research/the-welfare-system-an-overview/>
289. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): Historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. (2022). Riga: Baltija Publishing.
290. Titmuss, R. (2019). *Social policy: An introduction*.
<https://archive.org/details/socialpolicyintr0000titm>
291. Tom, T. (2020). *The wider vision of social policy* (Doctoral dissertation, University of South Africa).
292. U.S. Department of Health and Human Services. (1992). *Social security programs throughout the world – 1991* (Publication No. 61-006).
<http://www.socialwelfarehistory.com/organizations/u-s-public-heath-service/>
293. Ukraine Facility. (n.d.). Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>
294. Umbrello, S. (2018). The moral psychology of value sensitive design.
<https://core.ac.uk/download/153326654.pdf>
295. Wagstaff, A., et al. (2015). The role of income inequality and social policies on income-related health inequalities in Europe. Springer.
<https://core.ac.uk/download/286235063.pdf>

296. Zou, Q., et al. (2019). The effects of poverty reduction policy on health services utilization among the rural poor. *International Journal for Equity in Health*, 18(1), 186. <https://link.springer.com/article/10.1186/s12939-019-1099-7>

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Публікації у наукових фахових виданнях*

1. Липовська, Н., Мартинов, О., & Приймачов, А. (2025). Концептуальні підходи до інтерпретації ресурсів відновлення громад. *Державне будівництво: збірник наукових праць*, 1(37), 340–349. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2025-1-24>

2. Приймачов, А. Е. (2025). Трансформація системи соціального захисту в Україні в умовах війни. *Успіхи і досягнення у науці*, 12(22), 1285–1294. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-1285-1294](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-1285-1294)

3. Приймачов, А. Е. (2025). Публічне управління в сфері соціального захисту в умовах війни та кризи: зарубіжний досвід. *Суспільство та національні інтереси*, 12(20), 1307–1315. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12\(20\)-1307-1315](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-12(20)-1307-1315)

4. Приймачов, А. Е. (2026). Формування пріоритетів соціальної політики України. *Наукові перспективи*, 3(69), 527–538. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3\(69\)-527-538](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-527-538)

Публікації в зарубіжних наукових виданнях

5. Приймачов, А. Е. (2025). Пріоритети соціальної політики України. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*, 1(12). [https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12\(1\)-14](https://doi.org/10.65237/2336-3630-2025-12(1)-14)

Монографії

6. Приймачов, А. (2024). Політика Європейського Союзу в сфері інтеграції людей з інвалідністю. In Н. А. Липовська (Ed.), *Сучасний соціогуманітарний простір країн Європейського Союзу* (с. 195–210). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації (у вітчизняних виданнях)

7. Приймачов, А. (2024). Особливості надання державних соціальних послуг в країнах Європейського Союзу. In *Молодь: наука та інновації* (Vol. 3, pp. 1–368). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».

8. Приймачов, А. (2024). Реалізація соціальної політики держави в умовах війни. In *Наукова весна* (pp. 316–317). Дніпро: НТУ «Дніпровська політехніка».

9. Приймачов, А. Е. (2025). Механізми реалізації соціальної політики в громадах в умовах війни. *III Науково-практична конференція «Міжнародний форум: безпечна, комфортна та спроможна територіальна громада»*.

10. Приймачов, А. Е. (2026). Трансформація соціальної політики України в умовах сучасних викликів. In Л. Г. Комаха, Н. М. Корчак, & Л. В. Гонюкова (Eds.), *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку* (pp. 18–19). Київ: ННПУДС КНУ імені Тараса Шевченка.

11. Приймачов, А. Е. (2026). Пріоритети соціальної політики держави в умовах війни. *XX Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти»*. Дніпро: ДУВВС.

ПАВЛОГРАДСЬКА МІСЬКА РАДА

вул. Соборна, 95, м. Павлоград, Павлоградського району, Дніпропетровської області
51400, e-mail: info@pavlogradmrada.dp.gov.ua

01.04.2026 № 74 на № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Приймачова Андрія Едуардовича

«Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «281. Публічне управління та адміністрування»

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри державного управління і місцевого самоврядування Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» Приймачова Андрія Едуардовича на тему: «Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «281 Публічне управління та адміністрування» впроваджуються в практичну діяльність впроваджуються в діяльність Павлоградської міської ради.

У межах практичного застосування результатів дослідження використовуються науково обгрунтовані підходи до трансформації пріоритетів соціальної політики на місцевому рівні, зокрема щодо адаптації механізмів соціальної підтримки населення до умов воєнного стану та потреб післявоєнного відновлення територіальних громад.

Практичну значущість мають запропоновані автором рекомендації щодо підвищення ефективності реалізації місцевих програм соціального захисту населення, посилення адресності соціальної допомоги, а також удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з державними установами, громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами.

Окремі положення дослідження використовуються під час підготовки управлінських рішень та реалізації заходів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, осіб з інвалідністю, людей похилого віку та інших вразливих категорій населення територіальної громади.

Запропоновані у дисертаційному дослідженні підходи сприяють підвищенню ефективності управління соціальною сферою на рівні територіальної громади, розвитку партнерської взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськістю, а також формуванню дієвих механізмів підтримки населення в умовах воєнного часу та повоєнної відбудови.

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані у подальшій діяльності Павлоградської міської ради під час розроблення та реалізації місцевих програм соціального розвитку, підтримки населення та відновлення соціальної інфраструктури громади.

Секретар міської ради

Сергій ОСТРЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний
університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

25.02.26 № 42-22/05

**ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Приймачова Андрія Едуардовича

«Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повного відновлення» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю «281. Публічне управління та адміністрування»

Надана аспіранту кафедри державного управління і місцевого самоврядування Приймачову А.Е. про те, що результати його дисертаційного дослідження на тему: *«Трансформація пріоритетів державної соціальної політики в Україні в умовах війни та повного відновлення»* були впроваджені під час удосконалення навчально-методичного забезпечення освітніх програм, що реалізуються в Навчально-науковому інституті державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– в межах реалізації освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» до ОК «Публічна політика» була запропонована тема «Соціальна політика в Україні»;

– в межах реалізації освітньо-професійної програми «Соціальна та молодіжна робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти була запропонована тема «Зміна пріоритетів соціального захисту в громадах».

Приймачов А.Е. також брав активну участь у розробленні навчально-методичних матеріалів до проведення лекцій, конференцій, круглих столів та тренінгів за програмами підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема за тематикою соціальної політики на основі зарубіжного досвіду та кращих практик.

Директор Навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Свєнїї БОРОДІН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
Навчально-науковий інститут
державного управління

MINISTRY OF EDUCATION
AND SCIENCE OF UKRAINE
Dnipro University of Technology
Educational and Research
Institute of Public Administration

25.12.26 № 12-22/06

ДОВІДКА про участь у науково-дослідних роботах

Видана *Приймачову Андрію Едуардовичу* – аспіранту 3 року навчання за освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування», про те, що він дійсно брав участь у виконанні науково-дослідних робіт (далі – НДР) кафедри державного управління і місцевого самоврядування Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», а саме:

– 01.06.2023 до 31.10.2023 – виконавець теми НДР «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні», номер державної реєстрації 0122U002375

– 01.06.2023 до 31.10.2023 – виконавець теми НДР «Цифрова трансформація публічного управління», номер державної реєстрації 0122U002236.

Особистий внесок: наукове обґрунтування інструментів трансформації пріоритетів соціальної політики на рівні громад. Результати дослідження також увійшли до наукових публікацій Приймачова А.Е., що готувалися під час виконання наукових тем.

Директор
навчально-наукового інституту
державного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

С.В. Бородин

Свєнїї БОРОДІН